Az Ösmüveltség.

Írta

Magyar Adorján.

III. kötet

ISBN 963 045509 9

© MAGYAR ADORJÁN ÖRÖKÖSEI

Kiadja:

Magyar Adorján
Baráti Kör,

1995

(1111 Budapest, Kende u. 11. Telefon: 1855-998)

Felelős kiadó:
Csontos Péter

A Magyar Adorján Baráti Kör külön köszönetet mond *Magyar Csabának* a kézirat gondozásáért, *Tomory Zoltánnénak* a szedési költségek fedezéséért és *Ocskó Atillának* kiadási hozzájárulásáért. Nyomás a debreceni Kinizsi Nyomdában
Felelős vezető: *Bördős János*

Szerkesztői előszó

Magyar Adorján közel egy évszázaddal ezelőtt kezdte el e munkáját megírni, majd a két világháború után, a korábban elveszett kéziratot emlékezetből felidézve fejezte be. Hatalmas néprajzi munkát és adathalmazt tartalmaz e könyv. Minden elismerésünk a szerző kiemelkedő néprajzi munkájának, mégis néhány gondolatot elöljáróban le kell írnunk a tudományos igényű tájékozódás értelmében.

A munkában idézett óriási néprajzi adathalmazhoz zömmel a szerzőnek szóelemzések alapján kialakított elmélete csatlakozik. Az elmélet lényege, hogy valamikor, nagyon régen létezett egy őstörzs, amely aztán az évmilliók során néhány rokontörzsre bomlott és az ezek által használt fogalmak nevei jelennek meg a törzseket jellemző műveltségek szókészletében. Az alapnépességet tekinti magyarnak és ennek őshazájául a Kárpát-medencét, annak is északnyugati kis területét, a Szigetközt jelöli meg. Ugyan a Kárpát-medencei eredetet az ismert elméletek és történelmi, nyelvi adatok ellentmondásai, illetve valóságos összefüggései alapján Magyar Adorján jogosan tételezi fel, ám az időpontokkal, időrenddel és az ehhez kapcsolódó fizikai, biológiai, embertani háttérrel nagy gondok vannak nála.

Az őstörzs létét ugyanis a geológiai korokba helyezi a szerző – amikor még a tenger hullámzott a Kárpát-medencén belül, azaz legalább 50-100 millió évvel a jelen elé, amire a mai magyar regékben, mesékben megőrzött és elmondott emlékek alapján következtet. A „*nálunk egy nap az esztendő*” regei fordulat alapján feltételezi, hogy hajdan az Északi-sark (értelemszerűen a föld forgástengelye) a Kárpát medencében volt – amire semmiféle fizikai adat nem utal, sőt, az elemi fizikai ismeretekkel ellenkezik. (Azokkal bizonyára Magyar Adorján is rendelkezett, de úgy gondolhatta, hogy bizony felülírja a biztosnak hitt tudásunkat is a múltról szóló mondai, mesei – általa értelmezett – emlékezet.)

Ködösen újkőkorszaki jelenségeket tételez fel olyan időkre, amikor talán még az emlősök sem éltek a Földön. Kétéltű

emberi kultúrákról, háromszemű hajdani emberekről, a kihalóban lévő őshöllőket még látó értelmes emberekről stb. ír – mindezekről a regék mondanivalójának elemzése alapján. Nincs semmiféle ismerete a régészeti eredményekről, az ember múltjáról, a Föld valódi történetéről, a jégkorszakokról. Elméletének alapja kizárólag szóelemzések vélt, vagy valós eredménye, a mesés elemek modern értelmezése.

De e látszólagos összefüggésekre más, a valósághoz kötődő magyarázatok adhatók. Ugyanis az általa elemzett és különböző nyelvekből azonosított szavak tekintélyes része csak hangutánzó, mozgást imitáló, vagy gyermek szó. Ezek hasonlósága azonban semmit sem bizonyít – különösen, ha számos hangzóváltozást, számos 'lehetséges' ősi formát tételez fel valaki, akkor ugyan fölépíthető egy logikus rendszer, aminek azonban a valósághoz az ég egy világon semmi köze nincs. Mégha a rendszer gazdag és konzisztens lesz is!

A könyv azonban annyi más jó gondolatot és hihetetlen mennyiségű néprajzi adatot tartalmaz, amit egyelőre máshonnét alig érhetünk el, hogy ezért átnyújtjuk Olvasóinknak. Felhívjuk azonban olvasóink figyelmét arra, hogy ez az őstörzsekre épülő elmélet, a mesei események, szereplők és tulajdonságok sajátos, Magyar Adorján féle értelmezése, a szavak összehasonlításából levont következtetések – mind-mind az ismert valósággal (régészet, földtan, fizika) szöges ellentétben állnak.

Tekintve, hogy nem gyűjtöttük ki, szedegettük össze egyenként és soroljuk itt fel mind a könyvben előforduló, ma már erősen képtelenségnek ható megállapításokat, állításokat, figyelmeztetjük az olvasót, hogy a kötetek közreadását a töméntelen helyes és érdekes adat, a magyar néprajzot gazdagító bemutatása teszi indokolttá, mert az óriási nyereség mellett, amit jelent, eltörpülnek ezek a hibás részek, és remélhetően minden olvasó a maga részéről hamar kiküszöböli felfogásában őket.

Az olvasó kezében lévő könyv eredetileg A4-es alakban egyetlen vaskos kötet volt. Honlapunk szerkesztésében ezt A5-re csökkentvén egyetlen kötetben kezelhetetlenül vastag könyvet hozott volna létre. Tekintve, hogy a munka sorfolytonosan

készült, és későbbi részei csak közvetve utalnak a korábbi szakaszokban ismertetett adatokra, elképzelésekre, ezért minden további nélkül megtehettük, hogy az eredeti munkát 6 kötetre bontsuk és így nyújtsuk át Olvasóinknak.

A szerző szóhasználata régies, ezen nem változtattunk. Mégis, néhány helyen az általa használt helyesíráson – az értelem megváltoztatása nélkül – változtatnunk kellett.

Magyar Adorján rendkívül hosszú és bonyolult mondatszerkezetein nem változtattunk – jóllehet a helyenként 160 szót tartalmazó mondat esetleg rendkívüli nehézséget okozhat az Olvasónak, hogy a helyes értelmét felfogja. Ugyancsak a szerző gyakran több oldalas bekezdésekben fogalmaz. Ez utóbbiakat néha – ahol a képek elhelyezése ezt megkívánta – eltörtük.

Az eredeti munka végén található az egyes fejezetekhez ajánlott irodalom összeállítása. Ezeket a megfelelő fejezetek végére illesztettük.

Tekintve, hogy a munka nem tartalmaz túlzottan sok hely- és személynevet, ezért nem készítettünk hozzá tárgy-, név- és helyjegyzéket. Nem segítené a könyvben való tájékozódást.

Szerkesztők

Tartalom

Szerkesztői előszó 3
Székely 7
Kiegészítések a Székely fejezethez 85
Irodalom a Székely fejezethez 92
Kazár 93
Kiegészítések a kazár fejezethez 374
Irodalom a Kazár fejezethez 185
Kabar 186
Kiegészítések a kabar fejezethez 372
Irodalom a Kabar fejezethez 393

Habár őstörzseink egymásnak többé-kevésbé mind rokonai voltak, mivel hiszen mind az ősi magyar törzsből származtak volt, de a székelyek, amint alább látandjuk, főkép a kazároknak és kunoknak voltak közelebbi rokonai, habár ezenkívül még a jászoknak is.

A székelyek és a kazárok vallásos vonatkozású szócsoportja egészen azonos volt, vagyis a *k*, *g, gy, h* és *s, sz, z*, *zs, c*, cs: mássalhangzókból állott, és a két törzsnél a kiejtésben, amint ez az alábbiak szerint észrevehető lesz, csak annyiban volt mégis némi különbség, hogy a székelyek a lágy *g* hang helyett inkább a kemény *k* hangot szerették ejteni, holott a kazároknál ilyen különbségtétel nem volt

A székelyek is juhtenyésztők voltak, amint hogy nagyrészt ma is azok, és az adatokból következtethetőleg, ugyanazon egyenes de gúzsolt szarvú juhfélét, a *cigája* juhot, tartották amelyet a jászok, amiért is kiemelendő, hogy e juhfajta neve a németben ma is *Zackelschaf* (cakk el-sa af; saaf = juh. Latin neve avis strepsiceros), amely *cakkel* név a *székely* nemzet nevével egyező, annyival is inkább, hogy a székelyek neve a régiségekben előfordul *zakul, zakur* alakban is. (Lássad Kézainál és Fáy Elek már többször említett műve 289. oldalán.) E juhfajta ily nevét tehát a németek vagy valamikor egy székely törzstől vették át – habár tudtommal a székelyek nyel-

vében ma csak a már lágyult, g hangos *cigája* van meg – vagy pedig e juhfajtát épen azért nevezték el így mert valamely székely törzsünknél láttak sokat.

Természetes ezek szerint az is, hogy a szóbanlévő juhfajta a székelyek mythologiájában is már igen régi idők óta, szent állatként, és ennélfogva szimbolikájukban szintén, szerepelt. Úgyhogy annyi bizonyos, miszerint tehát a gúzsalaknak (az alábbi rajzon: 1) és ezzel kapcsolatban a kacskaringónak (a rajzon 2) és az örvényalaknak (a rajzon 3) is a székelyek alapjelképei között ott kellett lennie. *Gúzs, kos, kacs, kacskaring* vagy *kacskaringó* szavaink mind székely szócsoportbeli szavaink.

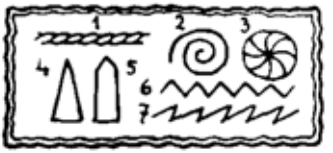

De megvolt a székelyek alapjelképi között még az ék is, éspedig ennek kétféle alakja (a rajzon 4 és 5), ezekkel kapcsolatban azután a zegzugvonal is (a rajzon 6 és 7). Az *ék* (a szó megfordítva *ké* azaz *kő)* a székelyeknél azért szerepelt mert ezek – a kunokkal egyezően de a jászokkal ellentétben – a sziklás hegységeken valamint ezek völgyeiben szerettek lakni, milyen helyeken élnek egyébként ma is. Azt pedig tudjuk, habár háziállatként jól tenyészthető lapályon is, de őseredetükben, miként a vad avagy félvad juhfélék is, a mai szelídített juhfélék is mint hegységi állatok voltak, ugyanúgy mint a kecskefélék is. Az ilyen tájak, a kő, a szikla és az ék a székelyeket a kunokkal rokonítja, és íme, amellett hogy a székely alapszavak *sz-k* alakúak (szik, szek, szak stb.) és megfordítva *k-sz* (kisz, kesz stb.) szavakat adnak, de ha ezekből a sziszegő hangot elhagyjuk, akkor ugyanúgy kapjuk az *ék, ík* és megfordítva a *ké, kú, kő* szavakat minthogyha a *kut, kum* vagy *kún* szavakból a *t,* m vagy *n* hangot elhagyva *egymássalhangzós* szót képezünk. *Szikla* mindenesetre tiszta székely szócsoportbeli szavunk és emellett a *székely* nemzetnévvel teljesen egyezik. Úgyhogy világossá válik miszerint a szláv *szkala* = szikla szó is ősnyelvünkből származott, ami felől egyébként alább még inkább meggyőződhetünk. Egyelőre fölhozom itt *csák* tisztán székely alakú szavunkat, amely szintén éket jelent és

amelyből *csákány* és *csáklya* hegyes szerszámokat jelentő szavaink is származtak De íde tartoznak, bár már lágyult *g* hangúak, a *szeg, szög* szintén hegyes szerszám jelentésű, továbbá a *szegellet, szöglet* szavaink is, továbbá megfordított szóalakkal és *k* hanggal, a *kuckó* szavunk Is. Ezen szegellet, szöglet szavunk azonban fölfogható pozitívumként, hímségként azaz kiszögellés ként, valamint ellenkezőleg, negatívumként, nőiség ként azaz beszögellésként is. Ugyanígy vagy ez az *ék* szavunkból származott német *Ecke* (ekke) = sarok szóval, valamint maga *sarok* szavunkkal is. De a *csák* székely-kazár szócsoportbeli szavunkból származott *csákó* szavunk is, amely olyan, bőrből készülő, hegyes süveget jelentett mint e rajzon 1, amilyet nálunk Rákóczi koráig általánosan viseltek és amely a későbbi huszárcsákó őse is volt. E csákó hegyes része eredetileg csakis bőrből, utóbb posztóból, majd bársonyból is készült de mindig piros volt és ennélfogva kétségtelenül a hímtagot, székelyeknél, kazároknál a kosét, jelképezte, de természetesen csak pozitívumként, azaz ék ként fölfogva.

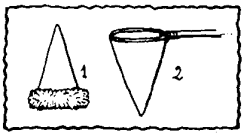

Tudjuk, hogy *Csák* nálunk régen férfiszemélynév is volt. (innen Csákvára és Csáktornya helységneveink.) Viszont ugyanezen csákó negatívumként, azaz nőiség ként fölfogva, a magyar halászok *szák* nevű zacskószerű hálócskája, s ez fejti meg a német *Sach* (szákk) és az olasz *sacco* (sákko) = *zsák* szavakat is.

Ámde a latinban a kő neve *sacsum* (szák szum), és mi más ez mint *csák* szavunk? Láttuk hogy a hegylakó ember egyik legrégibb fegyvere a hegyes kő-ék, a marokkő (Faustkeil) volt, vagyis azon hegyes ékalakú kő, amelynek ősszékely neve tehát *csák* volt és amellyel tehát az ősember is, ha ezzel teljes erejével állati, vagy utóbb emberi ellenfelére ütést mért, úgy ennek koponyáját is betörhette, amikoris a *csákk* hang hallatszott!

Viszont ha mégis kételkedünk abban, hogy az ősi hegyes csákó a hímtag jelképe volt, akkor a kétséget eloszlathatják a következők: Előszöris a régi magyar Csák férfinév. Továbbá az olaszban ciacco (csákko) = kandisznó, a szerb-horvátban *csáko* = apó, a törökben *szik* = hímtag. Megfordított szóalakkal

a magyar *kos* szó a juhok hímjét jelenti, a törökben *kocs* = kos, az albánban *kacs,* az olaszban *cazzo* (kácco) = hímtag; de ide sorolható a német *Gauster* = kos is.

De visszatérve a kő-ékre, amelyből, amidőn ez nyelet kapott, az ősi kőbalta is fejlődött, akkor a latin *sacsum* = kő szóval kapcsolatban eszünkbe juthatnak a germán *szakszák* avagy *szakszanok,* akik szerintem egy ősidőkben északra kivándorolt székely, de kint elgermánosodott törzs voltak. Földük, Szászország, ott is hegyvidék. Nemzeti fegyverük egy élesre fent és úgy kés- mint balta ként is használható, nyeletlen avagy nyéllel Is használt kő volt, amelyet *szaksz* néven neveztek és amely szó tehát egyrészt a latin *sacsum* = kő szóval, de másrészt a magyar *szakóca* és *szekerce* = balta bizonyos fajtája, szavakkal is egyezik. Ez ősi fegyver eleintén kőből, utóbb bronzból, majd vasból is készült és mindinkább kardszerűvé válott, de ismeretes, hogy régen olyan fakardok is készültek amelyek élét több élesre fent, beerősített kovakő képezte, ami átmenet volt balta és kard között.

Tudjuk hogy a finnek ma is minden németet *szaksza* néven neveznek, vagyis hogy nyelvükben *szaksza* = német. De tudjuk azt is, hogy a székelyek mellé telepített németek is ilyen szakszák mert németül *Sachsen* azaz *szahszen* a nevük, amelyet azonban minden német *szakszen* (az *-en* a többes számot jelenti) -nek ejt. A magyarban ma a nevük ugyan *szász.* de kétségtelenül azért mert könnyebb kiejthetőség miatt a szóból egy *k* hang idővel kikopott. Viszont a *szaksz* szóban a szóvégi *sz* hang úgy lehet nem más mint a mi az névelőnk. amely, amint már arról is volt szó, régen ragként állott a szó végén, de miként itt is, az árja nyelvérzék ott egy magánhangzót gyakran kihagy. Miután azonban nyelvtudósok az erdélyi szászok tájszólása alapján kétségbe vonják azt, hogy ezek valóban a németországi Szászországból származnának; lehetséges tehát hogy *szaksz* nevük tulajdonképpen csak későbbi keletű.

Miután az ős-székelyek a magas, sziklás hegységek lakói voltak, természetesen tengerjáró hajós néppé nem válhattak soha. Ami azonban nem jelenti azt hogy a völgyek folyóiban, tavakban, hegyi patakokban ne halásztak volna. Tény hogy az igen ízletes húsú pisztráng főleg a tisztavizű hegyi patakokban

otthonos és Erdélyben ma is van *Csügés* nevű patak, a pisztrángot pedig a székelyek ma is *csüge* néven nevezik. Igaz hogy e szó lágyult *g* hangos kiejtésű, de az hogy a székelyek kedvelték a kemény *k* hangot, még egyáltalán nem zárta ki náluk a *g* hang ejtését. Másrészt *csuka* szavunk valóban kemény *k* hangos. Sejtelmem szerint pedig ezen csuka szó a székely-kazár szócsoportban nem is jelentette csupán ez egy halfajtát hanem általános *hal* értelmű volt és ezért hasonlít a csüge szóra. Megsejtettük pedig azt is hogy őseink valamikor a polipot is nevezhették *csuka* néven, mivel ősnépeinknél minden a vízben élő állat is neveztetett „hal"-nak. lévén e szó ősi, eredeti értelme tulajdonképpen: mélység. Hogy viszont *csüge* szavunk mily ősrégi kell legyen, bizonyítja az hogy megvan az olaszban is, egy a szardellához hasonló, de ennél kisebb, szintén igen ízletes húsú hal neveként. Ennek olasz neve ugyanis *accinga* (accsínga). Azt is észre vettük már, hogy több idegen szó megfejtésére akkor jövünk rá, ha annak kezdő *a* hangját a magyar a névelőnek vesszük.

Hozom itten kivonatosan egy „Szike" cím alatt megjelent cikkem részeit („Hadak Útja." Folyóirat, Budapest, 1929.):

„A hegyes ék-alaknak, saroknak nyelvünkben egy igen nagy kiterjedésű megnevező szócsoportja van és ez a *szeg, szög, szöglet, szegellett* és a *csák* szó (utóbbi Ballaginál = szög, valaminek hegye), amely szavakat, valamint az alábbi nagyszámú származékait is, mindig az jellemezi, hogy egy sziszegő hangból (*sz,* s, z, *zs, c, cs*) és *k, h,* vagy *g* hangból állanak; közbül egy magánhangzóval. Ilyenek a *csákány, csáklya* és *csákó* szavaink is, amelyek hegyes valamit jelentenek. *Csákó,* hegyes süveget jelentő Szavunk azonban reá vezet *szák* nevű zacskószerű halászó szerszámunkra, amelynek nevéből a német *Sack* és olasz *sacco* = *zsák* szavak is származtak, amely német és olasz szónak azonban az illető nyelvben nem lévén oly széles kiterjedésű összefüggései mint a magyarban, ebből világosan kitűnik, hogy e szavak ott Idegen, máshonnan átvett elemként vannak csak meg..

A *csák,* avagy *szeg, szög* szavak azonban még a *szigony* – tájszólásokban *cigon* („Néprajzi értesitő." 1911, 54. oldal.) alakban is létező-szavunkkal is összevethetők, amely szerszám

lényege szintén a hegyes, behatoló ék azaz a *szeg.* Ennek a hegyességnek ide tartozó, illetve a *szigony* szóval összehasonlítható *i* magánhangzós kiejtésű egy leszármazott jára ismerünk még a székelyeknél használatos *cikó* szóban, amely a női nemi résznek, még magyar szóval csikló-ját, nevezi meg (clitoris). Világos hogy ugyanennek a németben meglévő *Kitzler* (kiccler) csak megfordított kiejtése, holott a szómegfordítás a mi ősnyelvünk sajátsága de a németben nincsen meg. Ezenkívül világos, hogy a székely *cikózni* = játszani, bolondozni, tréfálni, a más magyar *csiklandani, csiklandozni* szóval rokon és a cikó és csikló szavakkal és a női nemi rész említett részével is összefüggésben van, ugyanúgy mint a német Kitzler szó is a német *kitzeln* (kicceln) = csiklandani szavak is összefüggenek egymással.

Ballaginál találjuk továbbá hogy: *cika* = lányok ide-oda futkosó játéka, *cikáz* = játszva ide oda futkos A *cikózni* szó tehát amellett, hogy ide-oda futással is összefügg, de összefügg a hegyességgel is egyrészt a *szigonnyal,* amelynek *cigon* magyar neve is van, de összefügg a *cikóval* vagy *csiklóval* is, amely szintén hegyes, valamint összefügg a *cikázással,* játszással is, továbbá eszünkbe juttatja az ide-oda *cikázó* villámot és a *zeg-zug* vonalat is. Ha azonban minden így van, honnan kell akkor a német *Zick-zack* (cikk-cakk) szót származtatnunk? Szerintem nem máshonnan mint az elgermánosodásuk és kereszténységre térítettésük előtt még székely szakszáktól. Világos, hogy ezen német Zíck-zack szót is a székely szócsoportbeli *cika, cikó* és *szák* ős-szótöveinkre kell visszavezetnünk, eltekintve attól, hogy hí szen a *zeg*zug-vonal határozottan *szegek* azaz kiszögellések és *zugok, szákok* azaz *beszögellések* váltakozása.

Ugyancsak a *cikk-cakk* és *cikázik* szavak eszünkbe juttatják a *csík* halat is, amelynek teste hosszú, csíkszerű, kígyó alakú és a vízben sebesen cikázva úszik Miután pedig *csík* szavunknak még szallag, vékony sáv értelme is van, e réven eszünkbe kell jussanak a *csikasz:* sovány (Ballagí) és a *szikár:* sovány, vékony, szavaink is. Ha pedig ezeket a szumer *sziga:* sovány, szóval is összehasonlítjuk, úgy azonnal megmagyarázva látjuk azt is, hogy a székelyek miért használják a *szigorú*

szót mindmáig is sovány, szikár értelemmel. (»Szigorú ember«, a székelyeknél: »sovány ember«). Hogy azonban a keskenységet megnevező *eszig, szik, csík* szótő a *szűk* szavunkkal is összefügg, ez kétségtelen (minden a hegye felé kívül *keskenyedik,* belül *szűkül,* például a hegyes *szák* is, az említett halászszerszám); csakhogy ezenkívül a *szűk* fogalma a zug-ra is ismét átvezet (a zegzug vonal beszögellései szákok, zugok; negatívum, minus nőiség, kiszögellései ellenben szegek, csákok: positivum, plus: hímség) úgyhogy ezen egyetlen *sz-k* avagy *kosz* szótőnek is a magyar nyelvben létező óriási kiterjedésű szócsoportját ezek után is már átlátni kezdjük. Hozzátehető a föntiekhez még, hogy a kes-keny szavunk töve sem más mint a *szig-* szótő megfordított kiejtése *Keszeg* a neve egy igen sovány, szálkás, rossz minőségű halfajnak.

Kitűnik már az eddigiekből is, hogy a magyar nyelv nem lehet „keveréknyelv", amit felületes nyelvészkedők állítani szeretnek, mivel keveréknyelvekben, amilyenek az árja nyelvek, ilyen szóalaki és egyúttal értelembeli logikus összefüggések nincsenek. Pedig szóban lévő szócsoportunk az eddigiekkel még koránt sincsen kimerítve.

Ugyancsak Erdélyben számtalanszor hallottam *sugár* szavunkat is *szikár* és sovány értelemmel használni (de lássad ezt a »Néprajzi Értesítő« folyóirat 1911 évfolyama 90. oldalán is); márpedig ezen szikár és sugár (= vonal, csík, keskeny, vékony) szavainknak a *sugár* (= napsugár, fénysugár avagy a kör sugárvonala: radiusa) szavunkkali összefüggése világosan érthető dolog, mert hiszen a sugárnak is, amilyennek azt képzeljük, miként a vonalnak is (szik-nak), tulajdonsága a hosszúság, vékonyság, sőt mértani értelemben: a teljes szélességnélküliség illetve vastagságnélküliség; egyébként pedig a sugarat tűhöz, szöghöz, szálhoz, csíkhoz, ki röppenő nyílvesszőhöz is hasonlíthatjuk. Hogy pedig ezen összehasonlítást az ősnépek is megtették, többek között az obeliszkek is bizonyítják, amelyek, amint tudvalévő, a napsugarakat jelképező kőszálak, kőszegek voltak. De tudjuk azt is, hogy az obeliszkek még a hímségnek és magának a hímtagnak is jelképei voltak; a férfiként fölfogott Nap pedig sugaraival termékenyíti meg a nőként fölfogott Földet. Másrészt a fölállított őskori menhirek

eszünkbe juttatják azt, hogy ezek voltak az obeliszkek ősei, viszont hogy a menhirek természeti ősmintaképei meg a természetes kőszálak voltak, azaz a fölmeredő hegyes kősziklák, amilyeneket Erdély sziklás hegységei között is sokat láthatunk. De észre vesszük *szikla* szavunknak magának is ide tartozó voltát (török *szik* : hímtag). Hogy itt a szóhasonlóság nem csak véletlen, bizonyítják a következők: *cikk* vagy *cika* szavaink valaminek elvált avagy különválható részét, részeit (például a fokhagyma cikkeit), letört avagy leszakítható részét, részeit jelentik; az elválás fogalmával pedig az *el-szak*adás (Ballaginál *szakul* is = szakad) igen közeli összefüggésben áll, úgyhogy *szikla* szavunkat mint egy hegy avagy nagyobb kőtömeg elválott avagy elválható, elszakadható, elszakulható része nevét kell fölfognunk, éppúgy mint ahogy a *cikk, cikkla* alakban is meglévő szavunk a *cikkely* szóval igen közeli rokonságban áll. (A japáni nyelvben *szaki:* fok, bérc, csúcs.) Ha azonban minden így van, ismét fölvetődik a kérdés: honnan származik a cseh *szkala:* szikla és az olasz *scaglia* (szkalya) = valaminek, különösen kőnek, letört, leválott része, darabkája, töredéke (jelent halpikkelyt is), pikkelye, azaz tehát *szakája?* Ha tudjuk hogy az árja nyelvekben általános jelenség a magánhangzóknak különösen a szó elejéről való kikopása, úgy egyenesen kényszerülünk föltételezni, hogy ezen cseh és olasz szavak eredeti kiejtése *szikala, szikalla* volt, vagyis föltételezni azt, hogy pikkely, cikkely szavunknak ősnyelvünkben szikalya, szikalla: szakadvány, elvált rész, alakja is létezett, amely szó azután az árja ősnyelvbe is átment, de ott, valamint mai árja nyelvekben is, összefüggések nélkül, rokontalanul áll. Ballaginál *szikáncs* és *szaka* = forgács, azaz tehát ismét: elvált rész.

Azonban ezen »sziklya« vagy »szikalla« = elválott kődarab, elválott rész, pikkely vagy fogács értelmű szó még valamire kényszerít gondolnunk, ami azután egyenesen visszavezet bennünket a kőkorszak azon ősrégi ezredéveire, amelyekben tehát Európa közepén mai nyelvünk őselemei megalakulását kell sejtenünk. Ez a valami azon, nagyobb kődarabokból lepattintott, leválasztott pikkelyszerű „szikally" azaz „cikkely", vagyis kőforgács, kőpikkely, amelyből az ősök kést, fűrészt, nyílhegyet, kaparót – a pikkellyel különböző nagysága és alakja szerint – készitettek volt. Amikor pedig őseink kovakőből szerszámot készítettek akkor a kis kőcikkecskék, lepattanva, szökellettek el. Ugyanúgy amikor kőbaltájukkal fát vágtak, ácsoltak,. akkor meg a forgácsok, azaz a szikáncsok szökellettek el. És íme: ezen *szökell* szavunk teljesen azonos a *cikkely, cikk* és az olasz *scaglia* (szkallya), helyesbített: *szikalla* szóval. Nem meglepő-e tehát, hogy ezen *szökell* szavunk ily pontosan beillik az eddig fölsorolt szavak közé? És nem ugyanilyen meglepő-e, hogy hiszen amidőn az ütésekkel avagy erős nyomással lepattantott *kis* vagy *kicsi cikk elszökell,* akkor valóban a *cikk* hang hallatszik!? És a *kis* vagy *kicsi* szavunk nem csupán ezen *cikk* szó megfordított kiejtése-e? És hát a tűz *szikrája* (szik-ra!) nem szintén igen kicsi-e és amikor *elszökell (szők-eli)* nem szintén a *szikk* hangot adja-e? És íme a székelyek tájszólásában a *szikra* szó ma is használatos *kicsi* értelemmel, például: „Amikor még szikra gyermek voltam" = „Amikor még kicsi gyermek voltam." És még máig is a kovakövet tűz gyújtására, öngyújtókhoz stb nem használjuk-e, annak szikráztatása által? Nem világos-e, hogy a kovát ütögetve, ennek szikrázó sajátságát már a kőkorszakban élt őseink is föl kellett fedezzék? Ily csodálatos összefüggések és ily csodálatos nyelvi tények mellett hová lesz tehát a fölületesek avagy rosszindulatúak azon állítása hogy a magyar „keveréknyelv", és hová lesz az egész „Ázsiából való beköltözés" elmélete?

De folytassuk Szegni = vágni és törni, igénknek *szekni* sőt *szakni* (innen *szekerce* és *szakóca* = balta) változatai is kellett legyenek, illetve tehát ez is az elválasztás, el-szak-ítás fogalmával függ össze. („Leesett és nyakát szegte" is a nyaktörésre, nem a nyak elvágására vonatkozó mondás; tehát a szegni

igénk nem csupán vágni értelmű volt.) A szegni és szakítani igék egymássali rokon voltát teljesen megfejti a fűrész, amelynek *cikázó* vonalú, *cikk-cakkos* éle valóban egyúttal vág azaz *szeg* és *szakít* is, azaz, mivel éle csupa *szöglet-* vagy *szegletből* áll, a fűrész tehát: *szegő, szegdelő, szakitó, szakdaló* vagy *szagdaló* szerszám. Honnan származnak tehát a német *Sege* (szégé), tájszólásos *Saag* (ság) és az olasz *sega* (széga) = fűrész, honnan a latin *seco* (széko) = vág, a szláv *szekira,* olasz *scure* (szkúre) = szekerce, szakóca, balta szavak?

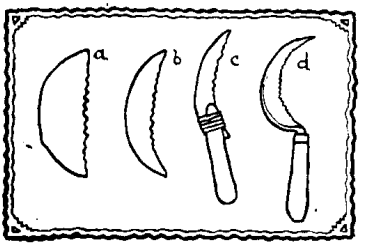

A „Menscheit und Weltall" (V. kötet, 46. oldal) című német műben láthatjuk a kőkorszakbeli, kőszilánkokból azaz kőcikkekből készült fűrészek igen szép ábrázolatait (fénykép; e rajzon *a*). Ha mármost az ilyen kőfű rész fogai a használat folytán betöredezvén, elkopván, mindig újra és újra képeztettek ezáltal a fűrész mindinkább olyanná válott amilyen e rajzon *b,* vagyis mindinkább holdsarló alakúra lett, és végül, ha nyelet is kapott (a rajzon *c*), majd bronzból és végül vasból, acélból is készült, akkor létre jött a sarló, de amelynek fogazott, azaz tehát fűrészhez hasonló élű alakját, a székelyek ma is *szike* néven nevezik. (a rajzon *d)* és amely eszköz e nevét és részletes leírását a „Néprajzi Értesítő 1911. évfolyama 216. oldalán is megtaláljuk. Látjuk ott és különben is a régészek (archeológusok) előtt ismeretes, hogy az igen régi sarlók pengéje még nem volt annyira görbe mint e rajzon *d,* hanem inkább csak olyan mint *c* és *b.*

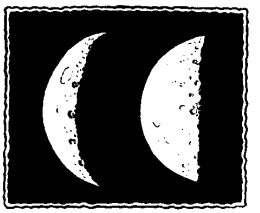

Kételkedhetünk-e abban, hogy a *szike* = sarló szó összefügg a magyar szegni, szekni, *szakítani, acika, cikázni* és a *cikk-cakk* kifejezésekkel, szavakkal? És kételkedhetünk-e abban, hogy mindez ugyanígy összefügg a latin *seco* = vág és a német *Sege* = fű-

rész szóval is?

Hogy a sarló szerszám a holdsarlóval a régi népeknél jelképes, sőt hitregés (mythikus) összefüggésekbe is hozatott, ismeretes dolog, ehhez azonban hozzátesszük: Ha az igazi holdsarlót jól megfigyeljük, észre kell vennünk hogy annak éle is finoman fűrészes, ugyanúgy mint az ősi kőfűrészé és mint a mai *szike* sarlóé, mert a holdhegyek magaslatai és völgyei között az árnyékban és fényben lévő részek egyenlőtlen, azaz cikkcakk vonalat képeznek, amit fényképfölvételeken is igen szépen látunk ábrázolva „A műveltség könyvtára" magyar mű „Világegyetem" című kötetében az 552. és 553. oldalak közötti táblákon.

A fogazott sarló magyar *szike* neve azután meglepően fejti meg a német *Sichel* = sarló szót, másrészt pedig e német szó azt is valószínűvé teszi hogy szike szavunknak is volt régen *szikei* változata, sőt ha a magyar *szegni* vagy *szekni* és a latin *seco* = vágni igékre gondolunk akkor azt is föltételezhetjük hogy a szike szavunknak még *szekel* kiejtése is létezhetett, ami azután a *székely* nemzet nevét is eszünkbe juttatja. Lehetséges tehát hogy a dolognak mythologiai háttere is volt, annyiban hogy a Holdnak illetve a Holdistennek ugyanúgy a Szikei avagy Szekel neve, mint ahogy a magyarok Napistene Magyar-nak neveztetett.

A Hold sarlója ugyan fogy is, de viszont máskor növekedik is. Miután azonban a sarló a Holddal jelképes összefüggésbe hozatott, a sarló pedig, úgy az egykori, ősi kősarló mint a későbbi bronz-, vas- vagy acélsarló, csakis fogyhat, csakis vékonyodik azaz keskenyedik, ezért a fogyás, soványodás és a sarló egymással természetes eszmetársulásba került, ami azután a magyar nyelvben ki Is fejeződött a *szikár, sikér, sekély, csekély* és *csökken* szavakban. De észrevesszük ugyanezt a német nyelvben is, amennyiben ott is *Sichel* = sarló, azaz tehát szike, és *siech* = *sínlődő* = *Siechtum* (szih, szihtum) = sinlődés, soványság. – Csak megemlítem itten, bár e szavak nem a székely .szócsoportba tartoznak, hogy a szumer nyelvben *Szin* = Hold és Holdisten, hogy a magyar (de szemere szócsoportbeli) *sinlődik* és *sindevész* (lássad Ballagi szótárában) szavak szintén fogyást, soványságot jelentenek és hogy vi-

szont a magyar (de besenyő szócsoportbeli) *sovány* szó meg teljesen azonos a német *Schwund, schwinden* (svund, svinden) = eltűnés, eltűnni, fogyás, fogyni szóval. Őseinknél a hattyú a vágy, sóvárgás, főkép a szerelemvágy jelképe volt. Tudjuk, hogy a vágyódás, sóvárgás, a szerelemvágy: hervaszt, soványít, de a németek már nem tudják, miért nevezik a hattyat *Schwan-nak* (sván). Holott (habár e szóból, úgy mint a Schwund-ból is, az árja nyelvérzék az első magánhangzót már kihagyta) egészen világos, hogy úgy a *suán* mint a *suund* szó a besenyő szócsoportbeli *sovány* és *sóvár* szavainkból származott, amelyek tehát a besenyőknél vágyódás, hattyú és fogyás értelműek voltak. De természetesen nem tudják sem a németek sem a fölületes nyelvészkedők, hogy mi köze a sarlónak, hattyúnak, Holdnak, vágyódásnak, soványságnak egymáshoz.

Ám tudja mindenki, hogy a soványság egyúttal a szárazsággal is azonosul, annyira, hogy a folytonos fogyással járó tüdőbajt a nép szárazbetegségnek, avagy „szárazság”-nak is nevezi, aminthogy nevezi a magyar „száraz embernek, az olasz „uomo secco”-nak (secco azaz szekko = száraz) a sovány embert. (Észre kell itt vennünk a száraz szónak a *szár* szóvali azonosságát, amely szó lágyult *1-es* kiejtéssel: *szál,* és mindkettő hosszú, vékony [sovány!] valamit jelent). Ámde ezen olasz *secco* (szekko) és a latin *siccus* (szikkusz) = száraz szavak hova vezetnek vissza bennünket? A magyar *sziké*-hez vagyis a fogyó, vékonyodó sarlóhoz, a magyar *szikkad* = szárad és soványodik szóhoz, továbbá a mind idetartozó magyar *szikár, sikér, csikasz, sekély, csekély, szigorú,* és *sugár* szavakhoz, amelyek szintén mind vékonyságot, fogyást, soványságot jelentenek. Vagyis: miután a magyar *szikkad* szónak a magyarban ily nagy kiterjedésű és logikus összefüggésekben gazdag szócsoportja van, holott a latinban a *siccus* szó rokontalanul áll, ebből vaslogikával következik, hogy e szót nem mi vettük a latinból, hanem hogy a .latin nyelv örökölte ezt valamely, Itáliába ősidőkben elköltözött rokon törzsünktől, valószínűleg a *szikuloktól,* akiket régi latin iratok még *szikei* és *szikán* néven is neveztek. Viszont régi magyar, de latin nyelvű iratok a székelyeket nevezik következetesen *szikul* (sicuius) néven; ami hogy nem holmi véletlenség, bizonyítható is.

Ha tehát archeológiai és történelmi nyomok is azt bizonyítják, hogy fajunk sok ezredévvel az árjaság keletkezése előtt a Földön művelt népként már élt, úgy ezen rövid cikkünk is eléggé szemléltetheti már velünk azon óriási hatást, amelyet ősnyelvünk az árják nyelvére ennek kialakulása kor gyakorolt."

Eddig így – némi kihagyásokkal és betoldásokkal – e cikkem.

Tartottak az ős-székelyek a juhon kívül még kecskét is, habár valószínűleg kevesebbet és mellékesebben mint juhot. Bizonyos azonban hogy, mivel a kecskefélék is a sziklás hegységek lakói, a kecsketartás a székelyeknél mintegy magától adódott dolog volt. A székely őstörzsek kecsketartásából származott az hogy nyelvünkben a *kecske* neve ma is tisztán székely-kazár szóalak, amellyel egyébként teljesen egyezik a török *kecsi* = kecske szó ís, ami kétségtelenné teszi, hogy e szavunkat nem vehettük sem valamely szláv, sem valamely germán nyelvből Márpedig hangtanilag ezen *k-cs* szóalakok tökéletesen egyezik a szláv *kaza* (*k-z*) és a német *Geiss* (gájsz; *g-sz*) , tájszólásos *Goas* (goász) = kecske szóval. Mi több – holott a szómegfordítás a mi ősnyelvünk egyik jellegzetes sajátsága – mégis a németben találjuk a *Ziege* (cíge, *c-g*) = kecske szót, holott ez a *Geiss* szónak csak megfordított alakja; ami kétségtelenné teszi, hogy e szláv és német szavak a mi ősnyelvünkből származnak. Tökéletesen egyezik is ezekkel a magyarság kecskehívó „Cege-cege-cege!" szava. Szempontunkból pedig érdekes az is, hogy a régi frig nyelvben (Kis-Ázsía) a bakkecske neve *attagusz* volt. (Rodcher W. H.: „Ausführliches Lexikon der gríechischen und römischen Mythologie" Leipzig, 1884 1/1. kötet, 101 oldal.). Miután pedig az *atta* szórész nem más mint a mi *atya,* török *ata,* szumer *adda* szavunk, amely itt

kétségtelenül hím azaz bak értelemmel áll, ebből kitűnik, hogy habár a frigek nyelve már, úgy látszik, árja alapú volt, de ebben ősnépeinktől átvett szavak is voltak. Hogy viszont a *gusz* szó kecske értelmű volt, ez amúgy is kétségtelen. Adatként fölhozhatjuk itten azt is, hogy a déldalmáciai és montenegrói népi, egyhúrú, őskezdetleges hegedűk, amelyek mása törököknél és araboknál is megvan, neve *guszia,* és hogy ezek fej része régebben mindig kecskefő alakúra volt faragva. Meg kell azonban már itt is említenem, hogy a kecske a kabar őstörzsünknek legfőbb tenyész- és jelképes állata volt.

Ezzel szemben az ősszékelyek legfőbb állata a már föntebb leírt *cigája-juh* volt, amelynek neve is, íme, tökéletesen a székely-kazár szócsoportba illő, egyezik a német *Ziege* = kecske szóval, valamint a *cigája-juh* német *Zachel* nevével, amivel viszont egybevág azon tény is, hogy a cigája juh testalkatában is a kecskére némileg emlékeztet, főképen azonban abban, hogy, miként a kecskének: *szakála* is van; úgyhogy nekünk föl kell tűnjön ezen *Zackel* szónak a mi *szakál* szavunkkal és a *székely* névveli hasonló volta, amihez járul még az is, hogy a régi székelységnél általános volt a szakál-viselet, – ellentétben tehát a jászokkal említettem pedig, hogy a székelyek nevének régen *zakul* változata is volt. A cigája juhfélének, különösen kosának, ugyanúgy tehát mint a kecskének: szakála van, ami pedig mindkét állatnál: hegyes, vagyis tehát *szák* azaz *csák* alakú. Mégis mindezen meglepő egyezések még senkinek föl nem tűntek; természetesen azért mert a magyar nyelv és ennek jelenségei figyelembe nem vétetnek.

Szólottam már azon véleményemről, hogy az itáliai és sziciliai szikulok a székely őstörzs oda kivándorolt részei voltak, de amiről bővebben alább lesz szó. Itt csak annyit említek még, hogy az egyiptomiak tartottak szardiniai és szikul zsoldosokat, akiket *sardana, sakalasa* és *sekursa* neveken neveztek. Mindenesetre tény, hogy a cigája és a kecske szakála egy szőrből álló hegyes fürt és hogy a hegyes szakálat máig is „kecskeszakál”-nak nevezzük és hogy „Geíssbart” = kecskeszakálnak nevezik ezt a németek is. Viszont ma is beszélünk szőr (például „fürtös guba”) és haj-fürt-ről; a „kecskeszakál” is pedig szőrfürt. Márpedig ezen *fürt* szavunk hangtanilag – mi-

vel az *f* és *b* hang egymásnak rokona – teljesen azonosul a német *Bart* = szakál szóval. E kettő azonban avar szó csoportbeli szó lévén, ezekkel itt nem foglalkozunk. Foglalkoznunk kell azonban már itt is a *szőlőfürttel,* illetve a szőlővel magával, mivel az is a székelyek egyik növénye volt. Fáy Elek is említi Bochardt nyomán, hogy a héber nyelvben a szőlőfürt neve *eszkol,* de hogy ennek a rég; kanaáni nyelvekben *szegul, szegol* felelt meg, amiből mi észrevesszük, hogy e szó a már sémita héber nyelvben elváltozott, holott kanaáni ősnépeink nyelvében még helyes alakban volt meg. E szót azután Bochardt összse is veti a szicíliai szikulok vagy szikelek nevével.

Ha pedig e szó a kanaáni nyelvekben is megvolt, ebből okszerűen következtethető, hogy tehát ősidőkben ott is élt valamely szikul, azaz tehát székely, törzs, ami azután eszünkbe kell juttassa a Kanaánnak mintegy jelképét is képezett Bibliában is szerepelő, óriási szőlőfürtöt. De eszünkben kell juttassa a Liviusz által is említett Palesztinai egykori *Szagalasszusz* város nevét, továbbá az ottani régi zsidó *sekel* nevű pénzet, amelyet később, latinosítva sziklusz-nak neveztek és amelyre gyakran szőlőfürt volt ábrázolva, amiért is nevét a tudósok is a fönti *eszkol, szegol, szegul* szóval hozzák kapcsolatba.

Az ős-székelyek tehát szőlőtermeléssel is foglalkoztak és szerintem náluk a szőlő – ugyanúgy mint, amint látandjuk, a szekfű is – Tündér Ilona és a nőiség jelképe is volt.

Mivel a szőlő gyümölcse igen tápláló, ebből következtethető, hogy az ős-székelyeknek fontos tápnövénye is volt, attól eltekintve hogy utóbb levéből bor is készült. E növény is igen kedveli a sziklás hegységeket. Régen ezért a szőlőt hegyeken, hegyoldalakon termelték, annyira hogy „szőlőhegy”, németül „Weinberg”, maradott a neve a szőlő aláművelt földnek még akkor is ha egyáltalán nem volt hegyen hanem völgyben avagy épen lapályon. Igaz továbbá az is hogy alkatában a szőlő növénye igen jól illik a székelyek szimbolikájá-

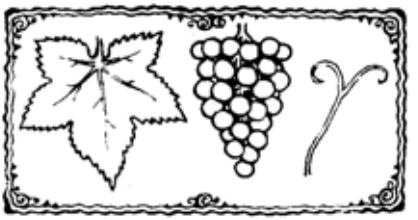

ba, mivel levelei széle fűrészvonalú, azaz cikk-cakkos, fürtjei szák azaz csák alakúak, indáin pedig kapaszkodó kacs-ai vannak; amelyek *kacska*ringóba sodródva fogják meg azt amire rácsavarodniok lehet, ami által a szőlőfélék úgy magas fákra mint sziklákra is fölkapaszkodni képesek. Használja, és kellemes savanykás íze miatt kedveli, a nép a szőlő levelét főzelékként is, különösen a „szárma”-nak nevezett ételhez, amelyet egyébként a káposzta besavanyított leveleivel készítik, amikor is „töltött káposzta” a neve. Használják ezenkívül a szintén savanyú ízű szőlőkacsokat az ugorka nyári besavanyításához is. Igen savanyú a szőlő gyümölcse is, amely csakis teljesen érett állapotában kapja az oly kellemes édes izét. Úgyhogy a szőlő e savanyúság a még az ismert „Róka és a szőlő” mesében is kifejeződésre jutott. Meg is sejthető tehát, hogy a szőlő savanyúsága a székelyeknél, és természetesen a kazároknál is, ugyanúgy játszott szerepet (életkezdet) mint a magyaroknál a meggy, a szemeréknél pedig a som és a leánykasom. Meglépő tény tehát, hogy éppen a szlávban maradott fönn a savanyúságnak egy legtisztább székely szócsoportbeli elnevezése a *kiszelo* = savanyú szóban, holott a mai magyarban erre már csak a *kesze, keszó* szó emlékeztet, amely savanyú leves avagy pépszerű böjti ételt jelent, bár igaz hogy mivel a böjti étel, milyen tehát a *kesze* is, zsírtalan, vagyis tehát, amint mondják: „sovány” étel. Eszerint e szó a *keszegséggel* = soványsággal is összefügg.

Ezen szláv *kiszelo* szó és a fürtöt jelentő, bár megfordított alakú *szekel* szó alapján, továbbá még az alább fölhozandó egyezések alapján, következtetem hogy a szőlő székely szócsoportbeli neve *kiszelle, küszelle* alakú szó lehetett, valamint hogy a székelyeknél a szőlő ugyanúgy Tündér Ilona egyik jelképes növénye is lehetett mint a szemeréknél a leánykasom. Ugyanis teljes lehetetlenség, hogy az itt következő csodálatos egyezések mind csak véletlenségek volnának: A törökben *kis* = leány. *Gizella* a Közép-Korból származó és ma természetesen germán eredetűnek tartott női személynév. De a törökben *güzel* = szép, csinos. Továbbá, egy Szíriában, Arábiában és Észak-Afrikában élő igen szép és kedves antilopfaj neve *gazella* Brehm („Tierleben.”) is leirja, hogy Kelet költői a gazella

testalkata és szemei szépségét nem győzik eléggé magasztalni és hogy ottan a másállapotos nők, mivel a „megcsodálás” hatásában föltétlen hisznek, megszelídített gazellát szoktak maguk elé venni, ezt nézegetik „csodálják”, arcát, fogait is, simogatják, azért hogy megszületendő gyermekük is olyan szép legyen mint a gazella. Ezen *ella* kicsinyítő ragot ma latin-olasz eredetűnek tartják, habár ennek ellentmond úgy a Gizella név mint a török güzel szó valamint a gazella szó is. De lehet e kicsinyítő rag ősmagyar eredetű is, mivel hiszen nyomai még mai nyelvünkben is megvannak: Erdélyben *idillo* = ügyetlenecske Szél kicsinyítve: *szellő.* Ugyanígy a régi magyarban *cepők* = cipő; ez utóbbi kicsinyítve: *cipellő.* Ez utóbbi szó, már e kicsinyítő raggal megtoldva, ment át a szerb-horvát nyelvbe és lett ott *cipela* = cipő; mivel azonban az *-ela* rész kicsinyítő rag voltát nem tudják, ha kicsinyítést akarnak: *cipelicá*-t mondanak.

Mindezek alapján tehát jogosan következtethető az is hogy Tündér Ilona – akit népünk Tündér Szép Ilonának is nevez, és aki, amint láttuk, a görög regék „Szép Helená”-jával is azonos – az ős-székelyeknél és kazároknál Kizelle, Güzelle vagy Gizel alakú néven neveztetett, amit egyébként igazol még az is, hogy a törökben *güzel* = szép, holott *kizil* meg = piros.

Mivel ugyanis a nép úgy másutt mind nálunk is a pirosat az élet és a szerelem színének és tehát *szép* színnek tartja, ami kitűnik abból is hogy a szlávban *kraszno* és *krasziuo* úgy szépet mint pirosat is jelent.

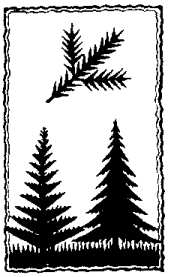

Említettem hogy a székelyek szimbolikájában, és így természetesen díszítményeikben is, szerepe volt a zegzug- azaz cikkcakk vonalnak. Miután a különböző fenyőfélék is a magas hegységek egyik legjellegzetesebb növényei, valószínű tehát hogy a fenyvek, miként a kunoknál ugyanúgy a székelyeknél is szerepeltek. Tény mindenesetre hogy a különböző fenyőfélék (koniferák) egész alakjukban többnyire ék-, azaz *csák* alakúak de ezenkívül úgy egészükben mint részleteikben is igen jól

stilizálhatók zegzug vonalas díszítményekké. Ilyenekről adok itt alább nehány példát, részben a magam gyűjtéséből, részben pedig Malonyai Dezső „A magyar nép művészete” című műve „A székelyföld” kötetéből.

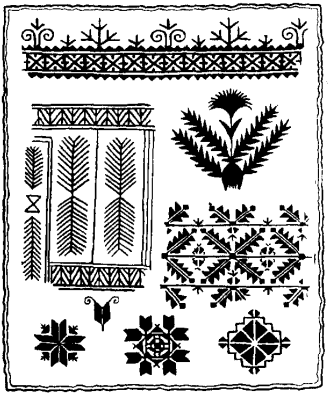

A székelyek másik szent növénye *volt* az oly szép és oly kellemes illatú virágokat nyitó szekfű, amely náluk bizonyára ugyanazon szerepet töltötte be mint a tulajdonképpeni magyar törzseknél a gyöngyvirág, vagyis tehát szintén Tündér Ilona jelképes virága volt. Tény hogy a ma általános nemes, kerti szekfűfélék ősalakjai szintén a sziklás hegységek növényei, ahol vadon ma is több fajtájuk található, sőt a Dianthus cargophyllus L., a kerti szekfű tulajdonképpeni őse, vadon épen csak sziklákon terem. (Lássad: „Meyers Lexikon”, 1897. Dianthus). E virág, illetve növény, mai neve is nyelvünkben *szekfű* vagy *szegfű,* ami tisztán székely-kazár szócsoportbeli szó. E nevet magyarázhatni úgy is hogy a *szek-* szórészt a *szikla* szavunkkal kötjük össze, de úgy is hogy a *szeg* szóval, azért mert magházai valóban hegyes szegalakúak vagy mert bimbói olyanok mint a föntebb az 5 számmal jelezett, de fölfelé vastagodó, obeliszkszerű alak, de magyarázhatjuk a szegfű igen kellemes szaga miatt szag-fűnek is.

Említettem hogy a székelyek kecskét is tenyésztettek, azt pedig e rajzon is látjuk, hogy a szekfű levelei tökéletesen kecskeszarv alakúak, amivel szemben viszont a virág nemzőszerve két (néha három) kos-szarvalakú (kacskaring-vonalú) szálban áll ki a virág közepéből (oldalnézetben tetejéből) Más jellegzetessége – illetve szempontunkból: érdekessége – a szekfűvirágnak az, hogy szirmai széle cikcakkosan csipkézett.

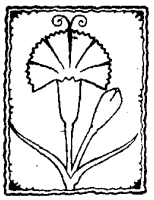

Miképpen magyarázható mármost azon csodálatos egyezés, hogy a szekfűnél együtt van mindaz ami az ősszékelyek-

nél jellegzetesség volt: először is a szek-fű név maga, azután hogy a sziklák növénye, tovább: hogy rajta megvan úgy a kacskaringó- (kos) mint a kecskeszarv vonal, de ezeken kívül még a cikkcakk-vonal is? Igaz, magyarázható ez úgy is, hogy az ősszékelyek a szekfűt épen ez alkata miatt választották volt maguknak kedves virágukul De így is miképpen magyarázható az, hogy egy ily alkatú virág épen a sziklás hegyek növénye, amely sziklás hegyek a kecske, a juh és az ősszékelyek hazája is voltak? Továbbá hiszen elég sajátságos még az is, hogy a *szekfű* e neve az egész magyar nyelvben is, nem csak a székelyben, megvan

Tény az is, hogy Erdélyben, különösen a Székelyföldön, a szekfű úgy hímzésekben mint még különösen régi bútorfestéseken, szebbnél szebb módon stilizált indítékként, rendkívül gyakori. Éspedig, ahol a díszítmény nem csak egyszínű, mint többnyire a hímzéseken, hanem többszínű, mint a bútorfestéseken, ott a szekfű mindig piros színűre festve, amiből következtethető, hogy a székelyek nemzeti színe is a piros volt, amelyhez azután még a kék, és talán a zöld is, járult.

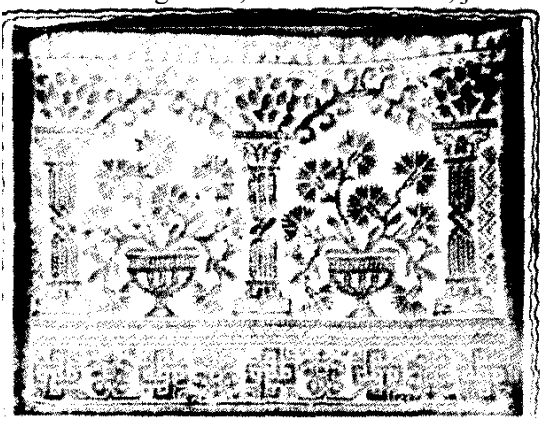

Ide mellékelem a birtokomban lévő két igen régi magyar hímzés után készült e két fényképet Ezeken igen szépen látszanak az Erdélyben ma is még oly általános szekfű-minták. Ezeket még édesanyám szerezte volt majdnem 100 évvel ezelőtt; az alábbi kisebbiket Erdélyben, eme nagyobbikról azonban nem tudom bizonyosan hogy Erdélyben-e avagy a Du-

nántúlról. Az azonban a magyar tudomány előtt eléggé ismeretes, hogy a székelyek Erdélybe a mai Dunántúlról kerültek.

Ami pedig a szekfűt magát illeti, megjegyezhetem., hogy fiatal koromban Erdélyben jártomban székely házak kertjében valamint edényben tartva is tornác könyöklőjén, ablakban mindenütt igen sokat láttam, aminek azonban akkor még semmi különös értelmet nem tulajdonítottam, mert hiszen nem tudtam még hogy ez a székelységnek ősidők óta szent virága volt, aminthogy nem tudják ezt manapság már maguk a székelyek sem és nálunk, illetve a székely asszonyoknál, leányoknál már csak öntudatlan hagyományként maradott még meg az e kedves virág iránti különös szeretet.

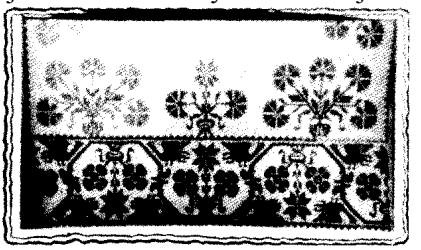

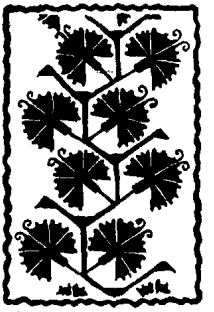

A székelyek dunántúli származását illetőleg tudósaink véleménye szerint a mai Göcsej illetve tehát Zala-megye és még a Somogy- és Tolna-megye által képezett területről kellett származzanak Kérdés csak az marad, hogy költözködésük mikor történt, ősidőkben-e avagy csak a kún vagy az avar birodalom bukása következtében, amikor a Dunántúl őslakosságára törő idegenek népirtó foglalása és betelepedése elől kényszerült az őslakosság vagy menekülni vagy pedig jutott a hódítók uralma alatt rabszolgasorsra, amiről föntebb Thierry Amedée francia történelemtudós erre vonatkozó sorait idézve már szólottam. Ismeretes az is, hogy a mai Dunántúl, Szlovénia és Bécs vidéke azon időben még Hunniának neveztetett, amely tájakra csak Nagy Károly telepített már keresztény szlávokat és bajor németeket. Ekkor történt az is, hogy az el

nem menekült őslakosság része a kereszténység fölvételével saját „pogány” nyelvét megtagadni kényszerült.

Annyi bizonyos, hogy a Csaba-monda a székelyek Erdélybe költözése emlékét fönntartotta, eltekintve attól hogy helyesen teszi-e a hún birodalom bukása korába. A székelyek dunántúli eredetét igazolják úgy nyelvi mint néprajzi adatok is, vagyis az hogy a székelyek nyelvjárása az említett dunántúli vidékével egyezik, valamint a legmeglepőbb egyezések vannak a népköltésben, különösen a regös népszokásban, amelynek még neve is a dunántúliaknál és a székelyeknél azonos. Mi pedig igazolhatjuk a dolgot még a következőkkel is: A Dunántúl említett része a filoxera előtt, különösen pedig a Mecsek hegység, igen híres bortermelő vidék volt és a szekszárdi bort úgy Magyarországon mint Ausztriában is jól ismerték Itt található ma is az erdőkben a Vitis-silvestris szőlőfaj, amelyről a botanikusok megállapították hogy nem elvadult szőlőfaj, vagyis a ma általánosan termeit szőlőfajtáknak nem rokona, hanem e vidék egyik ősnövénye. Amely tehát szerintem az ősszékelyek szőleje volt. Az enyhébb éghajlatú Dunántúl e déli részei szőlőtermelésre mindigalkalmas is volt, holott a sokkal zordabb Erdélyben az oda menekült székelyeknek nagyobb szőlőtermelésről már le kellett mondania, bár látjuk hogy ott is hegyvidéken telepedtek meg. Kiemelhetem, hogy a Balatontól délre a Kapos és Siókapos folyók szögletében áll ma is Nagy-*Székely* nevű helység, hogy Tolnában van *Szekszárd,* valamint hogy ugyane vidéken vannak még *Szekcső, Keszí, Sza ke* és

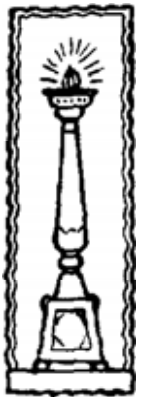

három Kazárnevű helység, amelyek tehát mind székely-kazár alakú nevek.

A fönti hímzésminták (fényképek) közül a nagyobbikat a „Magyar építőízlés” című művemben leírtam és ott minden részlete magyarázatát is megadtam; itt tehát csak azt emelem ki, hogy ez egy ősmagyar, azaz valószínűleg ősszékely ház tornácát ábrázolja, amelynek kőből való könyöklőjén rézedényekben szekfű virágozik. Ami azonban szempontukból még ennél is érdekesebb az, hogy e tornác oszlopai is rézből avagy bronzból öntöttek voltak, amit az tesz kétségte-

lenné, hogy ezek talpa nem áll laposan a könyöklő kövén, hanem golyóalakú lábakon, ugyanúgy mint ahogy a régi nagy réz vagy bronzkandeláberek. Úgyhogy én ezekből azt következtetem, hogy e hímzésminta még valamikor a Réz- avagy Bronzkorban keletkezett és azóta asszonyaink által ki tudja hányszor újra lehímezve, maradott reánk Annyi bizonyos, hogy az ilyen hímzések tartós, jó házi előállítású anyagból készülve és gondosan tartva, akár 3-400 évig is eltartanak. Ha tehát e minta is mondjuk, csak tízszer lett is újra lehímezve, akkor is már 3000 vagy 4000 esztendővel vagyunk vissza a múltban. Föltűnő e hímzésen még az is, hogy a rajta ábrázolt oszlopok oszlopfője (capitélje) és oszloplába teljesen azonos alakú, habár részletei egymásután megfordított sorrendben következnek. Holott a görög és római építészetben és az ezekből származott reneszánsz és barokk építészetben az soha sincsen így, illetve az oszlopfő és oszlopláb sohasem egyforma, hanem miként a dór ízlésben, oszlopláb nincsen is, vagy pedig ez egészen más, és az oszlopfőnél mindig sokkal egyszerűbb. Megvan azonban az azonos alakú oszlopfő és oszlopláb, mint látandjuk, népművészetünkben másutt is, és megvan ugyanez a szu mer és az ezt utánozó asszir építészetben is.

E rajzocskán az 1 szám alatt a jón oszlopfő olyan igen régi alakját láthatjuk, amelyen két kos-szarv ábrázolata még fölismerhető a két „voluta”-ban. A 2 számon a jón oszlopfő későbbi alakja van, amelyen a valoták kos-szarvak utánzásábóli keletkezése már nem ismerhető föl, a 3 szám pedig olyan oszlopfőt mutat amilyeneket a szóban lévő hímzésen látunk, amilyenek sem a görögöknél, sem a rómaiaknál nem voltak, és amelyen a kos-szarvak helyett kecskeszarvak vannak, vagyis a székelyek másik állata szarvas. E hímzésen tehát együtt látjuk a szekfű- és a kecskeindítékot, mi pedig már tudjuk, hogy székelyek szimbolikájában úgy a szekfű mint a kecske is szerepelt.

A második (kisebbik) hímzésminta-fényképen a szekfűt szintén ott látjuk. E hímzésmintában hiba, vagyis időveli

romlás, az hogy a szekfűtövet tartalmazó edény a növényhez képest aránytalanul kicsi. Ilyen hibák az ezredévek alatt mindig újra és újra lehímzett mintákon, ősműveltségünk elveszte és feledésbe merülés után, már igen érthetőek.

Ugyanezen második hímzés mintán az ilyen csillagalak lehetett úgy jász mint székely eredetű s ennélfogva meglehetett úgy a jászoknál mint a székelyeknél is. Mindenesetre az ilyen csillagalak manapság éppen a székely nép hímzései között nagyon is általános; kialakulása mikéntjét pedig éppen a szóban lévő hímzésminta levélke-alakjain is igen jól megfigyelhetjük. Az pedig hogy ugyanezen csillagalak más népeknél, sőt még Skandináviában is előfordul, csak azt jelenti, hogy ősnépeink ezt oda is magukkal vitték. Hogy Skandinávia germánelőtti őslakói a ma leigázott és nyomorúságba taszított lappok voltak, ez eléggé ismeretes.

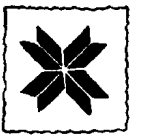

A fentebb még látható két szekfűvirágos „folyó” – ahogy an népünk az ilyen folytatódó, futómintákat nevezi – előfordul a Dunántúlon is még, nagyon általános azonban Erdélyben, ma úgy székelyeknél mint oláhoknál és ritkábban szászoknál is. Ennek magyarázata a következő: Az igazi oláhok maguk is, ahol régebbi nomád életüket elhagyva, megtelepedtek, mindenben magyarok és székelyek szokásait, életmódját, építészetét és viseletét utánozták, de ezenkívül az osztrák uralom alatt az oláhság minden pártfogásban részesülvén, a magyarság pedig elnyomatván, ennek következtében egész vidékek oláhosodtak el, amely vidékek lakossága azonban minden néprajzi sajátságát megtartotta. Mivel emellett pedig oláhul beszél és magát oláhnak vallja, igy a tudatlanság egyrészt és az oláh úriosztály sovinizmusa, másrészt mind e néprajzi sajátságokat is oláhnak mondja, annak dacára is hogy világos, miszerint sem e hímzéseiket az oláhok, sem feszes nadrágukat, csizmájukat, fekete kalapjukat nem örökölhették a rómaiaktól! Hasonlóképpen van ez a szás~oknál is. Ezek is az államhatalom által századokon át minden elképzelhető pártfogásban részesülvén, mind meggazdagodtak. Annakidején Erdélyben mindenütt magam is azt láttam a szászoknál, hogy nagyrészt szolgáik, de nőcselédjeik szinte kizárólag székelyek voltak, mivel

e szegénységre juttatott nép, hogy megélhessen, szívesen szegődött gazdag szászok szolgálatába. A szász asszonyok, úrnők pedig hímzéseket nem csak székelyektől vásárolgattak össze, amilyen hímzéseket, amint ezt magam is láttam, szegény székely asszonyok még vásárokon is adtak el, hanem a szolgálatukban tartott szegény székely nőket télen át a maguk számára szövettek és hímeztettek is. Utóbb azután az úgy szászok tulajdonában lévő és szász lakások díszét képezett hímzések „szász hímzésekként" kerültek múzeumokba is. Úgyhogy ezek ősmagyar illetve ős székely voltát ma csak én, ősműveltségünket és ennek szimbolikáját megismervén, bírom megállapítani.

De megtaláljuk a szekfűt, föltűnően sokat, Erdélyben, díszítményeken, mindenfelé másutt is, például a régi székely festett bútorokon is. Ilyen sokat láthatunk például Malonyai Dezső már többször említett műve „A Székelyföld" című kötetében is. Ilyen kettőt itt is bemutatok, egyet Malonyai nyomán (1) és egyet a Székely Nemzeti Múzeum „Emlékkönyv" című kiadványából (2), ami 1929-ben jelent meg Szepsiszentgyörgyön. Ezeken nemcsak hogy a szekfű van meg, és majdnem kivétel nélkül középen, vagyis főhelyen, ami székelyeknél egészen természetes, hanem ott látjuk, szintén majdnem kivétel nélkül, a szekfű mellett még a gyöngyvirágot is, vagyis a tulajdonképpeni magyar törzs e jelképes virágát mindig a székely szekfű mellett. Mi mást jelenthetett pedig e két virágnak ezernyi bútoron ily következetes egymásmellé helyezése, mint Erdély és Magyarország testvériségét? Mi mást mint a székelység és a magyarság tudatosan, jelképesen és költőileg kifejezni akart testvériségét? A szekfű itt is, mint másutt is, mindig piros színű, míg a gyöngyvirág természetesen fehér, bár előfordul néha pirosan is, mi azonban tudjuk hogy a gyöngyvirág termésbogyói valóban pirosak, amiért is e

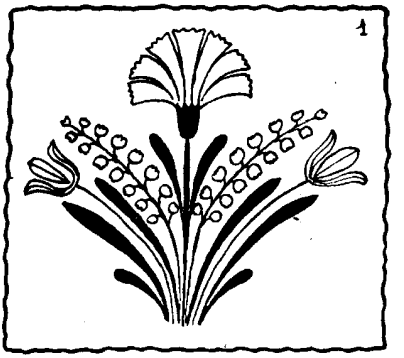

gyöngyvirág bogyóit akarják jelenteni. Részemről mindenesetre azt tartom, hogy tehát a szekfű és gyöngyvirág ilyen együtt való alkalmazása egy-két évszázaddal ezelőtt, amikor e régi, festett bútorok készültek, még teljesen tudatos volt, ha a mai „modern” világban az ilyesmi már feledésbe is ment.

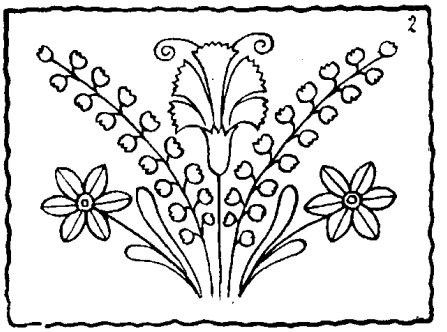

Van azonban az említett székely emlékkönyvben még valami amit megjegyezni el nem mulasztok, mivel ez bennünket szintén érdekelő dolog. A könyv bemutatja tíz olyan székely férfiú fényképét (ezekről teszek ide vázolatokat), akik a székelység művelődése körül érdemeket szereztek. Ezek, csak három kivételével, mint szakálasak. Pedig a könyv szerkesztője bizonyára nem szakálas férfiak képét kereste össze! Továbbá, a XIX. század végén és a XX. század elején európai urak között a szakál viselés már nem dívott, hanem ritkaság számba ment. Mégis, íme székely urak között ez még akkor is ily általános volt. Úgyszintén ha azon kor férfi képeit megfigyeljük, azt látjuk, hogy akik, ha viseltek is szakálat, de ez olyan volt amilyet e rajzon 4 szám alatt látunk. Ezzel szemben a székelyek a hegyes szakálat még mindig viselték (a rajzon 1, 2, 3.). Vajon miért? Szerintem nem másért mint ősi szokásból, rég öntudatlanná válott hagyományból, amely onnan származott, hogy valamikor a székelyek azért viseltek ilyen szakálat

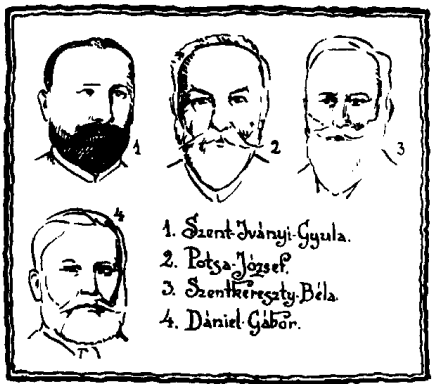

mert regebeli, isteni ősük jelképes állatainak, a cigája kosnak valamint a kecskebaknak is ilyen szakála van, és ők tehát isteni ősüket is ilyen szakálat viselőnek képzelték.

Visszatérve ezek után a székely hímzésekre, ide teszek nehány, székely bőrködmön és bőrmellényről való hímzésmintát (2-5 rajz). Bár – amint már elmondattam – ezen oly sajátságos magyar díszítőízlés tulajdonképpen besenyő eredetű és csak utóbb, szépsége miatt, terjedett annyira el az egész magyarságnál is, de holott e díszítőízlésben a szekfűalak ritkaság, és szerintem csak a székelyektől került itt-ott mégis a nem székely magyarság díszítményei közé is, de viszont Erdélyben alig is találunk régibb magyar szűcshímzést amelyről a szekfű hiányozna, ha bármenyire elstilizálva, azaz vonal ritmusában bármenyire elbesenyősítve is. Emellett azonban a szekfű alak itt is kivétel nélkül piros.

Székely bőrmellény hátáról.

Mint nálunk mindenütt, úgy a székelyek szűcsei – akik már régóta mindenhol az oláhok számára is dolgoznak – szintén behódoltak a terjedő besenyő ízlésű hímzéseknek, föltűnő azonban a székely szűcsöknél, hogy ők az elfogadott" hímzésmintákba nem csak a szekfűt vitték be elengedhetetlen indítékul, hanem a székely vérük ben lévő cikk-cakk azaz zegzugvonalat is (3, 4, 5 rajz), holott ez a magyarországi szűcs- és szűrszabóhímzéseken teljesen hiányozik. Sőt föltűnhet még az is, hogy menyire kedvelik még a kacskaringó (spirál) vonalba való tervezést is (2, 3, 5 rajz), ami a magyarországi szűcs- és szűrszabóhímzésekben szintén hiányozik, de a székelyeknek

természetesen ez már a vérükben volt, mert hiszen ezt is ezredéveken át őseiktől örökölték. Az örvénylő- vagy „forgó rózsa”, ahogy népünk nevezi (3 és 4 rajz), bár gyakori a magyarországi hímzéseken is, de a székelyeknél különösen általános. Ez is a kacskaringóval összefüggésben lévő alakként, úgy mint a kazárokéban a székelyek szimbolikájában szintén szerepelt, de erről bővebben alább „Kazár” fejezetünkben kellend ismét szólanom.

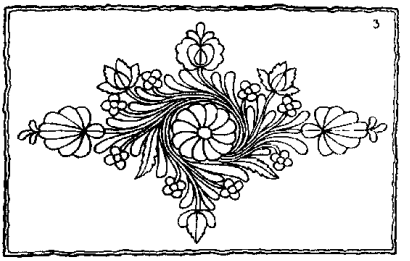

A föntebb 1 számmal jelezett rajz Huszka József „Magyar Omamentika” című művéből másolva. (Ottan az itt a-val jelezett a XI. képen 39. szám, az itten b-vel jelezett pedig ottan a XXX. képen a 4. szám.) E két szekfűalakról meg kell jegyeznem hogy egyik sem származik szűcshímzésről.

A régi följegyezések szerint Szicilia szigete igen régi lakói nem a szikulok voltak, hanem a *szikánok.* akiktől a szikelek, Dél-Itáliából átkelve, foglalták el. Miután ezek a följegyezések szerint eredetileg valóban a mai Róma s az ettől délre eső részeken laktak, lehetséges, hogy ez valóban így történt, de lehetséges még más is. Amint láttuk, igen sok régi nép, amely előzőleg nőelvi vagyis anyajogi (matriarchalis) volt, csak utóbb, idővel, alakult át hímelvűvé vagyis atyajogúvá (patriarchalissá). Lehetséges tehát, hogy ez az ősi szikánoknál is igy ment végbe. Mindenesetre a szik-*án* név nőelvűségre vall, míg a szik-*ur*, mivel ennek zak-*ur* változata is volt, hímelvűségre utal, azért mert az *ur* vagy *er* szó férfit, hímséget szokott jelenteni. Eszerint azonban a szikánok szikulokká átalakulása nem kellett okvetlen fegyveres hódítást avagy leigázást jelentsen. Jelenthetett ez csak átalakulást is, amelyhez természetesen hozzájárulhatott az is, hogy a rómaiak alapelemét képezett harcias árja nép által legyőzött szikul ok mind délebbre szoríttatva, mint többen menekültek át Szicíliába is, de ezek akkoriban még kevésbé lévén harcias nép, nem leigázókként hanem mint testvérnép közé beköltöző békés települőkként. Ilyen békés megtelepedés pedig régen azért Is

könnyen megtörténhetett, mivel az akkor még gyér lakosságú Földön mindenütt voltak nagy lakatlan területek is. A mind több hímelvi szikul törzs betelepedése azután természetesen elősegítette az egész nemzet hímelvűvé válását, mire azután a szikán név el is tűnt és helyébe lépett a szikul. Ezenkívül a hímelvűség általánossá válásához járulhatott még az is, hogy a szigetnek különösen <)éli és keleti partjain megtelepedett és ott uralkodó görög gyarmatosok is mind már hímelvi társadalmúak voltak. De az átalakulás többé-kevésbé hasonlóképen történhetett a magyarországi és erdélyi székelységnél is.

Herodotosz említ egy Tráciától északra élő *szigin,* azaz *szigün* nevű népet, amelynek lakhelyét pontosabban meghatározni azonban nem tudja, sőt mondja is, hogy e tájakról és lakóiról vajmi keveset tudni. Ezen szigin avagy szigün név hasonlít a mi *szegény* szavunkra és nem lehetetlen tehát, hogy a székely-kazár szócsoport szerint *aszigin, szegün* szóalaknak ugyanazon értelme is volt mint a szemere-szarmata szócsoport szerint a *szerény* szavunknak; úgyhogy a szigün avagy szegény szó régen egy békés nép neve is lehetett, amelyet más, harcias nép könnyen leigázhatott és valóban „szegény”-nyé is tehetett, ami folytán a szó mai értelmét is kapta. Úgyhogy e nép csak utóbb, miután hímelvűvé lett, válott harciasabbá és szűnt meg „szegény” lenni, habár kegyetlen, rabló népekkel szemben még így is vesztes maradhatott.

A neveken kívül találhatunk azonban néprajzi adatokat is, a melyek a szicíliai szikulok és a mi székelyeink azonossága mellett szólanak, annak dacára hogy a szicíliaiak a végén mégis római uralom alá kerülvén, nyelvileg ellatinosodtak.

Ilyen például az, hogy aki valaha látott díszesen faragott és kifestett székely kapukat, szekereket, jármokat, de látta valamikor az ugyanilyen díszesen faragott és kifestett híres szicíliai szekereket, annak a hasonlóság föl kellett tűnjön, dacára annak is, hogy Erdélyben a nép ma többnyire csak négykerekű, a szicíliai pedig csak kétkerekű szekereket használ.

Nyelvi adat az is, hogy úgy a székelyek mint a szicíliaiak kiejtésében észre vehető az r hangnak azon sajátságos kiejtése, amely ezt majdnem *zs* hangzásúvá teszi, amely sajátságos hang megvan például a cseh nyelvben is és amelyet a cseh

helyesírásban az *r* betűvel jelölnek. Nekünk pedig ezenkívül föltűnik még a *cseh* vagy *csék* névnek a *szék-ely* névveli hangtani azonossága, annál is inkább hogy vannak följegyezések amelyek Bohemiában csehekről és szlávokról szólanak, ami szerint a csehek tehát eredetileg nem voltak szlávok de elszlávosodtak, ugyanúgy mint például a boszniai besenyők.

Más igen föltűnő nyelvi sajátság az is, hogy Dél-Olaszországban, de már Rómában is, ha valakit hívnak, megszólítanak, ha az illető neve, mondjuk, Giovanni, Pietro vagy Giuseppe (Dzsovanni, Piétro vagy Dzsuzéppé), akkor nem mondják ki az illető teljes nevét, hanem csak így hívják avagy szólítják: Giová!, Pié! és Giusé! (Dzsová!, Pié! Dzsuzé!) Ugyanígy ha valaki gazdáját szólítja, nem így szólítja hogy: Padrone! hanem csak úgy hogy: Padró! Ugyanígy ha gyermek anyját hívja vagy szólítja, nem azt kiáltja hogy: Mamma! vagy: Mamma mia! (anyám), hanem többnyire csak: Má! vagy: Mammá mi! De ugyanez szokás megszólító kérdő formában is, vagyis ha, mondjuk, valaki gazdáját valami felől kérdezte vagy kérdezni akarja, akkor a kérdező e szócskát előre téve, így szól még: E padró? (padrone = gazda). De ugyanígy ha nevet mond is: E Pié? (Holott mi, ragozó nyelvünk szelleme szerint a kérdező e szócskát végül tesszük, például: Láttad-e? Nem kis meglepetésemre vettem észre ugyane sajátságos szokást a székelyeknél is, de amit Kriza János „Vadrózsák" című művében is már megirt a székelyekről, például: Sára!, Káta!, bátya! helyett: Sá!, Ka!, bá! stb.

Avagy nálunk ki nem hallott, avagy nem olvasott volna a székelyek „ezermester" voltáról, amely képességükkel másokat ámulatba ejteni szoktak, éspedig úgy technikai találmányaikkal mint száz más éleselméjűségükkel, furfangosságukkal. És ki nem olvasott Archimédeszről és ennek éles elméjű ezermester voltáról? Márpedig hiszen Archimédesz szicíliai és tehát szikul volt, ha görög uralom alatt el is volt görögösödve. Hiszen tudjuk hogy az uralkodó nép és a meghódítottak között, különösen rabnők révén, mindig mily nagymérvű vérkeveredés szokott végbemenni.

Kétségtelen azonban, hogy ezen fölsorolt adatok homályosak és – habár igen valószínűtlen hogy ennyi egyezés is

csak véletlenség játéka volna – így tehát abszolút bizonyítékot nem képeznek. Ezeken kívül van azonban egy abszolút bizonyíték is. Ez a híres székely kapuk és a római diadalívek közötti azonosság, amelyet természetesen már mások is észre vettek, de fölületes megfigyelésből vagy pedig az ázsiázó elmélet és politizálás miatt, némelyek a rómaiak egykori erdélyi uralmára vezettek vissza és tehát oláhoktól származóaknak vélték, vagy pedig a székely kapukat egyszerűen reneszánsz korbeli eredetűeknek mondották és tehát az erdélyi németektől, a szászoktól átvetteknek állították, akik szerintük a reneszánszkor műveltségét előbb sajátították el mint a magyarok, illetve a székelyek. A baj azonban e véleményeknél az volt, hogy oláhoknál ilyen kapukat sehol sem találhatni, illetve sem ily tökéletes szerkezetűeket, sőt kevés utánajárással és tanulmányozással is könnyen megállapítható, hogy ahol oláhoknál is székelykapu alakú kaput, igen ritkán, találhatni, ezek mindig sokkal gyarlóbb kivitelűek és ezeket, pénzért, székely ácsok készítették jobbmódú oláh gazdák számára. Akadnak ugyan újabbkeletű kapuk, amelyeket már oláhok avagy elolláhosodott magyarok készítettek, de az ilyenek még sokkal gyarlóbb kivitelűek, mert a régebbieket csak úgy-ahogy utánozzák. De olyat oláhoknál, hogy egy egész falu minden kapuja, néha száznál is több, gyönyörű tökéllyel épült és szebbnél szebb faragásokkal ékes volna – amint azt például Bőgöz székely faluban magam is láttam oláh falvakban sehol.

Írtam az eddigieket 1958-tól 1960. év végéig. Folytatom ezentúl ez 1961. esztendőben. A megírás nem csak azért halad lassan mert hiszen időm más minden is elfoglalja, hanem azért is mert több időbe kerül az adatok összeállítása mint a szöveg megírása. Ezenkívül igen sok idő kell a rajzok megkészítéséhez is, de amelyek nélkül sok amit megírok, alig is lenne megérthető.

A mi pedig a reneszánsz azaz tehát a „német eredetet” illetné, az ezt állitók baja szintén az, hogy sem az erdélyi szászoknál sem Németországban sehol oly tökéletes szerkezetű és oly szép és ízléses, gazdag díszítésű kaput nem láthatni mint a székelyeknél Mi több ilyesmi épen az erdélyi szászoknál egyáltalán nincsen és ami viszont Németországban ha itt-ott előfordul, az is szerkezetileg gyarló, disz pedig vagy semmi sincsen rajta vagy az i gyarló és sokszor szinte hihetetlenül ízléstelen. Ámít láthattunk például Viski Károly a „Néprajzi Értesítő”-ben megjelent, a székely kapuról szóló cikkében is (1929. évfoly. 65-88. old). Bár Viski, az ázsiázó elmélet rém ural ma miatt, csak nagyon is félénken mer írni, cikkét mégis e szavakkal fejezi be: „Ezek fejlesztették a székely kaput olyan magas színvonalra, hogy hozzá foghatót sehol Európában nem ismerünk.” Világosan következik mindebből tehát, hogy ha ilyesmi Németországban itt-ott elő is fordul, úgy ez ott egykori északi rokonnépeink után származott oda, vagy pedig később, Magyarország európai nagyhatalom voltakor, például Mátyás király korában, amikor a magyar ipar és művészet rendkívül magas színvonalon állott és azt külföldön nem csak megbecsülték de utánozták is Mindenesetre, ha e kapualak akármikor és akárhogyan került is Németországba, az a mi székely kapuinknak már csak teljesen leromlott maradványa vagy gyarló és ízléstelen utánzata. Ismét itt van tehát egy teljes képtelenség (absurdum), de amelyet minden magyar, avagy nem magyar, ázsiázó kénytelen elfogadni, ha *ezt* természetesen el is hallgatja, hogy íme: „A vad, műveletlen, pusztai, lovagló, nomád magyarok Európa művelt népeitől, *az* ezeknél még gyarló és ízléstelen kapuk építését eltanulták, de aztán *ezt* oly művészi tökélyre fejlesztették, amihez hasonló egyetlen európai népnél sem található. Pedig e magyarság már 500 éve leigázott és elnyomott nép.”

Csak megemlítem ítten: Régen például a magyar ötvösművészet oly magas színvonalú s Európában oly keresett volt, hogy például az öreg Ajtós kivándorolt Németországba, ahol fia fölnőlvén, nevét eleintén Türer-nek (= ajtós) majd Dürernek írta s Németország egyik legnagyobb művészévé lett.

De térjünk vissza a székely kapukhoz. Az építészeti és művészi szempontból a legérdekesebbeket leírtam, valamint szerkezetüket is fontosabb részében ismertettem „Magyar Építőízlés” című művemben, viszont szerkezetüket részletesebben ismerteti a „Néprajzi Értesítő”ben Szinte Gábor is. Itt tehát csak külön székely szempontból a legérdekesebb alakjukról akarok szólani, vagyis az úgynevezett „udvarhelyszéki” alakjukról, amely ez:

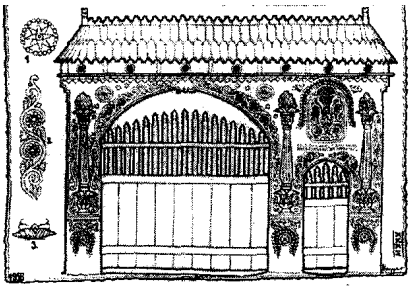

Ma az ilyen kapuknak már – szegény falusiak háza előtt – csak két nyílása van, egy kisebb, személyek számára, és egy nagyobb, amelyen szekér avagy lovas járhat ki és be. Régebben azonban, amikor még fejedelmek, nagy urak is házuk elé ilyen kaput építettek, *ezek* még háromnyílásúak voltak, ugyanúgy mint a nagy kínai kapuk, amelyeknek szintén egy középső

Kínai kapu.

Székely kapu.

nagy és két oldalsó kisebb nyílásuk van Huszka József „A *székely* ház” című műve 63. oldalon írja hogy még látott egy fából épült de három nyílásos székelykaput. Magam is láttam egyet, amely azonban már igen rossz állapotban volt. A háztól távolabbi kisnyilasának már csak maradványai voltak még meg és ez is bedeszkázva, már csak kerítésként szolgált. Mivel azonban a még

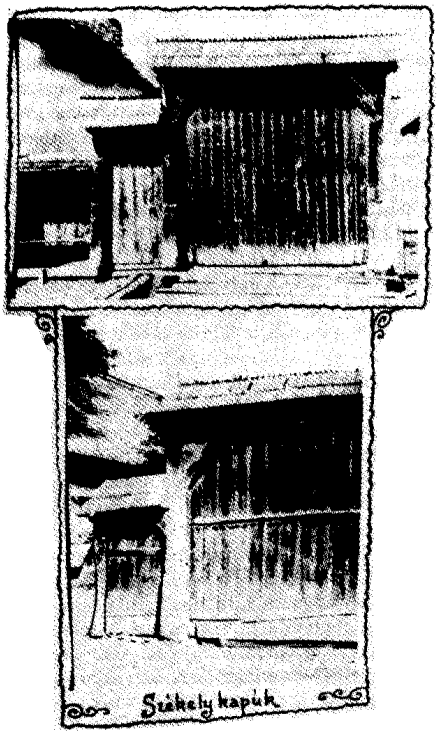

Székely kapuk.

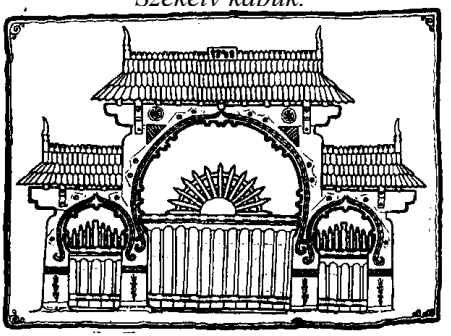

használatban lévő másik kisnyilasnak külön teteje volt, ugyanúgy ahogy an az ide mellékelt három székely kapu-fényképen is ez van. ebből magától értetődőleg következik, hogy az elpusztult kisnyílásnak is külön teteje volt; úgyhogy valamikor, újkorában, a még egész nagykapu ugyanolyan alakú volt mint a fönti kínai nagykapu, amiért is olyanképen rekonstruálom amilyennek azt az előbbi rajzon mutatja. Igaz ugyan, hogy az ide mellékelt három fényképem kapuja már késői, minden dísz nélküli alakok, de például Huszka József is bemutat említett művében, a XXX. tábláján, Csík-Menaság faluból, egy 1734-ből származó gyönyörű, dísz es túlkörives kaput is, amelynek szintén külön kisnyílás teteje van. (Ami az íveket illeti, erről részletes leírást adtam „Magyar Építőízlés” című művemben, de itt is megjegyzem, hogy mivel ezek népünknél szerkezeti adottságok révén keletkeznek, ezért például a szegdeltív csakis három avagy öt beszegéssel fordul elő.).

Hogy azonban a kiskapunyilás külön teteje nem csak későbbi hanyatlás eredménye, ha*nem* hogy ez már ősidőkben is megvolt, bizonyítják a kínai kapuk. Sőt el-

Conslantinus diadalíve Rómában

Septinius Severus diadalíve Rómában.

lenkezőleg az is következtethető, hogy a nyílások egy tető alái összefoglalása egy későbbi, bár azért több ezre éves, egyszerűsítési szándék eredménye. Ezt látjuk a fentebb bemutatott udvarhelyszéki kaputípuson, számtalan székelykapun, valamint a bemutatott római diadalíveken is.

Az itt bemutatott székelykapuk és a kínai kapuk közötti szerkezeti különbség csak az hogy a székelykapuknak csak egy szemöldökfája szokott lenni (e rajzon *a*), a kínai kapuk ellenben két szemöldökfájúak (e rajzon *b*). Ámde a Brassó melletti hét magyar faluban, az úgynevezett Hétfaluban, két szemöldökfájú kaput is igen sokat láthatni és egyet ugyanilyet a szintén Brassó melletti Zernest faluban is láttam. Igaz ugyan hogy utóbbiak mind csak úgynevezett „kiskapuk” (lássad ilyeneket Huszka és Malonyai művében, valamint később itt is), amelyek nálunk egyébként szintén csak egy szemöldökfájúak szoktak lenni és

Huszka művében két szemöldökfájúakat nem is mutat be, Malonyainál azonban látunk ilyeneket, is csakhogy ezeken a két szemöldökfa közül a fölsőt a fölső tetőzet födi el. Ismeretes hogy a japáni „tori" nevű kapuk is mindig két szemöldökfájúak, míg Indiában a híres Szancsi-i sztupa kapui három szemöldökfájúak (e rajzon *c*), habár itt a fa-szerkezet már kőből utánozva; tudjuk azonban, hogy Udvarhely-megyében nekünk is vannak a fakapukat utánozó kőkapuink. A több szemöldökfa a kapu szilárdságát szolgálja, amit azonban nálunk az igen erős könyök kötések (a fönti rajzon *d*), csak egy szemöldökfa alkalmazása mellett is, tökéletesen elérnek.

A kínai és a mi kapuink közötti egy más – de lényegtelen különbség az, hogy amazokat császárok és gazdag és hatalmas urak építtetvén, a miéinket pedig csak egyszerű falusi emberek, ennélfogva amazok pompásabb, fényűzőbb kivitelűek, míg a miéink szerényebbek. Mindazonáltal, amint azt a föntebb lévő helyreállításomból (reconstructlomból) valamint a „Magyar Építőízlés" című művemben lévő rajzaimból is láthatjuk, a miéink, szerényebb voltuk mellett is sokszor úgy alakuk vonalaiban mint díszeikben a kínaiaknál is nemesebbek, ízlésesebbek.

Művében azonban Huszka nem csak azt említi hogy még látott egy fából való háromnyílásos székelykaput, hanem be is mutat műve 63. oldalán egy háromnyílásos de kőből épültet, éspedig szintén a Brassó melletti magyar Hétfaluból, ennek Hosszúfalu nevű falvából (Ilyen, kőből épültet, szintén Brassó mellett, az eloláhosított Ó-Tohán nevű faluban egyet én is láttam, habár ez túlköríves, de csak kétnyilású volt. Képét lássad a „Magyar Építőízlés" művem 49. tábláján.). Amint azt Huszka is kiemeli, ez, bár csak rendes székelykapu nagyságú s faragott díszek nélküli, egyik kisnyilasa pedig, mivel már úgysem használják, befalazva, alakjával azonban tökéletesen egyezik a római diadalívekkel (lássad föntebb) és szerintem utal a római diadalívek eredetére is, vagyis arra, hogy ezek az itáliai szikuloktól származtak.

Azt hogy székelykapuink a római diadalíveknél sokkal régibb eredetűek, egyéb adatokon kívül, kétségtelenné teszik a rájuk ma már csak féldomborúan kifaragott oszlopaik (lássad

ezeket föntebbi rajzomon), amelyekről említett művében már Huszka is megállapította hogy ezek eredetileg a kapuk előtt még teljesen külön állották volt. Ezen egykori teljes különállásuk pedig épen a római diadalíveken is megsejthető, mivel azokon ezen oszlopok valóban még nincsenek is kapu anyagából kifaragva hanem csak a kapuhoz, bár igen közel de mégis még külön, fölállítva vannak. Egykori teljesen külön állott voltukat nálunk viszont az bizonyítja hogy nálunk ugyanezen oszlopok még nem akarnak épületrészt *tartó* oszlopok lenni, hanem fönt még teljesen szabadon végződve, tetejükön egy pálmácskát (palmettát) tartanak, amely utóbbi tehát bizonyára fontos jelkép volt, de valószínű hogy jelképes értelme volt magának az oszlopnak is. Mivel azonban a rómaiak csak diadalívek építése szokását örökölték volt de ezek részeinek jelképes értelmét már nem ismerték és így a külön álló oszlopok és tetejükön lévő pálmácska értelmét sem tudták. Náluk a diadalív, illetve *kapu,* előtt teljesen külön álló oszlopnak sem volt már semmi értelme. Ők már a tetején pálmácskában végződő oszlopot nem is ismerték illetve oszlopokat inkább csak valamely épületrészt tartó tagként fogtak föl. Ezért a diadalívek előtti oszlopokat is, hogy valamiképp megokolják, hogy valamit tartaniok adjanak: a diadalív fölső párkányzatából csináltak az oszlopok fölé, teljesen megokolatlan, kiszögelléseket (lássad ezt a fönti mindkét diadalíven). Miután azonban az ilyen párkányzat is fölül lapos fölületű, nem tudván esik fölülettel mit csinálni: hát mindegyikre egy-egy szobrot állítottak (lássad ezt föntebb a Constantinus diadalívén). Hogy ellenben a teljesen külön álló és fönt szabadon pálmácskában végződő oszlop a rómaiaknál és régebbi időkben, például a régi görögöknél, még nem volt ismeretlen dolog, kétségtelenné teszik az alábbi ábrázolatok, amelyeken a 3. szám alatt is egy, tetején pálmácskát viselő oszlopot látunk görög vázafestményről, amely oszlop valószínűleg síremlék (stela) volt. De látjuk ugyanazon a 4 és 5 számokkal jelzett két rajzon azt is, hogy az eredetileg szabadon álló, pálmácskát viselő oszlopból miként lett már a görögöknél is épületrészt tartó közönséges oszlop. Eleintén erőltetetten és ízléstelenül a pálmácskát lapították le (az alábbi rajzok közül 4, egy Leszbosz szigeti oszlopfő), míg

utóbb már a pálmácskát inkább csak kicsinyítették és a két kacskaringós voluta (a kos-szarvak) közé egészen összeszorítva, süllyesztették le (a rajzon 5; az athéni akropoliszi múzeumban látható oszlopfő), úgyhogy végül létre jött az amit ma „jón oszlopfő „nek nevezünk és amit itt a rajzon 6-os számmal jelöltem (A 3-6 rajzok, némileg egyszerűsítve a Woermann: „Geschichte der Kunst" című műve 1. kötetéből vévék).

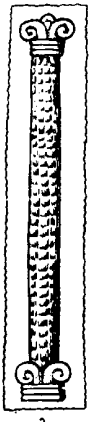

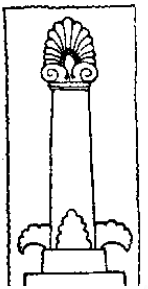

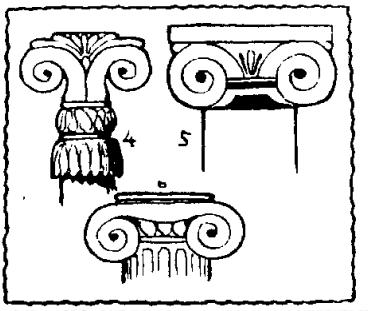

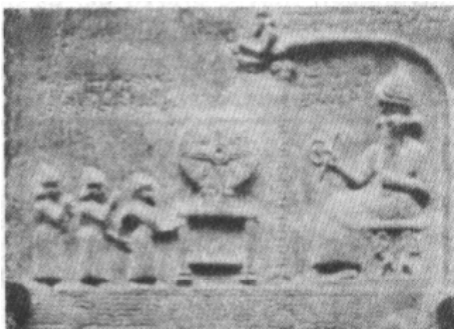

Ha mármost mindezeket összehasonlítjuk a korábban bemutatott udvarhelyszéki kaputípusunk oszlopaival, amilyeneket egyébként elég sokat Huszka, Malonyai és Szinte műveiben is ábrázolva látunk, és látjuk hogy ezek még nem szerepelnek épületrészt tartó tagokként, hanem fönt szabadon végződve, szabadon álló pálmácskát tartanak, akkor meg kell állapítanunk azt is, hogy tehát a mi székelykapuink alakja nem a római diadalívek leszármazottja. hanem őse.

Hogy azonban a pálmácskát tartó, szabadon álló oszlopok a görög műveltségnél is menyivel régibb bizonyítja az, hogy Ilyenek már az asszíroknál is voltak, amire vonatkozólag ide teszem az itt a-val jelzett asszír oszlopot ábrázoló rajzot,

amelyet Perrot és Chipiez nyomán már, összehasonlításul, Huszka is közölt.

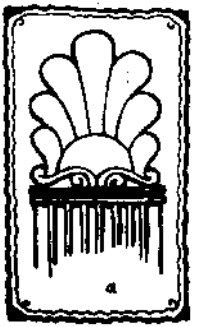

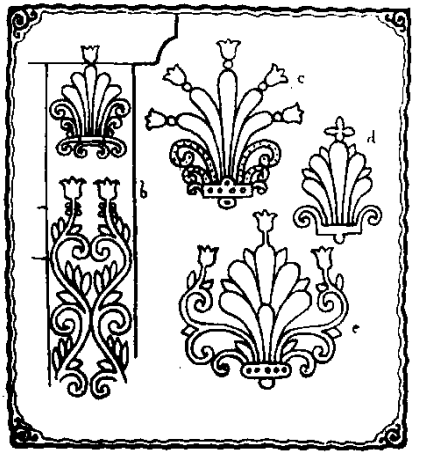

Szabadon álló oszlop Szárgon asszír király palotája egyik udvaráról. Perrot et Chpiez: „Historie de l'arts" II. kötet, 270. oldal

Hogy azonban a szóban lévő pálmácska tulajdonképpen mit jelképezett, sajnos, nem tudom, mivel annakidején, fiatal koromban Erdélyben jártamkor, a néprajzi tudományban eléggé képzett még nem lévén, nem gondoltam volt arra hogy felőle a népnél kérdezősködjem, és amit, sajnos, még régebben Huszka sem tett meg, mert különben erről könyvében említés volna. Pedig bizonyos, hogy ahol ilyen kapuk sok ezerével állanak s ahol mindig ugyanazon helyre ugyanazon pálmácskát annyi ezerszer kifaragták, ott ennek valamilyen neve és róla szóló valamilyen hagyomány is élt. Egészen bizonyos, hogy e pálmácska valamikor igen fontos jelkép volt, mivel hiszen nem csak nálunk e kapukon, valamint népművészetükben egyébütt is – amint látandjuk – van meg, hanem megvolt már számtalan példányban az asszíroknál és görögöknél i? Hogy ezt nálunk is mily fontos jelképnek tartották, abból is látszik, hogy azon kapukra is, amelyekről, anyag és munkamegtakarításból, az erősen domborúoszlopokat már nem faragták ki (lássad elöbb, *b*), illetve már elhagyták, de a pálmácskát ugyanazon helyre ahova az, az oszlop tetején állva került volna, mégis kifaragták (szintén elöbbi rajz, *b, c*, *d, e*, Huszka nyo-

mán a 77. és 27 oldalairól). Ugyanis a kapuk díszei, az oszlopokat kivéve, egészen laposak de az oszlopok ezeknél sokkal

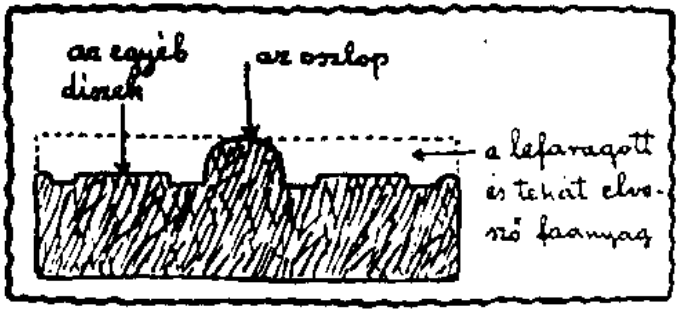

domborúbbak; ezek kifaragása igen sok munkába és a sok lefaragandó faanyag miatt nagy anyagveszteségbe is került, amiért is újabban, a nép elszegényesedése miatt, az oszlopos kapuk csak mind ritkábban készültek, ám a pálmácska a maga helyén továbbra is megmaradott. Műve 27. és 77. oldalán Huszka több ilyen pálmácskát mutat be, ezeket az asszírokéivel összehasonlítva.

Ezen, a mai kapuin kan már csak féldomborúan kifaragott bálványoszlopok tehát eredetileg egészen külön állottak a kapuk előtt, jelképes értelmük is volt és valamikor nem csak fából, majd kőből is, faragottak voltak, hanem, miként a tornácoszlopok, rézből és bronzból is öntettek. Mégis, a kapuk előtt állott bálványoszlopoknak, legrégibb őseredetükben még csupán gyakorlati céljuk volt, aminthogy a később jelképes értelmet is kapott dolgok eredetét a legtöbb esetben gyakorlati, célszerűségi okok hozták létre, jel képi és vallási értelmet pedig csak sokkal később, habár már sok ezredévvel ezelőtt, kaptak Őseink legegyszerűbb, kunyhószerű lakai előtt, ugyanúgy mint mai népi kunyhóink, tanyaépületeink előtt is, amelyek még nem voltak, és nincsenek ma sem, kerítéssel sem körülvéve, állott, és áll ma is, egy vagy két leásott avagy levert cölöp, erősebb karó, amelyen ágcsonkokat is meghagynak, illetve meghagytak, hogy ide miegymást fölakaszthassanak, tejesköcsögöket, kendőt, ruhafélét száradni tűzhessenek, akaszthassanak. Az ilyen cölöp neve ma többnyire; állófa, ágas fa, de

neveztethetett régen bálványnak is, mivel bálvány szavunk eredeti értelme is cölöp, oszlop volt. Az ilyen állófákba sokszor még mesterségesen is erősítenek be pótágakat, hogy több holmi akasztathasson föl Az ilyen műágakat „vendégág”-aknak nevezik. Ezen bálványokhoz kötötték fejéskor az állatokat, valamint később lovat is ha szüksége volt. A szent Áldozókertek kapuja előtt állott oszlopokról a rokonnépeink ősvallását leíró tudósok is tesznek említést. A vogulok hitregéiben szintén szó van arról, hogy az istenségek laka (temploma) kapuja előtt ezüstoszlopok állanak, amelyekhez az érkezők lovaikat kötik. Utóbb azután, amint a lakok, templomok, fejedelmek házai mindig fényesebbek lettek és kerítést, kaput is kaptak, akkor a kapu előtt álló ezen bálványoszlopok is mind díszesebbek lettek, ezüst-, aranyvereteket is kaptak, majd egészen rézből, bronzból is öntve és aranyozva is készültek, végül pedig a tulajdonos és az illető törzs jelképeivel is ékesítve, az illető tulajdonos, fejedelem, törzs jelképeivé is lettek. Táborban a főhadiszállás elé napjainkban is szokásban volt ezt az elébe tűzött magas póznán zászlóval jelezni. Benedek Elek és Gaál Gy magyar népmesegyűjteményében van egy „Csonka és Sánta pajtás” című. Ebben fordul elő, hogy egy király palotája előtt (értendő; istenség temploma előtt) három *aranyoszlop* áll. Az olyan érkező aki bízik magában (magas rangú is érthető) az lovát az első oszlophoz köti, szerényebb a másodikhoz, egészen szerény a harmadikhoz. Ennek magyarázata az, hogy a kapu előtt jobbkéz felőli, amely az úri bejárat előtt állott: volt az „első” oszlop, az ettől balra álló volt a „második” és az ettől is balra álló volt a „harmadik”, amelyhez szolgasorban lévő ember köthette lovát. A dolgot tehát e rajz szerint kell képzelnünk, vagyis hogy 1. egynyílásos kapu vagy ajtó két bálványoszlop-

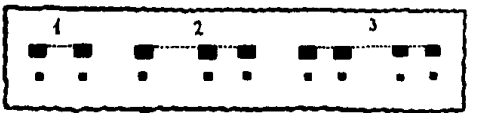

pal, 2 kétnyílásos kapu három bálványoszloppal, 3. pedig háromnyílásos kapu négy bálványoszloppal, amelyek közül mindig a jobbfelőli „az első”.

Megemlíthetjük itt a Salamon király építette jeruzsálemi templom előcsarnoka Jakin és Boasz nevű két bronzoszlopát is, amelyek Perrot és Chipicz helyreállítása (reconstructiója) szerint e tomplom előcsarnoka bejárata előtt kétoldalt szabadon állottak. Igaz ugyan, hogy mások a dolgot úgy magyarázzák mintha e két oszlop a bejárat mennyezetét tartotta volna; azt hiszem azonban hogy igy csak azért vélekednek mert hiszen ma ki gondol arra hogy bejárat előtt szabadon is állhatott volna két oszlop! Ilyesmit ma természetesen bárki is céltalannak, hiábavalónak és értelmetlennek tartana. Véleményem szerint azonban mégis Perrot és Chipiez helyreállítását kell elfogadnunk, vagyis azt, hogy a két réz- avagy bronzoszlop tényleg szabadon állott a bejárat előtt kétfelől. Mi ugyanis már tudjuk, hogy igy álló két oszlop jelenléte ősrégi hagyományon alapult, ha e hagyományt a zsidók már nem is Ismertek, aminthogy a Bibliában e két oszlop célja nincsen is megmondva A hagyományt azonban ismerhették a föníciai Tirusz púnutód lakói és művészei; azt pedig a Biblia is elmondja, hogy a két oszlop rézöntőjét Salamon Tiruszból hozatta volt. Azt is tudjuk, hogy a Gibraltár tengerszoros, azaz a Földközi Tenger *bejárata* két partján egymással szemben álló két magas hegyet a föníciaiak, és tőlük átvéve a görögök és rómaiak is, „Herkules Oszlopai” néven nevezték, ami szintén azon gondolatból származott, hogy bejáratot két oszlop kell jelezzen A régiek hajósai ugyanis a Földközi Tenger e bejáratát az általuk ismert világ bejáratának tekintették, amelyen kívül következik a Végtelenség vagyis az Óceán, vagy Okeán, amelynek csak innenső partja van de túlsó partja nincsen. És íme, nem meglepő egyezés-e hogy Salamon temploma szóban lévő két oszlopa Jakin és Boasz nevét Szilárdság és Erőnek magyarázzák? Hiszen Heraklesz valóban az erő megszemélyesítése volt, ikerfivére Ifiklesz pedig, amint azt mi már tudjuk, azonos volt Aresz-Marsz hadistennel. De csak mi tudjuk azt is, hogy itt már némi *értelemeltolódás* volt jelen, amennyiben Haraklesz és Aresz tulajdonképpen a mi Magorunkkal és Hunorunkkal

azonos, akik pedig az alkotás és rombolás megszemélyesítései voltak. Mivel pedig a *harc* rombolást is jelent, így más népeknél, Aresznél a tulajdonképpeni *rombolás* értelem feledésbe ment és ő már csak a *harc* istensége lett Vagyis tehát itt már némi értelem-eltolódás jött létre. Azt viszont látjuk hogy az *aresz* névben már zavar is van jelen, mert viszont világos, hogy e név a mi *erő, erős* szavunkkal azonos, holott e név tulajdonképpen szintén Heraklesz (Arkal, Erkel) neve kellene legyen, amely név első szótagja szintén csak a mi *erő* szavunk hehezetes kiejtése (amelyből a görög *herosz* = hős szó is származott) volt, amely név, illetve szó amint már tudjuk – egyúttal *hím* és *férfi* értelmű is volt – (Török *er* = hím, férfi.). Így aztán végül a „rombolás" értelem végkép feledésbe menvén, a *jakin* név már csak „szilárd"-nak magyaráztatott, vagyis értelem-eltolódások révén a „romboló"-ból először „harcoló" lett, ebből „hős" és „erős" és ezekből további értelem-eltolódás révén már „szilárd". Pedig hiszen a *Jakin* névnek a szlávban fönnmaradott *ják, jáko* = erős és *jáki* = az erős, szó teljes azonosa. E szláv szó viszont a *gy-j* ismert hangváltozás útján a mi *gyak, gyakó, gyaka* szavainkból származott (tudjuk hogy népünk például *jó, javulni* helyett ma is mondjuk hogy *gyó, gyavulni,* valamint *kígyó* helyett *kijó*). Ezen *gyaka* szavunknak ma is van cövek, rúd, cölöp és hímtag értelme. Ugyanezen *gyaka* szavunk viszont a szintén jól ismert *gy-d* hangváltozás révén képezi *dákó* szavunkat, amely döfésre használt botot és szúrásra használt tőrt is jelent. (Lássad Ballagi szótárában). De hogy ugyane szónak volt hímtag és nemzés (a férfi cselekvése) értelme is, bizonyítja *gyakni* igénk és az olasz *tacco* (takko) = cövek és velencei tájszólásos tacunar(takunar) = a férfi nemző cselekvése. De látjuk Ballaginál még azt is hogy *gyak, gyaka, gyakáz* szóalakunknak is van gyakdos azaz döf, döfköd, bököd értelme is, ami tehát kétségtelenül a hím nemző cselekvését is jelentette, úgyhogy észre kell vennünk hogy *gyakorol* szavunk is innen származott. Nem kételkedhetünk tehát abban, hogy a szóban lévő oszlop Jakin neve sem lehetett eredetileg más mint: cölöp, oszlop, hímtag, férfi. Amivel szemben a másik oszlop *boasz* neve minden valószínűség szerint a bikának (hatalmas, erős hím-állat) az árja nyelvekben meglévő *bo, basz,*

bovisz, bue nevéből, a szlávban meglévő *bode* = szúr, döf és az oromo *bode* = lándzsa, dákó szavakból származott és tehát közvetlen a mi *bot* szavunkkal van összefüggésben.

Továbbá, mi már tudjuk azt is, hogy minden üreges épület, valamint minden kapu, ajtó és bejárat: nőiségi jelkép volt, minden cölöp, oszlop pedig: hímségi. Amiszerint tehát okszerűen következik az is, hogy Salamon szóban lévő temploma is a nőiséget jelképezte, de a bejárata előtt álló két nagy oszlop viszont a hímséget.

Látjuk tehát itt is, hogy magyar néprajzunk, mythologiánk és nyelvünk segítségével miként fejtődnek meg oly dolgok, amelyek látszólag értelmetlenek, holott a valóságban mély értelmük van, de amely dolgokban a mi őseinktől származó voltát sem mi, sem mások nem is sejthették.

Amikor, még ősidőkben, alakok, paloták, istenházak (templomok) és kapuk elé fölállított cölöpökre jelképes díszeket Is kezdtek volt alkalmazni, akkor juhtenyésztő törzseink, amilyenek a jászok, székelyek és kazárok voltak, ezen cölöp ökre jelképes díszül kos-szarvakat kötöztek avagy tűztek volt föl, így azonban, a cölöpök amúgy is hímségi jelképek lévén, most a reájuk alkalmazott hímállat-szarvak révén, azok hímségi jelképvolta még jobban kifejeződött és ezen cölöpök mindinkább jelképes és vallási bálványokká fejlődvén, vallásos tiszteletben is részesültek

Említettem hogy a székelyek tartottak kecskét is, de valószínű hogy tartottak olyan juhfélét is amelynek kacskaringóvonalú szarvai vannak, vagyis nem olyan egyenesek mint amilyenek a cigájajuh szarvai Ami szerint azután a „jón” oszlopfő, amelynek csigaalakjai a kos szarvai ábrázolásából keletkeztek, lehet egyrészt jón, azaz jász, de egyúttal székely és kazár is. A föntebbi oldalon látunk ábrázolva egy szumer-asszír domborművet, amelyen Samás Napisten egy oszlopos mennyezet alatt ül (1 szám).

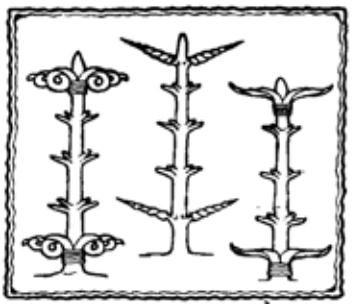

Az e mennyezetet tartó oszlopok, amint azt a dombormű mutatja, pálmatörzsből valók voltak, de amelyekre úgy fönt oszlopfőként, mint lent oszloplábként is két-két kos-szarv volt föl kötve. Ez ábrázolat mellé odatettem egy ugyanazon oszlopot világosabban föltüntető rajzot is (2 szám). Itt is azt látjuk tehát, hogy az oszlopfő és az oszlopláb teljesen azonos alakú, ami a szumer-asszír művészetben különben is megvolt de amit teljesen ugyanígy láttunk a föntebb bemutatott udvarhelyszéki székelykapu típuson valamint Huszka „A székely ház" című könyvében bemutatott kapuk közül nyolcan. Ez pedig azért rendkívül fontos tény, mert ez már sohasem volt így, illetve ez már ismeretlen volt úgy a görögöknél mint a rómaiaknál valamint a görög és római építészeti indítékokat föltámasztó reneszánsz és barokk építészetben. Itt az oszlopláb mindig egészen egyszerű (a dór ízlésben semmilyen oszlopláb sincsen), vagyis itt a kos-szarvak stilizálásából keletkezett csigaalakú voluták már mindig és kizárólag csakis az oszlopfőkön voltak, illetve vannak meg. Ha tehát a mi székelykapuink oszlopain az ugyanilyen csigaszerű voluták úgy fönt az oszlopfőn, mint lent az oszloplábon is következetesen megvannak – ugyanúgy mint a föntebb bemutatott szymer-asszír oszlopon akkor ebből minden kétséget kizáróan kitűnik, hogy a mi szóban lévő oszlopaink *nem* származhatnak sem a görögöktől, sem a rómaiaktól, avagy a reneszánsz ízlésből, hanem hogy a görögökéinél sokkal régibb eredetűek. Származhattak volna, igaz a szumerektől avagy asszíroktól is, mi azonban már jól tudjuk, hogy a szumer-asszír műveltség a mi kivándorolt őstörzseink műveltségéből származott.

Hogy a mi oszlopaink csigái (volutái) nem származhattak görögöktől, rómaiaktól avagy reneszánsz vagy barokk előképekből, ezt már Huszka József is megállapította s meg is írta. Nem származhattak szerinte nem csak azért mert nálunk e csigák az oszlopfőn és oszloplábon egyaránt megvannak, hanem azért is mert a csigák nem lapos fölületűek hanem közepükön, némelyek csak keveset, de némelyek igen erősen kicsúcsosodnak, ami a görög, római és reneszánsz volutákan soha sincsen így, sőt az újabbkori oszlopfőkön, amint Huszka is megjegyezi, még gömbalakká is egyszerűsödtek. Hozzá teszem még:

�azért mert kihegyesedő de kacskaringóvonalú tekercset, amilyenek székelykapuinkon vannak, sokkal nehezebb és fáradságosabb kifaragni mint csigaalakú de lapos valutát, olyat tehát amilyenek a görög és római oszlopfőkön és ezek származéka ín vannak. Ám ez nálunk azért van úgy mivel ezen alakulat eredetileg kosszarvakat ábrázolt (kivéve a korintusi oszlopfő volutáit, amelyek növényi indát ábrázolnak); a kos szarvai pedig nem képeznek lapos volutát, hanem olyanok mint e rajzocskán a, sőt a racka- vagy cigája-kosé, olyanok mint *b.* Kétségtelen hogy ilyen alakulatot kifaragni igen nehéz, sőt kőből lehetetlen, ezért ezt a faragó művészek úgy stilizálták, még fában is, hogy kifaragása könnyebb, illetve lehetséges legyen, amely stilizálás a jón is kompozit a oszlopokon már sokkal előrehaladottabb, sokkal nagyobb fokú mint a miéinken (lássad ezeket alább), amiből azonban az is következik, hogy székelyeink még néhány századdal ez előtt is *tudták,* hogy ama nehezen kifaragható tekercsszerű alakulatok kos-szavakat ábrázolnak, de amit a görög és római művészek már ezredévekkel ezelőtt sem tudtak, mivel ők ez indítékot ősnépeinktől csak örökölték de ennek értelme ismerete nélkül, amiért az indítékot mindinkább egyszerűsítették és elstilizálták.

Szólanom kell még udvarhelyszéki kapuink oly jellegzetes indadíszeiről is, amelyeket Huszka említett művében minden részletükben pontosan tanulmányozhatjuk, de amelyeket itt korábban is bemutatattam. Fölületes megfigyelők e díszeket is egyszerűen reneszánsz eredetűeknek, mások a rómaiak által itthagyottaknak vélték (Semayer Wílibald.) Összehasonlításul ide teszem ezen jellegzetes római díszítményt, amelyet, ha gondosan tanulmányozunk, kétségtelen nek kell elismernünk, hogy a mi szóban lévő udvarhelymegyei kapuink indadíszei és ezen római – lé-

nyegükben szintén indákat képező – díszek közös eredetűek. Kérdés csak az marad hogy a miéink valóban a rómaiakéból származtak-e vagy csak ezekkel *közös eredetűek?* Véleményem, az eddigi sok egyéb adat révén, mindenesetre ez: a rómaiak a Róma és vidéke őslakóitól a szikelektől örökölték úgy a diadalíveket mint ezen indadíszeiket, amely szikelek a mi székely törzsünk Itáliába kivándorolt részei voltak, a szóban lévö Indadíszek pedig e törzseink díszítményei közé tartozván, természetes hogy ezek a Magyarország területén maradott székely törzseknél is fönnmaradtak. Csakhogy míg nálunk ugyanezen indadíszek a már vagy 2000 esztendő óta majdnem mindig leigázottságban és tehát szegénységben élő népünknél idővel, de főképp a Jelenkor utolsó századaiban, mindinkább leegyszerűsödtek, azaz elszegényesedtek, ellenben a gazdag és hatalmas római jómódú, jól fizetett és tehát gondatlan élő kőfaragók kezén ugyane díszek idővel még gazdagabbakká, pompásabbakká is lettek mint eredetileg voltak. De mégis, mindemellett, a gondos megfigyelőnek az azonosságok is okvetlen föl kell tűnjenek. Először is például az, hogy emezek is, amazok is kacskaringóba (spirálvonalba) futó indák ábrázolatai. Továbbá különösen föltűnő még az is, hogy úgy nálunk mint a rómaiaknál a kacskaringóba futó indák eleintén csak sima kacsokba csavarodnak és csak fölső végük felé képeznek virágokat is és gömbölyű bogyókból álló csomókat (lássad ezt föntebb) A lényegi egyezés és közös eredet tehát minden kétségen kívüli. Kérdés azonban még az is marad, hogy őseredetűekben e díszek mely

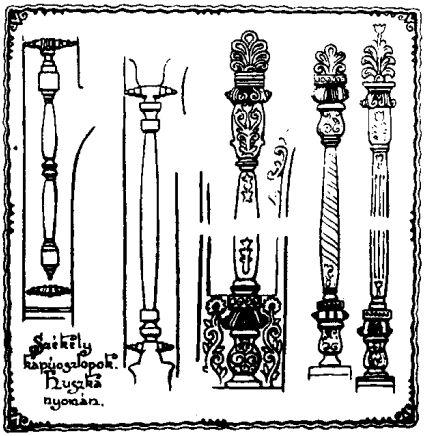

Mindegyiken, de különösen a két baloldalin, látjuk igen jól, hogy közepükön a voluták erősen kicsúcsosodnak.

növény ábrázolásából keletkeztek? Ezt meghatározni nem tudom, nem kételkedem azonban abban, hogy a növénytanban magát nálamnál jobban kiismerő szaktudós ezt is megállapítandhatja. Említém, hogy a székelyek egyik szent növénye a szőlő volt. Az e díszek sima kacsai és a bogyócskák mindenesetre utalhatnának a szőlőre is, ámde hogy itt szőlőről volna szó, viszont úgy a mi mint a rómaiak indadíszei kizárják levélalakjaikkal. Ezenkívül is a szőlő kapaszkodó kacsai kétágúak, itt ellenben a kacsok egyszerűek.

Igen valószínű azonban, hogy itt bogyótermő valamely indázó solanum-félével van dolgunk. De gondolhatnánk a gömbölyű bogyókat termő borostyánra is (Hedera), amelynek azonban levelei szintén egészen más alakúak, kapaszkodó kacsai pedig nincsenek.

Ugyanezen kérdéses növényt látjuk ábrázolva a korintusi oszlopfőkön is, amelyek úgy lehet valamely görögországi szikel törzstől származnak (Homerosz énekeiben is van említés szikei népről), amelyen az akantusznak nevezett leveleken kívül a csigavonalba kunkorodó ugyanolyan kacsok is megvannak, amilyenek a római díszítményeken és a mi udvarhelyszéki kapuinkon is láthatók, holott az akantusznak ilyen kacsai nincsenek, sem az akantusz nem kúszó, nem indázó növény.

Továbbá itt van még a római kompozita oszlopfő is, amelyen levelek és kosszarvak is vannak. Szerintem azonban ezen oszlopfő nem „composita”, bár nem kételkedem abban, hogy ezt a rómaiak maguk is „összetett” oszlopfőnek hitték, illetve meg voltak affelől győződve, hogy ez a görög jón és korintusi oszlopfő összetételéből áll, amely

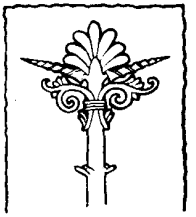

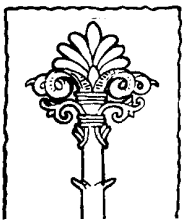

meggyőződésükhöz azután ezen oszlopfőjüket még igyekeztek is hozzáidomítani. Mégis, véleményem az, hogy ez oszlopfő eredetileg egyáltalán nem volt „composita”, illetve, hogy nem a görögök jón és korintusi oszlopfői összetételéből keletkezett, hanem ez a szikuloktól örökölt ősi oszlopfő volt, amely a mi udvarhelyszéki kapuinkon is megvan és amelyen már eredetileg is ott voltak úgy a kosszarvak mint a szóban volt indázó növény (lássad fentebb), amely azonban nem akantusz volt hanem valamely indázó és bogyótermő kúszó növény; úgy lehet solanum-féle: Véleményem szerint tehát, amint ezt e két rajzon kísérlettem meg ábrázolni: jász, székely és kazár törzsekbeli őseink már az eredeti, a kapuk előtt állott és valószínűleg fenyőfa-törzsből való bálványokra is kötöztek volt föl jelképes díszül a szóban lévő növény indázó részeiből. Úgyhogy, míg a kosszarvak valamint az egész cölöp maga is, hímségi jelképek voltak, de az illető növény a nőiséget jelképezte. Azonban bizonyosnak tarthatjuk azt is, hogy a kapuelőtti cölöpök mintájára már ősnépeinknél is alakíttattak volt épületrész tartó oszlopok is

Van az udvarhelyszéki kapuknak még egy érdekes dísze, amely valamikor igen fontos is lehetett mert minden valószínűség szerint a Napot ábrázolta azaz jelképezte (e rajzon *a*), amit abból következtethetni, hogy föltűnően hasonlít a szumer-asszír domborműveken lévő napábrázolatokra, amelyek egyikét itt Perrot és Chipiez nyomán mutatom be. (A rajzon *b*). Az ékalakok, amelyek a kör közepén csillagot képeznek, valószínűleg a Napból áradó ható erőnyt, talán a fényt, világosságot jelképezik, a hullám vonalak pedig talán a hőt, meleget Ez utóbbiak a mieinkről hiányoznak, de régen talán megvoltak. Ellenben nálunk a korongot körülvevő gömböcskék valószínűleg a Napból származó életparányokat, életmagokat jelentik. E gömböcskék rendesen fehérre festvék, míg a csillagalak ékei fölváltva zöldek és pírosak

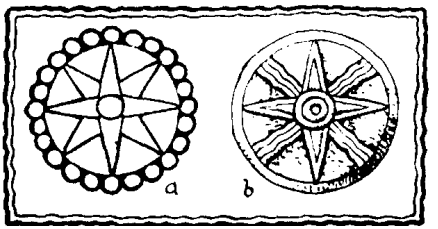

Hogy e csillagalak a kapun mindig a legfőbb helyen volt (lássad korábban), ez azt mutatja, hogy a kapun lévő minden más dísznél, illetve jelképnél, fontosabbnak, tiszteletre méltóbbnak tartották. Igen sok változatban számtalan udvarhelyszéki kapun ott van, de hogy valamikor menyire fontosnak tartották, mutatja még az is, hogy újabban, valószínűleg a kereszténység hatása folytán, ahol elhagyják ott helyére vagy az illető család nemesi címere vagy pedig a magyar nemzeti címer került, amit Huszka könyvében is láthatunk.

Szólanom kell itten még, mint ősműveltségünk egy igen érdekes eleméről, székelykapuink galambdúcairól, vagyis a kapuk teteje alatt többnyire meglévő galambházakról és ezekkel összefüggőleg a galambokról magukról is Hogy azonban e dologról összefüggő és érthető leírást adhassak, ismételnem kellend olyat is amiről már másutt is írtam.

Mindenek előtt fölhozom, hogy habár a római diadalívekről a galambház már *hiányzott, illetve* e diadalíveknek galambokkali összefüggése a rómaiaknál már teljesen feledésbe ment volt, de ugyanezen diadalívek fölső részén az egykori galambház maradványa mégis megvan még, amit ezen összehasonlító rajzon tüntetek föl:

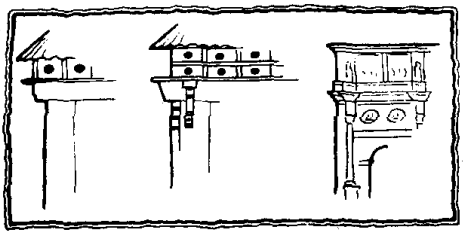

Ugyanis igen sok régi székely kapun nem csak egy sor galambdúc van hanem egymás fölött kettő (lássad Huszka említett művében is), úgyhogy ezáltal a galambház sokkal magasabbá válván, így a kapu e része tökélete-

sen ugyanolyan lesz mint a római diadalívek felépítménye, amelyet a rómaiak nyilván már csakis hagyományból építettek mégis meg, mivel ennek ottan már semmilyen célja, megokoltsága vagy haszna sem *volt,* és a rómaiak *nem* is *tudván* a dí ada lív e fölső részével mit csinálni, reá tehát föliratokat tettek és némi faragványokkal, domborművekkel is díszítették. A galambház, illetve galambdúcok, emlékezete azonban ígen tökéletesen megvan még például Perugia olasz (Toscana) város kapuja fölött, de amely várfalat és kaput még az etruszkok építettek volt és e kapu tehát régibb a római kornál. Igazi galambdúcok ugyan már itt sincsenek, de ott van még a kapu fölött az ezeket tökéletesen utánozó dísz, ami azt látszik mutatni, hogy e városkapu építésekor a kapuk fölé való galambház emlékezete még élt is. A mí székelykapuinkon gyakran, amint azt a föntebbi rajzon valamint Huszka *könyvében is* látjuk, az egyes dúcnyílások közé egy-egy függőleges léc is erősítve Ugyanezt látjuk, de kőből kifaragva, eme toscanai etruszk kapun is. Itt *ez* is már csak *dísz,* szépítés, nálunk azonban bár a galambházat szépítette is, ámde gyakorlati célja *volt,* mivel e lécek erősítették a galambház deszkából való elülső falát, amelyet a sok dúclyuk nagyon meggyöngít, és tehát a deszka szétrepedés nek volna kitéve. Mi több, náluk is gyakori dolog, hogy bár galambot már nem tartanak de a galambházat a kapura, ha csak *tökéletlenül* is de még fölépítik. *Ilyenkor is* a kerek lukakat még kivágják ugyan, néha ezek azonban már oly kicsinyek, hogy galamb rajtuk be sem férne, sőt némelyütt az illető deszkába már csak díszül vágnak akármilyen alakú lyukakat, olyanféle-képen ahogy an ezt a rajzocska mutatja vagy ahogy an azt Malonyaí „Székelyföld” című kötete 147-149. oldalain is láthatjuk.

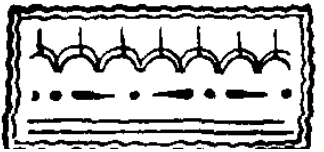

Igen valószínű ugyan, hogy valamikor az ősszékelyek, az itáliai szikulok és az etruszkok is galambot eredetileg még csak húsa miatt tartottak volt, de később e madarakkal is gyönyörűköltői képzetek hozattak kapcsolatba. Tudjuk mindnyájan, hogy a galambok régen, sőt ma is, a béke és a szerelem

jelképei voltak de kevésbé ismeretes, hogy jelképei voltak a léleknek is, illetve a szerető *léleknek.* Azt azonban csakis mi tudjuk, hogy a galamb nálunk neveztetett régen *szalambó* néven is amely neve *száll, szállong* igénkből származik, ugyanúgy valamint a só*lyom* e neve is. Tudjuk azt is, hogy a *lélekre* van nyelvünknek még egy szava, a *szellem,* de *amely* régibb *nyelvünkben szellet alakban* is előfordul, amely szavak tehát kétségtelenül a *szél, szellő és száll, szállong, szállongó* szavainkkal függenek össze Bár eléggé ismeretes hogy a *lelket* az ősök *lehellet-félének,* azaz tehát szellet-félének, képzelték, de azt is csak mi tudjuk, hogy a német *Seele* = lélek szó (olvassad: szélé) is a mi *szél* szavunkból származott. Ehhez párhuzamul fölhozható, hogy görög-latin *anemosz-anima* is = szél és lélek, valamint hogy a szlávban is *dah* = lehellet és *duh, dusa* = szellem, lélek, de *duhati* = lehelleni, fújni. Viszont mi is mondjuk hogy „lelkét kilehellte". De azt is csak mi tudjuk, hogy a sémita nyelvek *szelam, szalem* = béke és áldás szavai is a mi *szalambó* = galamb ős-szavunkból származtak. Ámde hogy a galamb a lélek jelképe is volt, ennek nyoma még a kereszténységbe is eljutott, mert a Szentlélek jelképe még itt is kiterjesztett szárnyú azaz tehát *szálló* galamb, azaz: *szalamb.* Palermói olasz rege szerint Szent Oliva lelkét amikor a hitetlenek lefejezték, fehér galamb képében látták az Égbe szállni.

A béke jelképeire pedig a galambok azért lettek mert habár igaz hogy a hímgalambok néha össze is vesznek de végül mégis csak megmaradnak együtt és náluk az összeveszés sohasem válik véres avagy halálos végű harccá. Mivel viszont a galambpár egymást a leggyöngédebben szereti sőt gyakran egymás csőréti is megfogva, mintegy az emberhez hasonlóan „csókolódzik" is ezért tehát a galamb méltán lett úgy a béke mint a szerelem jelképévé is De jelképezheti a galamb még a szeretetet is – habár árja nyelvek ezt a szerelemtől nem is tudják megkülönböztetni – azért mert például a költés idején a galambpár egymást fölváltva ül a tojásokon, miközben a másik eteti az ülőt. Kevésbé ismeretes ugyan, de az élettantudósok előtt ismeretes az is, hogy kikelő kicsinyeit, amíg ezek még igen gyöngék, a galambpár a bögyükben lévő mirigyeik által kiválasztott tejszerű nedvükkel táplálják, amelyet azonban

nem ők adnak be kicsinyeiknek, hanem szájukat megnyitva engedik hogy ezek a táplálékot valósággal szopják. Ezrét is van a még fiatal galamboknak oly hosszú tsőrük, ami náluk csak később fejlődik vissza. Ha tehát a szumer-asszír hitrege szerint Szemiramisz szerelemistennőt, amíg kicsi gyermek volt, a neki hordott tejjel galambok nevelték föl, akkor ez tehát nem együgyű hanem igenis jelképes mese, amely azt jelenti, hogy a szumerek még tudták miszerint a galambok kicsinyeiket eleintén bögyük tejével táplálják, valamint jelenti még azt is hogy Szemirámisz istennő maga is a galambok költői, emberi meg személyesítése is. volt De jelenti ugyanez még azt is hogy a mi népmesénk Szemerőkéje vagy Hamupipőkéje sem más mint az ősvallás egykori Szerelem- és Galambistennője.

A lélek jelképévé pedig a galamb azért lett mert őseinknél különben is minden szálldosó, röpülő állat, miként különösen a pillangó is, sőt harcias őstörzseinknél, amilyenek például a kunok, kazárok és ős-törökök is voltak, még a ragadozó sólyom és sas is, a léleknek és e réven az erőnynek (energiának) és a Napnak is, mint a földet megtermékenyítő erőnyforrásnak, jelképévé is lett

A kapuk fölötti galambházban élő galambok viszont a szerető, szerelmes lélek jelképei szintén voltak. Tudjuk hogy a mezopotámiai ősműveltségekben is a Vénusszal azonos Szemirámisz istennő volt a nőiség és a szerelem istennője, valamint ismeretes az is, hogy úgy Mezopotámiában Szemiramisznak mint a görögöknél és rómaiaknál Afrodíte-Venusnak szent állata a galamb volt. Schliemann is „Mykenae" cimű könyvében (Leipzig, 1878., 209. oldal) már megállapította, hogy ezen, Mykénében talált kicsi aranydísz Afrodite szerelemistennőt ábrázolja galambjaival E tárgy, bár aranylemezből kivágott és némileg domborított is de igen hanyag és durva kivitelű. A rajta látható két szögfő – amint ezt Schliemann is mondja – azt bizonyítja, hogy valamely más tárgyra volt díszül föl szögezve, de amely díszítésre

nem nagy gondot fordítottak, mert hiszen egyébként a kretaműkénéi művészetből rendkívül szép és gondos kivitelű tárgyakat is nagy számmal bírunk A tárgy azonban számunkra így is igen fontos őstörténelmi, néprajzi adatot szolgáltat.

Szemirámisz szerelem istennő e neve nem tévesztendő össze egy történelmi asszír királyné nevével, amely névre az asszír nyelv *szimi* = galamb szava is utal.

Amennyire ezt annakidején Erdélyben a népnél kibírtam nyomozni, régen szokás volt látogatóba menéskor a kapu előtt a galamboknak „szemet szórni" és ugyanezt tette a szerelmes legény barátja is akit „leánykérő követ"-ként küldött a leányos házhoz („követ, követő" szavunknak régen: küldött és kérő értelme is volt). Ezután a házbeliek nyitottak előtte kaput, illetve ajtót. A szemszórással tehát az érkező mindenkor békés szándékát jelentette. Tudjuk, hogy a szelíd galambok a szemet szóró érkezőnek még elébe is szállonganak sőt fejére, vállára, karjaira is szállanak és a szemet tenyeréből is szedegetik meg is kell itt jegyeznem, hogy *szelíd* szavunk is a békét és galambot jelentő *szelám, szálern* stb. szavak csoportjába tartozik.

Régen általános szokás volt érkező kedves, szívesen látott, tekintélyesebb személyiség elé minden ünnepélyesebb fogadtatáskor fehérbe öltözött, neki virágokat is átnyújtó leányokat küldeni Priscus rhetor, a hunoknál járt bizánci követ, is megírta, hogy a hosszabb távollét után hazatéró Atilla királyt is elébe jövő és hún dalokat zengő kisleányok fogadták. Azt is tudjuk, hogy e leányok mindig már a városon illetve a város kapuján kívül mentek az érkező személyiség elébe. Csak e szokás eredeti, ősi értelmét nem tudja manapság már senki, valamint azt sem hogy e szokás a mi ősnépeinktől származott, még kevésbé azt, hogy a székely kapuk fölötti galambház is e szokással volt összefüggésbe hozva. Senki sem tudja már elég régóta, hogy az érkező kedves személyiség elébe jövő, fehérbe öltözött leányok őseinknél az érkező elébe szálló fehér galambok, illetve az érkező elébe szálló *szerető lélek,* jelképei voltak. Vagyis e szokás manapság már csak az volt amit a néprajzi tudományban „survival" néven szoktunk nevezni, vagyis olyasmi ami túlélte azt, hogy tulajdonképpeni értelme és oka már feledve, már nincsen.

Nálunk a székelykapuk még mindig valóságos *bejáratok,* vagyis egy kerített udvar, ház és kert bejáratát képezik. Ilyen bejáratok voltak valamikor a fallal körülvett városok, várak kapui, illetve tényleges városkapuk, várkapuk voltak Ezzel szemben a római diadalívek már csak akárhol, akár valamely tér közepén is, kerítés nélkül, azaz tehát értelem nélkül voltak fölállítva, mert már csak annak emlékezete élt még, hogy a hosszú távollét után, győzedelmek után, diadalmasan hazaérkező hadvezérnek, császárnak *kapun* is kell áthaladnia. Mi azonban mind az elmondottakból már a megelőző fejézetekben is láttuk, hogy őseinknél minden város (sokaság, számosság) és minden ajtó, kapu (nyílás) nőiségi jelkép is volt. Vagyis a város tehát a hazaérkező hőst ugyanúgy szeretettel fogadja a hosszú távollét után hazatérőurát, aki elébe szerető lelke is már szállott volt. De jól tudjuk azt is, hogy az érkező ellenség elől a városok vagy várak kapuja bezárult, valamint zárva a kapu a nem szívesen látott idegen avagy rabló előtt is, illetve hogy a zárt kaput csak durva erőszak törhette be. Tudjuk, hogy az önként nem nyitott város- avagy várkaput régen az ellenség nagy és súlyos fatörzsből képezett és „kos”-nak nevezett, és sokszor valóban bronzból avagy vasból való kosfővel is ellátott, hatalmas gerendával szokták volt döngetni és betörni. Ilyen kosfővel pedig azért erősítették meg a gerenda végét mert ennek gyakorlati célján kívül még jelképes értelme is volt, annyiban, hogy az egymással küzdő kosok, folyvást egymásnak ugorva, addig ütik össze homlokukat amíg egyikük kábultan, avagy betört homlokkal holtan esik el. Azt pedig láttuk, hogy épen a székelyek és kazárok szent állatai a juh és kos voltak, valamint tudjuk azt is, hogy „kos” szavunk a székely és kazár szó csoportba tartozó szóalak Ha tehát a kapu nőiségi jelkép volt, akkor világos, hogy a fatörzsből való és még hozzá kosfővel is ellátott gerenda a hímséget jelképezte. De ha az ellenségnek sokszor sikerült is a város kapuját betörnie, de ilyenkor nem is jöttek már elébe érkezésekor fehérbe öltözött leányok, de a kapu fölötti galambház galambjai is a rettentő harci zaj és döngetés elől ijedten szállottak el messzire. Vagyis ilyenkor „szerető lélek” nem volt ott. Láttuk föntebb, hogy a rómaiaknál régibb etruszk kapukon a galambház nyoma még

máig is megmaradott. A latin nyelvű följegyzésből ismerjük a Botond-mondát, amely szerint Botond egy rettentő erejű „igaz magyar” (rectus Hungarus) hős volt, aki hatalmas baltájával Bizánc városa kapuját betörte, vagyis ezen akkora rést ütött, hogy ott „egy gyermek kiférhetett”. Világos, hogy ez csak rege, sőt mi, ősvallásunk szimbolikáját ismerve, azt is észre vesszük, hogy e regét besenyő törzsbeli valamely énekes költötte, éspedig a „Bizác” vagy „Bizantion” városnév alapján. Hiszen mi már tudjuk hogy a besenyőknél Bizán, Bizana volt a nőiséget megszemélyesitő istennő neve, valamint tudjuk hogy őseinknél minden város és minden kapu nőíségi jelkép volt De mi már tudjuk azt is hogy „bot” besenyő kultusz-szócsoportbeli szó és hogy a bot náluk a hímség jelképe volt láttuk pedig, hogy a besenyőknél Botund, Bátor, Patúr volt a Napisten azaz a hímséget megszemélyesítő istenség neve. Viszont a bárd vagy balta besenyő neve az orosz *topor* = balta szóban máig is fönnmaradott. így pedig világossá válik a rege azon szavai értelme is amelyek szerint Botond (hímség) Bizac bezárt kapuján (nőiség, szüzesség) akkora rést ütött hogy ezen a „gyermek kijöhetett”.

A római diadalívekről a galambok már hiányoztak, mivel ezek ottlétének költői és jelképes értelme már fe!edébe ment volt, ellenben székelykapuinkon a galambház és a galambok napjainkig is ott vannak még, amint ezt Huszka József „A székely ház” című könyvében fényképfölvételein is látjuk.

Tudjuk azt is, hogy a kapukat betörő fatörzset kezdetlegesebb fokon egy sor katona (férfi!) emelte és lökdöste vele a bezárt kaput, későbben azonban, fejlettebb fokon, a kosfejes gerenda már tetőzetes, hatalmas állvány alatt volt kötelekkel avagy láncokkal úgy fölfüggesztve, hogy azt emelni is már nem kellett de a sor katona azt, vezényszóra, előre-hátra lendíthette, úgyhogy az ilyen „kos” már nem csak kaput. de falat is betörhetett, viszont a katonákat a védők nyilai és dobálása ellen a tetőzet biztosította, tűz ellen pedig a tetőzetet újonnan nyúzott, nedves marhabőrökkel védték.

Mondottam, hogy a galamb, madár, őseinknél a *lélek* jelképe is volt. És íme, egy a galambhoz hasonlító madár magyar neve *lile,* egy vízimadáré pedig *lilik, liliik* (Lássad: Ballagi: „A

magyar nyelv szótára”). Viszont a szerb-horvát nyelvben is a gólya egyik neve *leleg.* Hogy mind e szavak a mi *lélek, levegő, lebegés, libegés* és *lehellet, lég* szavainkból származnak, ahhoz kétség sem férhet. Láttuk pedig hogy e szavainkkal pontos párhuzamot képeznek a *szél, szellő, szellet* és az ebből származott magyar *szellem* és német *Seele* = szellem, lélek szavak. A mezopotámiai szumer nyelvben, amely leginkább a törökhöz de némileg a magyarhoz is hasonlító ragozó nyelv volt, és amelynek 5000 évvel ezelőtt már fejlett irodalma volt, *ilila* = lélek, viszont a napjainkig is élő észak-szibériai vogul rokonnépünk nyelvében *lili* = lélek. („Ethnographla” folyóirat, 1895 évf. 364 old. Munkácsi Bernát), De a mondottak igazolására más adatok is vannak. Említettem, hogy ama fehérbe öltözött leányok a kedves érkezőnek virágot nyújtottak át, amely virágnyújtás, kedves, szeretett személyek számára ma is szokásban van, csak azt nem tudja már senki, hogy őseinknél az *illatos* virág is *illatával* a lélek jelképe volt, aminthogy *il*, *li* avagy *ili* és *lili* is azonos szavak és emellett a *lehellet, lihegés* és *lebegés, libegés* szavakkal is hangtanilag azonosak; a virág illata pedig annak valóban *lehe, lehellete; lehellő, lebegő levegője.* És íme, egy jellegzetesen kellemes illatú virág latin neve *lilium,* amely név tehát egyrészt a magyar *lélek* és *illat* szavakkal egyezik, de egyezik a szumer és vogul *lilla* és *tili* = lélek szavakkal is, úgyhogy joggal következtethető, miszerint *liliom* szavunk valamikor *liliana, liliona* alakú lehetett és csak a latin nyelv hatása folytán vette föl mai irodalmi alakját; amit egyébként igazol a szerbhorvát *lijan* = liliom. Ősnyelvünkben *ama*, *ona, ené* nő értelmű szó is volt. Fölhozható még hogy a törökben *lalé* = tulipán, az albánban *lule* = virág, amelyek tehát kétségtelenül csak mélyhangzós változatai az illatot jelentő *li, lih, leh* szavaknak, de amelyek természetesen a *lehel, leheliet* szóból származtak, amely utóbbi kettő, hiszen még hangutánozó ős-szó. Világos az is hogy a latin *halilus* = lehellet szó sem más mint a *leh* szótő megfordított és mélyhangos kiejtése, ami megfejti a latin *hallium, allium*, etruszk *alu, aluni* = fokhagyma és hagyma értelmű szavakat, úgyhogy a szerb-horvát *luk* = hagyma szó is valamikor *luh* hangzású lehetett. Sőt mivel a hagyma és fokhagyma szaga nem kellemes,

ebből az is következtethető, hogy mindezen a szagra vonatkozó szavak közül eredetileg az e és *i* magánhangzósak a jó, az a, u magánhangzósak pedig a kellemetlen szagot jelentették, ha később, ezredévek alatt zavarok is keletkezhettek.

A liliomot illetőleg már itt is megemlíthetem, hogy ez palóc (pelazg) őstörzseinknél ugyanúgy Tündér Ilona jelképes és szent virága volt mint a tulajdonképpeni magyaroknál a gyöngyvirág, a székelyeknél pedig a szekfű. Hogy őseink mythologiájában (ma már csak népmeséinkben) Tündér Ilon azonos a görög-római és a szumer-asszír mythologia Afrodite-Venus és Szemiramisz istennőjével, ezt már többször kimutattam, valamint említettem, hogy az *Ilona,* az egyiptomiaknál *Iluna,* a görögöknél *Helena,* név ősi értelme *élet-anya* volt. Mivel azonban mindezen *él, iii, li, tili* szóalakok tulajdonképpen nem tartoznak a székely szócsoportba, azért e dolgokat másutt kellend bővebben kifejtenem, itt tehát csak annyit említek mégis meg, hogy az itt elmondottakkal ezen *él, il* stb. szóalakkal összefügg *élet* szavunk is, úgyhogy észre vehetjük miszerint nyelvünknek itt egy óriási de okszerűen összefüggő szócsoportjával van dolgunk, amivel szemben a latinban a *lilium* szóegymagában, elszigetelten áll, ami szerint ez a latinban idegen szó. Ahelyett tehát, hogy itt e szócsoportunk eszme körét tovább ismertetném, visszatérek jelen tárgyunkhoz: a székely kapukhoz.

Amint azt a fentebbi ábrán is látjuk, és különösen Csíkban, a székelykapuk nyílásában vagyis az ajtószárnyon, gyakran a „fölkelő Nap” - ahogy an ezt a nép nevezte – ábrázolata volt alkalmazva, kis deszkákból avagy lécekből gyönyörűen alakítva. Igaz ugyan hogy az ívek ilyen kitöltése egész Európában mindenfelé előfordul, mert hiszen ez önmagától adódó szerkezeti megoldás is, csakhogy másutt mindenütt valóban csak szerkezeti megoldás; sem a Nappal összefüggésbe nem hozzák, sem vele semminemű mondai vagy vallási hagyomány kapcsolatban nincsen. Ámde székelyeinknél a Napnak a kapuívbeni jelenléte nem csupán szerkezeti megoldásképpen van meg, hanem ennek régesrégi, ősvallás-

beli értelme is van, habár kezdetben itt is adódhatott szerkezetbelileg is, de mivel ősvallásunkban a Napnak kapuívbeni megjelenésének igen nagy szerepe volt, ezért ez szerkezeti megoldáskeresés nélkül is létrejöhetett, valamint a szerkezeti megoldásba okvetlen bele is magyaráztatott, valamint a szerkezeti megoldástól önállósodott is Mindenesetre manapság a kapukban Erdélyben, főképen Csíkmegyében, ez igen általános, éspedig szerkezettől teljesen függetlenül is. A szerkezettől teljesen független napábrázolatot láthattuk korábban, valamint

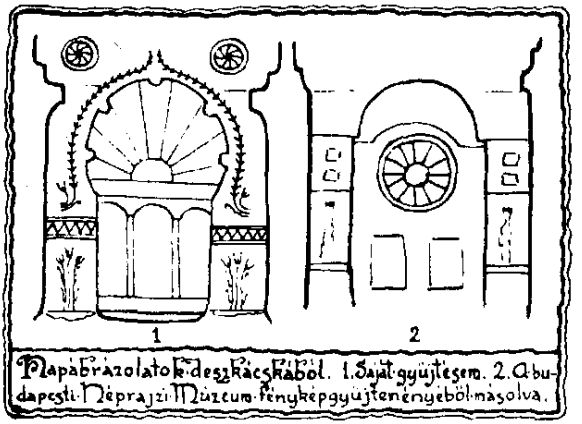

e két rajzon is, amelyek közül az 1 számúra még mondhatni hogy köze van szerkezeti megoldáshoz is, a 2. számú azonban szerkezettel már semminemű vonatkozásban nincsen, vagyis, habár a készítő e kaput igen hanyagul állította is össze, azt azonban világosan látjuk, hogy a szárnyra, minden szerkezeti adottság nélkül is, határozottan Napot akart ábrázolni.

Sajnos azonban az idegen uralmaknak a magyarságot elnyomó politikája és adókkali kizsákmányolása következtében a nép elszegényedvén, manapság szép napsugaras kapukat már nem készít., mivel pedig a kapuszárny mindig sokkal hamarább romlik ej mint a szilárdabb kapu maga, így tehát a készítéshez sokkal több munkát, időt és ügyességet kívánó kelő Nap a székelykapukról mindinkább tünedezik és helyébe egyszerű és minden dísz és ízlés nélküli deszkázat kerül, vagy pedig a lécekből, a nép nyelvén „levelekből” álló „leveles kapuszárny”. Hogy azonban ez utóbbi is mily ősrégi s hogy mily

fontos szerepe is volt, alább mondandom el. Nem csekély mértékben hozzájárul azonban a pusztuláshoz, elszegényedéshez és az ez utóbbival mindig együtt járó szellemi hanyatláshoz, a szép szeretete elveszéséhez, a mai világ minden ősi hagyományt irtó gép- és gyárműveltségei is. Az épülő vasutak nyomán megjelenik a falvakban olcsó de értéktelen és ízléstelen árujával az idegen kereskedő, pálinkájával az idegen kocsmáros, bekövetkezik az alkoholizmus és ezzel az eladósodás valamint a gondos, szeretetteljes munkára való képtelenné válás is. A ma még létező, szóban lévő napábrázolatok mind csak fából valók, régen azonban, ősműveltségűnk azon fénykorában amikor, amint láttuk, még a tornácoszlopok is bronzból öntetettek, ezek is készültek rézből, bronzból; és gazdagok, fejedelmek, templomok kapuin aranyból avagy aranyozottan is készülhettek. Az Ókorban úgy Magyarország mint Erdély aranyban rendkivül gazdag volt. Az ilyen napábrázolatok korongja tehát fényes és tükröző fölületű is volt, vagyis valóságos tükörként is szolgált, sőt azon ősidőkben üvegtükör még aligha is létezett. E tükrökben tehát minden érkező és beeresztést kérő, a saját arcát megláthatta, azért is annál könnyebben, mivel a korong mindig kissé domborúra készült volt, mivel a Nap hímségként volt fölfogva, ugyanúgy mint minden plus, azaz minden domborulat is, amivel szemben minden minus illetve minden homorúság is nőiség ként, aminthogy minden domború tükör a sugarakat szórja, minden homorú tükör ellenben azokat gyűjti; a szórás és adás pedig hímségi, a gyűjtés, befogadás pedig nőiségi cselekedetként volt fölfogva. A gyalog érkező tehát a kiskapu szárnya tükrében, lóháton, avagy ősidőkben szarvas hátán, érkező pedig a nagykapuéban láthatta meg arcát, aminthogy a nagykapu nyílása utóbbiak, majd szekerek számára szolgált is „A lelkiismeret Arany tükre” című művem ben bővebben kifejtettem őseink lelkiismeret-kultuszát és az ezzel kapcsolatban levő ősmagyar eszméket. Itt minderről csak röviden akarok szólani de mégis meg kell említenem, hogy őseink bölcselete (filozófiája) szerint a nap az erőny (energia) forrásának tekinttetvén és náluk a lélek erőnynek lévén fölfogva, így tehát a lélek is a Napból származónak tarttatott és ugyanígy „a lélek szava” azaz a lelkiismeret

szava is. A lelkiismeret anyagtalan, csak erőny, tehát a Napból származik, vagyis végeredményben a lelkiismeret szavát is jelképesen a Napisten, vagyis az emberek édesapja sugalmazó szavának, szerető, oktató tanításának magyarázták. Ha a tükörbe nézünk: önmagunkat látjuk, csakhogy e kép csupán fényjelenség: testnélküli, anyagilag nem létező, teste nincsen, tehát csak erőny, ugyanúgy mint a lélek, mint a gondolat, mint a lelkiismeret. Ezenkívül egy kerek arany tükör a Nap ábrázolata, jelképe is, ugyanúgy tehát mint ahogy jelképezi a lelkiismeretet is Ezért kerek

Arany tükör állott őseink Nap-templomai oltárán, ilyet alkalmaztak a kapukra és ilyet, de természetesen kisebben, mai zsebtükörhöz hasonlót viselt magánál minden magyar és minden magyari, aminthogy különösen a dunántúli magyar, tarsolyában ilyet, gyönyörűen díszített, „tükrös”-nek nevezett tokban, ma is magánál tart. A kapukra pedig a tükröt azért is alkalmazták, hogy a belépő abba nézve, kérdezze meg lelkiismeretét, minő szándékkal lép e házba? Ez eszmével állottak kapcsolatban a székelykapukon ezernyi változatban előforduló és mintegy szintén a belépő lelkiismeretre hivatkozó ilyen föliratok: „Ha jó szíved, neved, e kapun bejöhetsz, de te álnok föl és alá elmehetsz.” Vagy pedig: „Jószándékkal bejöhetsz, gonoszsággal elmehetsz,”

A görögöknél a delfoi Apolló-templom ajtaján e fölirat állott: „Gnoti seauton”. (Ismerd önmagad). Ráismerünk tehát e föliratban őseinknek a naptisztelettel összefüggő lelkiismeretkultuszára és a székelykapuknak a lelkiismerethez szóló fölirata ira, mert hiszen tudjuk hogy a görögök Apollója hyperboreus eredetű istenség Logikusan következtethető tehát, hogy valamikor e templom kapuján is ott volt a lelkiismeretet és Apollo Napistent jelképező Aranytükör, mi pedig tudjuk, hogy az arany amúgy is a Nap és Apollo jelképe volt.

De volt kapuink napábrázolatának még egy más oka, értelme is, ami sokkal régibb. Ez szerintem a Kőkorszakból, éspedig a megalitikus korból származik, vagyis azért mégis olyan időből már amikor a Sark már nem volt Magyarország területén. Őseink ugyanis nem a napok számlálására alapították időszámításukat, ami hiszen mindig eltolódásokkal jár, ha-

nem közvetlen a Nap járására. A Nap ugyanis a téli napforduló reggelétől kezdve minden reggel kissé északabbra kel föl és megy este le, egészen a nyári napfordulóig, amely pontot elérvén, ettől kezdve minden nap kissé délebbre kel föl és megy le, úgyhogy nyáron magasabban jár az Égen, télen alacsonyabban. Ennélfogva a Nap látszólagos nyári útja hosszabb mint a téli, sőt a téli napfordulókor ennélfogva a nappal oly rövid és az éjszaka oly hosszú, hogy szinte azt mondhatjuk miszerint alig lesz nappal, már esteledik is. A nyári és téli napfordulók között középen van a napéjegyenlőség pontja, amikor is a nappalok és éjszakák egyenlő hosszúak. E ponton a Nap minden esztendőben kétszer van, illetve itt egyszer tavasszal és egyszer ősszel kel föl (az ellenkező, azaz nyugati oldalon, megy le). Őseinknek négy főünnepe volt. 1. A téli napforduló, azaz Karácsony, amelynek éjfele a Napisten születése volt, mivel ettől kezdve rövidülnek ismét az éjek és hosszabbodnak a nappalok. 2. A tavaszi napéjegyenlőség, a Napisten és Tündér Ilona násza napja. 3. A nyári napforduló, vagyis a Delelő ünnep, a Napisten Dicsőség-ünnepe, amikor a Nap az Égen a legmagasabbra jut és amely nap delén a Földön úgyszólván minden árnyék eltűnik mert a Nap függőlegesen süt le. 4 Az őszi napéjegyenlőség, azaz a Búcsú, azon szomorú ünnep amelyen a Napisten az emberektől búcsúzik, amely naptól kezdve már az éjszakák hosszabbodnak Igen régi ősidőkben, amikor a Sark még Magyarország területén volt, a Nap e szomorú ünnep estéjén valóban letűnt a láthatár alá és csak tavasszal jelent ismét meg. Nos, ősrégi idők óta őseink e három ponton, az illető napfordulati és napéjegyenlőségin, úgy alkottak jelt hogy mindegyikre egy-egy kaput, azaz tehát három kaput, állítottak, éspedig ezt úgy hogy egy bizonyos pontról tekintve, amelyen rendesen az oltár állott, a Nap ezen ünnepek reggelén épen az illető kapu nyílásában jelenjen meg. Ha pedig az oltárpont a kapunyílásokhoz közel volt, akkor mindhármat akár egy tető alá is lehetett venni, mivel egymáshoz közel estek. Sőt bizonyosnak tartom, hogy ezeken kívül még a nyugati oldalon is azon ponton, tehát amelyen a Nap az őszi napforduló estéjén lemegy, szintén állítottak egy kaput, azért mert ez a Búcsú szomorú ünnepe estéje lévén, ekkor a Nap tá-

vozása volt az ünnep főjelenete. Természetesen mindez azonban már csak azon időkben keletkezett amikor a Sark már nem volt Magyarország területén, vagyis amikor ez innen már mindinkább távolodván, a Nap minden esztendőben már nem csak egyszer kelt és egyszer ment le, hanem mind többször és többször. Amíg ugyanis, miként erre népmeséink emlékeznek „egy nap volt egy esztendő", addig a kelte és lemente helyét nem volt szükséges jelezni, az éjfelet és delet kapuval jelezni pedig nem is lehetett mert hiszen éjfélkor (téli napforduló) a Nap nem volt látható, délben (nyári napforduló) pedig az Ég legmagasabb pontján egy ideig egyhelyben állani látszott. (Delelőjén volt.) A Kőkorszakból maradott is fönn számos olyan megalitikus emlék, amelyet egy vagy több faragatlan és hatalmas nagyságú, avagy néha meg is faragott, kőtömb vagy kőszál képez, valamint vannak olyanok is amelyeken fönt is van egy nagy kő, úgyhogy már valóban kapuszerű építmény alakul ki; habár hiszen már két egymás mellett álló kőszál is képezhet kaput. Az ilyen kapukkal kapcsolatban azután néha, szintén hatalmas kövekből képezett kör, azaz kerités-kökert, is van. Ezek voltak őseink Szent Kertjei ősei, de természetesen a kerítés készülhetett fából avagy eleven sövényből is.

Egy évi pontos megfigyelés is elég volt a kapuk elhelyezése meghatározásához. Természetesen nem is volt szükséges hogy a kapuknak teteje is legyen, mert hiszen elég volt két kőszál, azaz két „kapufél" fölállítása is. Sőt elég volt a már meghatározott pontra két élőfácskát ültetni, amelyek fölső végét, ha összekötötték, ezek így növekedvén, szintén kaput képeztek. Mi már tudjuk, hogy minden kapu nőiségi jelkép volt, úgyhogy a kapu nyílásában megjelenő Nap a hímséget kellett jelentse. Azt kell azonban következtetnünk, hogy a nőelvi ősnépek csak egy kőszálat, kőbálványt állítottak föl, illetve csak egy élő fát ültettek, avagy választottak ki, ami hímségi jelképként szerepelt, amikor is az ennek tetején megjelenő Nap, amellett, hogy így az illető időpontot jelezte, nőiségként volt fölfogva. Azt pedig már a német „die Sonne", valamint némely vogul ének szerint, valamint a japáni mythologiából is tudjuk, hogy voltak olyan nőelvi népek is, amelyek a Napot is nőként fogták volt föl.

Lehetett ívezetes kaput még úgy is képezni, hogy a két kőszálat fönt füzérrel kötötték *össze,* úgy ahogy an ezt az aláb-

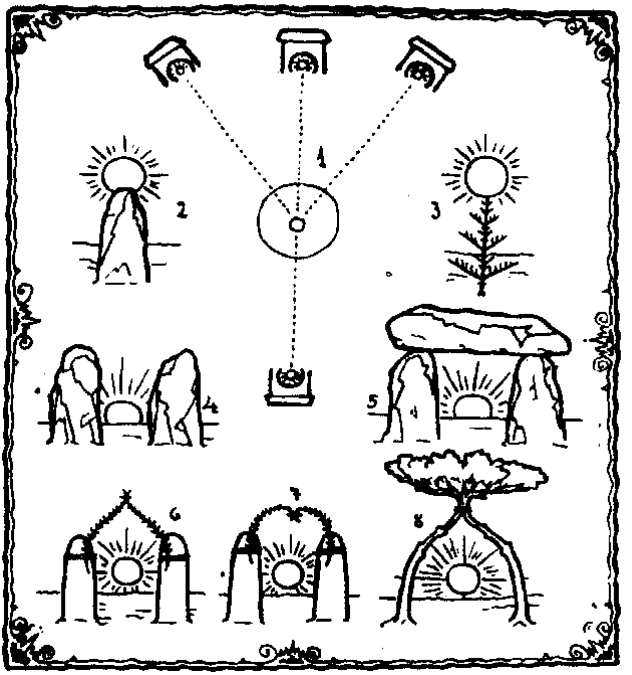

bi képen rajzoltam meg, de lehetett még úgy is, hogy a két kőszálra vagy bálványoszlopra egy-egy ágat kötöttek, amelyeket aztán egymás felé hajlítva, fönt összekötöttek (fönt, 6. és 7) Ez összekötés mindkét módját székely kapuink íve szegélydíszében ábrázolva mai napig is észlelhetjük. (Lássad: „Magyar építőízlés” című művemben).

Szilággsomlyó mellett van egy hegy, amelynek neve „Isten kelete”. Valószínű tehát, hogy itt „Isten” alatt régen a Napistent értették és hogy amikor bizonyos helyről tekintve (oltár helyéről) a Nap épen e hegy teteén látszott *fölkelni,* akkor volt egy bizonyos ősvallásunkbeli ünnep reggele. Más hasonló és nőelvi fölfogásbeli eredetet sejttető Erdélyben a „Fiú sziklája” regéje, amelynek lényege az, hogy egy ily nevű megmászhatatlan kőszál tetejéről egy ifjúnak egy csak ott termő növényt kell lehoznia. Fölmásznia sikerült, a növényt ott is

találta de elszédült, azzal kezében leesett és meghalt. Lehetségesnek tartom, hogy itt eredetileg leányról volt szó, illetve a kőszál tetején álló de nőként fölfogott Napról, de hogy idővel, a nőelvűségnek hímelvűséggé változásával, a leány helyébe fiú került Viszont a finn Kalevalában világosan az is mondva hogy a Nap fenyőfa hegyére tétetik. (49. ének). Fölemlítem még, hogy nagy események, nagy fejedelem valamely tette, avagy halála vagy valamely nagy győzelem emlékére is állítottak föl kőszálat illetve nagy sziklákból képezett kaput, éspedig úgy hogy bizonyos pontról tekintve a Nap az illető esemény minden évfordulóján annak csúcsán állva, illetve annak nyílásában kelvén föl, jelezte az illető esemény pontos évfordulóját; vagyis: nem kellett az elmúló napokat számlálni. Ez tehát az emlékkövek, emlékszobrok és diadalívek egyik magyarázata is. Kezdetben például a fölállított kőszálat csak a maga természetes alakjában hagyták, utóbb azután meg is faragták, hogy mintegy feje legyen, hogy hímtagra avagy emberi alakra emlékeztessen, míg végül ebből az illető személyiség emlékszobra lett. A latin *monumentum* szó tulajdonképpeni értelme is *emlékeztetés* Később az ilyen emlék kövekre emlékeztető jeleket, majd írást is róttak föl. Megjegyezhetem még, hogy ősnyelvünkben a *mon,* mony, *men* szónak hímtag értelme is volt és hogy viszont a *mon, mono* és *mons* szónak a görögben, latinban még egység és hegy értelme is van, mi pedig már tudjuk, hogy őseinknél úgy az egység mint minden kiálló valami (positivum) és igy tehát a hegy is, hímségként volt fölfogva Szibériában máig is áll egy simára faragott emlék-kőszál őstörök rovásírással teleróva. Ábrázolatát és a szöveg megfejtését láthatjuk az „Ethnographia" folyóirat, Budapest 1904. évfolyama 293 oldalán.

De hiszen végtére a római Traján-oszlop sem más mint egy ilyen emlék-kőszál késői fejleménye, csakhogy a rómaiaknak már fogalmuk sem volt az ilyen oszlopok eredeti jelképes értelméről, sem ezeknek a napkeltéveli és évfordulati jelentéséről.

Őseink minden tavaszi napéjegyenlőség előtt, különböző játékok, tornák, testi és szellemi versengések útján választottak maguknak fejedelmet, azaz maguk közül a legkiválóbbat, hogy

aztán ez legyen „egy napig”, azaz egy évig, a Napisten vagy Napkirály földi helytartója, aki a Napisten nevében a nép illetve a törzs fölött uralkodjon és annak sorsát intézze. E szokás maradványa élt népünknél napjainkig is a „pünkösdi királyválasztás” szokásában, amelyhez hasonlót Európában másutt is találunk, de főképp a Magyarországhoz még közel eső részeken. A tavaszi napéjegyenlőség éjjelén, napkelte előtt, az így megválasztott ifjú már előre kiment azon irányba amelyből a fölkelő Nap lesz majd látható, majd azon pillanatban amelyben a Nap széle föltűnt, elindult a Szent Kert kapuja irányába, úgyhogy amikor a Nap a láthatár fölött teljesen fölragyogott, ő akkor lépett be a Kert kapuján, ahol a lányok örömujjongása, éneke, valamint az azelőtti versenyeken a lányok közül is megválasztott és Tündér Ilonát jelképező, gyönyörű arája is fogadta (lássad az alábbi rajzot). Mivel pedig a Szent Kertek többnyire szigeten voltak, ezért az ifjúnak a vízen kellett átúsznia. Természetesen a dolgot úgy is képzelhetjük, hogy vele együtt hajnal előtt a törzs többi ifja is kiment volt és hogy kissé később, illetve utána ezek is a kertbe érkeztek, ahol a törzs leányaival találkoztak. Azt már említettem, hogy őseink tavaszi Nászünnepe a tavaszi napéjegyenlőségkor és a gyöngyvirág nyílása kor volt és hogy őseinknél csakis ez volt a házasságkötés ideje, valamint hogy ezután pontosan kilenc hónapra, vagyis a téli napfordulókor, azaz Karácsonykor, volt a gyermekszületés szent ünnepe, amelyre azután a kereszténység is Jézus születése napját tette.

A tulajdonképpeni magyar törzs háziállatként a szarvast tartotta, amelyen, mivel az ősszarvas igen nagy termetű volt, az ifjú, Illetve az ifjak, lovagolhattak is, valamint a szarvasokba kapaszkodva úszhattak át a vízen. Azt is említettem már, hogy a szigetre ősidőkben mindig a leányok mentek ki előbb, esetleg egy vagy több nappal is előre, ahol ételeket is készítettek lombkunyhókat építettek és ott zöld levelekből, virágból, fűből önmaguknak és az érkezendő legények számára a „nászinget” fűztek, fontak, aminthogy népünknél a menyaszszony máig is nászinget varr, hímez és küldi ezt vőlegényének. De természetes tehát hogy ősidőkben a szigetre a leányok is szarvasokkal úsztak ki, viszont természetes az is, hogy későbbi

juhtenyésztő őstörzseinknél, amilyenek a székelyek is voltak, úgy a leányok mint az ifjak is a már szóban volt óriástermetű juhféléken úsztak ki.

Viszont az őszi napfordulókor az említett nyugati kapun át szomorú gyászünnepséggel búcsúztatták, szomorú siratóénekekkel kisérték az egy évig uralkodott és most a lemenő Napot jelképező ifjút szarvasához illetve kosához, avagy az ezt jelképező csolnakjához, amellyel napnyugati irányban távozott. Ilyenkor úgy ő mint a nők az őszt, elmúlást jelképező sárguló, vörösödő levelekből azaz levélszallagokból tűzdelt ruhába voltak öltözve.

Miután mindezeket így, népünk hagyományait kutatva és tanulmányozva, már 1931-ben megtudtam és „Jegyzetek" füzeteimben majd később másutt is megírtam, 1954-ben került kezembe az amerikai „The National Geographic Magazine" című folyóirat szintén 1931. évi júliusi száma, amelyben, meglepetésemre találtam Sylvanus Griswold Morley cikkét, amelyben látjuk a maja indiánok ugyanolyan időmeghatározó építménye leírását és képét, mint amelynek őseinknél való egykori létezését és néprajzi tanulmányaim segítségével kikövetkeztettem. A cikkíró szerint a maják ezen építménye időszámításunk 235. évében kellett keletkezzen. A különbség csak az, hogy ott három kapu helyett három toronyszerű épület áll, amelyek a Nap keltévei a két napfordulót és két napéjegyenlőséget jelezték. A helyszínén nagy ásatásokat végeztek, ami után a romokat tökéletesen olyanokká amilyenek voltak, újraépítették. Azon körülmény hogy ottan kapuk helyett tor-

nyok állottak, szerintem arra enged következtetni, hogy az építők nőelviek voltak. A cikkíró, szerintem igen helyesen, azt is következteti, hogy a napfordulók és napéjegyenlőségek ilyen meghatározása arra is szolgált, hogy a földművelés művelete it, szántást, vetést stb. eszerint intézzék, ami szerintem itt is igazolja azon föltevésem, hogy a vallásos és jelképes dolgok eredete és magyarázata többnyire gyakorlati dolgokban keresendő Valószínű tehát az, hogy a mi Szent Kertjeink szóban lévő kapuinak is voltak ilyen a földműveléssel kapcsolatai.

A tudósok egy része Amerika indián őslakóit a Beringtengerszoroson át Ázsiából átköltözöttnek véli, más része elfogadja Atlantisz egykori létezését avagy azt hogy Amerika ősidőkben Európához és Afrikához még sokkal közelebb lévén, az átköltözés Európából és Afrikából is történhetett Úgy lehet pedig, hogy ez történt emígy is, valamint a Beringtengerszoroson át is.

De nem mindenütt és nem minden kapuszárnyon volt a fölkelő Nap ábrázolata régen sem, hanem volt és van sok olyan is amelyen bár a kapuszárnyalsóbb része deszkából készült, fölső része azonban függőlegesen álló lécekből van. Mivel népünk Erdélyben a léceket „levelek”-nek nevezi, ott az ilyen kapuszárny is tehát: „leveles kapuszárny”. Legújabban, a mai világ szellemi hanyatlása és a nép általános elszegényesedése folytán a legtöbb kapuszárny már csak egyszerűen, minden ízlés és szépség nélkül összeszögezett deszkából való, a leveles kapuszárny azonban szintén ősrégi eredetű, ugyanúgy mint a fölkelő Napos is, csakhogy a leveles régen nem a Nappal hanem a Holddal van, azaz helyesebben csak volt, összefüggésben, .valamint volt még egy ma már feledésbe ment gyakorlati célja is, holott ma ennek már csak elhomályosult emlékezete él még. A lécek ugyanis holdnaptárat is képeztek, ahogy an azt az alábbi rajzon rekonstruálom, éspedig a következő képen: Egy hold-nap (egy holdnyi nap) azaz egy *hónap,* a holdnaptárak szerint 28 napból áll, vagyis négy hétből. Ennek megfelelőleg a nagykapuk szárnyán mindig pontosan 28 függőleges léc volt (ma, az értelem feledésbe menése után, hol több, hol kevesebb van). Középen volt a legmagasabb léc,

amely a többinél szélesebb is volt és amely fönt a teliholdat jelentő kerek korongocskában végződött. Ettől jobbra és balra állottak a keskenyebb lécek, amelyek hegye kicsi holdkaraj alakúra volt – és van sokszor még ma is – faragva Ezek jobbról balra haladva, ugyanúgy ahogy a régi magyar rovásírás sorai is haladnak: a növekvő Holdat jelentették: ☽, középen volt a telihold: ○ és ettől tovább balra a fogyó Hold: ☾. A három

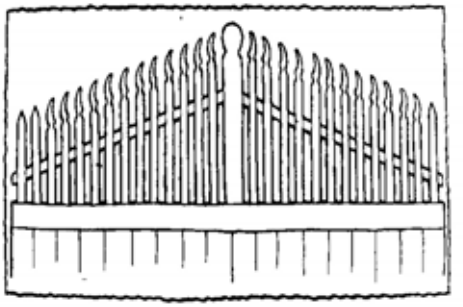

középső léc azon három napot jelentette amelyeken a Hold teljes illetve majdnem teljes. Ezzel ellentétben a kapuszárny egyik szélén két léc volt amelyekre holdsarló nem volt faragva (a másikon egy, s ezek meg azon három napot, helyesebben: azon három éjszakát, jelentették amelyeken a Hold nem látható). Ezen naptárat csakis jobbról balra lehetett olvasni, úgy mint a rovásírást, aminek oka azonban az volt hogy csak így következhetett ábrázolaton újhold után telihold és telihold után fogyó: ☾○☽, vagyis úgy mint a valóságban. De

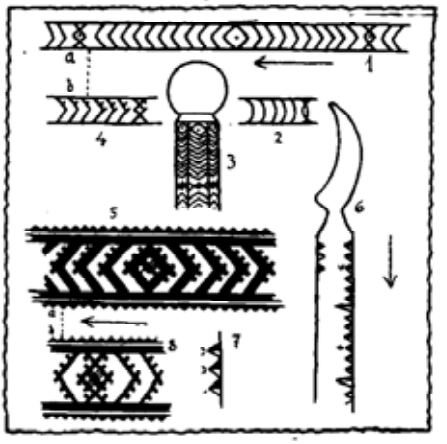

természetesen e holdnaptár csak úgy szolgálhatott ha azon minden elmúlott éjszakát meg is jelölték, amit a házigazda úgy tett ahogy an azt az alábbi rajzon a 6 szám alatt látjuk, vagyis minden nap egy-egy rovátkát vágott az egyik holdas léc egyik szélére, a következő nap a jobbról balra következő lécre

ugyanúgy. Ennek felel meg az, hogy ma is naptárainkon az elmúlott napokat ceruzával avagy tollal töröljük. Minden hetedik napot, azaz a vasárnapokat, kissé nagyobb rovátkával jelölte. Négy *hét* képez egy *holdnapot* (hónapot), mivel 4 X 7 = 28. Innen származott azután a hetes szám kultusza. Ha így a lécek egyik oldala tele lett, akkor a jegyzést a lécek másik oldalán folytatta, ha meg a lécek itt is tele lettek, akkor a dolgot újra kezdte, fönt, a lécek egyik szélén de úgy hogy a már meglévő rovátkák mellé tett egy jelecskét (a fönti rajzon: 7), majd ha az összes lécek ezzel is megtellettek, akkor ugyanoda ahova eddig, amellé másik jelecskét tett (a rajzon 7), és így tovább, úgyhogy ilyenképpen a lécek akár 50-60 évig is szolgálhattak naptárul, ami után azok amúgy is korhadozván, újakkal cseréltettek föl. E holdnaptár előnye az is volt, hogy rajta mindig előre ki lehetett számítani hogy valamely bizonyos nap avagy ünnep hány nap múlva lesz avagy hány nappal ezelőtt volt Ugyanígy az évfordulókat is számon lehetett tartani. Vagyis innen származik a latin „lunarum" = naptár szó is, mivel *luna* = Hold. Maí „naptár" szavunk egészen új műszó de a kereszténység előtt bizonyára volt ehelyett magyar szavunk is. Lássad a rajzon 6 alatt ezen jelecskéket: +, v. Vagyis: ilyen jelecskékkel jelölhették meg a „jeles napokat", azaz ünnepeket, évfordulókat stb.

Természetesen e naptárat a kapuszárny belső, azaz udvar felőli oldalán vezették, hogy a házbeliek szeme előtt legyen és tájékoztatásukra szolgálhasson.

Lényegileg e naptár ugyanolyan volt mint amelyet a férfiak botjaik többszögletűre faragott fölső végén víseltek (a fönti rajzon 1 és 3.) Itt ezen) vagy ezen > jel a növekvő Holdat, ez ◇| vagy ez ⊙| a teli, ez (vagy ez < pedig a fogyó Holdat jelentette, viszont ez |◇ vagy emez |⊗ a holdhiányt. Ugyan is úgy a telihold jegye mint a holdhiányé tulajdonképpen három jeiből állott így: (·) vagy így: <·> és így >·<. Ezek azon három éjt jelentették amelyeken a Hold telínek látszík, Illetve azon hármat amelyeken a Hold nem látható. Föltűnő egyezés az hogy a rovásírásban e jel h a *h* betűnek fe-

lel meg (hiány?), ez) az *n* betűnek, ez ⊙ pedig a rovásírás ezen betűire emlékeztet: ⊙ vagy L = *ly,* és = f *f*

Az ilyen botnaptárokon az elmúlott napokat, azaz éjszakákat, szintén jelölték, éspedig így: ⟩ , ⟩| és így tovább. Lássad a fönti rajzon: 1, 3 és 4 számokat. Amint azt nekem egy öreg székely mondotta, az ilyen jelek:) „körmölések". Fiatal koromban még láttam idősebb embereket ezüstgömbös bottal a kezükben, emlékezem hogy volt olyan is amelynek fölső vége többszögletűre volt vágva de hogy itt valamely jelek voltak-e, ere már nem emlékezem. Ellenben mivel vogul rokonaink énekeiben a mondatik, hogy Numi-Torem főistennek ilyen ezüstgömbös botja van, ebből azt következtetem, hogy valamikor táltosainknak is ilyen botja volt, amelyen az ezüstgömb kétségtelenül a Holdat jelképezte. Miként a botnaptárokon, úgy azon naptárokon is amelyeket a nők ruháikon, ingeiken szegélyként hímezve viseltek, ugyanolyan jelekkel voltak a napok is jelezve, amely jelek tehát itt is növekvő, a teli és a fogyó Holdat, illetve a holdhiányt jelentették. Itt az elmúlott napokat, azaz éjszakákat, apró öltésekkel jelölgették meg. Lássad a fönti rajzon az 5 és 8 számot. A „jeles napokat", ünnepeket stbit pedig, előre és utólag, píros, kék, ezüst avagy arany fonállal. Nőknél ezen naptárak azért voltak különösen fontosak mert ezeken jegyezgették nemi életük eseményeit, a havibaj bekövetkezendőségét, a terhesség napjait, heteit, valamint a szülés bekövetkezendő, előre kiszámított napját. Látjuk az 5 és 8 számú rajzon, hogy így például ingek szegélyén asszonyaink, leányaink mily szép és Ízléses díszítő mintácskákat hoztak létre, ősrégi idők óta. Azt pedig hogy a Hold szerinti idő mily közvetlen összefüggésben van a nő nemisége időszakaival, tudjuk. Az említett szép mintákat azonban ma már csak díszként hímezgetik, mert ma már falusi házakban is van nyomtatott naptár, sőt a nők külön az említett célra kis nyomtatott naptárfüzeteket is tartanak. Ingek szegélyén az ilyen, ma már értelmetlenné válott, hímzések is csak olyan helyeken maradtak még meg ahol az ősi népviseletek még ki nem vesztek, míg e minták naptár volta már ott is feledésbe ment, aminek következtében aztán a minták el is ferdülnek, romlanak, átalakulnak, de így harmonikus szépségükből is veszítenek. Egész

magyar falvaknak az osztrák uralom alatti eloláhosodása által azután e minták az oláhokhoz is átkerültek, ahol azonban idővel méginkább eltorzultak. Természetesen e minták egykori naptárvoltáról néprajztudósoknak sincsen tudomása, mert hiszen ők nem éltek soha úgy a székely nép között mint én annakidején, katonakoromban, és a nép emberei vagy asszonyai itt-ott elejtett szavaiból a rég már általuk is feledett dolgokat kikövetkeztetni már nem tudhatták. Pedig egy ilyen dolog volt például az is amidőn egy székely asszony a hímzésminták ezen alakját „hold”-nak nevezte, holott hiszen ez így már a Holdra sehogy sem hasonlít. Ámde ha tudjuk hogy valamikor a telihold jele ez volt, majd meg ez is lett, és hogy kiálló tüskéi valamikor az elmúló napok, ünnepek stb. jegyezgetései voltak, akkor e „hold” elnevezést már nem fogjuk képtelenségnek tartani. Ugyanígy a kapuszárnyak holdacskáiról, habár ezek a lécek hegyein ma is ott vannak még, de róluk sem sejtik a néprajzi kutatók, hogy ezek valamikor naptár részei voltak, bár a nép ma is „holdacskák”-nak, néha „sariók”-nak is nevezi, avagy „szikék”-nek. Ámde mi jól tudjuk már, mi köze van a sarlónak a Holddal és e réven a holdnaptárral is Vagyis ha ezen „holdacskák” ma a kapuszárnyakon már helytelenül vannak is alkalmazva, de mind az itt elmondottakat tudva, eredeti értelmük mégis kikövetkeztethető, annak dacára is, hogy például néha a középső léctől kifelé fordulva állanak, vagyis megfordítva mint ahogy állaniok kellene, vagy pedig mind jobbra vagy mind balra fordulnak és a középső, szélesebb léc, a teliholddal, pedig már hiányozik, számuk sem 28 már hanem több vagy kevesebb, sőt gyakran még a kiskapu nehány lécére is holdacskákat faragnak, ahol semmi értelmük nem lehet és nem is lehetet. Miként a napkapuk a Napnak azok nyílásában való megjelenésével, valamint ahogy an a napkőszálak árnyékvetése is a földműves naptáraként szolgált, ugyanúgy szolgált tehát e célra is a holdnaptár szintén. Fölületes megfigyelőnek például babonának tűnhet föl azon néphitünk, hogy kerti veteményeket első újholdkor kell vetni „mert a növekvő Hold ezeket húzza s így gyorsabban növekednek”. Tény azonban, hogy az ekkor vetett, ültetett növények gyorsabban nőinek és fejlődnek, azért mert első növekedésük a világos, hol-

das, teliholdas éjszakákkal esik össze, vagyis igy ezek nem csak nappal kapnak világosságot hanem éjszaka is tudjuk pedig hogy sötétségben a növények fejlődése csökken avagy szünetel is. Babonává e dolog tehát csak akkor hanyatlott amikor már azt kezdték hinni, hogy mindent csak újholdkor jó kezdeni.

Ami az egymagában álló vagy mesterségesen fölállított kőszálakat, illetve az őskor menhireit is illeti, még a következőket kell elmondanom: Említettem, hogy az obeliszkek is (habár ezek mindig párosával állottak, de mai okát alább magyarázandom) a napsugarak, de ugyanakkor a hímség jelképei is voltak. Állítólag némely obeliszk csúcsára arany gömb illetőleg aranyozott golyó is volt erősítve Azt is láttuk hogy a gömb őseinknél a *mag,* tehát szintén hímség, jelképe volt De jelképe volt a gömb a napnak is és annál inkább ha az aranyos is volt. Viszont kétségtelen, hogy szabad helyen álló kőszál kitűnően szolgálhatott a haladó idő jelzőjéül és akár napórául is. Minden ilyen kőszál árnyéka hegye minden nap – ha csak az Ég felhős

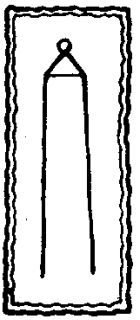

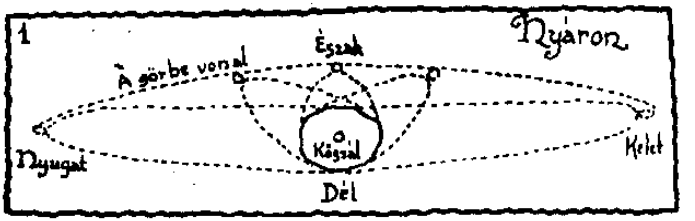

nem volt – egy görbe vonalat írt le a földön, ami, ha a területet szépen lesimították, sőt esetleg kőlapokkal is borították, körülbelül úgy történt ahogy an ezt az itt 1 és 2 számmal jelölt rajzokon mutatom. Az 1 számú ábrát úgy rajzoltam mintha a kőszál tetején gömböcske is volna, a 2 számút azonban ilyen gömböcske nélkül Ilyen gömböcskét az obeliszk avagy a kőszál csúcsára azért is helyezhettek, mivel ennek árnyéka az időjelzést szemlélhetőbbé tette. Természetesen nyáron, amikor a Nap magasabban jár, akkor a délidő körüli (Észak felé vetődő) árnyékok igen rövidek (az Egyenlítőnél el is tűnnek), míg

télen, amikor a Nap alacsonyabban jár, akkor nem csak a reggeli és esti árnyék hosszú, hanem a délidő körüli árnyék is megnyúlik (2 számú ábra). Megjegyezem, hogy úgy az 1 és 2 mint a 3 számú ábra is csak hozzávetőleges, azaz mérések nélküli, vagyis csak magyarázatul szolgáló.

Mivel pedig a kőszál árnyéka hegye másképp jár télen, másképen tavasszal-ősszel és másképen nyáron, de az eltérés minden esztendőben pontosan ugyanolyan ennélfogva a kőszál nem csak a nap időpontjait jelezte hanem pontosan az évszakokat is, mivel az eltéréseket csak a földön, illetve a kikövezett területen, meg kellett jelölni, hogy a napéjegyenlőségeket, a nyári napfordulót, ünnepeket, évfordulókat számon lehessen tartani. Hiba csak az volt, hogy borús Ég mellett árnyék nem lévén, az időpontokat csak a derült napok szerint lehetet mégis kiszámítani Mindenesetre azonban ez csak az újabb tízezredévek óta lehetett Magyarország területén így, amely idők alatt eltérés az árnyék járásában csak jelentéktelen volt, vagyis észre nem vehető, amely idők alatt a Föld Sarkai helyváltoztatása is ugyanilyen kevés volt. Egészen másképen volna azonban ez ma is a Föld mindkét Sarkán, vagyis egészen másképen volt ez Magyarország területén is azon ősérig időkben amelyekben az Északi Sark még itt volt, amire – amint említettem – népmeséink máig is emlékeznek, mondván, hogy „akkor még egy nap volt egy esztendő” és amikor még Tündér Ilona Aranykertjében (a Csallóköz szigete) „örök ta-

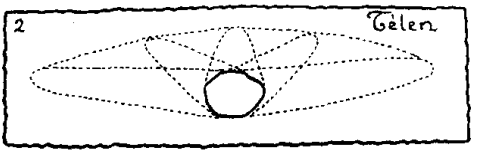

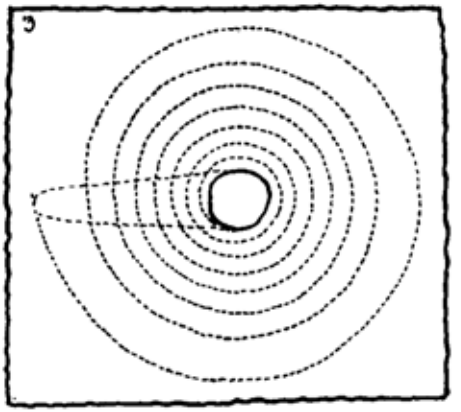

vasz volt” (a Föld önmelege folytán). Amikor eszerint, mint a Sarkokon, egy nappal megfelelt egy nyárnak, egy éj pedig egy télnek, vagyis amikor a Nap egy esztendőben csak egyszer kelt föl és csak egyszer ment le. Kora tavasszal a láthatáron eleintén csak legszéle csillant föl és ez a láthatáron majdnem vízszintesen haladva, csak keveset emelkedve, körben járva, szállott mégis mind magasabbra a most már mind ragyogóbbá váló napkorong és most már a láthatár fölött haladva körben azaz kacskaringóvonalban (spirálvonalban) fölfelé az Égen, míg végre, nyár közepén fölérkezett a Delelőre (zenitre), vagyis az Ég legmagasabb pontjára, ahol egy ideig megállani vagyis pihenni, delelni, látszik, ami után ismét kacskaringóvonalban, de most ellenkező irányban, ereszkedik le a láthatár felé (lássad a 3 számú ábrát), míg aztán a mai ősznek megfelelő időben, a láthatárt elérve, itt is körben keringve, lassan egészen letűnik, amivel elkezdődik a félévig tartó tél azaz a félévig tartó éj. Ősregéinkben azt hogy a nap – Napistenként megszemélyesítve fölérkezett a Delelőre, őseink költőileg különfélekép fejezték ki, a voguloknál napjainkig is például úgy is, hogy aranyvadlúddá változva, keringve repülve szállott föl az Ég magasságába apjához Numi-Toren Égistenhez, ennek ottani lakába. Ugyanezt természetesen úgy is képzelhetjük, hogy aranysas, azaz arany turul képében. Fönt azután a vogul regék szerint, ismét emberi alakot öltve, apja tanácsait kéri ki affelől hogy a földi világ fölött, azaz az emberek világa fölött, miképpen uralkodjon. Így minden esztendőben egyszer. Viszont ugyancsak őseink képzelete szerint ő minden esztendőben egyszer az Alvilágba is le kell szálljon, hogy ott a Sötétség Tengere mélyén a sötétség sárkányával, más változat szerinti a sötétség ontó polippal, Iszonyával, a szumer rege szerint Mumu Tiamattal, kell megküzdjön, gyermekei az emberek életéért. Amikor tehát a regék szerint a Napisten az Alvilág legmélyén járt, ez felelt meg a mai téli napfordulónak. De ezek szerint tehát a kőszál árnyéka hegye nem egy kör részét képező görbét irt le a földön, mint tenné azt Magyarországon ma is, hanem miként ez a Sarkakon ma is történne, *kacskaringó vonalat,* úgy ahogy an ezt a föntebbi 3 számú rajzon ábrázoltam. Vagyis a Napnak a láthatáron jártakor a kőszál árnyéka igen

hosszú volt, de mentül magasabban járt, annál rövidebb lett, míg amikor a Delelőre ért, vagyis amikor egészen függőlegesen sütött le a földre, és egyhelyben megállani látszott, amikor is a földön minden árnyék eltűnvén, fényárban úszott minden.

Amely időpont tehát a mi nyári napfordulónknak felelt meg. Ezután a Nap ismét lefelé ereszkedvén a kőszál árnyéka is újból megjelent és folyton hosszabbodva járta a kőszálat körül, most az ellenkező irányban, azaz most lefelé, nem felfelé haladva, mindaddig míg a Nap a láthatár alá tűnvén, minden homályba borult. Tudjuk azt is, hogy némely népnél, mint például a rómaiaknál is, sokáig szokásban maradott a *tavaszi évkezdés*. Bizonyos is, hogy ez volt a régibb, vagyis újévnek azon pillanat számított amelyben a Nap a láthatáron újra megjelent, vagyis a mai tavaszi napéjegyenlőségnek megfelelő időpont. Hiszen azt hogy a Nap mikor volt az Alvilág legmélyebb pontján, azon ősidőkben amikor a Sark még Magyarország területén volt, az általános sötétségben, nem lehetett egykönnyen megállapítani vagy kiszámítani, a tavaszi évkezdés tehát ezen ősrégi időkből maradott volt fönn. Ma viszont a téli napforduló az amely a Nap járása szerint könnyebben észlelhető.

Mivel a Sark Magyarország területén csak néhány százezer évvel ezelőtt lehetett, amikor Alföldünkön tehát még tenger volt, föltehető hogy akkoriban itt még azon ősemberiség élt amelyről mondottam hogy még kétéltű, félig a vízben élő volt és amelytől az emlős emberiség műveltsége első alapjait örökölte. Az is valószínű pedig, hogy a Sark e területről nem egyszerre távozott el, hanem csak fokozatosan, észrevétlenül, tízezredévek alatt változtatva helyét, amíg oda ért ahol most van. Úgyhogy a Magyarországtól északabbra fekvő tájakon egy kőszál árnyéka még mindig a szabályos kacskaringó vonalát írta le, ami szerint tehát nálunk a mai állapot csak több százezer év alatt jött létre. Eszerint az északabbra költözött őstörzseink még sok ezredévig láthatták a fölállított kőszálak körül az árnyékot szabályos kacskaringóvonalat leírni, úgyhogy ez magyarázza meg a tényt, hogy a tavaszi évkezdés is még sokáig szokásban maradhatott.

Azt már láttuk, hogy a *sziklának* azaz a kőszálnak a székelyek ősvallásában szerepe volt Valószínűnek tartom tehát, hogy már az ősszékelyek is állítottak eleintén faragatlan menhireket, majd többé-kevésbé meg is faragott kőszálakat, azaz *kőszegeket,* nagy események emlékéül, nagy emberek sírkövéül, amely kőszálak aztán egyúttal időjelzőül is szolgáltak. Ezek székely neve lehetett egyszerűen *szeg, szek, szikla* avagy szikár vagy *sugár;* avagy akár *sudár is* lehetett, habár a d hang nem is tartozik közvetlen a székely szócsoportba. De ennek dacára is itt mégis megemlítendő, hogy ezen *sud* szótag azonos a *süt* -(a Nap süt) igénkkel, *tüz* főnevünkkel valamint *tűz, tűzni* igénkkel is Mivel pedig az „obeliszk" szó a görögben „nyárs" értelmű, a nyárs pedig hosszú, hegyes és szúró valami és tehát a sugár jelképe szintén lehet, ennélfogva az összefüggés itt is a legközvetlenebb, vagyis észre kell vennünk, hogy a görög „obeliszk" szó is valamely ős-szavunk fordítása

De láttuk ezt is, hogy a székelyek szimbolikájában a kacskaringónak is szerepe volt, amely vonal viszont összefügg a juhval illetve kossal, egyrészt ennek kacskaringós szarvai, másrészt göndör gyapja miatt is. Mindez pedig szempontunkból azért érdekes mert íme; összetalálkozik így a *szikla,* a *kacskaringó* és a *kos,* amely mindhárom dolog a székelyek kultuszában szerepeit. Nem érdektelen összefüggés még az is, hogy a juhok délben következetesen abba szokták hagyni a legelést és a mendegélést, hogy egy sűrű csomóba összeverődnek, összeállanak és fejüket lehajtva, félóráig avagy egész óráig is így mozdulatlanul állva: *delelnek,* ahogy an ezt juhászaink mondják, és amely ídő alatt természetesen ők is pihennek, falatoznak, azaz tehát színén delelnek. Ugyanúgy tehát mint ahogy an ősrégi időkben a Sarkon, illetve az Ég Delelőjén (a zeniten) a Nap, illetve a Napisten, is egy ideig egyhelyben állani, azaz tehát delelni látszott.

Az egyiptomi templomok bejárata előtt mindig párosan álló obeliszkeket illetőleg: Elmondottam, hogy őseinknél minden üreges épület nőiségi jelkép volt. Ilyen jelkép volt tehát minden templom és így az egyiptomi templomok is, ha talán az egyiptomiaknál ez már feledésbe is ment volt. A nőelvi és nőuralmi népeknél, miként némely tibeti törzsnél máig is, szokásban volt a többférjűség (polyandria). Ahol tehát a templomok előtt avagy mellett két avagy több kőszál illetve torony állott, ez mindenkor az egykori anyajogi és nőelvi (matriarchalis) társadalom emléke volt, még ha az értelem már régen feledésbe is ment. Ezt látjuk a középkori keresztény templomoknál is, amelyeknek bár rendesen csak két tornya van de némelyeknek négy is. Viszont a török mecseteknél néha nem csak négy hanem hát minaret is áll a mecset körül Mindezeket tudva értjük meg a Fölső-Magyarország keleti részében sok százával álló olyan szénatartó építmények jelképes faragvánnyit amelyet egyet az alábbi rajzon látunk. Ezek mindig egy négyszögletes, nagy kupakszerű tetőből és négy fenyőfából való magas cölöpből állanak. A tető négy sarkán négy luk van, amelyeken áthatolnak a cölöpök, úgy hogy a tető a széna mennyisége szerint följebb tolható vagy lejjebb ereszthető. Világos, hogy itt is a négy cölöp hímségi jelképként lehetett fölfogva, az egy de üreges tető ellenben nőiségként. És íme, a négy cölöp hegye ma is, kivétel nélkül, úgy megfaragva hogy a hímtag jelképe lehet, míg a tető csúcsán, szintén kivétel nélkül, egy liliom vagy tulipánalak van kifaragva, ami nőiségi jelkép lehet.

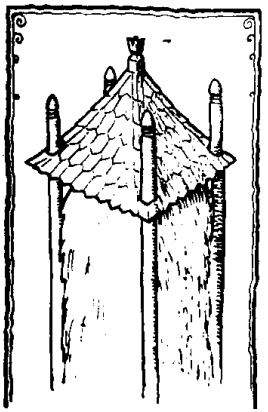

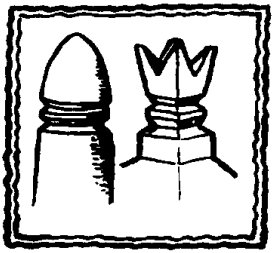

xion a görög hitrege szerint lovak által húzott tüzes szekerén vágtat az Égen, vagyis tehát Heliosz Napistennel azonos. Mivel a rege szerint Herába. Zeusz nejébe, lett szerelmes. ezért őt büntetésül Zeusz egy négyküllős, tüzes kerékre kötötte és az Ég legmagasabb helyén (azaz tehát a Delelőn, a zeniten) egyhelyben forogni helyezte E reg ére vonatkozólag lássad Cox György angol ró görög mythologiáját és ennek Komáromy Lajos „Görög regék" című fordítását (Budapest. 1897. Franklin társulat kiadása) és itt Komáromy Cox nyomán írott Ixionra vonatkozó magyarázatát, amelyet itt idézek: „Siciliai Diodorosz IV. könyve és Rindarosz 2. Pythiája szerint: lxi on a déli Nap, amelynek, amint Pindarosz mondja: »négy küllős kereke« az égbolt közepén forog. Hogy Ixion fölmegy Zeusz lakába s ott több ideig marad, ez azt jelképezi, hogy a Nap midőn dél pontra hág, több ideig látszik az Ég legmagasabb pontján vesztegelni".

E magyarázat helyes úton jár, illetve a helyes magyarázatot megközelíti, pedig szerzője a teljes valóságot nem tudta. Ugyanis a Nap sem manapság sem a görögök idejében nem látszik, illetve nem látszott, az Ég legmagasabb pontján sem egyhelyben vesztegelni, sem saját tengelye körül egyhelyben forogni! Ma a Nap az Égen egyenletesen látszik egyenesen Keletről Nyugatra végighaladni. Kétségtelen tehát hogy e rege valamikori ősalakját nem költhették a görögök, hanem hogy ők csak örökölték – ezt olyan ősnéptől – valamely a görög félszigetre avagy Kréta szigetére költözött ősnépünktől – amelynek hagyományaiban még élt annak emlékezete, hogy valamikor a Nap – Magyarország területén, amely egykor a Föld északi sarka volt körben keringve érkezett föl az Égnek valóban a legmagasabb pontjára, ahol aztán egy ideig egyhelyben maradva öntengelye körül forgott.

Az is természetes, hogy ha a Nap fölfelé haladtában mind kisebb és kisebb köröket látszott leírni, akkor a legmagasabb ponton már csak önmaga körül forogni képzeltetett, de ami a

valóságra annyiban tényleg hasonlított is, hogy a Föld forgása következtében a Nap látszott önmaga körül forogni, amit az ősök a napfoltok révén avagy valahogy másképen meg is állapíthattak volt. A zeniten keréken forgó Ixion tehát kétségtelenül a zeniten önmaga körül forgani látszó Napot jelenti. Az említett magyarázat végén még ez is áll: „Az ixion szót a szanszkrit *aksanah* = *kerékrekötött-el* magyarázzák, amivel rokon a görög *axon* és a latin *axis* = tengely. Észrevehetjük, hogy ezen *ak-, aksz-* vagy *iksz*szótő, amellett hogy forgástengelyt avagy fogótengelyt jelentett, jelenthetett még körforgást, kerekség et és igy kereket is, ami szerint aztán a mi *iga* szavunkkal is összehasonlítható, amelynek eredeti értelme szintén kerekség, gyűrű volt (tal-iga, kar-ika). Másrészt, mivel a görög rege kiemeli hogy Ixion kereke négyküllős volt, ez eszünkbe juttathatja az *iksz* X betűt is, amelyről, ha körbe volt foglalva így: ⊕, azt fogjuk látni, hogy az avaroknál a Nap jelképe volt.

De észre kell itt vennünk még azt is, hogy ezen görög rege, amely Ixionnak, azaz tehát a Napnak, a zenitre helyezéséről és ott időzéséről szól, azonosul vogul rokonaink azon regéjével, amely szerint a Napisten aranylúd képében a magasba keringve száll föl nyár közepén a zenitre, ahol, ismét emberalakban, lép be Numi-Torem Égisten, vagyis édesapja lakába (a görögöknél Ixion Zeusz lakába), hogy atyja tanácsait meghallgatva, az emberek földi világa fölött ezek szerint uralkodjon és az emberek sorsát, életét ezek szerint intézze. A különbség tehát csak az, hogy vogul rokonainknál még egy igazi ősnép költőien szép de ártatlan és kedves regéjét találjuk, ellenben a görögöknél ugyane regében erkölcstelen vágyról és ennek kegyetlen büntetéséről van szó Vagyis ez is a későbbi népek rege átalakításának egy jellegzetes példája, amely népek ízlése szerint borzalmak nélkül egy rege nem lett volna elég érdekes.

Pór Antal „Róma története” (Budapest, 1873.) című művében írja hogy a rómaiak a következő dolgokat vették át az etruszkoktól: lictorok, taga praetexta, sella curilis, a diadalmenet pompája, arany diadém, tunica palmata, taga picta, haruspiciumok, hímzés, valamint sok mindent a templom- és műépítészét köréből, például az ívek építését is általában.

Hozzá tehetem, hogy a római számok is etruszk eredetűek, bár ezeken utóbb a rómaiak némi változtatást is tettek, amiáltal e számokon inkább rontottak mintjavítattak volna.

Spamer („Weltgeschichte" föntemlített kiadása III. kötete 192-194 oldalain) írja, hogy a germán *szakszák* (németül: Sachse, többes: Sachsen) e nevüket a *szkramaszaksz* (skramasax) nevű rövid kardjukról vették volna. Miután azonban Spamer még azt is mondja hogy Hadistenük (tehát a mi Napistenünknek megfelelő istenség) neve is *Saxnot* volt. eszerint a nép neve a rövid kardéval csak összefüggésben volt de nevüket névadó regebeli ősapjuk és Nap- illetve Hadistenük után viselték. (Hogy a „not" szótag mit jelentett, nem tudom.) Írja még Spam er (III kötet 336. old), hogy ugyanez istenséget még er-nek is nevezték (a mythologusok szerint azonos Tyr azaz Tur vagy Tor harcias istenséggel is). Világos tehát, hogy azonos volt az erő istenségével is, azaz Herkules Arkal-Erkel és az ezzel ikertestvérként összefolyó görög Aresz (Marsz) hadistennel, azaz tehát Hunorral is, amely nevek megfejtését azonban a magyar erő és a török er (utóbbi = hím, férfi) szavak adják. Azt is megemlíti Spamer, miszerint a szakszák főerődjét Eersburg-nak, azaz Ervárának nevezték volt, lehet hogy az illetőföljegyzések korában már el voltak germánosodva, a teljes elgermánosodás azonban szerintem csak a kereszténységre térítés után következett be. Vannak arról is följegyzések, hogy náluk volt úri osztály és leigázott őslakosság által képezett rabszolgák osztály (lássad például a „Meyers lexikon"-ban is). Szerintem az úri osztály voltak a hódító germánok, a leigázottak pedig a tulajdonképpeni, igazi szakszák, azaz székelyek, akik műveltségét, mythologiáját és nevét is a hódítók átvették, ugyanúgy mint ahogy an ezt a Nibelung névnél is már láttuk, ahol e nevet egy germán törzs örökölte, amely a tulajdonképpeni Nibelungokat legyőzve és ezek vagyona birtokába jutva, a legyőzöttek nevét is fölvette. Ami viszont az Eersburg név *burg* = vár részét illeti, látni fogjuk hogy e szó ősavar eredetű és az avar vár*, uariga* = vár, erődítmény szóból származott. Viszont a szkramaszaksz szót a tudósok úgy magyarázzák hogy *szkrama* = rövid, *szaksz* pedig = kard. Amihez azonban tehető, hogy a szláv *szkromno* = szerény, ami tehát a

rövidség fogalmával összefüggésbe hozható, a *szaksz* szó pedig teljesen azonos a latin *saxum* (szakszum) = kőszóval, de igen valószinűnek tartom, hogy *csák* szavunkkal is összefügg, amelynek az ős-székelyek nyelvében *kő* értelme is Iehetett, de másrészt ez eszünkbe kell juttassa az ősi, még *kő-szakából* készülő és *szike* nevű sarlót; az pedig ismeretes, hogy Abesszínában még a múlt században (XIX.) is készitettek sarlóalakú kardokat, amelyeknek tehát görbülete a görbe magyar és török karddal ellentétes volt. Annyi bizonyos hogy ezen szaksza szó összehasonlítható a magyar *szakóca* = baltaféle, illetve tehát a *szakni, szegni* = vágni igével, amelynek a latin *seco* (széko) = vág, fűrészel és az olasz *scure* (szkúre) = balta is megfelel. Azt hogy régen baltapenge kőből készült, igen jól tudjuk, de ismeretes hogy régen készültek fakardok is amelyek élét azonban a fába erősített éles kovapikkelyek sora képezte s amilyen kardokat például Amerika őslakói még a spanyol hódítás korában is késztettek. Az ilyen kard, különösen ha rövid volt még, amely rövidség et hiszen még a *szkrama* szó is kiemelte volt, tehát még nagyon közel állott a kőbaltához is. És íme, Herodotosz meg is írta, hogy a szkíták kétélű csatabárdjukat *sagaris,* (szagarisz)-nak nevezték, amely szó pedig aligha más mint a *szeker*ce, *szakóca* szavunk, amelynek *szakarca* kiejtése is létezhetett. Megjegyezhető egyébként, hogy a latinban is *securis* (szekurisz) = szekerce. Hozzá teszem, hogy az arab nyelvben *zikr* viszont = fűrész. Ha mármost ezekhez még más szócsoportbeli párhuzamként hozzávesszük a magyar sarló szót, amely kétségtelenné teszi hogy kellett létezzen egy *sarlani* = vágni, nyírni igénk is, amelyből mai *sarabolni* = füvet sarlóval sietve vágni, is származott. Mindezt tudva rá kell jönnünk, hogy az olasz *sarchiel/o* (szárkiello) = sarló, német *Schere* (seere) = olló és *scheren* (seeren) = nyírni szavak is ősnyelvünkből kellett származzanak, annyival is inkább, hogy holott a megfordítás törvénye az árja nyelvekben ismeretlen, mégis ezek megfordítottja is megvan az olasz *rasare*, német *rasiren* (razáre, raziren) = borotválni, nyírni szavakban. Mindezekhez hozzátehető, hogy vogul rokonaink nyelvében is *siri*, *szirej* = kard *sair* = vágni, aminek viszont csak lágyult *l* hangos kiejtése a magyar *szelni* = vágni. Szláv *rezati* = vágni.

Egyébként, aki meg akar affelől is győződni, hogy mások is rég megállapították már, miszerint a székelység valóban ősrégi nemzet, hogy nem csak holmi „határőrök”-ből lettek, hogy nevük sem „szláv-eredetű és erdőirtó értelmű”, amilyeneket némelyek rosszakaratból avagy fölületességből elhitetni szerettek volna, valamint ha arról is megakar győződni, hogy a székelyek hunok sem voltak hanem csak a hunok rokonai és szövetségesei voltak, továbbá, hogy valóban a Dunántúlról költöztek Erdélybe: az olvassa el az „Ethnographia” folyóirat 1890 és 1898. évfolyamaiban Nagy Géza: „A székelyek és a pannoniai magyarok”, Réthy László: „A székelyek és a magyar honfoglalás”, továbbá Sebestyén Gyula: „Avarok-e a mai székelyek” című cikkét, amelyben többek között idézi az 1556-ban megjelent német „Des Khunigreichs Hungern” (= A magyar királyságról) cinű ismertetés azon részét amely az avarokról és ezeknek Nagy Károly általi legyőzetéséről szól. Itt azon régi német szövegben a székelyek *Czakel* néven neveztetnek és róluk az is mondatik hogy az avar birodalom e bukása kor menekültek Pannoniából Erdélybe. Kétségtelen azonban az is, hogyha a németek régebben ugyanazon néven nevezték az egyenes-szarvú ciágja juhfélét mint a székelyeket (Zackelschaf; lássad: Meyers Lexikon 1897., „Schaf” cikk, régi helyesirás szerint Czakel), úgy ez amellett tanúskodik, hogy a székelyek régen föképp e juhfélét tenyésztették volt, amiért is e juhfélét a németek székely-juhnak nevezték, azaz tehát cakel-juhnak, mivel régebben a székelyeket is cakeleknek nevezték. (Ma e juhfélét a más juhfélék azért szorították ki mivel ezek gyapjúhozama kiválóbb, ma pedig ennek van nagyobb értéke, holott régebben a tej- és húshoz am volt fontosabb, amiben viszont a nagy termetű cigája juhnak volt nagyobb hozama).

Végül fölhozok itt Brehm nyomán még egy igen érdekes adatot: A szarvasfélék, ha akkor heréltetnek ki amikor szarvaik föntvannak ezeket nem vetik el, viszont ha akkor amikor azokat már elveszítették; nem növesztenek többé újakat. Ha pedig csak egyik heréjük vétetik ki, akkor csak a megfelelő oldalon marad meg, illetve nem női újból szarvuk. Ma már tudjuk, hogy ez a herék hormon-kiválasztásával van összefüggésben,

amennyiben télen a nemi ösztön nyugvásakor a herék, avagy ezekkel összefüggő mirigyek, olyan hormont termelnek amely a szarvak leválását, és elvetélését, okozza, viszont tavasszal meg olyan hormont amely a szarvak újraképződését, növekedését indítja meg. Föltehető pedig, hogy ez igy érvényes a juhfélékre is, csakhogy ezek télen szarvaikat nem vetélik el, nyilván azért nem mivel náluk a szarvelvetélést okozó hormonkiválasztás hiányozik. Van ellenben náluk már egészen fiatal korban is, már a nem érettséget megelőzően is, a szarvak növését megindító hormonkiválasztódás. Ha tehát az ősök mindezt már tudták láttuk pedig hogy mily nagymérvű ismereteik voltak – akkor elég volt az őskor óriástermetű, egyenesszarvú cigája kosoknak már ezeknek egészen fiatal korában, egyik heréjét kivenniök hogy, a regékben máig is emlegetett *egyszaruúakat tetszés* szerint állíthassanak elő. Csak az a kérdés tehát, hogy ez esetben az illető kos egy szarva már magától is előremeredően nől-e, avagy ezt kötözéssel, például valahogy an a szarv mögé kötött deszkával, lehetett-e elérni? említettem föntebb, hogy a székelyek szóban lévő juhfajtájának, miként a kecskének, szakála is van, valamint említettem hogy a székelyeknél egész újabb időkig meg volt a hegyes szakál viselete, – holott ezzel ellentétben például a jászoknál az arc borotválása volt általános szokás – nem érdektelen tehát, hogy *szakál* szavunk (amely egyébként a törökben is teljesen azonos alakban és azonos értelemmel szintén megvan) a legtisztább székely szócsoportbeli szó. Szempontunkból tehát ugyanilyen érdekes az is, hogy az egyiptomiak, Sayee szerint, *sakalasa* néven nevezték a szicíliai szikeleket.

Szikra szavunkat illetőleg a már elmondottakhoz teszem még az alábbiakat: A finn nyelvben *szekene* = szikra, *szeihki* = szikrázik Említettem hogy a magyar *szökni, szökelleni, szökkenni* igének a *szikra* szavunkkali egyezése nem véletlenség hanem azon alapszik, hogy a szikrák valóban elszökellenek, elszökkennek, ami különösen a kovából kiütött szikráknál valamint a megtüzesített fémek kovácsolásakor szerte szökkenő szikráknál van így. Hogy viszont e szavaink mily ősrégiek, bizonyítja az is, hogy hiszen hangutánozó szavak is, mivel a szikrázásnál valamint a szikrák szökellésénél is mindig *szikk*

hang hallatszik irtam hogy az életszikrákat (másként: életparányokat, életmagokat, lélekszikrákat) őseink a Napból kisugározóaknak képzelték és hogy ennek megfelelőleg a napkorongot szokták volt pontokból állónak, avagy pontokkal körülvettnek ábrázolni, amit Fáy Elek nyomán az egyiptomi „mehi" és „apisz" nevű hieroglifákkal hasonlítottam össze, amelyek közül az arisz nevű (vessed össze apa szavunkkal) ugyan úgy van pontokkal körülvéve mint a mi udvarhelyszéki székelykapuinkon amaz általam már szintén szóba hozott fehér gömböcskékkel körülvett napábrázolat. Természetes az is, hogy őseink a Nap sugarait is jelképezhették költőileg nem csak nyilakkal avagy hajjal, hanem pontokból, azaz életszikrákból álló sorokkal is.

Tudjuk hogy az egyiptomiaknál a Napisten általános neve *Ra, Re* volt, amely név a már sokszor említett *er, ar* = hím, erő ős-szavunknak csak megfordított kiejtése, de amellyel összehasonlítható a latin *radius* = sugár, valamint a magyar *ragyog* szó is, sőt Fáy Elek az összehasonlítást még *raj* szavunkkal is megteszi, mivel az életszikrákat őseink – természetesen szintén csak költőileg – a Nap sugaraiban *kirajzó* méhekként is képzelték Chabas F. nyomán („Les pasteurs en Egypte") említi Fáy a nevezetes „Papirus-Sallier"-ben megnevezett *Szekenen Ra* nevű egyiptomi királyt. Azt itt elmondottak után nekünk föltűnhet ezen Szekenen névnek a finn *szekence* = szikra szóvali azonossága. Ez egyiptomi király nevét a tudósok „Harcos Nap"-nak magyarázzák, de vajon e magyarázat egészen pontos-e? Nincsen-e itten némi értelemeltolódás? Annyiban, hogy a Nap hiszen sugaraival a világűr sötétsége és hidegsége ellen harcolónak képzeltetett, amely sugarak pedig szikrák sorainak is képzeltettek. Úgyhogy eszerint a Szekenen-Ra név akár Szikrázó avagy Sugározó Napnak is magyarázható volna.

Végül: E fejezetünkben volt szó az obeliszkekről, az obeliszk jele pedig az egyiptomi hieroglif írásban a *men* szótagot jelentette, azt pedig tudjuk hogy a *men, man, mony* szó értelme úgy férfi mint hímtag is.

A Magyar Adorján által fölhasznált irodalom kivonatos jegyzéke

Székelyek (391-432. oldal)

Herodotos: Tráciától É-ra élő Szigün nép.
Nagy Géza: „Ethnographia 1890. és 1898. évf. „A székelyek pannoniai magyarok”.
Réthy László „A székelyek és a magyar honfoglalás”.
Sebestyén Gyula: „Avarok-e a mai székelyek”.
1550-es német kiadás: „Das Khunigreichs Hungern” – a székelyeket Czakel-nek mondja a német szöveg, akik Pannoniából menekültek Erdélybe. A németek régebben a székely cigája juhot Zackel-schaf-nak hívják. Meyers Lex. 1897.
Sayce: szicíliai székelyek = sakalasa.
Chabas F.: „Les paste urs en Egypt” alapján Fáy idézi a „Papirus Sallier”-ben nevezett Szekennen-Ra nevű egyiptomi királyt. Finn szekene = szikra – az obeliszk hieroglyphája = mén szótag.
Szicília őslakói a szikánok -nőelvű törzs.
Viski Károly: „Néprajzi értesítő” 1925 évf. 65-88.old -a székely kapu székely eredete. Mátyás korában terjedt el nyugatra. A kapu ősi, letelepedett nép műveltségi terméke. A római diadalívek – székelykapuk meg nem értett másolatai.
Pór Antal: „Róma története” Bp. 1873. -a rómaiak az etruszkoktól vették át: lictorok, taga praetexta, sella curilis, diadalmenet pompája, arany diadém, tunica palmata, taga picta, haruspex, hímzés, építészetben az ívek, számrovás (mindez értelem-elcsúszás miatt helytelenül alkalmazva).
Spamer: Weltgeschichte III.192-194. Szakszák hadistene Er = Ares = Hunor. Városuk Eersburg. szakszák (ősréteg) = székelyekkel.

Kazár

Miként a székelyeknek, úgy a kazároknak is legfőbb szent állata a juh illetve a kos volt, csakhogy a kazároké nem az egyenes szarvú racka vagy cigája nevű juhféle, hanem a kacskaringó vonalú szarvakkal bíró, éspedig bizonyára egy olyan óriástermetű faj, amilyenek ma már csak Ázsiában élnek, vagyis a kacskar és az argali. Természetes tehát hogy legfőbb háziállatuk is egy ilyen juhféle kellett legyen, amiért is azt kell következtetnünk, hogy az őskazárok, valamikor mindnyájuk ősmagyar törzséből kiválva, főkép állattenyésztő nemzetté lettek, akik igen régi ősidőkben a még vad juhfélék nyájait, ezek természetes vándorlásaiban követték, nyáron föl a hegyek közé, télen pedig a folyók völgyeibe vagy síkságokra, hogy így ez állatok tejét, húsát, bőrét, gyapját mindenkor használhassák. Majd pedig ugyanez állatokat valóságos háziállataikká is tették de ők továbbra is nomád vagy félnomád életet kellett éljenek, azért hogy nyájaiknak mindig elegendő legelője lehessen. így pedig, miként minden állattenyésztő és nomád népnek, harciasakká is kellett válaniok, hogy nyájaikat eleintén csak ragadozó állatok ellen, majd más nomád és szintén harcias emberek ellen is védelmezhessék. Természetes dolog hogy tisztán állattenyésztésből élő nép nagy nyájakat kénytelen tartani, amiért is elegendő legelő miatt vándorlásra kényszerül. Viszont mentül inkább földműveléssel is foglalkozik valamely nép, annál kevesebb állatot kénytelen tartani, mi-

vel hiszen megélhetését a földművelés termékei is biztosítják; így pedig, kevesebb állatot tartva, kevesebbet kénytelen vándorolni, avagy vándorlásra egyáltalán nem is szorul.

Az ázsiai, óriástermetű *kacskar* vagy *kusgar* (Ovis polii) feje rajzát, Brehm nyomán, ide teszem, míg az alábbi két rajz a közönséges, de kacskaringós szarvú fejeiét ábrázolja, de mindhárom a kosét, mivel a juh szarvai sokkal kisebbek.

Azok alapján amit ősműveltségükből eddig megismertünk, úgy képzelhetjük, hogy a Tejút megszemélyesítése, vagyis az ősanyag Istennőjét vagy Mindenség-Anyaistennőt a költőileg megszemélyesítő állat, a kazároknál tehát fehér avagy ezüstszürke óriás-juh volt, az őserő isteneé fekete vagy sötétkék kos, míg kettejük fiáé aranyszínű fiatal kos. De természetesen jelképezhették ugyanezen istenségeiket nő- illetve férfialakkal is, de amelynek juh-, illetve kos feje volt; amilyen istenségábrázolatok például az egyiptomiaknak is általánosak voltak. Viszont mi már „Magyar" fejezetünkben láttuk, hogy állatálarcos emberek, valószínűleg szertartásokban, táncoknál, már a Kőkorszakban is szerepeltek: Viszont úgy nálunk mint például a mongoloknál – de más népeknél is – szarvas vagy más állat-álarcos emberek ősi szertartások máig élő maradványaiban máig is szerepelnek. (Lássad például: Sebestyén Gyula: „A regösök." Budapest, 1902.). Az viszont bizonyos, hogy az ilyen állatálarcos emberek képezték az állatfejes istenségábrázolatokhoz az eszmét megadó indokot.

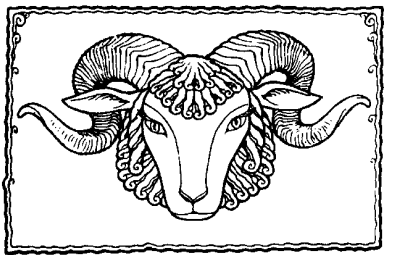

A kazárok kultuszbeli szócsoportja tehát ugyan azon mássalhangzókból állott mint a székelyeké de azon különbséggel, hogy náluk nem volt meg a kemény *k* ejtése iránti azon hajlandóság ami megvolt a székelyeknél Vagyis a kazárok szócsoportját is a *h, k, g, gy* és a sziszegő sz, s, *zs*, *z, c, cs* hangok képezték, ami szerint tehát szócsoportjuk alapszavául a *kos* szót vehetjük, amely szó a magyar nyelvben ma is a kazárok legfőbb szent állata, a kos, neve, de amely szóhoz természetesen, a fönti mássalhangzókból képezetten, még igen sok más rokonhangzású szó is csatlakozott.

A *kos* alapszónak megfelelőleg vallásos alapjelképük is a *kacskaringó* vonal volt (az alábbi rajzon 2, 3, 4 számokkal jelölve). A kacskaringó vonalnak megfelel a kazárok által főkép tenyésztett juhféle, illetve ennek kosa szarvai alakja, ami egyúttal ez állat legföltűnőbb jellegzetessége is, amely szarvak – amint ezt a megelőző rajzokon láttuk – valóban kacskaringó – vagyis csigavonalúak. Tökéletesen ilyen vonalú mindenesetre az említett kacsgar vagy kusgar nevű, tehénnagyságú, kos szarva. (Lássad Brehmnél is.)

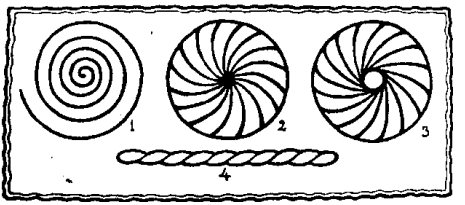

Meglepő tények ezek szerint a következők: Belső-Ázsiában, ahol ezen óriástermetű juhféle él, van ma is *Kasgar* nevű város, tartomány és ebben ugyane nevű folyó. Ugyanitt él a *kirgiz* nevű nép, amelyről Brehm írja hogy a már csak va-

don élő kacsgart vadássza. E nép nevében a *k-r* és a *g-z* szótagok csak megfordított rendben következnek, vagyis ellenkezőleg mint *kas-gat* szóban, de ugyanazon elemek (szótagátvetés). Ugyanezen kirgizek díszítményei egyik legfőbb alapalakja máig is a kacskaringó vonal, sőt Almásy György tudós, belső-ázsiai utazónk szerint eredetileg más díszítő elemük alig is volt. (Lássad: Almásy Gy: „A kara-kirgizek ornamentikája" Néprajzi Értesítő, 1904. évf 165 -185 old. valamint 213-233. old.). A 167. oldalon írja: „A kirgiz ornamentika vonalvezetésének kiindulása, a kifelé csavarodó csigavonal, kirgiz fölfogás szerint: *kos-szarv,* amelyről a tarka ékítményt »kacskaring müzi« (kos-szarv) névvel illetik." írja még: „E végtelen egyszerű alapelemből szabályos stílus keletkezett". Alább azonban látandjuk hogy a kirgizeknek más díszítőindítékaik is vannak, ha a kacskaringó valóban a legfontosabb is Almásy ezen adataiban szempontunkból azonban rendkívül fontos az hogy tehát a kirgizek máig is teljes tudatában vannak annak, hogy kacskaringódíszük a kos szarvát ábrázolja, valamint hogy ezt máig is tiszta magyar szóból álló *összetett* szó, amely a török nyelvből, amelyen a kirgizek ma beszélnek, nem magyarázható. A magyarban viszont megvan egyrészt úgy a *kacs* mint a *karing, karingás, karingani* szó is, amely utóbbi *kerengést,* azaz körben avagy spirálvonalban való haladást jelent. Másrészt e szóban az *-ing* végzés ugyanaz mint például a kereng, kering, őrjöng, dühöng, dülöng, hajlong sza-

vainkban az -eng, -ing, -ong, -ong. Továbbá a kacs nyelvünkben olyan kampószerűen meggörbült valamit (például a növények kapaszkodó kacsait) avagy vonalat jelent, amely tovább folytatva: kereng, azaz mély hangzókkal ejtve: karing. Értjük eszerint, hogy a fazekasok korong-jának is azért ez a neve mert az is gyorsan karing, azaz: *korong.* Úgyszintén világos, hogy *kacs* szavunkkal függ össze a legközvetlenebbül a *kacsi, kacsó* és *kéz* szavunk is, mivel kezeivel az ember fog és fogódzkodik, kapaszkodik, úgy mint kacsaival a növény E szavainknak felel meg vogul rokonaink *khat* = kéz szava is, mert, amint ezt már igen sokszor említettem: a sziszegő hangok, amilyenek a cs és z is, igen könnyen és gyakran változnak *t-vé.* Ballagi például a paragrafust: § is kacs-nak nevezi. Népünk viszont a görbelábú, a görbenyakú embert *kacliábú-nak, kacskanyakú-nak* nevezi.

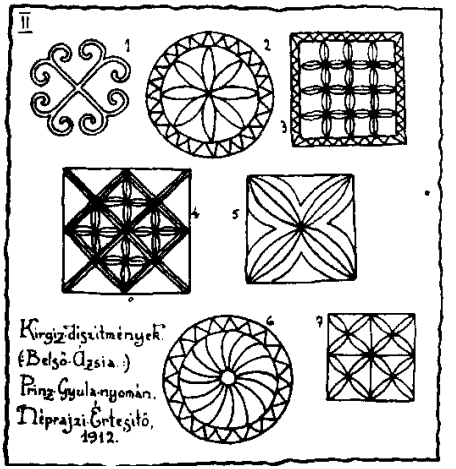

Világos tehát, hogy *kacskaring* avagy *kacskaringó* szavunk három tisztán magyar nyelvi elemből álló összetett szavunk, amely elemeknek azonban egyike sincsen meg a török nyelvben Almásy is cikke végén, bár megállapítja, hogy a kirgiz *kacskaring* szó úgy jelentésében mint szóalakjában tökéletesen azonos a magyar *kacskaring* szóval, de a megfejtést illetőleg tanácstalanul áll, mivel világos hogy e szó a törökből nem magyarázható meg, őt azonban a valóság fölismerésében az ázsiázó elmélet gátolja. Pedig világos hogy e tősgyökeres és három elemből összetett magyar szó csakis a magyar nyelvből kerülhetett a kirgizekébe De hogy an kerülhetett e szó Ázsia közepébe? Kétségtelen hogy csakis úgy hogy vagy a kirgizek közé vala-

mikor magyar népelemek vegyültek, vagyis tehát hogy eszerint nem mi „jöttünk Ázsiából”, hanem valamely törzsünk ősidőben vándorolt ki Ázsiába, vagy pedig úgy hogy maguk a kirgizek, illetve ezek ősei, származtak ősidőkben Magyarországból, vagyis hogy a kirgizek ősei beszéltek valamikor magyarul, azaz a mai magyarhoz a töröknél sokkal közelebb álló nyelven és csak utóbb törökösödtek el. Aminthogy a nyelvészek már meg is sejtették hogy a kirgizek valamikor még finnugor nyelven beszéltek de utóbb, miként több más ugorfajta nép, mint például a baskírok is, nyelvileg eltörökösödtek. De ha ez így van, akkor ez is megint csak amellett szól, hogy nem „mi jöttünk Ázsiából” hanem hogy őstörzseink vándoroltak igen régi időkben ki oda is. Nem lehetetlen tehát még az sem, hogy az óriástermetű kacskar juhfélét is a kirgizek ősei vitték volt magukkal Ázsiába, amely ott ma már csak elvadulva él a hegyek között de megfonható gyapja nem lévén, nem tenyésztik, Magyarországon pedig ugyanezen okból már rég kiveszett, illetve gyapjat is adó juhfélék által helyettesíttetett. Mindez azonban egyáltalán nem kell azt jelentse, hogy a kazárok az egyenes de gúzsolt szarvú rackajuhfélét is egyáltalán ne tenyésztették volna. *gúzs* szavunk, amely csavart kötelet jelent, tisztán kazár szócsoportbeli szó. (Lássad a korábbi rajzon 4. számmal jelölve).

A fönt római 1. számú rajzon tehát az 1 és 2-vel jelezett kacskaringók Almásy szerint a kirgiz díszítőművészet alapelemei. Ugyanott a 3-al jelezett viszont tökéletesen azonos a „Székely” fejezetben általam bemutatott oly kedves székely díszítménnyel, amelyet fenyőágak és kosszarvak ábrázolatai képeznek és amely így tehát egyúttal a székelyek és kazárok közeli rokon volta mellett is tanúskodik, mert hiszen láttuk hogy a székelyek díszítményeiben a fenyőnek, fenyőágnak mily nagy szerepe van. Almásy közli e számozatlan rajzocska szép kirgiz fenyőág

mintáját is. Viszont az itt föntebb római 1. számú rajzon 6-al jelezett kirgiz mintácska meg tökéletesen azonos a korábban látható fenyőágas magyar díszítményünkkel. Az 1. számmal jelezett rajzon 5 azon kacskaringókba stilizált hullám-mintát mutatja, amelyet a görögök művészetéből is jól ismerünk, de amely a görögöknél valószínűleg jón, azaz jász, eredetű, de ami tehát tökéletesen így megvan a kirgizeknél is. Hogy ugyanez nálunk is megvan, mutatja az alábbi számozatlan rajz (Huszka nyomán. „Magyar ornamentika." Budapest, 1898. XIV. kép, 22, 23 szám), csakhogy nálunk a sok besenyő jellegű díszítmény között ma már ez is erősen elbesenyősítve.

A római 1-essel jelzett rajzon a 7 számmal föltüntetett keresztalak amelynek végei két-két kacskaringóban csavarodnak kifelé, úgy szögletesre stilizáltan mint kerekded kacskaringókkal igen általános úgy Ázsiában mint Európában is. Lássad például a római II-vel jelezett rajzon is 1 szám alatt. Viszont a római I-el jelezett rajz 8-as száma egyike azon legjellegzetesebb kirgiz díszítményeknek, amelyek valóban csupa kacskaringóvonalból képezettek.

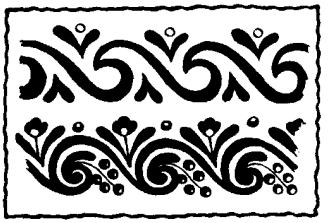

Bizonyosnak tarthatjuk hogy miként a jászok, úgy ősidőkben a kazárok is négy-nyolcas számrendszer szerint számoltak, ami mellett nem csak a keresztalak tanúskodhat, hanem még sokkal inkább az hogy, bár a kirgiz eknél nagyon gyakori az olyan napábrázolat amilyent a római II rajz 2 val jelezett, valamint a római III számú rajz alakja is mutat, de ezt sohasem képezi a hatágú rozetta, hanem mindig a *nyolcágú* (ami igy nyolc- avagy négyágúan a mi népművészetünkben is megvan, de nem oly gyakori itt mint a hatágú), holott körzővel a hatágú ilyen rozetta sokkal könnyebben alkotható, sőt önmagától adódó is. Ha tehát a kirgizek ennek ellenére mégis ragaszkodnak a nyolcágú rozettához, ez csakis azért lehet mert ez náluk ősi hagyományon alapszik. Egyezík evvel még az is,

hogy a négylevelű iszalagvirág-alakú dísz is a kirgizeknél igen gyakori, amint ezt a római II. számú rajzon 3, 4, 5 és 7 alatt látjuk, amit Prinz Gyula tudósunk és ázsiai utazónk nyomán mutatok be, amely virágaiak, hogy a jászoknál is szerepelt, már láttuk; mindez pedig a juhtenyésztő jászok és kazárok rokonsága mellett is szól. Megjegyezhető hogy amint ezt nevezett keleti utazóink is említik -a kirgizek még kazak néven is neveztetnek, amely név azonos az orosz *kozákok,* azaz orosz kiejtés szerint *kazakok* nevével, ami azt teszi valószínűvé, hogy ezek ősei is kazárok voltak de hogy, mivel nem mohamedán hanem keresztény vallásra tértek: elszlávosodtak.

A kirgizek említett sok négyszirmú virágábrázolatai szintén az egykori négy-nyolcas számrendszerre utalnak.

Igen meglepő a római II rajz 6-al jelezett dísze is, azért mert hajszálnyira azonos a mi népművészetünkben is általános ugyanilyen örvényszerű dísszel, amelyet különösen székelykapuinkon láthatunk igen sokat, de amelynek jelképes értelméről alább szólandok.

Hogy a horgaskereszt, amit szintén jász-kazár eredetűnek tarthatunk, nem csak a régi görögöknél volt meg hanem Kínában is, napjainkig is, általános dísz, már láttuk, de sejthetjük hogy ennek eredete is, a kirgizeknél, valamint Belső-Ázsiában másutt is meglévő az itt a római IV. számmal jelölt rajzunkon, még kerekded kacsok által képezett és Ázsiában ma is általános változata. Habár ugyanolyan általános ott a szögletesre stilizált horgaskereszt is. E jelképet mindenesetre magyarul igen helyesen kacsoskeresztnek is nevezhetjük, mivel kazár szóval *kacs* ugyanolyan alakot jelent mint körös szóval *horog,* kabar szóval *kapocs,* avagy kún szóval *kamó* (a latinban *hamus* = horog), tulajdonképpeni magyar szóval *gamó.*

Látjuk a szögletessé stilizált kacskaringókat gyönyörűen alkalmazva a kirgizeknél (alábbi, római V.-el számozott rajzon egy példa, amely nem más mint a

római 1. számú rajz 4-el jelezett alakja fejleménye) is, amilyet cikkében Almásy többet is, szebbnél szebbet közöl.

Föltűnő egyik sajátsága a kirgiz díszítményeknek még a következő is, amit Almásy is különösen kiemel:

Igen általános készítmény a kirgizeknél a gyapjúból való nemez, amelyből jurtjaikat (sátorszerű nomád lak) is alkotják. Nemezből, kivágás, fölvarrás és összevarrás (applikáció) útján igen szép díszítmények készülnek. Hogy azonban anyaghulladék, illetve tehát anyagpazarlás ne legyen, ezért a díszítményeket lehetőleg úgy készítik, hogy azok *viszonosak* (reciprokok) legyenek, vagyis hogy a minta mindig sötét alapon világosan de egyúttal megfordítva: világos alapon sötéten is tökéletesen *ugyanaz* is legyen. Ilyen *ugyanaz* avagy *viszonos* minta már a római I rajz hullámmintája is, továbbá fönti kicsi fenyőágdísz is, valamint az V.-el jelezett igen szép, szögletesre stilizált kacskaringókból álló minta is. Ezen viszonos díszek előállításában a kirgizek, amint ezt az Almásy által még bemutatott példákból láthatjuk, kiválómesterek, de amire példákat a magyarságnál is láthatunk. így például az itt VI, 1 alatti mintácska egy Almásy által bemutatott kirgiz, tökéletesen viszonos dísz, a VI. 2 alatti pedig Undi Mariska által közölt magyar applikációs (népi elnevezésén: metéléses) díszítmény (Néprajzi Értesítő, 1927, 101. oldal), amelyen a kirgizekével való azonosság mellett még az is látszik, hogy valamikor szintén viszonos volt de már elfajult, va-

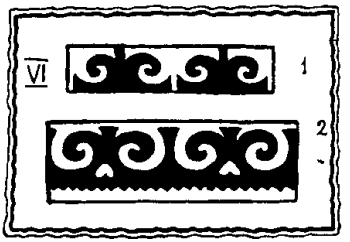

gyis a viszonosság már nem tökéletes. De az elfajulás tökéletesen ugyanilyen jelenségét mutatja ki Almásy Belső-Ázsiából is, habár a minták pontos megfigyelése segítségével ezek egykori viszonos volta még megállapítható és rekonstruálható Szerintem ezen elfajulás legfőbb oka úgy ott mint nálunk is az új vallásokra való áttérés volt, ott a mohamedán avagy buddhista, nálunk pedig a keresztény vallás elfogadása, ami következtében e minták értelme és jelképi mivolta mindinkább feledésbe ment.

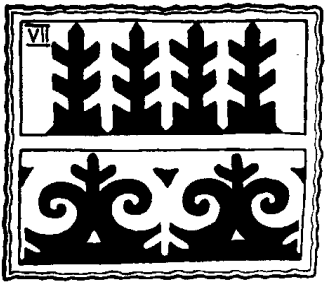

A római VII. számmal jelezett két minta a szóban lévő elv szerinti saját tervezésem, illetőleg rekonstrukcióm.

Valószínű hogy kacskaringóba csavarodó házuk miatt a kazároknak kultuszbeli állataik voltak a csigák is, aminthogy *csiga* szavunk valóban a legtisztább kazár szócsoportbeli szó

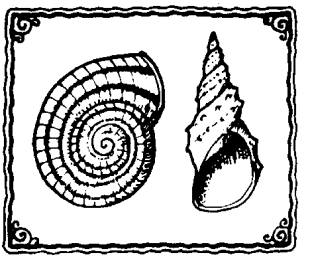

Annál inkább szerepe lehetett náluk az őskor tintahalainak a földből némelyütt nagy számmal előkerülő házainak, az ammoniteszeknek, amelyek kos-szarvakhoz némely fajtánál a csigáknál is sokkal inkább hasonlítanak, amiért is a mai tudományban is az ammonitesz nevet kapták.

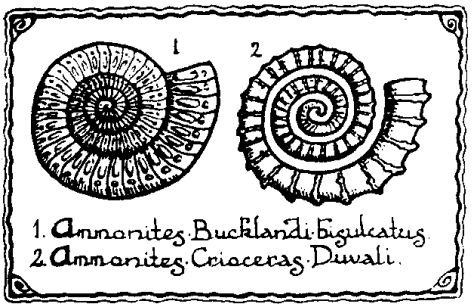

A juhfélék azonban nem csak kacskaringó vonalú szarvaik miatt illenek a kazárok szimbolikájába, hanem még másért is. Ez állatok ébrénye (embrioja) eleintén, amikor ez

még hártyaszerű burkában van, e burkával együtt, alakjában valóságos kos-szarvra hasonlít.

Továbbá több juhféle szőre is erősen göndör, vagyis ha hosszú akkor valóságos gúzsvonalakba csavarodó, ha pedig rövidebb akkor mintegy csigákba göndörödő. *(Göndör* szavunk a kacskaringó kún-magyar elnevezése volt, ugyanúgy mint a *kondor* és az ezekből származott és gyapjúszerű anyagot jelentett *kender* szavunk is.)

Ammonites.

A haj, a gyapjú vagy szőr kazár neve *kóc* vagy *kusza* alakú szó kellett legyen, amelyek eredetileg szálat és göndörséget jelentettek, amit kétségtelenné tesz a szláv nyelvekben máig fönnmaradott *kasza* = haj, hajzat szó. Viszont ugyancsak a szerb-horvát *kustravo* göndörséget és kócosságot jelent. Fölemlíthető itt is a megfordított alakú *cikornya (c-k)* szavunk amelynek eredeti értelme valószínűleg szintén göndörség és kacskaringó volt, továbbá megemlítendő *csikarni* igénk is, amelynek *csavarni* értelme lévén, eszerint a gúzzsal, gúzsolással szintén összefügg. (Kétségtelen hogy viszont a *csavar,* megfordítva *facsar* szavunk valamikor a kacskaringóvonal besenyő szócsoportbeli neve volt.) Bizonyosnak tartom, hogy tehát *csikar* szavunk csak késői értelemeltolódás útján kapta mai irodalmi: kierőszakolás értelmét.

Természetes, hogy ugyanúgy mint a székelyeknél, úgy a kazároknál is a kacskaringó a Nap őskori kacskaringóvonalú, látszólagos égi pályáját is jelképezte s igy tehát utóbb a kazároknak magának a Napnak is egyik jelképévé vált.

A fentebb 2 és 3 számmal jelezett örvényszerű rajz, amely alakkal már „Jász” és „Székely” fejezetünkben is foglalkoznunk kellett, és amely alak lényegében szintén kacskaringó: az égitestek keletkezését, *kezdetét* (e *kezd* igénk is kazár szóalak) jelképezte. Mi pedig tudjuk ma, hogy úgy a mi Napunk, valamint a végtelenség minden más Napja is, egy-egy örvényszerűen azaz tehát „spirálisan” forgó, azaz kevergő, kavarodó, kavargó ködfolt volt, melynek *közepében (közép* főnevünk is kazár szóalak) mag, azaz *geszt* (szintén kazár szóalak) képződvén és ez megtüzesedvén, válott csak olyanná amelyen mai Napunk és amilyenek a világűr Napjai, azaz csillagai megszámlálhatatlan milliói is.

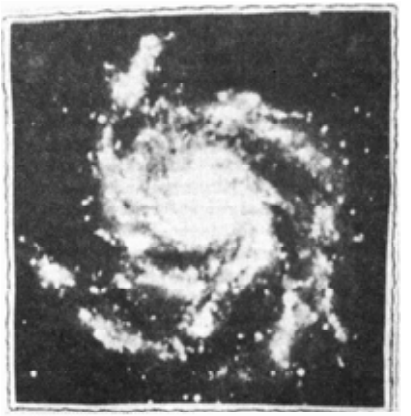

A központi Nap bolygói is már alakulnak.

De ugyanilyen örvényszerű alakulatok a világvégtelenség ősködei (a nebulosak) is, vagyis a kialakulófélben levő egész világrendszerek is, amelyek egyike a mi „Tejút”-unk és amelynek sok millió Csillagai, azaz Napjai. egyike a mi Napunk is. És íme e ködfoltok is kacskaringósan örvénylenek. Némelyek ugyan még egészen szabálytalan alakúak, míg mások, mint például egy a Hattyú csillagképében, már bámulatos szabályossággal adják azon örvénylő alakzatot amelyet a korábbi rajzon 2 és 3 szám alatt a kazárok vallásos alapjelképei között mutattam be (de amelyek ugyanilyen jelképei a jászoknak és székelyeknek is) Ez ábrázolatok, azaz jelképek, tehát csak egészen szabályosra stilizált képei a világok alakulásának vagyis a *Kezdetnek.*

Ezen kezdődő világködök eleintén tehát csak *kuszálódnak* (amely utóbbi szavunk hoz *teendő kászálódik* igénk is, amely: *rendetlen,* imilyen-amolyan szedelődzködő *indulást* jelent),

ezután rendezettebb *kacskaringókba* alakulnak, majd *közepük,* azaz *gesztjük is* képződik. Mindez azonban még csak igen ritka állományú ködszerű anyag. E *köd* szavunk kún szócsoportbeli ugyan, de ennek kazár megfelelőjére ismerhetünk *gőz* szavunkban, amelynek megfelel a ma nemzetközi de ismeretlen eredetű *gáz* szó *Kusza* és *kóc, kócos* szavunkat viszont összse kell hasonlítanunk a mindnyájunk által ismert görög *kaosz* szóval, amely szintén a legtökéletesebben a kazár szócsoportba illő. Azt pedig tudjuk, hogy a görög bölcsek szerint világunk kialakulása előtt az anyag a kusza kaoszban volt, még teljesen rendetlen, kialakulatlan állapotban.

Habár tehát az ide vonatkozó kazár szavakat itt-ott más nyelvekben fönnmaradva is megtaláljuk, de észre kell vennünk azt is hogy itt is megint csak a magyarban vannak meg okszerűen, értelemben és hangzásban együtt a *kóc, kusza, kászálódik, kószál* (ez utóbbi is rendetlen, azaz kusza haladást jelent), *gőz, kacskaring, közép, geszt, kezd* és megfordítva *csikar* és *cikornya* szavak, amely utóbbi megfordított alakú szavainkhoz kell tennünk még *szik* szavunkat is, amely a tojás. sárgáját azaz tehát *közepét* jelenti, de amely szót népünk *szék-nek* is ejt, azt pedig tudjuk, hogy szék szavunknak is van közép, központ sőt erdélyi azaz tehát székely nyelvjárásban, még szállás értelme is. Mi több, igen valószínű, miszerint *sziget,* régiesen *szeget, szeged,* szavunk is ide sorolandó.

Nem kételkedem tehát abban hogy az említett II. 6. szám alatt bemutatott örvény-dísz, amely tökéletes azonossággal úgy a kirgizeknél mint nálunk a székely kapukon is megvan, őseinknél valóban nem volt más mint az ősköd, az ős-kaosz, azaz a Világkezdet ábrázolata, bár értelme ott a mohamedán, nálunk pedig a keresztény vallás elfogadása után már feledésbe is ment, ami után már egyszerűen csak megszokott díszítményként él tovább ma is. Nem kételkedem pedig abban sem, hogy mivel e dísz többé-kevésbé hasonlóan itt-ott más népeknél is előfordul, ennek magyarázata részben az, hogy e díszt, értelem nélkül, más népek is átvették, eltanulták, másrészt és főképen pedig az, hogy e más népekhez e dísz úgy került, hogy egyes jász, székely és kazár őstörzseink nagyobb része az új vallás fölvétele után, avagy a harciasabb árja népek által

leigázva, elárjásodott, ami után szellemi értékeiket, műveltségüket a leigázó nép sajátította ki, de többnyire csak fölületesen, a mélyebb értelem ismerése nélkül. Ami pedig több tudós azon véleményét illeti, hogy azonos indítékok különböző népeknél, egymástól távol és egymástól teljesen függetlenül is létrejöhettek, csak azt felelhetjük, hogy ez így állhat egyszerűbb indítékokat illetőleg, de lehetetlenség az olyan összetett (komplikált) indítékoknál amilyen a szóban lévő, amelyen tehát megvan középen a geszt, e körül az örvénylést ábrázoló sok kacs, míg az egészet körülveszi, ugyanúgy mint a Napot ábrázoló rozettát (lássad fentebb), a fényességet, fénykiáradást jelentő zegzug vonal, amely tehát, bár erősen stilizálva, de a minden irányba való kisugárzást ábrázolja. Ilyen, hajszálnyira egymással azonos ábrázolat, csak úgy, minden értelem nélkül és egymástól oly távol, annyira más körülmények között, Belső-Ázsiában és Magyarországon, csak véletlenségből, nem keletkezhetett. De föltűnő egyezésként, ami a véletlenséget mindinkább kizárja, fölhozható még az is, hogy ezen örvény dísz nálunk is főképen kapukon van meg valamint a kirgizeknél is, a megnevezett tudós utazók adatai szerint, ajtókon, éspedig úgy nálunk mint a kirgizeknél is, mindig a Napot ábrázoló rozettával együtt, habár a kirgizeknél e rozetta mindig nyolcágú, míg nálunk többnyire hatágú és csak ritkábban négy- avagy nyolcágú. (Lássad például „Magyar építőízlés” című művemben).

Sőt, mivel a Mindenség Kezdete, azaz Oka, emberi ésszel ugyanúgy föl nem fogható mint ahogy föl nem fogható sem maga a Végtelen ség, sem a létező Mindenség mozgásba való *megindításának* Oka, azon ős-Oké, amelyet, megszemélyesítve, Istennek nevezünk (Is-ten = ős-tevő, ős-cselekvő, ős-alkotó), ennélfogva a szóban lévő jelkép tehát egyúttal az ős-istenség jelképe is lehetett, de csak jelképe, nem ábrázolata. Ismeretes hogy az abszolút materialisták mindent az anyagból és az anyagok egymásra való hatásából magyaráznak, ámde e materialisták sem tagadhatják hogy:

I. Ha az anyag öröktől fogva meg is volt, de emberi ésszel az Örökkévalóság meg nem magyarázható, föl nem fogható, ugyanúgy mint a Végtelenség sem.
II. Semelyanyag meg nem mozdulhat ha valami meg nem mozdítja. – Mi volt tehát az ami a mozgást legelőször megindította?
III. Ha viszont a mozgás, azaz az erőny (energia) is öröktől fogva megvolt, akkor ismét ott vagyunk: hogy az Örökkévalóság emberi ésszel meg nem magyarázható, föl nem fogható.

Valószínűnek tartom azt is, hogy ezen megfejthetetlen első megindulást, a tulajdonképpeni Kezdetet jelképezte tehát azon örvénydísz amelynek központjában még nincsen mag azaz geszt, amelynek központja tehát a kiterjedéstelen, testnélküli mértani pont, olyan örvényalakzat, amely népművészetünkben, különösen pedig a székely kapukon oly gyakori, és amelyet korábban 2 szám alatt rajzoltam meg.

Végül a most elmondottakhoz tehető még, hogy valószínűleg minden őstörzsünknek volt szava illetve neve az ősköd-azaz a Kaosz- vagy Kusza-ra, ami nyomára, sejthető maradványaira, úgy a magyarban mint más nyelvekben is akadhatni. Hogy csak nehány példát hozzak föl:

Magyar:	A magyarban: gomolyog. A szerb-horvátban: magla =köd. Abesszíniai gim, gimet = köd.
Kún:	A magyarban: köd, göndörödik, kondorodik
Besenyő	A magyarban csavarog, zavarog; megfordítva: facsar.
Kabar:	A magyarban: kavarog, kever, habar, kóválygog.

Mivel már a ködnél vagyunk, fölhozom itt még az alábbiakat is:

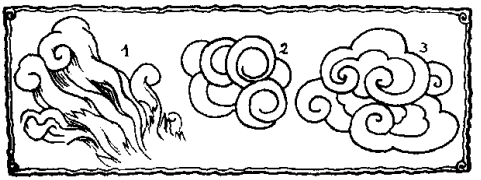

A „Der Mensch und die Erde” című német mű (Berlin, 1911.) V. kötete 296. oldalán látjuk egy 1557-ből származó rajz másolatát, amelyen, egyebek mellett egy tűz is föltüntetve, amelyek füstje úgy kacskaringózik, ahogy an azt e rajzon 1 szám alatt pontosan lerajzoltam. A barokk korból is számos többé-kevésbé stilizált olyan felhőábrázolat maradott ránk amilyet itt a 2 szám mutat, viszont a kínaiaknál meg általános az itt 3 alatt bemutatott erősen

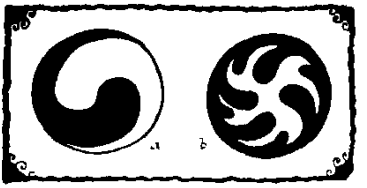

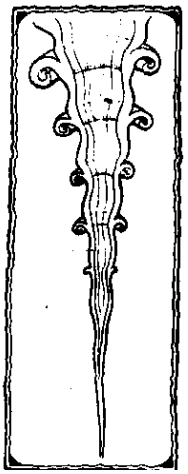

stilizált felhődísz. Igaz ugyan, hogy a természetben ilyenképpen kacskaringózva gomolygó felhőt avagy füstöt nemigen láthatunk, de hogy a füstnek ilyen stilizálása mégsem egészen képtelenség, bizonyítja a következő dolog: Ha zárt és besötétített szobában, ahol a levegő teljesen mozdulatlan, például egy még égő cigarettát avagy más vékonyan füstölgő tárgyat leteszünk, akkor a belőle függőlegesen fölszálló füst ilyen igen szép alakzatban emelkedik, amelyen ilyen kacskaringó vonalak képződnek. Erről gyönyörű pillanatfölvételt készíthetünk ha mögéje sima fekete vagy sötét hátteret téve, magára a füstre erős fényt vetítünk, amikor is a füst a fekete vagy sötét háttérre fehéren rajzolódand.

Nagyon érdekesek még ezen fönti ábrázolatok is. Ezek közül az *a*-val jelezettről, amely Kínában általános, régen *azt* olvastam valahol, hogy ez a kínaiaknál a világ-kialakulást jelképez; éspedig úgy hogy a kacskaringóvonalban csavarodó

világos rész a hímséget, a sötét rész pedig a nőiséget jelenti. Szerintem *ez* azt is jelentheti, hogy a világos rész tulajdonképpen *az* erőny, a sötét pedig az anyag jelképeként fogható föl. A b-vel jelezett alak az előbbivel mindenesetre rokon. Ez sokszor szabályos, máskor többé-kevésbé szabálytalan is. Nekünk *ez* ábrázolatokban a következők tűnhetnek föl: A kacskaringózó tömegek tulajdonképpen csöppalakúak és a dolog úgy is képzelhető hogy mindegyik csöppalaknak saját központja van így: .3, ami szerint tehát az egy központ hiányozna; azt pedig láttuk hogy a csöppalak a besenyők főjelképe volt, hogy nőelviek voltak és hogy a számosság őseinknél nőiségként volt fölfogva. Vajon tehát ezen ábrázolatok nem voltak-e az ős-besenyők világalakulás-jelképei? A valóságban azonban a ködfoltoknak (nebulosáknak) rendesen csak egy központja van. bár némelyiknek szélei felé mellékközpontjai is vannak (a leendő bolygók), de elképzelhető hogy az úgynevezett ikercsillagok vagyis ikernapok, valamikor, ősköd korukban, a fönti rajz a alakjához lehettek hasonlatosak, habár akkor is két világos részből és nem egy világos és egy sötétből kellett állaniok.
Annyit mindenesetre elfogadhatunk, hogy a besenyőknél a csauar, *csauarog, zauarogés* megforditva *facsar* alakú szavaink a kacskaringónak, továbbá a körben haladás, örvénylés, keringés, de emellett a kuszaság, zavargás, nevei is lehettek, annál is inkább hogy nyelvünkben az *ör, örü, ar* szóalaknak is volt kör és forgás értelme. Ezeknek, amint már láttuk is, a kún szócsoport szerint tökéletesen megfeleltek a *teke, tök* = gömb, gömbölyű és a *teker, tekereg* = csavar, forgolódik szavaink, továbbá a tatárban, mongolban a *tükerek, tőgörök* = kerék szavak. Bizonyosnak tartom, hogy a fönti rajznak úgy a-val mint b-vek jelezett alakját illetőleg (utóbbi különösen Japánban általános) a régi kínai tudományos irodalomban olyasvalaki, aki az e művemben elmondottakat és a magyar nyelvet is behatóan ismeri, sok érdekes adatot találhatna.

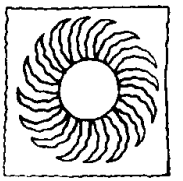

Fölhozom itt még a XVI. századbeli templomfestmények között a kupolákban előforduló, a Napnak ilyen sajátságos ábrázolásmódját, amely az általunk látható va-

lósággal sehogy sem okolható meg, de amely ábrázolás homályos és zavaros emlékezete lehet annak, hogy az emberiség valamikor tudta egyrészt azt, hogy aNap valóban forog és hogy örvényszerűen forgó ősködből képződött, másrészt, hogy valamikor kacskaringóvonalban látszott a delelőre fölhaladni, ahol egy ideig önmaga körül forogni is képzeltethetett.

A föntebbi kirgiz, azaz kazár, díszítményekkel kapcsolatban is bemutattam már így ezekkel teljesen azonosuló magyar metéléses (applicatios) díszítményt korábban, 2 szám alatt. A legtisztább kazár díszítményeket azonban nálunk, amint ezt az 1907-1911. esztendőken még magam is sokat láttam, tehát még egészen napjainkig is, megtalálhattuk, úgy bőrből kivágottan és fölvarrva (applicálva), mint zsinórdíszítményekben is. Különösen sok volt még a Tiszán túli, Erdély felé eső részben, úgy metélésesben mint zsinórozásban.

Régi néprajzi gyűjtéseimből sok pontos rajzot adtam volt a II. világháborúban elveszett művemben, magukat a díszeket azonban emlékezetből ma is ismételni bírom. Különösen egy nagy bőrköpeny volt rendkívül érdekes, azért mert oly tisztán kazár jellegű volt még mintha akár nehány ezredévvel ezelőtt készült volna, kazár törzsünk műveltsége virágozó korában. E köpenyen a díszek kizárólag bőrmetélésesek voltak. Azt már más néprajztudósaink is megállapították, hogy a bőrruhák díszei eredetileg csak bőrmetélésesek voltak, bőrből avagy belekből sodrott zsinórokkal és bőrből avagy csontból való gombokkal, belül szőrmével, többnyire a juh- vagy báránybőr saját szőrével, bélelve, valamint

szőrmeszegélyekkel is ellátva; amely szegélynek célja, hogy a széleken a hideg behatolását, illetve a meleg levegő kifutását akadályozza, amely szegélyeket csak utóbb kezdték díszül is, a legbecsesebb szőrmékből is, alkalmazni A fönti köpenyt tehát csak emlékezetből rajzoltam meg, úgy hogy azon részeit, amelyekre nem emlékezem pontosan, csak pontoztam. Az ilyen bőrruhákra (köpenyek, subák, ködmönök, nadrágok) tehát a hímzett (szerintem besenyő és szemere eredetű) díszek csak újabb időkben kerültek. A szóban lévő majdnem bokáig érő nagy köpeny főbb díszei azok voltak amelyeket e fönti rajzon látunk. Vonaton, télen utaztam volt Erdélyből haza Dalmáciába s az e köpenyt viselő férfit Bihar megyétől délre valamely állomás várótermében láttam, ahol, már nem emlékezem miért, úgy lehet átszállás miatt más vonatra, sokáig várnom kellett. Itt készítém köpenyéről a vázlatokat, amelyeket azután otthon kidolgoztam, de ami a II. világháborúban elveszett. Amint a fönti részletrajzon látható, a *b*- és c-vel jelezett kettő a legtökéletesebb székely-kazár viszonos minta, olyan mint a kirgizekéi, az a-val jelezett pedig a két kos-szarv fölé helyezett pálmácska, ugyanazon indíték amelyet már a székely kapuk oszlopai tetején valamint az oszlopalapokon is ott láttunk, de amely, bár értelme feledésbe menése mellett, a régi görögöknél igen általános. (1) Jól ismert az itt 2-vel jelezett görög mintácska is, amely különösen vázákon gyakori s ezernyi változatban látható, amelyben mindenkor egy pálmácska-alak váltakozik egy tulipán- vagy liliomszerű alakkal. Míg azonban a görög pálmácska alatti kacskaringók növényi indáknak is tekinthetők

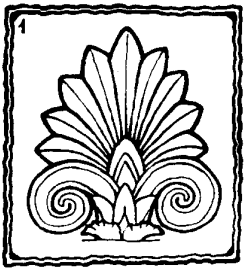

(l.), addig a mi fönti pálmácskánk alatti kacskaringók azért is határozottan kos-szarvaknak tekinthetők mert rajtuk még e szarvak rovátkái is jelezvék, ami nálunk nem is ritkaság, mert hímezéseken például a Dunántúl sok ezernyi példákban is megtalálható, (Lássad Malanyainál is „A magyar nép művészete” a Dunántúlról szóló kötetében.) amit e rajzocskán is láthatunk.

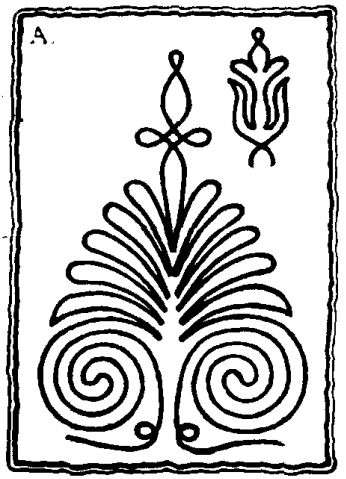

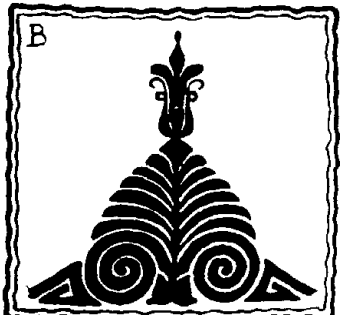

A két csiga alakú kacskaringó fölé helyezett palmettát láttuk már föntebb is, 3 számmal jelezve, görög síroszlop (sztela) tetején valamint igen régi jón oszlopfőkön is 4 és 5 jelezéssel. Ez azonban az oly érdekes magyar zsinórdíszítmények között is megvan, aminek egy igen szép példáját mutatja a fönti rajz is. (*A*) Az ennek legtetején látható kis alak, sejtelmem szerint tulajdonképpen nem tartozik a kazárok, hanem egy más törzsünk zsinórdíszítményei közé. Ugyan helyen gyakori az általam mellé rajzolt másik alak is, míg az előbbi csak azért válott manapság általánosabbá mivel készítése egyszerűbb és tehát könnyebb is. E szóban lévő kos-szarvas pálmácska igen gyakori a balkáni viseletek törökös díszei között valamint különben is, Kis-Ázsiában, ahol ez szerintem szintén ős jász és kazár eredetű, ugyanúgy mint a régi görögöknél is. A mai török viseleteken az ilyen díszek mindig igen vékony, sodrott aranyzsinórból készülnek, legtöbbször piros posztóra vagy

bársonyra. Mivel azonban az ilyen aranyzsinór, ha bármily vékony is. a szöveten át nem ölthető, mert hiszen nem csak akadozna, hanem szét is feslene, ezért itt is, mint a magyar zsinórdíszeknél, az aranyzsinór csak fölületre varrva, de egymásmellé olyan sűrűn, hogy ezáltal az olyan jellegű minták keletkeznek amilyent a B rajz is mutat. Az általam fiatal koromban gyűjtött magyar zsinórdíszek közül a C rajzon 1 számmal jelezett szegélyminta azért igen érdekes mivel ugyanazon indítékot képezi mint ezen szumer-asszír oszlopfő, aminek tehát valamikor jelképes értelme is kellett legyen, amelyről már föntebb, a székely kapukkal kapcsolatban is volt szó. Ellenben az ugyanitt 2-vel jelezett változat, úgy hiszem, már csak romlás, ami a minta jelképes értelme feledésévei keletkezett. Az ilyen kacskaringós, azaz csigavonal as díszeknek gyakori változata volt az is, amelyet itt a D rajz mutat, amelynél a minta jóval sűrűbb; mivel azonban az ilyenhez igen sok zsinór kellett, ennélfogva az ilyet a szegénységben élőnép nemigen bírta megfizetni, úgyhogy főképen gazdagabb, város urak ruháin volt látható.

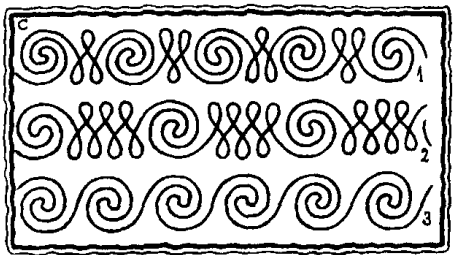

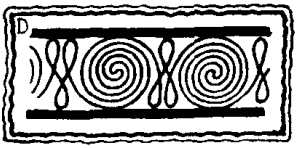

A *C* rajzon 3 nem egyéb mint a – már szóban volt jászkazár módra stilizált hullámdísz zsinórozásban kivitelezése.

Hogy az ezen, *E*-vel jelezett, rajzomon előforduló zsinórdíszeink azonosak a föntebb szóban volt és ábrázolt görög dísszel, ehhez igazán kétség sem fér. E zsinórdíszünk nálunk is, ugyanúgy mint a görögöknél amaz említett dísz, ezernyi változatban volt meg, a különbség csak az volt hogy a görögöknél ez festett volt avagy kőbe faragott, nálunk viszont zsinórozásból képezve, ruhák szegélyeit díszítette. Fiatal koromban szilágyságiak, bihariak, mezőségiek ruháin e minta (*E* rajz) számtalan szebb-

nél-szebb változatát (*F* rajz) láttam és gyűjtöttem, anélkül hogy már akkor is az említett görög mintávali azonos voltát észre vettem volna, azért mert mivel akkoriban még én is nemzetünk ázsiai eredetében hívén, mindig csak ázsiai díszítményekkel csináltam összehasonlításokat.

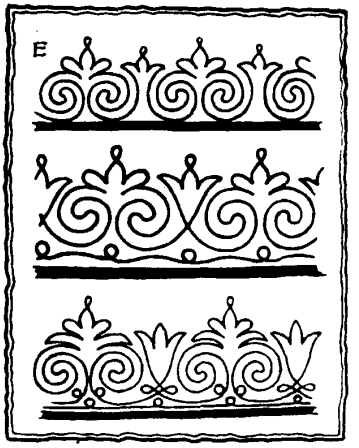

Almásy a kirgizek díszítőművészetéről írva, föntemlített cikkében mondja hogy a kirgizek festett nemezdíszítményei főszínei a kék, a piros és a fehér, amelyeket részemről is a kazárok szent színeinek tartok, de amelyekhez bizonyára még a sárga vagyis az arany színe is járult. Éspedig azt hiszem hogy főszínük a piros kellett legyen, mivel a törökben ma is tisztán kazár szócsoportbeli szóval *kizil* = piros, valamint szintén ilyen kazár szóval *kajszar, kajszer* = pirosra festett vékony bőr vagy kártya, vagyis az, amit ma, valószínűleg arab eredetű szóval, karmazsin-nak szoktunk nevezni, amilyennel szűcseink máig is a föntemlített bőrruhákat „metéllés”-sel díszítik. Továbbá máig is beszélünk „császárvörös”-ről (németül: kaiser-rot), sőt tudjuk hogy úgy a császári mint a királyi palást is mindig piros színű volt. Másrészt mindenesetre meglepő tény az is, hogy ezen *kizil* illetve *kajszar, kajszer* szavak a császárt jelentő caesar (cézár) és *Kaiser* (kájzer) szóval egyeznek, valamint egyeznek a *kazár* nemzetnévvel is. Igaz ugyan, hogy a latin caesar szót Julius Caesar nevéből származtatják, csakhogy tudjuk egyrészt hogy a rómaiak a *k* hang helyett szerettek *c* hangot ejteni (ami szerintem szabin, azaz tehát besenyő örökségük volt), másrészt tudjuk azt is, hogy Caesar e neve nem személye hanem törzse,

illetve nemzetsége neve volt, annyiban hogy, a följegyezések szerint, a caesar-ok nemzetsége a „gens Julia”, vagyis a „julius nép” vagy nemzetség egyik ága volt. Vagyis eszerint ezen cézár szó csak utóbb, Julius Caesar után, lett *uralkodó,* illetve imperator és mai értelemben vett császár, a németben Kaiser, értelművé. Úgyhogy föltételezhető az is, hogy eredetileg e név valamely kazár avagy székely (sicu)) őstörzsünk neve volt de amelyet a juliusok leigáztak, ami után ez utóbbiak egy tartozékát, ezek alattvalóit, képezték. De föltételezhető még az is, hogy kazár őstörzsünknél egy *kazer* avagy *kazar, kazár* alakú szónak már ősidők óta volt ember, férfi, hatalmas hím, apa és tehát *uralkodó* értelme is, ugyanúgy mint a magyaroknál a *magyar* névnek, a kunoknál a *kún* névnek, amely utóbbiból, amint láttuk, a régi német *kunik,* mai német *König* = király szó is származott, de míg a *magyar* névben a *mag* valóban magot jelentett, addig a *kün* vagy *Hunor* névben a *kún* jelentése hím, ék (conus, cuneus) és kutya (canis) azaz farkas, volt, viszont a kazároknál a *kaz* szónak meg kos, azaz tehát szintén hatalmas hím (az óriás kos) volt az eredeti értelme.

Azt ellenben igazán bizonyosnak tarthatjuk, hogy a törökök, még a belső-ázsiai kirgizek is, a kizil és kajszar = piros és piros karmazsin bőr szavaikat nem a latin caesar avagy a német Kaiser = császár szavakból képezték.

De nem kételkedem abban sem, hogy a már annyit vitatott *huszár* szavunk sem más mint a *kazár* nemzetnévegyik származéka, mert a *khuzár, khuszár* szó Vámbéry tanúsága szerint a törökben rabló lovag, kalandos levente értelemmel bír. Viszont ugyancsak Vámbéry szerint a keletiek a kazárokat (Krim félszigeten és az Azovi Tenger partjain élt igen hatalmas nemzet) kiválóan harcias, lovas, íjász népként írják le, de amely ezen kívül még ügyes és bátor tengerésznép is, perzsákkal, görögökkel, arabokkal hajózás útján kereskedést űző. Hogy emellett kalózkodott is, bizonyítja az, hogy például a szerbhorvát nyelvben ma is *guszár* = kalóz. Régi képeken eleget láthatjuk hogy az aranyzsinórozással, sujtásozással díszített magyar dolmány és a feszes magyar nadrág mily gyakran piros dolmány, piros nadrág és fehér mente volt, mindez gazdag aranyzsinórozással és sujtásozással. Ugyanígy a magyar hu-

szárság is napjainkig piros nadrágot, piros sapkát, kék dolmányt, mentét viselt, mindezt a legénységnél sárga-, a tiszteknél aranyzsinórozással ékítve. Csákója pedig ezredek szerint szintén piros avagy fehér vagy kék volt. Úgyhogy itt is mindenképpen együtt látjuk a kazárok színeit: elsősorban a pirosat, azután a kéket, *fehéret* és sárgát, illetve az aranyat.

Tudjuk azt is hogy a huszáregyenruha csak a régi magyar népviseletek egyike volt.

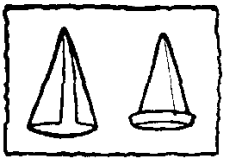

A kazárok és a magyar huszárság ősi fövege a csákó volt, amely eredetileg csakis kos- illetve báránybőrből készült, ami juhtenyésztő népnél természetes dolog is. E föveg azért volt *csák,* azaz ék alakú, mert egyszerűen egy ékalakúvá összevarrott bőrdarabból készült, úgy ahogy an ezt a mellékelt kis rajzon látjuk ábrázolva, éspedig szőrével befelé fordítva, amikor is azonban a szőrök alul kissé ki is lógtak, ami hideg behatolhatása ellen igen jól védett. Ugyanez okból, vagyis a szőrös szegély tökéletesítése céljából, szokás volt az ilyen bőrföveg alsó szélét kissé úgy föl is hajlítani ahogy an ezt szintén a megelőző oldal kis rajzán látjuk föltűntetve, amikor is a csákó olyanná lett mint e rajzon 1. Amint azt számtalan képen és fényképen látjuk, a kirgizek, valamint más belső-ázsiai népek is, az olyan sapkát amilyet e rajzon 2 mutat, napjainkban is viselnek, csakhogy ez már nem oly magas, amilyen régen volt, amikor ennek még jelképes értelme is volt, vagyis amikor még a hímség azaz tehát a kos hímtagja jelképének is számított, ugyanúgy mint a kunoknál a kutyáénak azaz a farkasénak. Az ilyen csákó ékalakú része ugyanezen okból régen természetesen mindig pirosra volt festve, habár ma, mivel a jelképes értelem rég feledve, például az orosz- és lengyelországi zsidók,

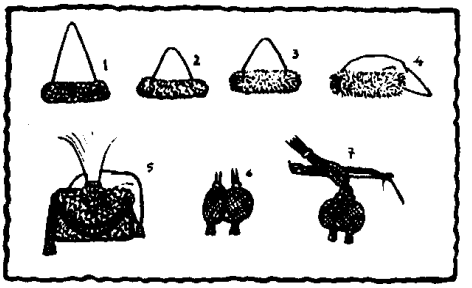

akik tudvalévőleg zsidó vallásra tért kazároktól származnak, ezt sötétkékre avagy feketére festve viselik, valamint csákja is egészen alacsony, szőrperemét pedig róka- avagy valamely más állta értékesebb szőrméjéből készítik (a fönti rajzon 3-al jelölve). Nálunk is, a csákó jelképes értelme feledésbe menvén, már nem törődtek azzal hogy hegye egyenesen álljon fölfelé, hanem eleintén csak természetszerűen hagyták lógni oldalt, szőrperemét pedig nemes szőrmékből készítettek (a rajzon 4). Utóbb már csákját is bársonyból szabták de volt kötött anyagból való is, amikor is a kötés szálvégeiből hegyére kis bojt is került sőt ehelyett külön e célra készült aranybojt is. Ugyancsak az értékes szőrméből való perem is mind szélesebb és tehát magasabb lett, hogy a gazdaságot mutassa, viszont a piros csákot most már szándékosan is lehajlítva, egészen laposra simították a föveg oldalára, úgyhogy az egész olyan alakúvá lett mint a rajzon 5. A zsinórok amelyek e régi fövegeken voltak de az újabbakon már csak díszként vannak még meg, eredetileg arra szolgáltak, hogy ha a föveg a lovas fejéről leesett is, de a földre mégse eshessen hanem csak a lovas mellére, vállára vagy hátára, sőt hogy például melegben vállára, hátára is akaszthassa s fejére valamely könnyű föveget tehessen. A mai csákók jobboldalán is még

meglévő és zsinórfonadékból való két lapos korongocska (a rajzon 5, 6 és 7) arra való volt, hogy ezek egyikét a vállzsinór alatt átdugván, a másikat pedig nem, ekét korongocskát egymáson úgy átvetve (egyszer avagy kétszer), úgy ahogy ezt a 7 számú rajz mutatja, a leeső föveget visszatartsa, mivel az egymáson átvetett korongocskák a vállzsinórtól nem szabadulhattak el. Viszont ha a lovas a két korongocskát egymáson át visszavetve, így a fövegzsinórt, minden kötözés-oldozás nélkül egy pillanat alatt a vállzsinórtól szabadítva, a fövegzsinórt csákójára visszaakaszthatta. Igaz ugyan hogy a föveg a fejről leesvén, a rajta lévő kócsagtoll-bokréta könnyen meg is sérülhetett, csakhogy ezt amúgy is csak díszben tűzték volt föl, amikor a föveg „rózsája" vagy boglára mögötti hüvelybe volt dugható, s onnan bármikor könnyen kihúzható is volt. A föveg- avagy csákózsinór csak azután válott fölöslegessé, illetve maradott meg csak díszül, amikor a csákó már állazó-szíjat is kapott, ami aztán a csákó fejrőli leesését egészen kizárta.

Régi képeken láthatjuk hogy az olyan csákó viselése, amilyet rajzunkon a 4. szám mutat, Rákóczi Ferenc korában, azaz a kuruckorban, nálunk még egészen általános volt.

Utóbb aztán, már az osztrák uralom idejében a katonai csákóról, a kiálló piros, hegyes, tulajdonképpeni *csákó,* azaz a *csák,* teljesen el is maradott és az egész föveg már egészen kemény, merev bőrből avagy posztóból készült és lapos tetejű lett, olyan amilyennek azt egy korábbi oldal huszárábrázolatán látjuk. Ez újabb időben került azután a csákó ra a tollbokréta helyébe is fehér vagy fekete, a kürtősőknél – hogy messziről fölismerhetők legyenek – pirosra festett, olcsó lószőr-bokréta; kazár szóval: *csokor.*

Miként pedig az ék kazár neve *csák* volt, úgy a csákó valamint a *kucsma,* továbbá a *csuklya* is tisztán kazár szócsoportbeli szavaink, habár kucsma alatt inkább csak a kívül-belül szőrmés de hegyes süveget szoktuk érteni, csuklya alatt pedig a posztóból avagy más vízhatlan anyagból való, de szintén hegyes, és hideg de esőellen Is használt fövegfélét. Egyébként pedig kazár szócsoportbeli szavaink a *kócsag* és a *csokor* is.

Azonban régen a huszárok – valamint még régebben bizonyára a kazárok is – nem csak csákót vagy kucsmát viseltek,

hanem harcban sisakot is, amilyen huszársisakokat úgy magyar mint külföldi múzeumokban ma is láthatunk még. E sisakok lényegileg ugyanolyanok voltak mint a tulajdonképpeni magyarokéi, csak hogy fejrészük nem volt gömbölyű hanem fölfelé hegyesedő. Elöl rajtuk ugyanúgy volt egy föl és letol ható és csavarral rögzíthető, de fölfelé teljesen ki is húzható orrvédő mint a magyar sisakokon. E sisakok mindig kócsag- avagy más madártollal is díszítve voltak. A toll vagy tollcsokor, avagy virágcsokor, fölvételére néha a sisak tetején volt hüvely (a fönti rajzon 1.), többnyire azonban baloldalt (a rajzon 2.), aminthogy magyarok kalapjukra süvegükre tollat, avagy virágot, ma is mindig vagy elöl a homlok fölé tűznek vagy pedig baloldalra, bár előfordul olyan sisak is amelyen hüvely hátul van. A sisak leesése ellen mindig az áll alatt megköthető zsinór szolgált. Belül a sisak szőrmével avagy posztóval volt bélelve, amely utóbbi azokban amelyeket láthattam (például Madarász Viktor festő, rokonom, műtermében) mindig piros színű volt. Szempontunkból különösen azon sisakok nagyon érdekesek amelyek fejrészén a szeletek nem függőlegesek hanem örvényszerűen csavarodnak (a rajzon 2.), aminek, amint már láttuk, őseinknél, de különösen a kazároknál, jelképes értelme volt. Látandjuk azonban hogy úgy á kabar mint az ős-török törzseink sisakjai is alakra ugyanilyenek kellett legyenek, illetve hogy a kazárokéitől csak díszítményeikben térhettek el. A sisak hegyes alakjának azonban haszna is volt, az ugyanis hogy róla minden

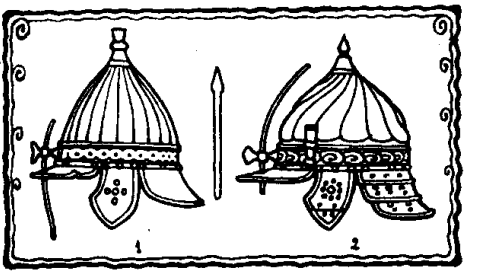

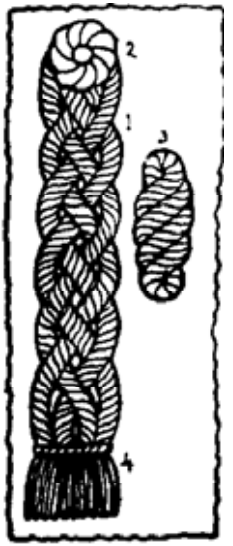

a fejre mért kardcsapás lesiklott a vállra ahol viszont a vállzsinór (e rajzon]) fogta föl teljesen. Ez, ha belé réz- avagy acél szálak is voltak fonva, avagy ha akár teljesen ilyenekből fonott volt, a legerősebb kardcsapásnak is ellenállott. E vállzsinór, fölülről tekintve, olyan volt amilyennek e rajzom mutatja. Fonadékát mindig két kettősre visszahajlított zsinór képezte, vagyis tehát négyesfonású volt. (A kazárok is, miként a jászok, négy nyolcas számrendszert használtak). E vállzsinór a váll nyakfelőli részén, két fülével gomb alávolt akasztva (a rajzon 2.), míg másik vége, a négy kirojtosodó zsinórvég, egy vékonyabb zsinórral volt lekötve, hogy tovább ne feselhessen, és a váll külső szélén a dolmány ujjvarratába levarrva (4). Látjuk tehát itt igen világosan még azt is, hogy ez volt eredete a különböző katonai egyen ruhák úgynevezett „vállrojtjai”-nak (francia nevén: epaulette), amelyek eredete és célja azonban már teljesen feledésbe ment és már csak rangjelzés képen vannak némelyütt még meg, éspedig úgy hogy a lényegét már a szertelen ul meg nagyított rojtok képezik, míg az egykori lényegét, a zsinórfonadékot, ma már sokszor csak valamilyen ezüstözött avagy aranyozott lapocska helyettesíti. Viszont tudjuk azt is hogy a régebbi huszáregyenruhákon a lapos gombok mindig olyan örvényalakúak voltak mint a fönti rajzon 2, a mellen levőek pedig olyanok mint 3.

A hegyes, azaz *csúcsos* sisakot és sisak szavunkat magát illetőleg is, még ezeket kell elmondanom: Tény hogy úgy csúcs mint sis-ak is egyenlő mássalhangzós szavunk, éspedig két sziszegő mássalhangzóval képezetten, amiért is besenyő de ugyanúgy kazár szócsoportbeli is, mivel a sziszegő hangok úgy a besenyő mint a kazár szócsoportnak is alkatrészei. *Csúcs* szavunkkal azonos úgy csecs, tájszólásos csöcs, *csöcsű*= emlő, valamint *csűcsök* szavunk is, de amely utóbbi még *sisak* szavunkkal is azonos alakú. Lehetett tehát a csecsalakú sisak a kazároknál valóban a csecs azaz az emlő jelképe, csakhogy ellentmond ennek az *-ak* végzés amelynek ősnyelvünkben inkább hímségi értelme volt (magyar ük, török aga), úgyhogy inkább azt vélhetjük, hogy a sisak is a hímtag jelképeként lett fölfogva, ha-bár viszont lehettek a kazároknak is egyes nőelvi törzsei, amelyeknél aztán a sisak valóban az emlő jelképének

tekinttetett és ennek megfelelőleg *sisán, sisan* avagy valamely ilyen hasonló és tehát nőiséget is jelentő alakú neve lehetett.

Olvastam régebben valahol, hogy nálunk némely vidéken szokás volt hogy amikor a juhokat értékes gyapjuk miatt nyírták, a kosok halántékán növő gyapjat azonban éveken át is meghagyták, úgyhogy ez itt, mintegy az állat díszéül, hosszú, göndörödő fürtben lógott kétoldalt alá 20-30 centiméternyien is. Föltűnő dolog, hogy ezzel egyezik a népünknél némelyütt napjainkig élt azon valószínűleg székely kazár eredetű szokás, amely szerint a férfiak halántékukon szintén hosszú hajfürtöt hagytak meg, amelyet ha ez természettől nem volt göndör, úgy göndörítettek ahogy an ezt az alábbi, a „Néprajzi Értesítő" folyóiratból másolt rajz mutatja. De tökéletesen ugyanilyen volt mai napig is az orosz és lengyelországi zsidók hajviselete is, a „pajesz" (ezen pajesz szó azonos bajusz szavunkkal), amelyet szintén gondosan szoktak volt göndörítgetni. Márpedig a történelemből jól tudjuk, hogy az orosz és lengyel zsidók nagy többsége zsidó vallásra tért kazároktól származott. Ezen keleti zsidóságot a nyugatabbra élők „askenázim" zsidóknak nevezik, akik a „szefárd" zsidóktól nem csak külsőségekben hanem embertanilag is nagyon különböznek. Az askenázok ugyanis gömbölyűkoponyájúak és nagy hajlott orruk van, amelynek révén arcélük föltűnően emlékeztet az itten általam korábban megrajzolt kos-arcélhez, holott a főképp

Garay Ákos nyomán. Néprajzi értesítő, 1911.

Spanyolországból származott szefárdok hosszúkoponyájúak és részben az általánosan a Földközi Tenger partjain elterjedett, „földközi” emberfajnak is nevezett fajhoz is tartoznak, részben pedig az igazi sémita arab vagy beduin fajra hasonlítanak, orruk pedig szinte kivétel nélkül egyenes. Ezek pajeszt sohasem viseltek, ami tehát amellett tanúskodik, hogy e hajviselet kazár eredetű. Továbbá az askenázok között gyakran láthatni nem csak vörös hanem szőke hajzatú egyéneket is, ami a szefárdoknál nem fordul elő.

Tudjuk, hogy a kazároknak a Közép-Korban Krím szigetén és az Azovi tenger partjaitól északra is, nagy és hatalmas birodalmuk volt (A. N. Polják: „Kazárija” 1944, Tel Aviv). Ez ország egyik királya, Bulán, a hozzá került zsidó kereskedők és papok által zsidó vallásra térítve, ugyanúgy mint nálunk Szent István aki a kereszténységet fogadta el és a magyarságot fegyveres hatalommal térítette, úgy eme Bulán viszont kazár népét térítette, szintén fegyveres hatalommal, a zsidó vallásra, ami legnagyobbrészt sikerült is neki, habár ennek folytán nála is, ugyanúgy mint nálunk, lázadások és belháborúk keletkeztek, amelyek folytán az egész kazár birodalom széthullott de fönnmaradott egy most már zsidó vallású népesség; a kazárság azon részei ellenben amelyek a zsidó vallást elfogadni nem akarták, elszéledtek és lehetséges hogy a belső-ázsiai kirgizek is ilyenek utódai, akik azonban utóbb a mohamedán vallás elfogadása után nyelvileg eltörökösödtek. Tudjuk hogy nálunk is Szent István halála után csak 50 esztendővel az azelőtt hatalmas Magyarország is már egy belvillongások által szánalmasan földúlt ország volt, amelynek egy idegen, görög származású kalandor, Péter volt a királya, míg az Árpád nemzetségéből származott Endre és Levente, akik a vérszerződés szerint egyedül lettek volna királyságra megválaszthatók, hogy a beözönlött és már uralkodó idegenek által, miként Szent István fia, Imre is, meg ne ölessenek, Lengyelországba kellett meneküljenek.

Tudjuk azt is, hogy Péter az ellene lázongó Magyarországot a német császárnak hűbériségbe fölajánlotta, amit ez természetesen el is fogadott és Péter védelmére egész hadat küldött az országba, egyúttal a maga fönnhatósága és adóbehajtá-

sa biztosítására is. Úgyhogy ha mindez ellen az egész magyarság föl nem lázad (a második nagy „pogánylázadás”) és Pétert, összes idegeneivel együtt, el nem űzi, Endrét és Leventét Lengyelországból vissza nem hívja, Endrét mint idősebbet, királyául meg nem választja s így az ország függetlenségét helyre nem állítja, akkor ma sem Magyarország sem magyarság már nem létezne.

Tudjuk történelmünkből azt is, hogy Árpád idejében a kazár birodalomhoz tartozott kabar törzsek, bizonyára azért mert a zsidó vallást elfogadni nem akarták, Árpád törzseihez csatlakoztak és ezekkel együtt Magyarországba jőve, itt mai magyar államunk megalapításában részt vettek.

Említettem már az askenáz zsidók kazár süvegviseletét is, de föltűnhetett mindenkinek aki régebben az orosz és lengyel zsidókat ismerte, ezek fekete, hosszú „kaftán”-viselete. amely a jezsuitákéval volt teljesen azonos, sőt ugyanilyen föltűnő volt még az is, hogy viseltek volt még a jezsuitákéhoz teljesen hasonló széles karimájú fekete kalapot is, habár ennek széle csak kerek volt, ugyanolyan mint a közönséges fekete és kerek, széles karimájú katholikus papi kalap. Az egyezés tehát így is meglepő volt, ami megfejtése szerintem csakis az, hogy mindez ősi jász örökség volt vagyis, hogy az askenázokhoz ezeket még Bulán király korában, vagyis a zsidó vallás behozatalakor, a Palesztinából bejött zsidók honosították volt meg. Ismertes, hogy Észak-Magyarországban, különösen Máramarossziget városa környékén nagyszámú, egész falvakban lakó, Orosz- és Lengyelországból oda bejött, feketekaftános és pajeszviselő zsidóság élt, amelyet azonban az ottani magyar nép nem zsidóknak, hanem *kazá*rok-nak nevezett. 1912-ben Máramarosszigeten jártomban egy általam ismert Valkovszky nevű magyar családnál akarván látogatást tenni, egy magyar parasztasszonytól megkérdeztem, nem tudná-e megmondani Valkovszkyék hol laknak? Mire így felele:

– Hogy ne tudnám! Ott van házuk a kazár templom mellett. És oda is vezetett. A zsidó zsinagógát tehát még *kazár* templomnak nevezte, vagyis a magyar nép tudatában még mindig élt annak emlékezete, hogy eme zsidók tulajdonképpen kazárok.

Ami a mai zsidóság faji összetételét illeti, eltekintve a közéjük vegyült nem sok beházasodott és zsidó vallásra tért európai elemtől, nagyjában a következőket állapíthatjuk meg: Mai alapelemük, ha az askenázokat nem számítjuk, mindenesetre a sémita vagyis az arab-beduin, amely közé azonban sok szerecsen azaz negroid elem is vegyült, ami a náluk gyakori erősen göndör hajzatot is okozza, ami bár gyöngébb göndörséggel, az askenázoknál is megvan, akiknél azonban ez szőkeség mellett is előfordul. Az ilyen világos hajzatú zsidókat népünk ma is „szép zsidóknak" szokta nevezni, mivel még igen szép arcélűek is, ami szerintem a Palesztinából származott és jász eredetű zsidók fajjellege, de akiket még ősidőkben az igazi, beduin eredetű, zsidók leigáztak és nyelvileg, vallásilag elzsidósítottak. A szefardok a földközi fajtól (mediterran faj) alig különböznek, hosszúfejűek, barnák és egyenes orrúak, holott az askenázok hajlott orrúak és arcélük sokszor nagyon is emlékeztet a korábbi rajzom kos-arcélére. Tudjuk azonban, hogy például Abessziniában nagyszámmal élnek tiszta szerecsen (néger) fajú zsidók is, aki bár magukat zsidóknak tartják de kétségtelenül csak a közéjük igen régen bevándorolt zsidóktól fogadták el mai zsidó vallásukat, de hosszú idő alatt a közéjük került semita-beduin fajnak ma már nyoma sincsen náluk. Az ugyanis ma már teljes bizonyossággal megállapított embertani tény, hogy a ma sémitának nevezett faj (asszírok, arabok, zsidók) eredeti alapját az ősidők óta és még ma is, pusztai nomád életet folytató, részben állattenyésztésből, részben rablásból élő beduinok képezték, akik szaporodásuk folytán, ezredéveken át ugyanúgy voltak mindig kénytelenek a jobb megélhetést nyújtó termékenyebb avagy tengerparti tájakra terjeszkedni mint a szintén terméketlen hegyvidékek szintén állattenyésztő nomádjai is.

éspedig hol harcias, hódító, foglaló és leigázó hadakként, hol pedig lassanként de századokon, ezredéveken át, szolgáló és alantas egyének ként de szakadatlanul jővén a műveltebb népek közé a jobb megélhetést nyújtó tájakra, de mindkét módon a művelt de kevésbé harcias őslakosságot mindinkább elborítva és ennek késő maradványait utóbb ki is irtva de az ettől átvett műveltséget a magáénak mondva sőt már a magáénak vélve is. Azt pedig igen jól tudjuk, hogy művelt népeknél a természetes szaporulat több okból folyólag mindig sokkal kisebb mint a műveletleneknél, valamint tudjuk azt is, hogy a termékenyebb avagy tengerparti tájak művelt lakossága közül soha senki sem költözik föl a vad és terméketlen hegységek közé avagy ki a szintén terméketlen pusztákra, még akkor sem ha valamely okból nyomorba is jutott. Azért nem mert egyrészt ott már megélni amúgy is képtelen volna, másrészt az ottani vad és durva viszonyok között helyzete javulását nem is remélhetné, holott hazájában, ha szegénységre is jutva, de jobb jövőt Itt mégis remélgethet. És nem is csak ezért nem költözik föl a hegyek közé vagy a pusztákra, sivatagokra, hanem már azért sem mert hiszen okkal fél az ottani műveletlen emberektől akik a közéjük érkezőt az amúgy is nehéz megélhetési viszonyok miatt meg sem tűrnék, hanem elűznék avagy eltennék láb alól. Marad tehát hazájában még koldusként is, avagy ha vándorlásra szánja magát, akkor is hazájához hasonló vagy ennél jobb megélhetési viszonyokkal bíró tájakat, országokat keres föl.

Ismeretes az is, hogy amíg a zsidó vallás behozatala után is a kazár birodalom még állott, oda úgy Palesztinából mint Afrikából sőt még Spanyolországból is jöttek be zsidók, hogy itten vallásuk szerint szabadon élhessenek, amivel jól tudjuk hogy a Közép-Korban és még azután is a zsidók vallásuk miatt sok üldözésnek is voltak kitéve, úgy az arabok között mint némely keresztény országban is. Nem csodálkozhatunk tehát azon ha így a zsidók közé negroid vér is került Az említett üldözések elől menekült például a szefárdok nagy része is a Balkánra, ahol a bár szintén mohamedán de török uralom alatt, nem üldöztettek, azért mivel a törökök miképp más turáni fajú népek sem, a vallási fanatizmust nem ismerték.

Hogy viszont az askenázok általános nyelve egy némethéber keveréknyelvjárás lett, ennek oka tudvalévőleg az, hogy a németországi zsidóüldözések miatt egyidőben számos zsidó menekült volt Lengyelországba az ottani kazár-zsidók közé. E menekülteknek pedig akkor már fejlett német nyelű de vallásos zsidó irodalmuk volt, akik közül különösen a papok, könyveiket is magukkal hozták volt, úgyhogy e réven a német nyelvet az ottani kazár sőt részben tatár eredetű askenázok között is elterjesztették, de ismeretes hogy máig is él még ezek egy töredéke, az úgynevezett karaita zsidók, akik még mindig tatár nyelven beszélnek, bár ezek is kezdik már a német-zsidó nyelvet, a „jiddis”-t elfogadni.

A régiek szerint az egyiptomiak műveltsége *Kus* országból (a mai egyiptomi Szudán) származott, amivel szemben a mai tudósok inkább azon véleményen vannak, hogy ez megfordítva történt, vagyis hogy Egyiptom műveltsége terjedett föl Szudánig és Etiópiáig is, valamint hogy az egyiptomi műveltséget megalapító nép a Szinai félszigeten át Ázsiából hatolt Egyiptomba. Véleményem szerint valószínű ugyan hogy Egyiptomba már ősrégi időkben ez úton is érkeztek műveltséget is hozó ősnépek, ami azonban nem kell azt jelentse, hogy azon hagyományokat figyelmen kívül kelljen hagynunk amelyek szerint Etiópia és Szudán, majd Egyiptom műveltségét is, az Arab-Félsziget déli részéről a Vörös-Tengeren át beköltöző népek hozták magukkal Etiópiába, Szudánba és innen Egyiptomba, ha csak részben is. Ami viszont azt sem zárja ki hogy utóbb a magas műveltséget elért és nagy hatalomra jutott Egyiptom műveltsége ne hatott volna vissza Szudánra, azaz Kusra és Etiópiára is. Sőt azt sem szabad figyelmen kívül hagynunk hogy vannak olyan hagyományok is, amelyek szerint azt is következtethetjük, hogy még Elő-Ázsia műveltsége is Kusból vagy Etiópiából származott. Szerintem pedig lehetséges is hogy már ősidők óta történtek költözködések úgy az Arab-Félszigetről Afrikába mint ellenkező irányba, vagyis Afrikából az Arab-Félszigetre, sőt a Szinai-Félszigeten át Palesztinába is. Mindez azonban semmit sem változtat annak lehetőségén, hogy az emberiség és az emberi műveltség őshazája Európában éspedig a Kárpát-Medencében keresendő,

aminthogy ezt legújabban például Weinert és Schwantes is már állitják,

A régiek szerint Kus ország legfőbb temploma az Amon-Ra Napistené volt, egy *Nap* vagy *Napata* nevű városban. (Lássad: François Lenormant: „Histoire ancienne de l'Orient." II. kötet, 330 oldal IX. kiadás Párizs, 1885). Fáy Elek pedig műve 93. oldalán irja: „a kussiták vagy ethiopok kettős állama egyikének Nap vagy Napata nevében, amelyet ennek fővárosa is viselt". Alább, de ugyanezen oldalon, írja: „Ebből tehát megérthető a Napnak, mint nemzőősnek atyául fogadása, amit az ország- és városnév egészen tisztán tanúsít". Vagyis tehát Nap-ata = Nap-atya. Az Amon-Ra napistenség neve értelme: *kos-Nap.* Csakhogy így ez istenséget nem a kusiták hanem az egyiptomiak nevezték Miután azonban mi már „Kún" fejezetünkből tudjuk, hogy az *Amon* név értelme: a *mén,* de hogy a *mén* vagy *mony* szavunk ősnyelvünkben nem csak mén-lóra vonatkozott, hanem hímet, férfit egyáltalán is jelentett (ugyanúgy mint ahogy például a németben *Mann* ma is férfit jelent) és miután tudjuk azt is, hogy az egyiptomi Amon-Ra Napisten kossal jelképeztetett, tehát már ebből is kitűnik hogy az *amon* (azaz helyesebben: a mon) szó értelme itt valóban *kos* volt, azaz: a *kos.* Hogy az amon szó értelme: kos, ez a tudósok előtt pedig különben is eléggé ismeretes. De ismeretes az is, hogy az egyiptomi nyelvben Ra = Nap, ami világosan bizonyítja, miszerint ezen Amon-Ra Napistent tisztelő Napata városa neve értelme sem lehetett más mint Nap-Atya, mivel tudjuk hogy ősnépeink a Napot ősapjukként fogták volt föl. Ezek szerint azt is kell következtetnünk, hogy Kus ország lakói, a kusiták, tehát valamely kazár őstörzsünk voltak, akik Napistenüket valamely akkor még talán *ott* is élt óriástermetű argali- vagy kacskar-féle kossal jelképezték volt. Világossá válik ezek szerint még az is hogy Amon-Ra neve a kusiták nyelvében egyrészt Nap-ata, azaz Nap Atya, másrészt Kos-Nap avagy Kos-ata is kellett legyen.

Gyárfás Istvánnál („A jász-kunok története” 1. köt. 24. old) olvashatjuk: „A jeles Rawlinson nyíltan kimondja, hogy Babilóniában az első sémi birodalom Kr. e. 2234-ben alapíttatott; előbb e tartománya scytha népnek, amely *kuschit* (kusit) nevet is viselt, volt uralma alatt. *E nép csaknem az egész világon, India, Arábia, Syria és Kis-Ázsiában sőt Európában és Afrikában is elterjedett volt,* úgyhogy létezése nyomai nemcsak az achamenidák háromnyelvű föliratai középső szövegében, hanem India szanszkrit előtti nyelvei ben (Rawlinson itt a ma is még élő és sok milliónyi nép által beszélt dravida-féle nyelveket érti), sőt az iberek, baszkok (a spanyol félszigeten azaz Iberiában), berberek (Észak-Afrikában) stb. nyelveiben, ezenkívül a himjári és cyprioti föliratokban is föltalálhatók és többnyire úgy hogy ezen scytha népréteg sémi vagy árja népség által szoríttatott avagy boríttatott el, de azért e *turániak műveltsége el nem enyészett, hanem átment az új hódítókra;* annyi bizonyos, hogy az asszíraiak műveltsége alapja és kezdete egy régibb turáni néptől származik.”

Ha tehát az angol Rawlinson ezt így már 1871-ben tudta és megírta (Rawlinson M A. Georg: „The five great monarchies of the ancient eastern world.” Három kötetes mű. London, 1871.) – ugyanazt tehát amit én is állítok akkor mennyi szándékos elhallgatás és mennyi csűrés-csavarás (Halevy, aki mindenáron tagadni akarta a szumerek létezettségét is, *to*vábbá az angolból németté lett Chamberlain és mások szinte hihetetlen csűrés-csavarással) kellett ahhoz, hogy mindez a köztudatban máig se legyen még meg, holott az ásatások, a nyelvészet, a néprajz és az embertan azóta – majdnem 100 esztendő! – ezernyi bizonyítékát nyújtották még annak, hogy mindez menyire igaz, vagyis hogy az emberi műveltség első alapjait a mi ősnépeink teremtették meg.

A biblia Nemródot, vagy Nímródot, kinek birodalma Bábel, Erek, Akkád és Káine, Kám fiától *Kus-tól* származtatja. Lenormant szerint Babilóniát az őskorban is együtt bírták a szumerek és a kusiták. Annyi eléggé ismeretes is, hogy a szumerektől északra ősidő ben egy *Kosz,* Hommel szerint *Kos,* nép lakott.

Ha mármost visszagondolunk a korábban bemutatott domborműre, amelyen az ülő Napisten fölött kos-szarvas oszlopokon nyugvómennyezet van, előtte pedig kos-szarvak közéhelyezett napkorong áll, és most meg ezen mezopotámiai kusita, kosz, koszeus avagy kos nevű népről olvasunk, akkor elfogadhatjuk, hogy ezen kos-szarvas indítékok valóban valamely kazár őstörzsünktől kellett származzanak.

Ha viszont a Bibliát nem is lehet biztos történelmi forrásműnek vennünk, annyit azonban mégis elfogadhatunk, hogy megírói még ismertek egy hagyományt, amely szerint a kus – vagyis a kazár – nemzet egy kám – vagy kún – nevű nemzet származéka volt, vagyis hogy, megszemélyesítve, Kus ősapa egy Kám nevű ősapától származott. Mi pedig már láttuk, hogy Kám azonos Hunorral, vagyis a kunok és hunok regebeli ősapjával, valamint láttuk azt is, hogy őseink mythologiája szerint az egymással tulajdonképpen azonos Magor és Hunor (ikertestvérek) voltak az emberiség ősapái (a Napisten).

Igen valószínűnek tarthatjuk tehát azt is, hogy az állattenyésztő és harcias kazárok a szintén harcias kunok-hunoktól származtak és nem a békés és földműves tulajdonképpeni magyaroktól, illetve nem közvetlenül ezektől, hanem hogy ezektől származtak előbb a kunok és csak ez utóbbiaktól később a kazárok is.

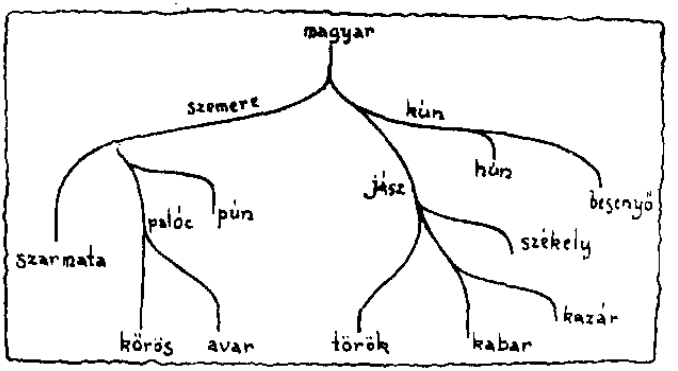

Őstörzseink egymástóli leszármazását, ha csak körülbelül is, de e rajz szerint vélem ábrázolhatni Észrevehetjük itt, hogy a „magyar” és a „kún” együtt megfelelne a bibliai Kám-nak, a

„szemere” a bibliai Szem-nek, a „jász” pedig a bibliai *Jáfet-nek,* amely utóbbitól, mint mythikus ősatyától a jellegzetesen állattenyésztő őstörzseink, a jászok, székelyek, kazárok, kabarok és törökök származtathatók.

Anonimusz Magyarország területén is említ egy kazár országot, amelynek Árpád honfoglalásakor Mén-Marót uralkodóját nevezi meg. Némely történelemkutatónk ezt Anonimusz tévedésének véli, illetve azt tartja, hogy ez alatt tulajdonképpen a Fekete-Tenger mellett volt Kazárországot kell értenünk, de amivel Anonimusz már nem volt tisztában. Magam azonban nem tartom lehetetlenségnek, hogy, habár Magyarország területe akkoriban különböző idegen népek, mint frankok, morvák, bolgárok uralma alatt állott, de hogy a bihari hegységek területén állhatott azon kazároknak egy önálló országocskája, akik Magyarország területéről még sohasem vándoroltak volt ki. Egyébként pedig följegyeztetett, hogy Árpád honfoglalói között is volt egy *Kaza* nevű törzs.

Elizeusz, örmény történész szerint a hunok kus-oknak is neveztettek, ami szerintem azonban csak arra mutat, hogy Atilla népei között is voltak kazár azaz tehát kus törzsek.

Székelyudvarhelytől Északra van egy Dömös-Kazár nevű hegy. Szatmár-megyében létezik Kozárd nevű puszta, Szolnokban pedig Kazárvár ma falu (Lássad Gyártás I.: „A jászkunok története”. II.).

Meg kell azonban jegyeznem a következőket: Népünk régebben *kosár, kozár* néven nevezte azon sövényfonadékos illetve kosár-fonáshoz hasonlóan, vesszőfonadékból készülő cserényeket (más néven: karámokat), amelyek állati, de főkép a juhok, menedékéül de arra is szolgáltak, hogy ezek éjszaka el ne széledhessenek (Lássad: Herman Ottó: „A magyar pásztorok nyelvkincse” Budapest, 1914.; Néprajzi Értesítő 1912, 196-7. oldal.). Mivel pedig fala mindig befelé is hajlott, eső ellen is védett, úgy állatot mint embert. Úgyhogy a fönti helységneveket, habár lehet valamely kazár törzsünk nevére is visszavezetnünk de lehet egy valamikor ott létezett kosár avagy kozár nevű cserényre is. Mi több, nevezték az ilyen cserényeket még egyszerűen *kas* avagy *kos* néven is; annál érdekesebb tehát hogy voltak ilyen alaprajzúak is, amelyekbe a ju-

hok igen könnyen terelhetők voltak és amelyekben, ha a szél bármely irányból fújt is, ezek ellene védve voltak, viszont ha a juhászkutyák a bejáratban háltak, a juhok ezek által is biztosítva voltak, viszont ha a cserényfal külső vége elmozdítható volt, ezzel a bejárat, mint ajtóval, még elzárható is volt. Másrészt ezen *kas* vagy *kosár* nevű enyhely vagy menedék nevének a mai köznyelvünkben is általánosan használatos *kas* vagy *kosár* szóvali azonossága is igen természetes, mert hiszen a kosarak napjainkig is főkép vesszőfonadékból készültek, éspedig, amint ezt minden ilyen vesszőfonadékból készült kosár fenekén láthatjuk, ezek fonadéka kacskaringóvonalban fut Ezt mutatja e rajzunkon *a* is, de az érthetőség céljából egyszerűsítve és a fonadék ritkítottan föltüntetve. Ezenkívül a kosár némely szélén valamint karján (fogantyúján) még a vesszőből készült *gúzs-t* is ott látjuk. (a rajzon *b*).

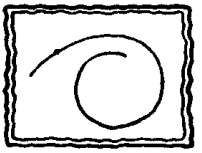

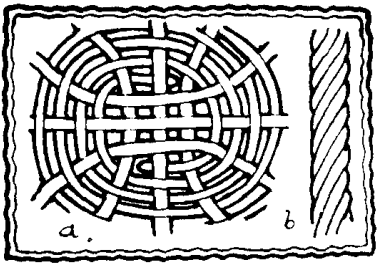

Tudjuk pedig hogy itt-ott nálunk is, mai napig is, kezdetlegesebb népeknél pedig egészen általánosan ma is nagyszámmal készülnek lakások, kunyhók, házak vesszőfonadékból (földbeszúrt karókra) amelyek tehát lényegileg egyeznek a néha már fődött cserényekkel, és amelyek vesszőfonadéka némelykor oly tökéletes és sűrű, hogy azon sem szél sem víz nem hatolhat át, vagy pedig ganajjal avagy valamely gyantás anyaggal, nálunk többnyire csak sárral, van betapasztva, lesimítva s ezután szép fehérre meszelve. Mi más pedig *ház* szavunk, valamint a német *Haus,* olasz *casa*, szláv *kucsa* és *hizsa* (haúz, kása) = ház, mint tiszta kazár szócsoportbeli szó, amelyek tehát mind a *kas* szóval azonosulnak, amely pedig eredetileg vesszőfonadékos, azaz kosárszerűen vesszőfonadékból készült lakóházat is jelentett, sót hiszen népünk a kosarat máig

is nevezi *kas*-nak, viszont a juhok említett menhelyét – és régen bizonyára a vesszőfonadékos házat is – *kosár*-nak.

A Dunántúl, Göcsejben, *kástú* a neve egy ma már csak fából, de régen bizonyára vesszőfonadékból is, készült és többnyire emeletes, toronyhoz is hasonlító építménynek, amelynek emeletén főkép gabonát de más élelmiszert is tartanak a házbeliek, amelynek földszintében pedig földművelő eszközöket, szerszámokat, és amely földszintét a házigazda műhelyül is használja, amelyben tehát többek között fűr-farag is. Az alábbi rajzon egy ilyen kástút mutatok be de amelyet a Néprajzi Értesítő 1905. évfolyama 288. oldalán is láthatunk ábrázolva egynehányat Tetejük régen mindig szalmából való volt, ma többnyire zsindelyes, alsó részük pedig néha téglából avagy kőből is épült. Emeletére csak létrán mehetni föl Mindig a ház udvarán áll, úgy hogy a szoba ablakából jól szemmel is tartható legyen Ezen *kástú, kásté* vagy *kástél* szavunkat tudósaink, mint például a Néprajzi Értesítő említett helyén Gönczí Ferenc is, természetesen, a

németből származtatják, éspedig a *Kasten, Kisste, Kastchen,* tájszólásos *Kastel* (kaszten, kiszte, keszthen, kasztel) = szekrény, láda, ládácska szavakból, de elhallgatják, hogy mivel itt épülettel és nem ládával, ládácskával van dolgunk, ennélfogva tehát a kástú, kásté, kástél szavunkat jogosan a latin *castellum* (kasztellum) = kisebb vár, megerősített lak, szóval lehet összehasonlítanunk. Tudjuk, hogy a régi kastélyok is rendesen magasak, tornyosak is voltak, sokszor valamely magaslat tetején is állottak. De eszünkbe kell jusson még a latin *castrum*

(kasztrum) szó is, amely körülkerített, megerősített táborhely jelentésű s tehát bennünket azonnal még a *kosár* és *kas* szavainkra is emlékeztet, amelyeknek —a mint láttuk – kerítéssel körülvett és a juhok menedékéül szolgáló hely jelentése is volt, illetve népünknél van még ma is. Továbbá Ballagi magyar szótárában találjuk még azt is, hogy *kástyé* = kincstár.

Márpedig a földműves népnek legfőbb kincse mindenkor a télire eltett gabonája s egyéb élelmiszere volt, amitől hiszen élete függött. Vagyis tehát e kástyé vagy kástú szó kincstár értelme is teljesen okszerű. Avagy a latin castellum, castrum szót, továbbá az arab *kaszba* és *kaszr* = kastély, megerősitett lak, erős kerítéssel körülvett falu, szavakat is mind a német Kasten, Kiste = szekrény, láda szavakból származtassuk-e? Nem valószínűbb-e, hogy az emlitett magyar, latin és arab szavak is ősrégi eredetűek, vagyis hogy Európa és Észak-Afrika fajunkbeli ősműveltségéből, éspedig épen a székely-kazár őstörzseinktől származtak, éspedig oly ősrégi időkből amelyekben ezek még nem válottak volt egészen állattenyésztő népekké, hanem ugyanúgy meg főkeppen földműveléssel foglalkoztak mint a magyar és szemere törzsek, avagy mint a du-

nántúli Göcsej vidéke népe ma is. Igen valószínű tehát az is, hogy a *kaszba* és *kaszr* szavak az arabok nyelvé be is az északafrikai de fajunkbeli eredetű, úgynevezett berber, arabelőtti ősnépektől kerültek, amelyek régen, a sémita arabok általi leigáztatásuk előtt még olyan, ma is még nagyrészt álló, nagyszerű és magas kastélyokat, azaz kazbákat, is építettek, amilyeneket az itt bemutatott képeken látunk. A tudósok is sokat csodálkoztak azon bámulatos egyezésen *ami* ezen marokkói és délarábiai hatalmas vályogépületek között van. Ezek építési technikája lényegileg ugyanaz mint a mai betonépítkezéseké, csakhogy cement helyett agyagos földet, vas helyett fát, kavics helyett pedig polyvát, szalmatöreket, összetört rőzsét

használnak, amit az itteni 1. számú képen látható befejezetlen építményen is igen jól észlelhetünk. Alföldi magyar népünk ugyanígy mai napig is építi még házait, csakhogy ezen, századok óta leigázottságban, szegénységben, idegen uralom alatt élő nép, csak kicsi és szegényes házait nem mint ősidőkben, amikor még hatalmas fejedelmei is építették így nagyszerű kastélyaikat. Itt is megjegyezem már, hogy a sárból való, vertfalú építkezést például Györffy István is részletesen leírja a Néprajzi Értesítő 1908. évfolyama] 62-3. oldalain és kiemeli hogy az így, sárból és rőzsékből levert fal mily erős. Minderről azonban majd alább, másutt kellend bővebben

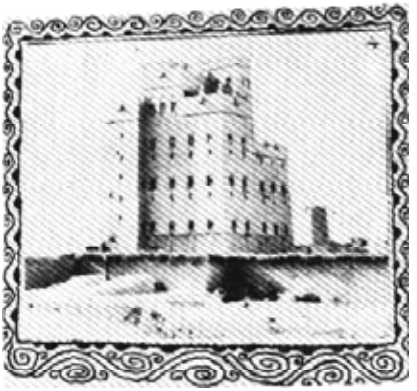

írnom. Itt most maradjunk előbbi tárgyunknál Tudom, hogy az olasz ca*serma* (kázérma) szót amelyből a német *Kaserne* ~ *kaszárnya* szó is származott (amelyet mi valóban a németből vettük át), egy föltételezett „casa d' armi" = fegyverek háza elnevezésből származtatják. Ámde, az elmondottak után, valószínűbbnek tartható, hogy e szó is egy olyan, még vesszőfonadékos kerítéssel bíró, megerősített táborhelyet jelentett, amilyenek a római castrumok is voltak, amilyenek egyrészt a juhok menedékhelyei, másrészt az erősítés és védelem céljából tövises sövényfonadékkal is körülvett falvak is voltak és amelyeket nálunk *kosár, kozárvár* néven is neveztek. (Látandjuk hogy *vár* szavunk eredeti értelme is csak kör, köralakú kerítés és karika volt.) Továbbá csak az kell még eszünkbe jusson, hogy hiszen népünk nyelvén *kasornya* is = kosár, valamint hogy így nevezték azon régi nagy és nehéz szekereket, amelyek minden vasalás és vasalkatrész nélkül készültek, oldalaik pedig vesszőfonadékból valóak, tehát kosárszerűek, voltak. Miután tehát ezen *kasornya* szó tulajdonképpeni értelme is: vesszőfonadék, ebből következtethető, hogy a francia *caserne* (kazern) német *Kaserne* (kazerne) és az olasz *caserma* szó is eredetileg vesszőfonadékkal körülvett katonai táborhelyet jelentett, olyanfélét is tehát amilyenek a rómaiak castrum-ai voltak és amílyenek még ma is az arabok megerősített falvai azaz *kaszr*-jai. Ismeretes, hogy az arab nyelv a szó végéből szokta a magánhangzókat kihagyogatni; például *terner* = datolya helyett *temr,* vagy Egyiptom régi *Maszar, Miszir* neve helyett *Maszr, Miszr,* ami szerint ezen mai arab *kaszr* szó is régen kétségtelenül *kaszar* avagy *kaszer* volt. Mindebből azután jogosan következtethető, hogy a francia *caserne,* német *Kaserne* valamint az olasz *caserma* (kazern, kazerne, kazerma) = kaszárnya szóba is az említett „fegyverek háza" értelem csak belemagyaráztatott, amely értelem amúgy is csak föltételezett, vagyis jogosan következtethető hogy e szavak ősalakja tehát egy *kasornya* alakú szó volt. Mindeneset re utána kellene járni, hogy az olasz régiségekben a szó *caserna* alakban (azaz m hang helyett *n* hanggal) előfordul-e?

Amit viszont a francia *caserne* szó amúgy is igen valószínűre tesz. Viski Károly a „Néprajzi Értesítő” 1929 évfolyama 70-73 oldalain ira magyarországi nagyszámú régi sövényvárakról, amelyek sövényfonadék-fallal körülvett várak, falvak, városok voltak, sokszor bizonyára földből hányt bástyák és sáncok tetejébe levert karók közé fonott fűz avagy más fa vesszőiből való sövénnyel Többször említi a „huszárvaros” és a 73 oldalon a „huszárvár” szót is, e szavakat azzal magyarázva, hogy bennük főkép lovasság táborozhatott. Szerintem azonban e magyarázat, ha talán nem is csak tőle származik, de mégis téves, illetőleg e szó igazi értelme *kosáruár kosár-város* azaz *sövényvár* kellett legyen. Viski Károly is közli egy német könyv nyomán a régi Magyarországhoz tartozott egykori Macsói Bánság (a ma szerbiai Macsva), régi magyar, azaz besenyő, nevén Szabács (ma Sabac) városa fönti képét, amelyen a várost körülvevő kosárfalat (besenyő szóval: sövényfalat) igen világosan ábrázolva látjuk viski is megjegyezi azonban, hogy az akkori rajzolók (a könyvek illusztrátorai) az illető várost többnyire sohasem is látták, vagyis rajzaikat rendesen csak elmondások szerint készítették. Hogy e rajz készítője sem látta soha Szabácsot, bizonyítja az, hogy beléje a jellegzetes német házakat rajzolta, azért mert bizonyára másféle házakat életében sem látott még. Rajza szerint tehát csak annyi bizonyos, hogy Szabács akkoriban sövényfallal volt megerősítve, de hogy e sövényfal valóban ugyanolyan kezdetleges is volt amilyennek ő rajzolta, ez már kétséges Igen érdekes a rajzon a sövényfalak tövénél ki-

felé meredő sok hegyes valami. Hogy ezek micsodák a rajzból meg nem állapítható és valószínűleg maga a rajzoló sem tudta, illetve csak annyit tudott, hogy ott valamilyen kifelé meredő hegyes dolgok is voltak, amelyek a sövényfalak megközelíthetését és megmászását gátolták. Szerintem ezek mindenesetre hegyes fa- vagy vaskarók voltak, amelyeknek még nyílhegy módjára szakái, tövisei is lehettek, hogy a támadót ne csak vé-

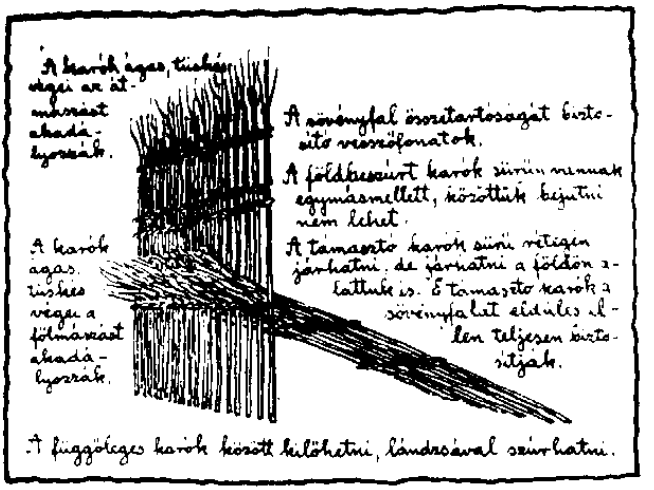

gük hegyével veszélyeztessék, hanem hogy a közéjük nyomulóba még akadjanak is és ezt meg is fogják, úgyhogy a védők könnyen nyilazhassák, kövekkel is agyondobálhassák

Az amerikai „The national geographic magazine" című folyóirat egy régi számában láttam egy ilyen abesszíniai sövényvár-rendszer ábrázolatát. Elképzelhető azonban ugyanez úgy is, hogy a támasztókarók valamint ezek kifelé meredő hegyei vasból valók legyenek Sövényvárak legnagyobb veszedelme mindenesetre a tüzes kanócot vivő nyilak voltak, de ami ellen állandó őrséggel és víz készentartásával lehetett védekezni.

Őseink mythologiai fölfogása szerint Nap, tűz, erőny, támadás hímségek, ellenben Föld, víz, vár, sövény, szálak sokasága, védelem nőiségek.

A római Antonin Oszlopon (a Piazza Colonna téren), a rajta lévő domborművek között látható egy sövényfonadékos vár ábrázolata, ami után készült az alábbi rajzom is, bár róla, egyszerűsítés céljából az ostromol ó római katonákat és a köveket dobáló, lándzsákkal szúró védőket elhagytam. Hogy e római ábrázolat mennyire természethű, nem tudhatjuk, de bizonyos annyi, hogy az egész vár erősen kicsinyítve föltüntetve, amint az oszlop más részein is az ábrázolt épületek az emberalakok nagyságához képest mindig erősen kicsinyítve tüntetvék föl, amit úgy a római mint még a közép-kori művészek is, térmegtakarítás céljából mindig így cselekedtek, vagyis e vár is a valóságban bizonyára sokkal nagyszerűbb volt, mint amilyennek az oszlop domborműve mutatja. Annyit azonban ez ábrázolat révén mégis megállapíthatunk hogy a vár legfölső része kosárfonásos volt (kasornya, kaszr, caserne, kaszárnya), hogy középrésze földből való föltöltés volt, de ez rézsút fektetett hasábokkal (vastag deszkák) volt leomlás és eső általi lemosás ellen borítva, amely hasábok vesszőből font gúzsokkal voltak lerögzítve. A hasábok pedig azért voltak rézsút fektetve, mert ha vízszintesek lettek volna, úgy közeik miatt az eső víz nehezen folyt volna le róluk és a közöknél befolyt volna a föltöltés földjébe, ha meg függőlegesek lettek volna, akkor közeikben a víz igen gyorsan folyt volna le s földet is vitt volna le, ha ellenben rézsút feküdtek, akkor a víz, bár akadálytalan lefolyhatott de nem oly sebesen hogy földet is mosott volna magával.

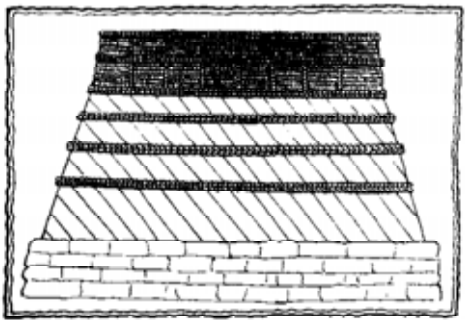

Láttuk hogy a *kásté,* kástyészavunknak kincstár értelme is volt. Mivel pedig a kincset biztos de lehetőleg rejtett helyen is szokták tartani, ebből okszerűen következtethető, hogy némi értelemtolódással e szóból keletkezett a francia *cache* (kas) = rejtekhely és *cacher* (kassé) = elrejteni szó is.

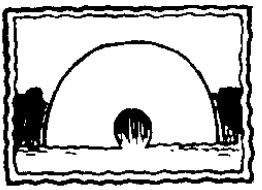

Továbbá A vesszőfonadékos ősi kunyhók, lakok, hajlékok, amilyenek például Afrikában, Óceániában ma is ezrével készülnek, de nálunk is még előfordulnak (amilyeneket Herman Ottó is bemutat), a leggyakrabban ilyen alakúak, vagyis, ha kicsinyek is de *kupola-alakúak,* azaz – ha ennél viszont nagyobbak is-de a vízen úszó hólyagra is hasonlítanak. Ha pedig tudjuk, hogy a finn nyelvben *kupla,* a régi magyarban pedig *kupolag* = hólyag (Ballagi), akkor észre kell vennünk, hogy a latin *cupala* szó is ősnyelvünkből kellett származzon, mivel hiszen kupolag szavunk, valamint a finn kupla szó is, még természeti dolgot jelentő ős-szavak, holott a latin cupola, embercsinálta dolgot jelentvén, már műveltségi sző; márpedig csak műveltségi szó származhat természeti ősszóból, sohasem megfordítva. Mivel azonban e szavak, valamint *kúp* szavunk is, kabar szócsoportbeliek, ezek kel bővebben a maga helyén kellend foglalkoznunk. Viszont kazár szócsoportbeli *ház* szavunkkal kapcsolatban meg kell említenem, hogy mivel tehát kazár őstörzseink is készítettek vesszőfonadékos, tehát kupolaszerű hajlé kokat, eszerint *ház* szavunk kétségtelenül összefügg a *hézag* = üreg szavunkkal, amelynek létezhetett még *házag, hózag* mélyhangzós alakja is, ami hiszen körös szócsoportunkbeli *hólyag* és kabar szócsoportunkbeli *kupak* szavainknak csak párhuzamát képezte. Kétségtelennek is tartom hogy a kupolaszerű őshajlékokat kazár törzseink valamikor *hézag, házag,* néven is nevezték, aminek nyomára ismerhetünk a szláv *hizsa* = ház szőban is Ha pedig tudjuk hogy Ballagi a hézag szavunknak még *hizag, hizak,* változatait is fölsorolja, akkor azt is észre kell vennünk, hogy hiszen *hízik, hízás, hízott* szavaink is idetartozóak és hogy eszerint eredetileg a gömbölyded hólyagra, buborékra és minden fölfújt, földagadt dologra s tehát kupolaszerű valamire is kellett vonatkozzanak

Hozzátehető még az elmondottak-

hoz *kas* szavunk *méhkas* értelme, mivel a régi méhkasok (kabar szóval kaptár) ilyenek voltak, szalmakötélből, de kosár módjára kacskaringóvonalban fölépítve, amelyek tetejét néha még falevelekkel is födték, hogy esővíz behatolása ellen ezáltal is biztosítva legyenek. Egyúttal eszünkbe juthat itt még *kazal, szalmakazal* szavunk is.

A régi méhkasok tehát kicsinyek, de kacskaringóvonalban fölépültek voltak Ezzel szemben a Mezopotámiában, romokban ugyan, de még ma is látható tornyok óriásiak voltak, ami-

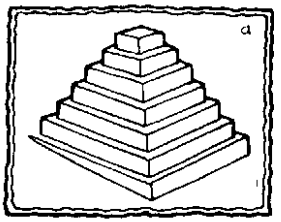

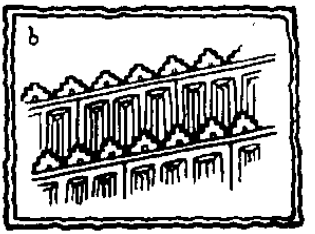

lyen a Bibliában is emlegetett „Babilon tornya is volt. Ezeket tudósaink: valószínűleg a szumer avagy az asszír nyelvből vett szóval, ma is a *cikurat, cikkurat* avagy *ciggurat* néven nevezik (Lássad Woermann: „Geschichte der Kunst" Leipzig, 1925 1. 114. old és Woolley „Vor 5000 Jahren." 86-87. old.). Ez óriástornyok szintén főkép vályogból épültek és bár négyszögletesek voltak (alakjuk e rajzokon *a* alatt, falaik díszítése *b* alatt) de többnyire *csiga* vagy *kos-szarv* módjára, egyenletesen csavarodóan emelkedtek a magasba. És íme, mi más ezen *cikurat* avagy *cigurat* szó mint *csiga* vagy pedig *csikart* = csavart szavunk, hiszen tudjuk: *csikarni* igénk (székely-kazár szóval) tulajdonképpen ugyanazt jelenti mint *csavarni* vagy *facsarni* (besenyő szóval) avagy *tekerni* (kún szóval), de tudjuk azt is hogy a *csiga* valóban csikart, csavart, tekert alakú. *Csikart* szavunkból (valószínűleg idegen hatás folytán), ugyanúgy mint sok más szavunkból is, ma már egy magánhangzó kimaradott, holott a *cikurat* szóban ez még megvan. Ámde népünk, különösen Erdélyben, ma sem mondja hogy „fúrt luk" avagy „írt törvény" hanem „fúrott luk" és „írott törvény", valamint nem „szépen varrt ruha" hanem „szépen varrott ruha", s innen származik bizonyos erdélyi hímzések „varrottas" neve

is. Sőt irodalmi nyelvünkben sem mondjuk ma sem hogy „mélyre ást gödör” hanem „mélyre ásott gödör”, sem pedig nem mondjuk hogy „az ajtó kinyílt” hanem „kinyílott”, – ha csak nyelv és szépérzékünket idegen hatások teljesen el nem ferdítették már. Annyi bizonyos, hogy a magánhangzók elhagyogatása a nyelv kellemes hangázása és szépsége kárára van.

Ezek szerint bizonyos tehát, hogy *csikart* szavunk is régen még *csikarott-nak* hangzott.

A Tigrisz folyó melletti Szamara nevű mai városban (ma arab lakosságú Mezopotámia) áll ma is egy olyan csigaalakúan csavart torony amelyet (Woermann nyomán) alábbi rajzunk ábrázol és amelyet Woermann is („Geschichte der Kunst” I. köt. 382 old) a cikkuratok késői, a mohamedán korbeli, leszármazottjának tart. Ma ez is már csak rom. A mecset, amelynek ez minaretje volt, már teljesen elpusztult, holott a torony, csodálatosképpen ma is áll még Ez pedig nem négyszögletes, mint a szumer-asszír cikuratok, ciguratok, hanem kerek, és szerintem ez volt is a régibb alak, amely a csigára vagy a kos szarvára hasonlatosabb is. Részemről nem is azt tartom, hogy az egykori négyszögletes cikuratok leszármazottja, hanem hogy azoknak tulajdonképpen: őse. Vagyis azt tartom, hogy habár e minaretként szolgált torony ezredévekkel később épült is mint a cikuratok, de közvetlen és még élő néphagyomány szerint, vagyis hogy már a szumer őskorban is épített a nép ilyen, de a cikuratoknál sokkal kisebb, szerényebb és tehát még kerek alaprajzú tornyokat, ha ezek maradványai napjainkat nem is érték meg. Csakhogy a mezopotámiai nép körében ilyenek

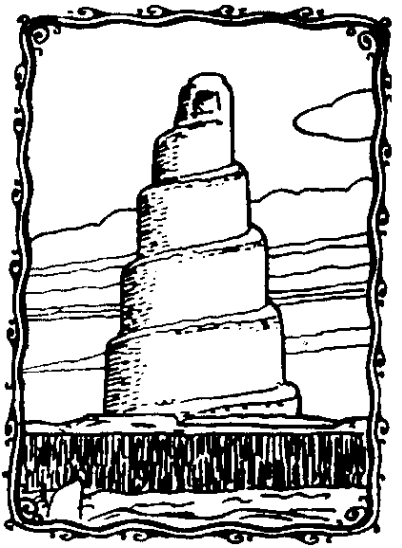

építése ezredéveken át hagyományban maradhatott. Céljuk különböző lehetett, például messzelátó őrtorony, áldozó hely, amelynek tetején oltár, tűz, szentély azaz templom is lehetett és ahol nőelvi népeknél, amint láttuk, a házasságkötés és nász szent helye volt, ami Mezopotámia síkságán, ahol hegyek nem voltak, megmaradhatott egészen a nyelvi elsémiesedés, elarabosodás koráig is. Az ilyen torony a síkságokon gyakori árvizek előli menedékül is szolgálhatott, amivel a hagyomány a Babilon tornyát is kapcsolatba hozza.

Ezen kívül ilyen tornyok tetején víz ellen az élelmiszer készletek is biztonságban voltak, vagyis e tornyok tehát *kástuk* is voltak. Ha csak vert földből avagy vályogtéglából épültek is de sűrű vesszőfonadékkal, sűrűn egymásmellé vert karózással, lekötözött palánkolással (deszkákkal, hasábokkal) víz ellen védhetők voltak, aminthogy gátakat árvíz kimosása ellen így ma is védelmeznek. Másrészt ilyen torony ellenség támadása ellen is meglehetősen védhető volt, mivel keskeny följárójukon mindig egy-két ember harcolhatott egy-két ember ellen, viszont a följebbi menetről a védők a támadókat folyvást nyilazhatták, dobálhatták, úgyhogy ezen tornyok védhető *kastélyok, castellumok* is voltak.

Láttuk hogy följegyezés van arról, hogy Mezopotámiában ősidőkben a szumereken kívül *kusiták* is laktak.

Vissza kell azonban térnünk még egyszer a marokkói és dél-arábiai épületeikhez. Előbbiek is a ma hamitának nevezett, azaz tehát fajunkbeli eredetű, nem sémita, nem szerecsen sem nem arab, hanem az arabok által utóbb leigázott berberektől származnak Ilyen a fönti képek közül az 1 számmal jelölt gyönyörű kastély is. Utóbbiak, a 2, 3 és 4 számmal jelöltek, ellenben a dél-arábiai, szintén nem arab hanem ott még ma is élő és saját nyelvét használó aditák építményei, akikről föntebb már volt szó s akik szintén fajunkbeli eredetűek, illetve az egykori szumerek és kusiták még élő, de az arabok által leigázott, rokonai. A Marokkóban élő és az arabok általi leigázottságukban elhanyatlott berberektől származó, az 1 számmal jelölt kastély képét, ha alaposabban szemléljük, úgy ez is világosan beszél. Látjuk rajta a tornyokon, valamint a homlokzaton is, a nagy és magas ablakokat, amelyek azonban ma befalazottak. Ezek va-

lamikor a tornyokban és homlokzatban volt nyílt, tornácszerű, bizonyára virágokkal is díszes, szellős, napfényes helyiségek szabad avagy legföljebb elfüggönyözhető, avagy színes üvegekből készült és eltolható ablakszárnyakkal zárható, nagy ablaknyílások voltak. Hogy ez az épület külső szépségét valamint a benne lévő lakások szépségét is és kellemes voltát mennyire növelhette, ezt a képet nézve elképzelhetjük. Utóbb azonban e nagy nyílások befalaztattak, hogy a kastélyba költözött de már szegénységbe süllyedett népség e helyeket is a maga nyomorúságos lakásává alakíthassa. Látjuk a képen, hogy a befalazásban apró, négyszögletes avagy hosszúkás nyílásokat hagytak, azért hogy ezeken át a helyiségek mégis világosságot és levegőt kaphassanak. Ugyanilyen, világosságot és levegőt adó lukakat fúrtak például a tornyok fölső részébe is, ahol vala mikor padlásszerű, raktárakul szolgáló, helyiségek lehettek. Miután azonban a nyomorba jutott nép ide is lakni költözött be, a falakba itt is, minden rend és szabály nélkül szintén lukakat fúrt, mégpedig, amint ezt a képen jól látni, még a tornyok sarkaiba is, azzal semmit sem törődve, hogy ez az épületet elcsúfítja-e vagy nem. Ugyanilyen lukak, minden rend és szabály nélkül, az épületen másutt is mindenfelé láthatók, sőt a tornyokon még a szóban volt, csúcsban fönt végeződő ívek csúcsába is, ezáltal ezeket is elcsúfítva. Ez csak a képen jobbfelől lévő torony egyik ívén nincsen így, valamint nincsen a homlokzat ívsorán sem. Azt is látjuk, hogy a képen középen lévő torony két nagy íve közé is egy négyszögletes ablaklyukat vágtak, de ami hogy csak későbbi rútság, mutatja az is, hogy ilyen luk a másik (a balfelőli) tornyon nincsen. Bizonyos pedig, hogy a kiváló szépérzékkel bíró építész, aki valamikor e kastélyt alkotta, ily ízléstelen ferdeséget nem csinált. Mi több, bizonyos az is, hogy az eső és szennyvizek levezetésére egy ilyen palotának valamikor bizonyára rendes, nem látható, csatornázata is volt, e célra szolgáló födött pöcegödrökbe. Miután azonban a kastélyba a szegény nép sokasága költözött, minden helyiséget lakássá változtatva, e levezetések már elégtelenné lettek, valamint gondatlanság folytán el is dugulhattak E bajon tehát a nép úgy segített, hogy a fúrott ablakokon csöveket avagy félcsöveket dugtak ki s a szennyvizet eze-

ken csurgatták ki és le, egyszerűen az épület köré. Ilyen kidugott csövet e kép közepén lévő tornyon kettőt is látunk, egyet egészen fönt, egyet pedig lejjebb a két befalazott nagy ablakív közé vágott ablaklukon át kidugva. E kidugott csöveknek a napfény által vetett árnyéka a falon ferde vonalként látszik Bizonyos az is, hogy sem a kastély valamikori építője sem ennek régi fejedelmi lakói ily rútságot el nem követtek. Hogy az építőnek mily fejlett ízlése kellett legyen, ezt nem csak az egész épület szépsége teszi kétségtelenné, hanem az annak falain látható díszítés is, amely tökéletesen anyagszerű s akár a mai betonépítkezés anyagának és technikájának is megfelelő volna, mert ez a fal anyaga leverésekor használt deszkavázba volt pozitíven megkészítve úgy hogy a kész falon igen szépen árnyékolódóan, negatívén maradott meg.

Ide teszem még e másik, bár az előbbinél valamivel kevésbé szép ilyen marokkói (Atlasz hegység) berber fejedelmi kastély képét (a „Berliner lllustrierte Zeitung”-ból), azért mert ezen a kidugott szennyvízcsövek sokkal jobban láthatók.

Írtam, hogy a tudósok – és természetesen a nem tudósok is – sokat csodálkoztak azon hogy ezen marokkói magas épületek mennyire hasonlítanak a dél-arábiai ugyanilyen épületekhez. Mi azonban, tudva, hogy hajdan, az arab hódítások előtt, úgy egész Észak- és Északnyugat-Afrika, Etiópia, Szudán és a Szomál Félsziget lakói és urai a ma hamita-nak nevezett nép volt, amelyhez az általunk, nyelve miatt már sokszor említett oromo vagy galla is tartozik, és amely a szumernek és a dél-arábiai aditával rokon, akkor e hasonlóságon egyáltalán nem csodál-

kozunk, hanem ezt igen természetesnek is kell találnunk, mert hiszen magától értetődő, hogy azonos eredetű nép azonos természeti és éghajlati viszonyok között, azonos anyagból, azonos módon építkezett is, ha földrajzilag egymástól bármily távol telepedett is meg.

Hogy a dél-arábiai adita vagy kusita eredetű ősnép építőinek is milyen fejlett szépérzéke kellett legyen, ezt eléggé bizonyítják például a fönti képek közül a 3 és 4 számmal jelezettek. De hogy ma már ezen épületekben is szegénység és műveletlenség honol és hogy már itt is minden helyiség szegények lakásául szolgál, ezt világosan bizonyítja például a 4 számú képen az is, hogy az egykori nagy ablaknyílások már itt is befalazvák és a befalazásba kicsi ablaklyukak hagyvák, valamint még az is, hogy itt ez ablaklyukak hagyvák, valamint még az is, hogy itt ez ablaklyukakon kidugott csövek szolgálnak a szennyvizek eltávolítására. Hogy ilyesmi az épület körül mily rondaságot és bűzt okozhat, fejtegetnünk fölösleges. A kép szerint úgy lehet csak a 3. számmal jelezett épületbe nem költözött, nem telepedett még be a nyomorúság, azért mert ez épület körül még pálmás kertet látunk, az ablakokban pedig még nincsenek ott a kidugott szennyvízlevezetők, amelyek az épületet is elcsúfítják, ennek környékét pedig piszkítják.

Tudjuk hogy a dél-arábiai ősi adita és szabeus műveltséget a félsziget belseje pusztáin élő nomád, rabló nép a beduinok - az asszírok, arabok, azaz tehát a ma sémitának nevezett faj őseleme – tette tönkre. E nomádok, terméketlen és nagyobb számú népességet táplálni nem képes hazájukból, ezredéveken át, folyvást, vagy csak egyénenként vagy sokszor a tengerparti művelt városokra támadó, harcias rajokban, folyton áradta, arra amerre könnyebb és jobb megélhetési lehetőségeket találtak. Ez a mai Arab-Félszigeten ugyanúgy ment végbe mint régebben Mezopotámiában, ott is mindenütt műveltebb népet igázva k, irtva ki de átvéve, örökölve, ha csak fölületesen is, ennek műveltségét, amelyet aztán a magáénak mondott sőt hitt is. Mezopotámiában a sémita asszírok már sok ezredévvel ezelőtt vitték véghez ezt, míg a dél-arábiai Hadramaut tartományban és Áden városa környékén e folyamat még ma is tart, csakhogy itt a rablásokat, pusztításokat, a művelt őslakosság

lemészárlását a közbejött angol uralom gátolja, amiért is itt a folyamat lassúbb, és amiért itt oly szép és jó karban lévő épületek is még létezhetnek amilyet a 3 számmal jelezett képen látunk. Annyi azonban bizonyos, hogy ha itt az angol uralom és műveltség közbe nem jött volna, úgy a beduinok az őslakosság utolsó maradványait is már régen kiirtották volna.

Az is természetes dolog, hogy amely épület ben lezüllött, műveletlen nép lakik, akörül már nincsen kert, hanem puszta-ság (4 számú kép), mert ily nép virágok gondozásával nem törődik, fák pedig, ha voltak is, már nincsenek, mert azokat tüzelőnek használta el.

Vámbéry, összegyűjtött történelmi adatai alapján az Ó- és Középkorban a mai Dél-Oroszország területén nagy szerepet játszott kazárokról azt mondja, hogy kiváló harcosok, lovasok és nyilazók voltak de hogy a műveltség magas fokán is állottak. Diplomáciai összeköttetésben voltak a perzsákkal, arabokkal és görögökkel, sőt egy kazár fejedelem még az akkoriban Spanyolország fölött uralkodott mórokkal is. Városaik voltak, bátor és ügyes tengerészek, és kereskedők is, voltak valamint foglalkoztak iparral is. Gyárfás szerint e kazár birodalom hanyatlását belviszály és harcos szellem helyébe lépett fényűzés okozta, szerintem azonban főkép a belviszály, amely a királyuk által erőszakkal bevezetett zsidó vallás következménye lett, annyiban, hogy ez ellen lázadások keletkeztek, ugyanúgy mint nálunk amidőn Szent István német fegyveres erőszakkal a kereszténységet vezette be, ami Koppány és népe leveretése után máris német uralmat hozott az országra. A kazároknál az idegen vallás behozatala egyik súlyos következménye lett az is, hogy a birodalmukhoz tartozott kabarok, a zsidó vallásra térni nem akarván, Árpád törzseihez csatlakoztak, vagyis tehát a birodalomból eltávoztak. Hogy nálunk Koppány leveretése és fölnégyeltetése után következett, a behozott és uralomra jutott német hadak bosszúja elől mennyi magyarság menekült ki a balkáni és moldovai kunokhoz és besenyőkhöz, erről följegyzések nincsenek, de elképzelhetjük, amely kivándorlások következménye lett azután a sok különféle idegen, de természetesen keresztény, betelepítése is. Sőt erre vezethető vissza Szent István, saját fiának adott azon

képtelenül téves tanítása, hogy: „egynyelvű ország gyönge és törékeny.” Neki ugyanis idegenekre azért volt szüksége, hogy ezek segítségével az erőszak és elnyomás ellen lázongó magyarságot leverhesse. Viszont kitűnik e kijelentéséből, hogy azon időben *Magyarország tehát* igenis *egynyelvű volt, vagyis teljesen magyar, ami lehetetlenség lett volna ha nem* a *magyar lett volna őslakossága.* Egy csak férfiakból álló hódító hadsereg ezt nem csak századok alatt sem érhette volna el, hanem egy ezredév alatt sem, mivel hiszen nyelve már a második nemzedékben elenyészett.

A régiek a kis-ázsiai *Caisarea* városnevet görögül Kaisarea (Kaiszarea) néven, arabul pedig *Al-Kazar* néven is említik, amiből következik, hogy a spanyolországi *Alkazár* palota neve értelme sem más mint a *kastély,* mivel e kastélyt az arabok építették és mivel az arabban *al:* névelő. Ami pedig a *császár* szót illeti, tudjuk hogy a *Caesar* név eredetileg egy római régi nemzetség neve volt de amely név eredete vagy értelme a tudósok előtt ismeretlen. Ami azonban nem zárja ki azt, hogy e család- vagy nemzetség név szikul vagy kazár származású is lehetett. Valamint nem zárja ki azt sem, hogy a kazároknál a *kazár* szónak már régen is volt, valamely kiejtésében, egyúttal *ember* és *fejedelem* értelme is, ugyanúgy mint ahogy an a magyar törzseknél a *magyar* szónak is volt *ember* és *fejedelem* értelme is, valamint volt a kunoknál is a *kún* szónak ezen kétféle értelme, amely utóbbiból származott azután a *kán, kunig* és *König* = király szó is. Ezek szerint lehetséges az is, hogy a rómaiak, majd a rómaiak műveltségét örökölő nyugati népek, a hasonló hangzás miatt a római császárok *caesar* címét azonosította az ősi *kazár* = fejedelem címmel.

Kiegészítések

Fentebb már szó volt a kazár hajviseletről, amihez még hozzáteszem, hogy némely vidéken a magyarság körében napjainkig élt olyan hajviselet is, amelynél az egész hajzat volt a halántékról kétoldalt lecsüngő tincsbe sodorva, amit kétségtelenül szintén kazár eredetű hajviseletnek tarthatunk 1907-8 esztendőkben, katonakoromban, Erdélyben Maros-Torda megyei legényektől többször hallottam említeni, hogy az ottani Mezőség (ez egy nagy kiterjedésű fennsík neve) oláh férfiai hajukat ma is kétoldalt pántlikával befonva viselik

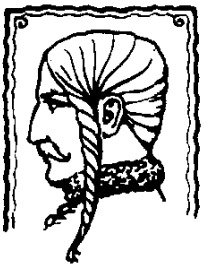

A „pántlika" (szallag) célja az, hogy a tincs avagy fonat vége vele megköthető legyen, vagyis hogy ne bomolhasson A Mezőség tudvalévőleg hajdan tiszta magyar lakosságú volt és csak később oláhosodott el; annyi azonban bizonyos hogy e hajviselet az oláhok nem a rómaiaktól hanem a nyelvileg el-oláhosított magyaroktól örökölték. Fölemlíthető még, hogy horvát nyelven is *kecska* = hajfonat, hajtincs, *kecsa* pedig = göndör hajcsiga. Viszont ezen *kecs* szótő nem is más mint a *csiga* szó megfordított alakja. Hogy pedig magyar *kecs* szavunknak még szépség, báj értelme is van, ennek oka az, hogy az ősök a fényességet, csillogást a szépséggel is azonosították, amit Ballagi szótárában a *kecse* szónál is észrevehetünk. Kecsének ugyanis régen olyan hadiköpenyt, kacagányt neveztek amelyre fényes ezüst- avagy aranycsillagok s holdkaraj voltak föl varrva Ballagi is idézi régi följegyezésből hogy „fénylik a kecse hátukon". Magam is láttam Erdélyben még olyan ködmönöket amelyek bőrébe sok apró tükör volt bevarrva, amelyek a napfényben csillogtak-villogtak, ami valóban igen szép volt. *Csillog* szavunknak tehát kazár szócsoportunk szerint *kecseg* felel meg. Hogy *csillog* szavunk is tulajdonképpen

csillogást jelent, tudjuk, csakhogy ez szarmata-szolim őstörzsünk szócsoportjabeli szó. Olvastam is Vámbéry valamely könyvében, hogy a törökben *köcsöb* is csillag jelentésű szó. Mindezekről már föntebb is szólottam, valamint láttuk már azt is, hogy a *kecsege* hal e neve is csillagalakú is csillogó pikkelyeiről származik valamint hogy e halfélék német *Stirl, Stör, Sternhausen* neve is a német *Stern* = csillag szóval függ össze, de amivel ugyane halfélék latin *sturio* neve is összefügg. Mi azt is tudjuk már, hogy őseink a csillagokat költőileg szép leányokként személyesítették volt meg, különösen pedig a legszebbet és legnagyobbat, az Esthajnal Csillagot, vagyis a Venus-t, tartották Tündér Ilona jelképének, valamint hiszen még ma is nevezi népünk a szép leányt „csillag”-nak, kedvesét a legény „csillagom”-nak, „ragyogó csillagom”-nak, ugyanúgy ahogy az igen szép és kiválószínésznőt világszerte ma is az angol „star” = csillag szóval nevezik illetve tüntetik ki. Láttuk. hogy magyar mythologiánk – a mai regéink, meséink – szerint Tündér Ilona azonos Venus-Semiramis-szal, akit Elő-Ázsiában *Istár* név alatt is tiszteltek, amely név pedig tudjuk, az *aszter, star, Stern* = csillag szóval azonos; tudjuk pedig azt is, hogy ez istennő a nőiség és a szerelem megszemélyesítése is volt. Viszont láttuk azt is, miszerint tündér szavunk nem más mint a *tündököl, tündörög*= csillog, fénylik kún szócsoportbeli igénk származéka, ugyanúgy mint ahogy an a szláv *vila* = tündér szó a mi palóc szócsoportunkbeli *világos, villog, villózik* szavaink származéka s ahogy an az olasz *fala* = tündér és az oláh *fala* = leány szónak megfelel a görög *foleinosz,* amely szó fényességet jelent. De megjegyezhetjük itt még azt is, hogy az említett szláv vila szónak pontos megfelelője a régi magyarban *villő* volt, amely szó Sebestyén Gyula által „A regösök” című műve (Budapest, 1902) 267. oldalán, egy Kelecsényi József nyomán közölt palóc népi énekben is „Villő! Villő!” fölkiáltásban maradott fönn. Sebestyén fejtegetéseiből a 269 oldalán az is kitűnik, hogy itt valamikor a világosságot megszemélyesítő nőalak küzdelméről volt szó, egy a sötétséget megszemélyesítő másik nőalakkal, aki ma csúf, vén boszorkányszerű nőként szerepel. Amihez hozzátehető, hogy a dalmáciai szlávok képzeletében a tündérek, azaz vilák, vakítóan fényes, fehér ruhában járnak

(Lássad „Zborcik” horvát néprajzi folyóirat Zagráb, 1917. évfolyam, 302. oldal) Vagyis: ismét és ismét összefüggések szinte végnélküli láncolataira akadunk, amelyeket azonban a magyar nyelv és néprajz figyelembe vétele és alapos ismerése nélkül észre venni nem lehet.

Valamikor a magyar diákoknak szigorúan meg tiltatott hogy hajukat befonják és fülökre csavarva viseljék, mint a katonák Mivel pedig azon időben a magyarságból igen kevés gyalogos katona került volt, itt hát „katona” alatt tulajdonképpen huszár értendő A régi huszárok pedig tudvalevőleg hajukat varkocsokba fonva viselték. Ismert tény, hogy ezen hajviselet a XIV. Lajos francia király magyar huszárai a francia udvarnál is divatossá tették, ahol is ez egészen Napoleon konzulság a idejéig tartotta magát, amikor Magyarországon ez az úri osztálynál már rég nem volt divatban (Lássad: A. W Grube „Geographische Charakterbilder.” 1. köt 180. old Leipzig 1897).

Láttuk hogy a hímséget jelképező ék neve a kazároknál *csák* is volt, ami azonban nem kell azt jelentse hogy az egymássalhangzós *ék,* vagy ák szót ék értelemmel ne használták volna Tudjuk hogy a latinban is *acus*, *acutus* (ákusz, akútusz) = tő, hegyes. De viszont *csák* = ék szavunkra vezetendő vissza a horvát *cako* (csáko) = atya és az olasz *ciacco* (csákko) = kan disznó.

A magyar *csók* szónak a német *Kuss* (kussz) csak megfordított alakja de jelentése ugyanaz. A horvát nyelvben is *kusac* = ízlelni, kóstolni; nem fontos tehát hogy ezen „kóstolni” igénket csak újabban a németből vettük-e, mivel minde szavak kazár szócsoportbeli eredetűek. Az oroszban viszont *kusat* = enni.

Föltűnhetett az olvasónak a kőrös szócsoportunkbeli *hólyag* szavunk kazár párhuzamát képező *hézag* – illetve *hózag, hizak* – szavunk hasonlósága a német *Hose* (hóze) = nadrág szóval. Ez is pedig szerintem aligha véletlen egyezés. Habár az olyan nadrágnak amilyet ma viselünk, valamint a feszes magyar nadrágnak is, szabása igen bonyolult (komplikált) amiért is az ilyen semmisesetre sem lehetett már meg kezdetleges őskorban – de nadrág egyik ősalakja azon bő fajtája kellett le-

gyen amelyet a Keleten, különösen a törököknél, de még néhány tizedévvel avagy félszázaddal ezelőtt a Balkán nagyrészén is, általánosan láthattunk. E nadrágalak szabása igen egyszerű volt. Egy hosszú négyzetalakú szövet- avagy vászondarabból készült úgy, hogy ezt először kétrét összehajtották (ahogy an ezt a fönti rajzon a mutatja), ami után széleit két végén, valamint lent is összevarrták, de lent úgy hogy a két sarkon a két láb kidughatására egy-egy nyílást meghagytak (a rajzon *b*). Ezután a fölső szélet kissé visszahajtva, ide szíj avagy zsinór befűzhetésére, korcot varrtak. Ha mármost az ilyen nadrágot fölöltötték és a korcba fűzött szíjat avagy zsinórt összehúzva, megcsatolták illetve kötötték, akkor az ismert bő török nadrágot kapták. Mi több, meg kell jegyeznünk, miszerint tökéletesen ugyanilyen volt a németalföldi (hollandiai) férfi-népviselet nadrágja is (a rajzon *c*); az pedig, hogy egymástól oly távol ugyanolyan alakban fordul elő, nagy régiség mellett tanúskodik, vagyis amellett, hogy valamikor általános elterjedettségű volt. Kétségtelen az is hogy az ilyen bő nadrágalakról származik népies *bugyogó* = nadrág elnevezésünk, azért mert az valóban *hólyagszerű* és járás közben valóban ide-oda bugyog is ami tehát a kazár szócsoport szerint tényleg hózag-nak is neveztethetett. A törököknél és a Balkánon az ilyen bugyogó előfordult rövid alakban, vagyis csak térden alul érően (a fönti rajzon *c*) valamint hosszúan, illetve bokáig érően, úgy férfi mint női viseletként (eme rajzon *d*), de volt ennek egy fejlettebb alakja is, amely-

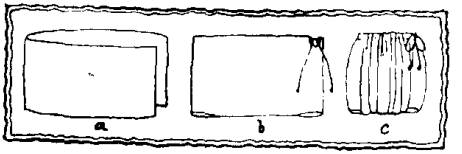

nél, hogy ez a járást ne akadályozza, az alsó rész egészen feszesre volt alakítva, amilyen nadrágot azonban csak férfiak viseltek (e rajzon *e*).

A görög *küklosz* szónak megfelel a latin *cyclus* (ciklusz vagy cüklusz), és tudjuk, a latinban a görög *k* hangnak sokszor *c* hang felel meg, amely mindkét szó értelme: kör, kerület, magába visszatérő kör. Sejtelmem szerint ezen *ciklusz* szó eredete valóban egy *csüklő, csukló* = csukló és kör, székely-kazár kiejtésű szó (*c-k* vagy *cs-k*) kellett legyen, amelynek, úgy lehet, kúnos kiejtéséből származott a görög küklosz, habár, amint láttuk, a kunoknál a kerekség egy más neve a *teke, tök, teker* szóalak volt, amelynek megfelel a törökmongol *tükerek, tögörök* = kerék, amelyről világosan észrevehetjük, hogy *tekereg* = forog kún szócsoportbeli igénkből származott, de amely szó megfordított alakjai a szerb-horvát *kotács, kotúr, koturati* = kerék, henger, hengeredni szavakban maradott fönn. Viszont a kazár szócsoportnak a körre volt még egy más szava is és ez a *koszorú* szavunk. Tudjuk, hogy *örű, orú* (romlottan: *örv)* régi nyelvünkben karika értelmű volt. Hogy koszorú szavunk is eredetileg kört, karikát jelentett, ezt nem csak a koszorú kerek, karikaszerű volta bizonyíthatja hanem az is, hogy neve a latinban, olaszban *corona* (koróna), vagyis ez nemcsak királyi, császári koronát jelentett, hanem fejre való virágkoszorút is. Egyébként pedig voltak egyszerű, karika alakú koronák is, amilyen például a híres *vaskorona* is. Hogy minden kör és karika nőiségi jelkép volt, ez eléggé érthető, de hogy nőiségi jelképként valóban szerepelt is, bizonyítja a korona szó *-ona* végzése is, mert hiszen, hogy az *ona, ana, enna* szó jelentése: nő, amúgy is tudjuk. Másrészt a latin, olasz *annus, anno* = év, esztendő; év szavunk viszont egy visszatérő időszakot jelent, amellyel *öv* szavunk egyezik, amely még a kör, kerekség fogalmát is jelenti, de amely utóbbi kettőnek meg az idő és *kor, korszak* jelentésű latin-olasz *aevum* (évum) és *evo* (evo) felel

meg a legtökéletesebben. De *anulus – anello* meg = karika, gyűrű.

Az olaszban *ghirlanda* (girlanda) is a fejre való virágkoszorú, de amelyben a *gir* szótő ismét nem egyéb mint *kör* szavunk lágyult kiejtése s amelynek megfelel a magyar *gyűrű szó* valamint az oromo *gerdzsa* vagy *gergya* = karperec, karika.

Hogy azonban mindezen *k-r, g-r* alakú kőrös szócsoportunkbeli szavak mennyire nem lehetnek árja eredetűek, eléggé világosan mutatja a török és mongol *kőrün* és *küria* (Vámbéry) kört, gyűrűt jelentő két szó, valamint a szu mer *girés gur* = korona és kör, keríteni szavak is.

Hogy *csukló* szavunknak ős nyelvünkben úgy kerekséget mint *csukódást,* zárulást is kellett jelentenie, erre vonatkozólag fölhozható a szanszkrit, de bizonyára a dravida őslakóktól átvett *csakra* = kör, karika szó is. *Csukló* szavunk mai köznyelvünkben ugyan már csak kezünk, karunk avagy lábunk izületei hajlatát jelenti, de ezen meghajlítás a csukódással természetesen függ össze, azért mert a kinyújtott tag az izületben meghajlítva, ezáltal a törzshöz közeledik, vagyis: *visszacsukódik, összecsuklik.* Másrészt az ősi „kosár" nevű cserények kerítése legkülső, kinyújtott végének is – amint láttuk – volt *csuklója,* amelynél e legkülső rész behajlítható, azaz a cserény teste felé *visszacsuklatható* volt vagyis tehát a cserény bejárata *becsukására* is szolgált. Viszont a csukló szavunk kör jelentésére utalnak a következők:

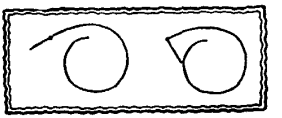

Mivel területet kerítéssel avagy fallal a lehető legkevesebb anyaggal és munkával köralakban keríthetni, ennélfogva az ősök cserényei, *karámai*, *kertjei,* várai, városai is többékevésbé kör alakúan voltak kerítve. Világos hogy innen származik a latin *orbis* = kör, kerület és *urbs* = város szavak azonossága is; az pedig hogy az orbis szónak még világ értelme is van onnan, hogy az ősök a világot is kereknek képzelték, amiről már „Kún" fejezetemben az Okeanosz névvel kapcsolatban is szó volt. Valamint említettem már *örű* (romlottan örv) szavunkat, amelynek a régi magyarban szintén gyűrű, karika értelme is volt. Hozzáteszem itt is újból az ősök az örökkévaló-

ságot is körrel, azaz önmagába visszatérő körrel, köralakba rajzolt farkába harapó kígyóval is jelképezték volt; ámde csak a magyarban egyezik egymással az *örd* és az *örök* szó.

Visszatérve *csukló* szavunkra és a bekerítés fogalmára, folytatom Gyárfás István „A jász. kunok története" című már többször említett műve I. kötete 478-480 oldalain a székelyek Erdélybe telepedéséről írva, többek között mondja: „Némely író, ez eseményt előadván, mondja, hogy ezek először *Cyglamezőn* szállottak meg, de itt az irántuk ellenséges nézetektől magukat biztonságban nem érezvén, ekkor vonultak Erdélybe; a Cyglamezőt némelyek *Ceg*léd-nek magyarázzák. E név az íróknál különböző alakban fordul elő Kézai *chigle,* pozsonyi krónika *Sig/a,* budai *ch iglad* mezei, Turóczy *czigla,* Verancz *Chikmező szegleli-ről* emlékeznek".

Mind ebből annyit következtethetünk, hogy Cegléd városunk e nevét vagy egy valamikor ott volt nagy és nevezetes cserényről, karámról vette, vagy pedig, ami valószínűbb, hogy itt egy sövénnyel megerősített táborhely, falu vagy város állott, amelynek mai Cegléd városunk utóda. Mások azonban ezen „Cyglamező" név alatt a mai erdélyi Csík-mezőt vélik, amely valóban magas hegységek között fekvő sík terület, amelyet tehát a rajta megtelepedők sövénykerítéssel zárhattak, azaz *csukhattak,* körül. A csíkmegyei e mezőséget ma is tiszta székelység lakja Részemről tehát hajlandó vagyok azt hinni, hogy a székelyek valamikor, akár Atilla birodalma bukása után, akár máskor, de valóban a dunántúli Göcsej nevű őshazájukból kiköltözve vagy menekülve, először Ceglédnél telepedtek meg, de magukat ellenségeik miatt itt sem érezvén biztonságban, Erdély hegység ei közé vonultak, ahol egy részük a mai Udvarhelyszék, mások Csíkszék és még mások Háromszék területén telepedtek meg végleg.

Ami viszont a *Csik* vagy *Csigla* névnek, azaz szónak, a zárást, zárulást, záródást jelentő *csuk, csukni* igénkkeli összefüggését illeti, nem hagyhatom megemlítés nélkül a latin-olasz *sigilium* és *sigillo* (szigillum és szidzillo) = jel, záró, lezáró jel, továbbá *sigla* (szigla) = valamit végkép befejező jel, aláírás, monogramm szavakat. Habár a latinban e szavak zárás, lezárás értelme nem is tűnik ki oly határozottan mint az olaszban, de

ezt illetőleg megjegyezhető hogy az olasz nyelv némely ősiséget is megőrizett, ami valószínűleg már a rómaiak idejében is csak a népnyelvben élt de az irodalmi latinban lehomályosult így e szavak is az olaszban sokkal határozottabban jelentenek zárást, lezárást, lepecsételést mint a latinban.

Fölemlíthető még az Égei-Tengerben lévő *Cykladok* (Cikládok vagy Cükládok) neve, amely név görög kiejtése *Kükládesz,* amely szigeteket tudvalévőleg azért neveztek így, mert ezek a szent Délosz szigetét körülveszik (küklosz = kör). Kitűnik ez elnevezéséből is, hogy a görög *-ad, -id* végzés ugyanaz volt mint a mi oly számos helységünk nevében és szavunkban is meglévő *-ed, -od, -ad* végzés; például: *Cegléd, Arad, Hunyad, Sik/ád, Borsád, Várad,* továbbá a *lized, harmad* adónemek e nevében, úgyszintén az *ezredév, század* (= ezer év, ezernyi év, száz év; a katonaságnál száz emberből álló csapat), *sokadalom* = sok ember tömege. A Cykladok is sokan lévén szigetek sokadalmát is képezik, amely mintha Délosz szent kultuszhelye köré gyűlt volna Nagyon kiemelendő tehát a fönti „Chiglad mező" (Csiglád) név, amelyben tehát ezen *-ad* végzés szintén megvan, ugyanúgy mint a Cegléd névben is.

Az ősegyszerű vadfogó, madárfogó eszközök egyike: a hurok Ehhez többnyire még csalétek sem köll, mivel elég ravaszul úgy és olyan helyre tenni ahol az állatok amúgy is járni szoktak. A madarak közül különösen a vízimadarak fogására használják igen eredményesen, például úgy hogy sűrűbb nádas közötti olyan nyíltabb csapásokba helyezik amelyek a vízen úszó madarak átjárói, járatai. A *hurok,* miként *kerek* avagy *kerék* is, tisztán kőrös szócsoportunkbeli szó és jelent tehát kört is, mivel a hurok szála (vagy ahogy népünk még nevezi: ina) mindig köralakban, karikaszerűen állítva, de egyezik e *hurok* szavunk *húr* szavunkkal is, mivel szála, azaz *húlja* állati belekből, azaz helyesebb magyar szóval állati húrokból készült (bél, belek szavunk eredetileg az összes belső részeket, szívet, májat stb. is jelentette), habár készült még állati inakból, lószőrből is, és úgy is meg emígy is rendkívül erős, elszakíthatlan volt. A hurok lényege tehát mindig a köralakban függő vagy fekvő szál – vastagabb avagy vékonyabb, aszerint hogy nagyobb avagy kisebb állat fogására szolgál – amelybe az ál-

dozat fejével megy, avagy lábával hág bele, mire a hurok a nyakára vagy derekára, illetve lábára szorul; annál erősebben mentül jobban rángatódzik. Kovács Aladár a „Néprajzi Értesítő" 1904. évfolyama 50-56. oldalain és ugyane folyóirat 1905. évfolyama 179-184 oldalain ez eszköz különböző alakjait és használati módját részletesen leírja és rajzokban is bemutatja, valamint fölhozza népi neveit is és ezek között a *csikle, csiklő, csigle* neveket is, amelyek pedig, amint látjuk, a hurok kazár-székely szócsoportunkbeli elnevezései (*cs-k, cs-g*) és amelyek pontosan egyeznek a görög-latin *kükloszcyclus* (ciklusz) kört jelentő szavakkal. A hurok e fönti magyar neveit a tudósok, valamint a népetimológia is, különféleképp magyarázzák, de természetesen épen e görög-latin szóra még senki sem gondolt. Mi azonban nem csak ezt kell megtegyük, hanem ezen *csikle* szót még a *csuk, csukni* igénkkel is összehasonlítjuk, mivel a csikle valóban csukódó azaz *összecsukló* valami, ami csukódása, azaz más kazár szóval *szükülése* által fogja meg és fojtja is esetleg meg a belé *szoruló* áldozatot, amihez hozzátehető még az is, hogy minden ilyen csikle, mivel még fő vagy lomb közé, avagy víznél nád közé, is szokták rejteni: igen gonosz, alattomos, *kaján* eszköz. Márkus Mihály a „Néprajzi Értesítő 1937 évfolyama 346-348 oldalain olyan hurkot is leír amellyel őzet sőt szarvast is foghatni; az ilyet pedig ez állatok csapásaiban (járó útjaiban) úgy is szokták elhelyezni, hogy azt a lomb is lehetőleg álcázza.

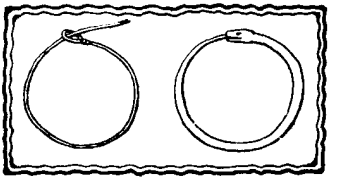

Őseinknél a kígyó a gonoszság, *kajánság,* tőrbecsalás, álnokság jelképének volt fölfogva. Tudjuk pedig azt is, hogy a nagyobb fajta kígyók a patkányt, nyulat, sőt az óriáskígyók a nagyobb állatot is fogva, hosszú testükkel valóságos *kacskaringókba* (spirálokba) csavarodnak áldozatukra és ezt így többszörösen körül *zárva,* halálra *szorítják,* megfojtják sőt csontjait is, különösen mellkasát, összetörik, és csak ezután nyelik az állatot el. És íme: a magyar *zár* és *szorít,* valamint a latin-olasz *serra* = zár és szorít igék pontosan megfelelnek a

latin-olasz *serpens-serpente, serpe* = kígyó szónak. A kígyó-hosszú teste kötélhez hasonló. Eme *sz-r* kiejtésű szavaknak lágyult *l-es* kiejtéssel a magyar *szál* szó felel meg, de láttuk hogy ugyanennek *c*-es kiejtése is van: *szár.* Viszont a magyar *szál* szónak pontosan megfelel a német *Seile* (szájle, száile) = kötél; ennek meg a német *Schlange* (slange) = kígyó, de ami hogy csak árja magánhangzókihagyásos, vagyis kopott szó, bizonyítja a magyar *szallag* és *sallang,* népiesen *sallangó* szó. A szallag és a magyar lószerszámok sallangjain a hosszú szálak *sallongó,* azaz hullámzó mozgása ugyanolyan mint a kígyóé. Folytathatnám e szóösszehasonlításokat a végtelenségbe, de elég ennyi is; csak azt hozom mégis még föl, hogy németül *Schlange* = kígyó, *Schlinge* = hurok (slange, slinge).

Ennyiből is világosan kitűnt tehát, hogy a szálból, húrból képezett hurkot, azaz a csiklét, mint összeszorító, gonosz, kaján, alattomos eszközt: kígyó hoz hasonlitatták, Ami hogy mennyire igaz, minden kétségen fölülinek teszi az afrikai aroma nyelv *kio* = hurok, kelepce szava, mivel tudjuk hogy népünk vidékek szerint kígyó szavunkat ma is ejti kiónak, *kujónak.* A már sokszor említett olasz-aroma-olasz szótár ezen aroma szót *chio, kuyo* (kio, kijo)-nak írja s *laccio* (laccso) = hurok és *insidia* (inszídía) = kelepce, alattomosan készülő, megrontó vagy gyilkos csel, de elmondottam már „Kún" fejezetünkben, miszerint a régi görögök a világot körülvevő Óceánt, azaz Okeanoszt örökkön körben haladó folyóvíznek képzelték és a világot körülvevő óriási kígyóval jelképezték volt, de hogy mindez a mi őseink hagyományaiból kellett származzon, ezt épen az *Okeanosz,* azaz *Okean* szó bizonyítja, amely nem más mint egy ősnyelvünkből származott *ó-keán,* azaz *ős-kaján* = ős-kígyó, ős-folyó elnevezés, mivel ősnyelvünkben a kígyót *keján, kaján, küon* néven is nevezték és mivel a kún szócsoport szerint ezen *kion, küon* szónak még *folyó* és *csúszó* értelme is volt; a kígyó mozgása pedig valóban: folyó, csúszó De említettem azt is, hogy a kún kion, kió szavunk szemere és besenyő kiejtés szerint: sió, és Sió nevű folyónk ma is van (a Balaton lefolyása).

Végül megtoldhatom még ez elmondottakat azzal, hogy a görögből vett latin *cyclus* (ciklusz) szót egy bizonyos önmagá-

ba visszatérő, azaz ismétlődő időtartam értelemben ma is használjuk.

Szicília szigetén áll ma is Siracusa (Szirakúza), régi nevén *Syracus* (Szürakusz) városa, Szicíliától pedig dél-nyugatra van Pantelleria, régi nevén *Cossyra* (Kosszűra) nevű sziget. E két név azonossága föltűnő, különbség csak az, hogy – szerintem – az egyikben a jelző a jelzett előtt a másikban a jelzett után következik, mert véleményem ugyanis – ha e neveket ma akárhogy an magyarázzák is – az, hogy értelmük: *ezüst-kos* vagy *ezüstös-kos,* amely állat a Hold, illetve a Holdisten, jelképe volt.

Vagyis szerintem *szűra* itt = ezüst, *kosz* = kos; ez elnevezés, ha akár a jászoktól, szikuloktól avagy valamely kazár óstörzsünktől származott is. Míg ugyanis őseink az aranyat *szár, szarany,* lágyultan *zalany* néven is nevezték, aminek maradványa a szláv *zoloto* és árja magánhangzókihagyásosan *zlato* = arany, viszont az ezüstöt nevezték *szir, szűr, szőre* néven is, aminek szintén magánhangzókihagyásos maradványa a szláv *szrebro, szribro,* lágyultan pedig a német *Silber* (szilber) = ezüst. De innen származik az is, hogy népünk, különösen Erdélyben, például a tiszta fehér lovat is következetesen „szürke ló”-nak, „a szürke”-nek nevezi; ami szerint tehát a *szürke* szónak régen *ezüstös* és *fehér* értelme is kellett legyen. Egyébként pedig a fehér színű ezüst, ha oxidálódik, valóban szürke színűvé lesz; ami bizonyára a *fehér* és *szürke* színelnevezés egymással ily összevegyülése oka is, habár valószínű még az is, hogy igen régi ősidőben az ember látóérzéke a fehéret és a világosabb szürkét egymástól még nem tudta megkülönböztetni, valamint például a sötétebb szürkét sem a kéktől és az igen sötétkéket sem a feketétől, aminthogy szürke tárgyakat népünk által sokszor hallottam is „kék”-nek mondani. Azt viszont, hogy őseink az ezüstöt még *ardel,* argir, *argyil, argal* alakú szóval is nevezték, abból is következtethetni, hogy

a latinban és görögben *argentum* és *arqürosz* = ezüst, valamint hogy viszont – amint már láttuk – a belső-ázsiai törökök az ottan még élő óriástermetű fehér vagy ezüstszürke színű juhfélét ma is *argali* néven nevezik, amely szóval meg a mi népmesénk Argyirus avagy Argyilus királyfija neve egyezik. Amely névnek azonban Heraklesz régi elő-ázsiai *Arkal* és *Erkel* névváltozata is megfelel. Láttuk hogy a megszemélyesített Nap, azaz Napisten, helyett igen régi ősidőkben még a megszemélyesített Hold, azaz Holdisten, szerepelt, amely istenség csak idővel alakíttatott át napistenséggé. De láttuk azt is, hogy eme napistenség mellett azért egy holdistenség továbbra is szerepelt, úgyhogy a kettő neve, kultusza s a velük kapcsolatos hitregék (mythoszok) is az ezredévek alatt többször össze is vegyültek. Láttuk, hogy például Kréta szigetén és Egyiptomban *Min, Men* vagy *Mend* Holdisten kossal jelképeztetett, és láttuk hogy e neve a Hold *Men, Mon, Mond* neveivel függ összze, de hogy e szó hímet, hímséget is jelentett aminthogy a németben, angolban *Mann, man* = férfi alakban ma is él de él a magyar *Mén* szóban is, habár ez mai nyelvünkben már csak hím-lovat jelent, de jelenthetett régen hímet általában is. Láttuk azt is, hogy ugyanezen *men, mend* szóalak összefügg a magyar *mén* = megy, halad, szóval valamint a magyar *mendelecs, möndőlecs* = juh szóval is, amely nevük egyrészt a juhok örök vándorlását, mendegélését, de a Hold őrök vándorlását is jelenti, aminthogy viszont *Hold* szavunk, azaz nevünk, meg ugyanígy függ össze a *halad* igénkkel, de amely összefüggéseket csakis a magyar nyelv segítségével, illetve a magyar nyelv ígen jó ismerete segítségével, vehetjük észre. Továbbá, lám, a fönti Arkal, Erkel, Argyirus nevek egyúttal még a magyar *járni, járkálni,* továbbá *eredni* = járni, menni, indulni igénkkel is összefügg, amivel kapcsolatban különösen kiemelendő az erélyi tájszólások *eregélni* igéje, amelynek értelme tökéletesen ugyanaz, mint a *mendegélni* igénké s amelyet népünk különösen a juhok mendegélésére használ. Viszont hiszen ezen eredni, eregélni igénk nek még a latin-olasz *errare* = bolyongani és *ire* = menni igék is teljesen megfelelnek, de amihez tehető még, hogy a finnben *irtolaise* = csavargó, bolyongó ember, *ura* = út, pálya, az oromoban pedig

arredu = futni, amely utóbbi szó is tehát *eredni* igénkkel azonosul. De eszünkbe kell jusson ismét az *argali* vagy *arkar* juhféle neve is, amely név, jésítéssel a mi *járkál, járkáló,* jésítés nélkül pedig *eregél,* szavainkra hasonlít Csodálkoznunk kell tehát mindezen összefüggéseken, amelyek egy-egy szóalaknak egymástól látszólag idegen értelmet is adnak de amely értelmek, hogy egymással még is összefüggésben vannak, azt mythologiánk megismerésével, íme, észrevesszük. Említettem is egyszer már, hogy ősnyelvünk egyik sajátsága volt épen az, hogy szavai sokszor, csak igen csekély kiejtésbeli különbséggel, más-más, de egymással mégis összefüggésben lévő értelmeket kapnak.

Viszont tény, hogy népmeséink szerint *Árgyilus* vagy *Argyirus* királyfi is igen sokáig és messzire kell utazzon, bolyongjon kedvese, Tündér Ilona, azaz Venus, keresésére, míg végre vele találkozhat. Ha mármost tudjuk, hogy Árgyirus a Hold is, Tündér Ilona pedig a Hajnalcsillag, azaz a Vénus is, akkor azt is észre vesszük, miszerint e jel (*a*) is e találkozást jelképezi, de amely a törökség, valamint a mohamedán vallás egyik legfőbb jelképe ma is, de amely a régi magyarok fövegét díszítő forgón is ott volt és amely ezen kívül Erdély címereként is szerepelt (*b*).

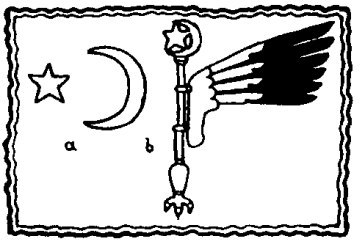

Az elő-ázsiai régi népeknél, különösen a fóníciaiaknál, tisztelt Bál vagy Bél nevű istenség a tudósok véleménye szerint Napisten volt, mi azonban már tudjuk, valamint ezt nagyrészt a tudósok is megállapították, hogy a Napisten gyakran egy régebbi holdistenség helyébe lépett volt. Ismeretes az is, hogy ezen Bál vagy Bél névnek az ottani sémita nyelvekben *úr* értelme is volt. Hogy a Bál-Sammen név értelme Ég Ura, a Bál-Csór értelem Tirusz-Ura volt, mivel Tirusz városa ottani neve Csór volt. Ebből azután Fáy Elek „A magyarok őshona” című műve (Budapest, 1910) 233. oldalán azt következteti, hogy ugyanezen istenség Bal-lton neve értelme Idő-Ura kellett legyen, illetve hogy itten ugyanezen istenség idő-istenségi

megnyilvánulásával van dolgunk Tény hogy úgy a Hold mint a Nap számunkra ősidők óta időmérőként is szerepelt. Hogy Fáy e következtetése nem önkényes, bizonyítja az hogy F. Movers „Die Phönizier" című művében ugyane nevet *örök* és *idős* értelműnek fejti meg, holott ő nem tudott magyarul és fejtegetéseinél a magyar nyelvre természetesen nem is gondolhatott, vagyis ezen *Ilon* nevet a magyar *idő* szóval össze nem hasonlíthatta. Nekünk azonban itt az is eszünkbe kell jusson, hogy a mai magyar *-ő* képző régebbi alakja *-on* volt (például ugró helyett: ugron), de amely képzőnek *-un* kiejtése is létezhetett. Valamint írtam már azt is, hogy őseink egykori (sémita és árja előtti) magas szellemi műveltsége idején, az istenségeket még nem képzelték tényleg létező személyeknek, hanem hogy ezek csak költői megszemélyesítések voltak. Például a Nap, a Hold, a Föld, a Hajnalcsillag, a Tejút, a Víz, az Idő stb. megszemélyesítései, és hogy ennélfogva a még szabad regeköltés korában minden költőnek lehetett ezeket tetszése szerint megszemélyesítenie úgy férfi vagy nőalakkal avagy akár valamely állatalakkal is. Kétségtelen tehát, hogy amikor ezen istenségeket már tényleg létező s emberszerű, vagy akár állatszerű lényeknek kezdték képzelni: ez már nagyfokú' szellemi hanyatlás jele volt. Másrészt természetes az is, hogy, habár őseink szellemi műveltségét az akkoriban igen harcias de műveletlen sémiták örökölték is, de csak fölületesen, a jelképezések mélyebb értelem teljes elhomályosulásával. Elképzelhetjük tehát, hogy ha például egy magas műveltségű egykori városban – mondjuk Aden környékén avagy Hadramaut tartományban – a harcias és vad beduinok lettek úrrá s az ottani művelt őslakosságot részben legyilkolták, részben pedig rabszolgákként a maguk számára dolgoztatták, akkor az ott talált jelképes istenség-ábrázolatokról, nem voltak képesek azt fölfogni hogy ezek jelképes ábrázolatok, hanem ezeket tényleg létező személyes istenségek ábrázolatainak vélték, valamint az ezen istenségekről szóló, jelképes értelmű, és a leigázottaktól hallott mythoszokat, regéket is csak szószerint voltak képesek fölfogni. Magától értetődő az is, hogy a hódítók és leigázók az őslakosságnak mindig éppen a művelt és vezető úri osztályát gyilkolták le, míg ennek alacsonyabb rétegét, azaz nehéz és szolgai mun-

kára alkalmasabb részét tartották meg a maguk számára rabszolgákul. Amely őslakosság ez alacsonyabb rétege esetleg maga sem tudta az istenségek és az ezekről szóló regék jelképes voltát, illetve ez maga is az istenségeket létező személyeknek, a regéket szószerintieknek vélte. A jelképezéshez, valaminek jelképes volta fölfoghatásához már igen magas szellemi fejlettség szükséges, ami azonban durva, műveletlen és vad embereknél nincsen meg. Vagyis egykori ősnépeink magas szellemi színvonalú műveltsége így hanyatlott újabb népek elszaporodásával és elhatalmasodásával mind mélyebbre, majd válott az emberiség általános elszaporodásával szükségszerűen mindinkább anyagivá, technikaivá s magas fejlettségű gépműveltséggé, de a szellemiek terén durvábbá, gonoszabbá s tehát alacsonyabb színvonalúbbá.

Hogy *idő* szavunk, illetve ennek régi *iton* avagy *idun* alakja tulajdonképpeni értelme *menő, haladó* kellett legyen, tanúsítja egyrészt *indul* igénk valamint *inda* (növényi kúszó inda) főnevünk, valamint az ezeknek megfelelő latin-olasz *andare* = menni, haladni, továbbá a szláv *ide* = megy, halad szó is, amely utóbbiak, hogy nem árja eredetűek, bizonyítja az afrikai, kámi eredetű oromo nyelv *ademu* = menni, haladni, indulni és *adma* = utazás szó. Hogy pedig az örökké, de szabályosan időszakok szerint haladó, utazó Nap és Hold számunkra az ősi időmérő volt, ez kétségtelen, úgyhogy ennélfogva régebben a Hold, utóbb pedig a nap, költőileg, az idő urának, azaz *Idő-Urának,* is neveztethetett.

Idő szavunkkali egyezésként fölemlítem itt a latin-olasz *aelas* (étász) *-etá* = kor, időszak szót.

Végül pedig összeállítom itten táblázatszerűen az alábbi magyar és nemmagyar szavakat, illetve neveket:

1) Egymássalhangzósan magyar *Örű*, *örök.*
   Kétmássalhangzósan: magyar: *kör, kerek, kerék, kor, korszak.* A görögöknél az Időisten neve *Kronosz* volt Görögül *hronosz, kronosz* = idő. De Kronoszt nevezték még *Kor* és *Korosz* néven is, amint ezt Ritter nyomán (Karl Ritter: „Die Vorhalle europaischer Völkergeschichten.” Berlin, 1820.1/1. kötet, 175 oldal) Fáy Elek is fölhozza

2) Latin *annus* = esztendő, kor, anulus= gyűrű, karika.
3) Magyar *év, öv* Latin-olasz *aevum* (évum), *evo* (évo) = kor, idő, örökkévalóság Német *ewig* (évig) = örökké.
4) Magyar: idő. *Bál-Iton* és *Idum* időistenségek. latin-olasz aetas (étász), *etá* = kor, idő. Latin-olasz *aeternitas* (etemitász), *eternitá* = örökkévalóság

Mindezek, igaz, nem kazár szócsoportbeli szavak, de nem tartom valószínűnek, hogy a kör, idő és örökkévalóság megnevezésére a kazárok nak is ne lettek volna saját szócsoportjukbeli szavai, amelyek közül azonban csak a magyar *csikie, Cegléd, Csiklád* és a göröglatin *küklosz-ciclus* szót tudtam itt fölhozni, de a többi is valószínűleg föltalálható volna. Sajnos azonban, nem ismerem eléggé, illetve nem ismerem egyáltalán, a szumer, asszír, héber, egyiptomi, örmény és arab nyelvet.

Föntebb említettem a szicíliai Szürakuza nevű várost és a Szicíliától Dél-Nyugatra fekvő Kosszűra sziget nevét. Kérdés, hogy e nevek kazároktól avagy székelyektől származtak-e? De írtam arról is, hogy a székelyek és kazárok egymásnak mily közeli rokonai voltak, hogy hiszen még kultuszbeli szócsoportjuk is ugyanaz volt, ami szerint – eltekintve attól hogy magyari őstörzseink egymásnak amúgy is mind rokonai voltak – de a székelyeket és kazárokat így úgyszólván egyazon nemzet két ágának is tarthatjuk. Ámde van még más is ami a székelyeket Szicíliával hozza kapcsolatba. Említettem már, hogy a székelyek őshazája a Dunántúl Göcsej vidéke volt, amit a tudósok nyelvi és néprajzi alapon már megsejtettek Leghelyesebbnek tartom itten egyszerűen Idéznem Fáy Elek alábbi (105. old.) sorait:

„Mind emellett Freemann a szikelek őshonát a Keleten is keresi, és föltűnik neki Athene közelében egy Szikelia nevű halom. A szikelek őshonát Maspero és Sayce derítik föl, amidőn eredetük kulcsát ama *sakalasa* és *sekulsa* neveikben látják, amelyek alatt ők a Menefta és III. Ramzesz fáraók korában Egyiptom ellen intézett támadások részeseiként szerepelnek az egyiptomi emlékeken. A sakalasa név ugyanis meglepően azonosan hangzik a szolimek országa a későbbi Pizidia

Szagalaszusz városa és mezeje nevével, amelyet Liviusz is megemlit.”. (Lib 38). Alább, 107. oldalán így ír még Fáy „Freemannak szintén föltűnik székelyeink és a szikelek neve hasonlósága (Edward A. Freemann: „The history of Sicily” Oxford 1891. I. 130 old) s csodálkozik azon, hogy a magyar krónikákban semmi nyomát sem leli a székelyek sziciliai eredetének” Hozzáteszi azonban Fáy, miszerint Freemannak is föltűnt a régi pannóniai *Segesta* (Szegeszta), ma a Somogymegyei *Segesd,* városa neve azonossága a régi siciliai szintén *Segesta* nevével. Amihez magam még hozzátehetem, hogy hiszen Erdélyben is van Segesvár nevű város és ennek közelében *Segesd* nevű falu, de amelynek neve mai szász lakossága nyelven Sász lett Viszont az Odüszszea 24 énekében, Itaka szigetéről (A JoniTenger egyik szigete) lévén szó, kétszer is említ *szikei* cseléd nőt. Miután *igen* valószínűtlen hogy a kicsi Itaka sziget görög lakói a messzi és nagy Szicilia szigetéről hozhattak volna maguknak szolganőket, inkább az tehető föl hogy a Jóni-Tenger szigetein a jászok mellett szikelek is éltek, akik azonban utóbb a tulajdonképpeni görögök által, ugyanúgy mint a Görög Félsziget és Kréta régebbi lakói, leigáztattak. Ugyancsak Fáy Elek irja a „Pesti Hirlap” 1914. március 29-i számában: „Szicilia történetírója Freemann is közös eredetűnek tartja székelyeinket Szicília őslakóival.” Az egyiptomiak által emlitett *sakalasák* avagy *sakarsák* különben Sayce szerint is azonosak az egykori kis-ázsiai *zakkur* nevű néppel. Márpedig -Kézai mester szerinta húnok maradékai hazánkban *zakul* név alatt éltek tovább.

inden tojás avagy pete a maga egész alkatában, megtermékenyülése után is, sejthez annyiban hasonlít, hogy sárgája a sejtmagnak, a sárgáját körülvevő fehérje pedig a sejtmagot körülvevő sejtanyagnak felel meg. A tojássárgáját azonban népünk még *szék* avagy *szik* (tojás-széke, tojás-szike) néven is nevezi Ezen *szék* szavunk megfordítva *közép* szavunk-

kal is kapcsolatba hozható, amelynek központ és székhely jelentése is lehet de amelynek még megtelepedési hely, állandó tartózkodási hely értelme is van, mint például a székelységnél a Csikszék, Udvarhelyszék, Sepsiszék stb. helységelnevezéseknek. Kétségtelen, hogy ezzel rokon a *sziget,* régi nyelvünkben *szeget, szeged* szavunk is, amely egy víz által körülvett földet jelent, amely tehát, habár csak kétdimenziósan, de úgy van viz között mint a tojás szike vagy széke a fehérje, avagy mint a sejtmag (azaz a sejtszék) a sejtanyag között. De eszünkbe juthat még szikra szavunk is, mivel láttuk hogy őseink a szikrát tűzmagként is fogták volt föl, valamint életszikra jelképének is tekintették. Márpedig való igaz, hogy a sejt lényege a kicsi sejtmag, amely nélkül a sejt nem életképes, valamint tudjuk azt is, hogy a mozdulatlan női petesejtet életre keltő, megtermékenyítő, sebesen mozgó, előre törekvő hím ondószálacska tulajdonképpen nem más mint egy sejtanyag nélküli kicsi *sejtmag,* amely tehát valóságos életszikraként, erőnyszikraként, is fogható föl. írtam hogy Erdélyben *szikra* kicsit is jelent.

De láttuk azt is, hogy a kialakulásban lévő világok, a ködfoltok (*kőd* szavunknak a kazárszékely szócsoportban *gőz* szavunk és a más nyelvekben fönnmaradott *ház* szó felelt meg), vagyis a nebulózák, bár eleintén alaktalanok (*kuszák, kócosak: kaosz*), de utóbb egy központjuk, azaz tehát *székük* vagy *szikük* képződik, amely központjuk azonban *kezdetben* még csak egy testetlen mértani pont, de amely pontban utóbb valóban mag, azaz *szék* vagy *szik* képződik (megfordított szóval: *közép,* és *geszt,* újabb műszóval: központ). Tudjuk, hogy az ilyen világködök ekkor egyúttal örvénylő forgásnak is indulnak, amely örvénylés központjában képződő magot magyar, azaz kazár, szóval *góc* (műszóval gócpont) néven is nevezhetünk. Kiemelendő, hogy népünknél ezen góc szó alatt a konyha tűzhelyét nevezik, vagyis a konyha és az egész lak igazi központját. Itt ég a tűz, itt főznek, az ősegyszerű lakokban itt esznek is. Itt mondják el egymásnak az elmondandókat, itt tanácskoznak. Télen ide gyűlnek melegedni, sötét este itt van világosság, itt folyik a regélés, elbeszélés, mesél és, énekmondás, valamint az ősegyszerű lakokban itt, a tűz körül, háltak is. Láttuk hogy

a legősibb lakok gömbölyded kupolaszerű, avagy hegyes kúpalakú kunyhók is voltak, amelyek kazár neve *ház, házag* is volt. Ezeknek pedig mindig *közepében,* vagyis tehát valósággal is központjában, volt a tűzhely, vagyis a tűz, amely fölött a kunyhó legtetejében volt a luk, az ók vagy óg, amelyen át a füst elszállhatott. Eszerint tehát góc szavunknak is központ értelem ugyanúgy megokolt mint ahogy megokolt, habár más alapon, a *szék* szavunk székhely és központ értelme is.

De *tűz* szavunknak magának is kellett legyen központ értelme is, aminthogy a latinban fönn is maradott a kabar szócsoportbeli *locus* (fókusz) szó, amelynek úgy tűz mint központ értelme van. (Megjegyezhető, hogy *tűz* szavunk, két sziszegőmássalhangzós szó lévén, úgy kazár mint szemere és besenyő szócsoportbeli szóul is vehető).

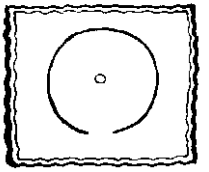

Láttuk hogy népművészetünkben ma is általános az alábbi rajz a alakja, vagyis a világkezdő ősköd stilizált ábrázolata. Ezért számunkra meglepő tény tehát az, hogy, amint ez ismeretes, és amit például Hreblay Emil is „Tyúktenyésztés” című művében (Budapest, 1902.) leír, a tojás fehérje a tojás székét több rétegben, szintén kacskaringósan rétegeződően veszi körül, amit metszetben úgy ábrázolhatunk, ahogy an azt e rajzon *b* mutatja s amit például keményre főzött tojás fehérjét gondosan meg figyelve, észre is vehetünk. Kétségtelen mindenesetre, hogy az ilyen örvényszerű alakulat csakis forgás következtében jöhet létre. Lehetséges, hogy a tojássárgája a peteszékből valókiindulása után a petevezetékben való útja közben önmaga körül többször megfordulva halad előre s hogy a petevezeték mirigyek által kiválasztott tojásfehérje ezért rakódik rája ilyen kacskaringós réte-

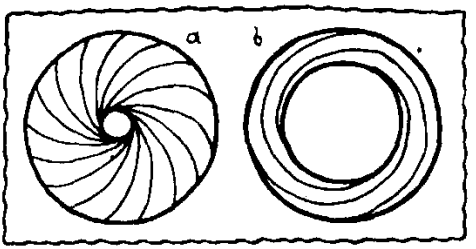

gekben. Ámde tudvalévő az is, miszerint a tojássárgája a már kész és megtojt tojásban is képes forogni, mert ugyanis, ha a fekvő tojást akárhányszor meg is fordítjuk, a tojássárga fölületén lévő kicsi, fehéres, lencseszerű csirakorong (nevezik „kakashágás”-nak is), amelyből költéskor lesz a fejlődésnek induló ébrény, mindenkor hamarosan fölül kerül. Sőt tudjuk azt is, hogy a költőkészülékben költött tojásokat is többször meg kell forgatni, mivel a bennük fejlődő ébrény is csak igy képes erőteljesen fejlődni, mert a kotló tyúk is maga alatt a tojásokat forgatni is szokta. Márpedig, ha a csirakorongocska mindig fölül kerül, vagyis ha a sárgája a tojásban forog is, akkor ez is okolja a fehérje *kuszálódását* vagyis örvényszerű alakulását, amely alakulata azután hasonlít a világködök, azaz nebulosák örvényszerűségére.

Amint azt a fönti rajzon látjuk, népi díszünk és a tojás szóban lévő alakulata között a lényegesebb különbség csak az, hogy amaznál a középső mag, vagyis a *szik* kisebb, a tojásnál pedig nagyobb. Azonban nem is valószínű, hogy ezen ábrázoltakhoz őseink épen a tyúktojást vették volna alapul, hanem sokkal valószínűbb hogy a világködökről tudván és ezek alakját is ismervén, e díszükhöz, illetve jelképükhöz, emezek szolgáltak volt alapul, habár emellett tudomásuk lehetett a tojás ilyen alakzatáról is. Egyébként pedig, ha egy világködben eleintén a *közép,* vagyis a *kezdet,* valóban csak egy mértani, azaz testetlen pont is, amely azonban amellett hogy forog, milliomod évek alatt folyton növekedik és sűrűsödik, majd tüzesedik is, úgyhogy a *központ* és *tűzpont* itt is ugyanaz lesz és amit a latinban fönnmaradott kabar szócsoportbeli *focus* szó ki is fejez.

Kétségtelen azonban, hogy mindaz, amit itt most elmondottam, még csak sejtelem de ami további tanulmányok, tapasztalatok és megfejtések segítségével a jövőben tökéletesíthető lesz.

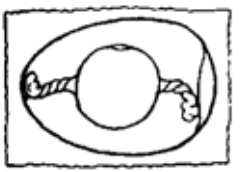

Csak egy megjegyzést kell azonban itt még megtennem: A tojássárga csirakorongját „kakashágás”-nak is nevezik, ami úgy lehet csak a német „Hahnentritt” fordítása, de ami annyi-

ban helytelen is, hogy e csirakorong a meg nem termékenyített tojáson is megvan, csupán nem fejlődésképes Annyi viszont tény, hogy minden tojás illetve pete, kialakulása legelején még csak egyetlen, egyszerű sejt. Továbbá, a tojássárga külső hártyájához tapadóan, innen a tojás o két vége felé a zsinórszerűen csavarodó két úgynevezett „jégzsinór" indul ki. Jelenlétük oka, illetve célja, biztosan megállapítva még nincsen. Ezek szempontunkból azért érdekesek, mivel láttuk hogy őseink szimbolikájában a *gúzso* vagyis a kötél azaz zsinór módjára csavart alak szintén szerepelt. Hogy tulajdonképpen mit jelképezett, nem tudom, bár lehet hogy a köldökzsinórt is (E kérdés, azaz a gúzs avagy csavart kötél alakú jelkép megfejtését lássad e kéziraton az évekkel később találtam és betoldottam cikkekben.).

Hogy a gúzs még az asszíroknál is jelképként szerepelt, mutatja ezen asszír ábrázolat is. Amelyen egyúttal azon, a bogarakat avagy lepkéket jelképező négyszárnyú nemtőket is látjuk, amelyekről már föntebb is írtam, amelyek a hímport közvetitve, a virágok megtermékenyítését is végezték.

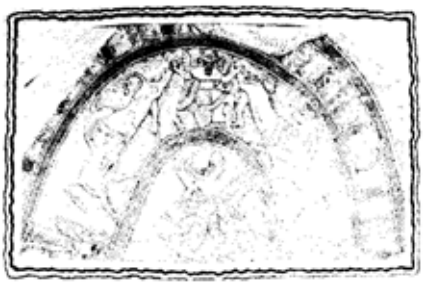

Perrot et Chipiez nyomán „Historie de l' art." II. 771. old.

Már korábban is írtam az élet ősanyagát jelképezett polipról és bemutattam, Huszka József és a francia Perrot és Chipiez nyomán, krétamykénéi műveltségből származó azon polipábrázolatot, amely tehát a minden élőlény eredetét, ősanyagát képező protoplazma jelképe volt. Úgy Perrot és Chipiez, valamint Huszka is te-

hát azon véleményen voltak, miszerint ezen pitanebeli vázafestmény stilizált polipalakja a minden élőlény őskeletkezését akarja ábrázolni avagy helyesebben szólva: jelképezni. A mai tudomány szerint is minden élőlény, illetve minden élő sejt, ősalapanyaga a kocsonyaszerű protoplazma. Láttuk föntebb a szintén a kréta-mykénéi műveltségből fönnmaradott több olyan polipábrázolatot amelyeken rendesen, ha többé vagy kevéssé határozottan is, de ott van a kacskaringóvonal. Ez a valóságnak annyiban meg is felel, hogy a nyugodtan ülő közönséges polip (Octopus vulgaris) indái végét valóban szokta kacskaringóvonalba is szedni (lássad a vonatkozó oldalak rajzain), amit jász, székely és kazár törzseink, akiknél a kacskaringó vallásos jelkép is volt, ősidőkben, polipábrázolataikon stilizálva és erősen túlozva tüntettek föl Láttuk azt is, hogy a csupa kacs- avagy kacskaringóvonalból álló amaz örvényszerű ábrázolat a tényleg örvényszerűen azaz kacskaringósan mozgó ősködöt, a világködöt, őseinknél ez ábrázolat jelképzete. Itt viszont megsejthetjük, hogy valamikor – mielőtt ősműveltségünk elhanyatlásával sok minden összezavarodott volna -tehát a polippal inkább az élőlények vízben való őskezdetét jelképezték volt Láttuk föntebb azon krétamykénéi és kereszténység előtti és jelenkori magyar szívalakú díszítményeket, amelyek jellegzetes alakját itt, leegyszerűsítve ismételem (a ősmagyar sírokból, *b* kréta-mykénéi, c mai magyar zsinórdíszítmény). Láttuk, hogy az itt *c*-vel jelezett de föntebb több változatában is bemutatott díszt népünk ma „csukafő”-nek nevezi.

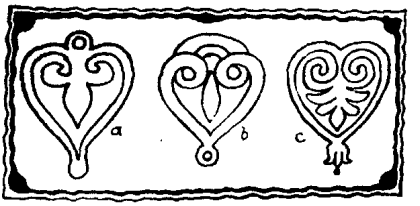

E *csuka* halnevünk tisztán kazár szócsoportbeli szó írtam azt is, hogy miután a csuka vízi állat, ennélfogva e dísz íly elnevezése még a vízzel illetve a tengerrel is, ha már egészen elhomályosultan is, de még fönntartani látszik a kapcsolatot, vagyis lehetséges az is, hogy a *csuka* szó valamikor a polip egyik kazár-székely neve volt. Megjegyezhető itt még az is, hogy e *csuka* halfélét jelentő szavunk nem is áll egymagában mert Erdélyben például a pisztrángot ma is

csüge-nek nevezik és ott *Csüg*és nevü patak is van, amelyet az oláhok ma Csuges-nek neveznek *(Pisztráng* szavunk viszont lehet hogy a latin *piscis* [piszcisz] szóátvétele, habár e latin szó kétségtelenül ősbesenyő s valószínűleg szabin eredetű s így a latin *pisztrix* = tengeri szörny szóval is összefügg.). Továbbá az olaszban ma is *acciuga* (accsúga) a neve egy apróbb tengeri halfélének, amely olasz szó eredete aligha más mint névelővel a *csüge.*

Idézem itten mégegyszer Huszka és Perrot és Chipiez után a következő sorokat: „Szerinte (Perrot szerint) az ábrázolat egy csöppet sem naturalisztikus. A polip hosszú karjai (értsed: indái) között látható halak, ludak, flamingók, pillangó, tövisdisznó, ló és ázalagok (értsed puhányok) nem véletlenül, térkitöltésül kerültek oda. (Megjegyezem: hogy mennyire nem, bizonyítja az is, hogy némelyik állatalak lábai a polip indáit keresztezik is, tehát nem csupán térkitöltésül lettek odatéve, hanem a meglévő szük térbe erőltetve is lettek, azért mert ábrázolásukat a festő szükségesnek tudta) E kép az *ősnemződés* ábrázolása, mely által azon kor embere az élő lények eredetét és keletkezését akarta megmagyarázni, a szemlélő elé varázsolni. Itt a polip a mindenféle állattá átváltozó anyag jelképeként szerepel. A polip lábainak (értsed indáinak) végét és testét körülvevő görbék jelezik a nemző kiáramlást, a kavargást, amely beszív és termékenyítés után kilök. Ez a teremtés, avagy inkább átalakulás a polip által létrehozott tölcsérben (értsed: forgatagban) és örvényben történik. A tengeri sün, a csikóhal a négylábúvá változás útján vannak. Sajátságos a polip lábai végén alkalmazott négyküllős köralak, amely az európai bronzkor leletei között gyakran szerepel.” (E jelről bővebben „Avar” fejezetünkben kellend foglalkoznunk).

Ha mármost tudjuk, hogy az élőlények, illetve az élő sejtek alapanyaga a protoplazma, amely még alaktalan, nyálkaazaz kocsonyaszerű anyag, és ha tudjuk, hogy őseinknél az életkezdő ősanyag, a minden élet, minden élőlény eredete a polippal – tehát egy csonttalan puhánnyal (habár a valóságban rendkívül szívós anyagú) – is jelképeztetett, amely állat egész teste nyálkás is, akkor azt is föltételezhetjük, hogy a szintén ilyen testű és nyálkás *csiga is* jelképezhette ugyanezt, – amely

csiga szó hiszen a *csuka* és *csüge,* kazár szócsoportbeli szavakkal teljesen azonos, de amely szóazonosságot a legtökéletesebben megokolja azon tény hogy a csigának kacskaringóba csavarodó háza van de hogy tökéletesen ugyanilyen háza volt az őskor ammonitesz-polipjainak és van ma is ezek elég közeli rokonainak a nautilus polipoknak is. (lássad fentebb). Mind ezek tehát egymással azért egyező dolgok mert, hiszen láttuk, a kazárok legfőbb vallási alapjelképe a kacskaringó- vagyis a csigavonal (spirál) volt, a *csiga, csüge, csuka* pedig kazár szócsoportbeli szavak. Úgyhogy jogosan föltételezhető, miszerint valamikor a polip egyik kazár neve egy *csige, csüke, csüge, csuga* alakú szó lehetett. Azt pedig hogy „egyik", azért mondom, mivel más, szintén kazár nevét sejthetjük a *kocsonya* szavunkban is. Mivel pedig a kocsonya (németül Sulz, olaszul gelatina) a protoplazmához hasonlítható, ezért azt is sejthetjük, hogy őseink a protoplazmát és ennélfogva az ezt jelképező polipot is, *kocsonya* néven is nevezhették Amely föltevés annál valószínűbb, hogy a szó *-onya* része *anya* szavunkkal azonos, őseinknél pedig az anyag nőiségként volt fölfogva, ami szerint tehát a protoplazma és az ezt jelképező polip is, költőileg, az élet ős anyjának volt fölfogható. Igaz ugyan, hogy mai *anyag* szavunk az *anya* szóból származik, csakhogy ez a latin *mater*= anya és *materia* = anyag, szavak nyelvújításkori fordítása, ámde e latin mater és materia szavak azonossága azt bizonyítja, hogy az anyagnak életlétrehozó ősanyaként fölfogása ősrégi eredetű eszme. Mivel viszont a mi ősműveltségünk úgy a rómainál mint a görögnél is sokkal régibb, eszerint okszerűen föltételezhető, hogy ez eszme is ősműveltségünk egyik hagyatéka.

Láttuk az eddigiekből, hogy a jászok, székelyek és kazárok egymásnak közelebbi rokon őstörzseink voltak. Korábban jeleztem volt már, hogy a jászok alapjelképei ezek (valamint a négy- vagy nyolcágú csillagalak) voltak láttuk azután, hogy a kacskarin-

gó vonal a kazároknak meg épen legfőbb jelképe volt. De láttuk azt is, hogy úgy a jászoknak, mint a székelyeknek, mint a kazároknak közös jelképe volt úgy a szögletes mint az ennél valószínűleg régibb, még nem szögletes horgaskereszt is. (lássad lejjebb.) Az itt jelezett alak régi magyar hímzésről való, a *b*-vel jelezett a kréta-mykénéi ősműveltségből. a *c*-vel jelezett pedig kelet-turkesztáni. E nehány alakot itt a könnyebb összehasonlíthatás miatt ismételtem. Mondottam ugyanis föntebb, hogy ősnépeink jelképei nem voltak holmi csak úgy kitalált mondvacsinált jelképek, hanem hogy ezek a Természet örök törvényein alapulva, okszerűen alakultak ki. Ez állításom bizonyítják ezen itt bemutatott, a fény chromatikus polarisatioja által keletkező öt kép is (itt színek nélkül lefényképezve), amelyek tehát nem embercsinálta képek, hanem a Természet törvényei szerint keletkeznek (lássad ezeket színesen a Meyers lexikon „Polarisation des Lichtes” cikkében) .Ez alakulatok közül az itt 2, 3, 4, és 5 számmal jelezettek körében a jászok négyszirmú virágalakját látjuk (a rajzocskán: 1.), az 1 és 2 számmal megjelöltön a jászok beszegett szélű négyzetét (a rajzocskán: 3), sőt a 4 számmal jelezetten a horgaskereszt közepén ott látjuk még a beszegett szélű jász négyzetalakot is, ugyanúgy mint a föntebb; rajzon a *b*-vel megjelölt, a kréta-mykénéi műveltségből származó horgaskereszt-alak közepén is. De nem kevésbé érdekes az itt

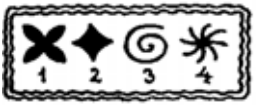

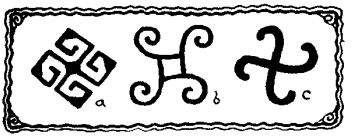

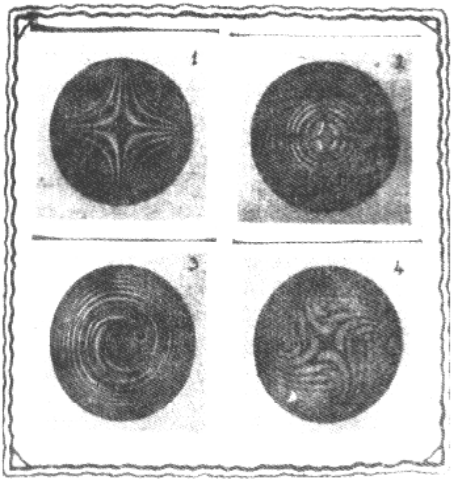

5 számmal jelezett alakzat annyiban is, hogy ezen meg a föntebb már bemutatott ezen jelképre emlékeztet, amelyről említettem, hogy Kínában általános, és amely egyébként Korea régi nemzeti címere is és amelyről föntebb láttuk, hogy úgy kazár mint besenyő jelképnek is tekinthető, *mivel* kacskaringóban örvénylő csöppalakokból áll. A különbség itt csak annyi, hogy e jelképben a két csöppalak közül az egyik világos, a másik sötét színű és hogy a két csöppalak között nincsen köz, ellenben a polarizált fény által létrehozott alakzatnál mindkét csöppalak világos színű és közöttük sötét köz van. Mégis ezen nehány fénykép is már azon sejtelmet keltheti bennünk, hogy őseinknek a fény chromatíkus polarisatiója által létrehozott képekről is már tudomása lehetett. Mindenesetre azonban a tény hogy ősműveltségünk jelképei és természeti dolgok között ilyen csodálatos egyezések vannak, azt is megsejtetheti velünk, hogy ősműveltségünk irányában még mennyi további kutatást kellene végeznünk és hogy ezáltal mennyi mindent födözhetnénk még föl.

Érdemes írnom még a kocsiról illetve a szekérről is Hogy a régi, rugós kocsi magyar találmány és hogy ez csak a XV. században terjedett el Európa szerte, eléggé ismeretes, nevét pedig a Kocs, Komárommegyei magyar falu nevétől származtatják, ahol az első „kocsi”-kat föltalálták volna, (Lássad: Meyer-féle német Lexikon „Kutsche” cikkét, valamint: Spamers: „Weltgeschichte”, VI köt. 67. old. Leipzig, 1894.)

Hogy a kocsi, más magyar nevén a *hintó.* valóban Magyarországból származott, előbb Ausztriába s innen tovább, nem kétlem; nem hiszem azonban hogy ez csak újabb, XV századbeli találmány volna, ha azelőtt Magyarországon kívül nem is volt ismeretes, sem azt nem hiszem, hogy nevét Kocs falu után kapta volna, s e névszármaztatást amolyan „népeti-

mológia”-félének tartom, még ha urak találták is ki. Szerintem az ilyen hintó, vagy ahogy népünk még nevezte „hintószekér” (hintázó-szekér) *kocsi* nevét kacs alakú rugóiról kapta, amely kacsokat régen hajlékony faágakból, utóbb pedig rézből, bronzból, majd vasból és acéllemezekből készitették. Miután pedig ezen kacs, vagy *kocs* székely-kazár szócsoportunkbeli szó, ennek magyar-kún megfelelője *gamó, kampó;* a latinban *hamus* = horog, kőrös megfelelője: *horog, görbe,* latinban *curvus* (kurvusz) = görbe, eszerint a *kocsi* szó is ősrégi. Hogy pedig *kacs* szavunknak *kacs, kocsú, kocsi* kiejtése is létezett, kétségtelenné teszi az, hogy *kacska* = görbe szavunknak népünknél *kocska* változata is él (lássad Ballagi szótárában). Az olyan ősi kocsiknak tehát, amelyek alakját leegyszerűsített vázlatban e rajzon tünteti föl, fontos alkatrészei kacsalakú rugóik voltak, amelyek előnye az volt, hogy a bennülésre vagy teherviselésre való részük mintegy *hintázóan* függött és igya bennülő embert avagy a belerakott terhet tehát nem rázta, úgy mint azt legkisebb egyenlőtlenség ei miatt is, minden rugótlan szekér bizony rázza. Az ilyen rugós kocsikat, amint ezt Spamer is megemlíti, 1558-ban, Braunschweigban (Németország) a használatból kitiltották, azon megokolással, hogy elpuhulást okoznak!

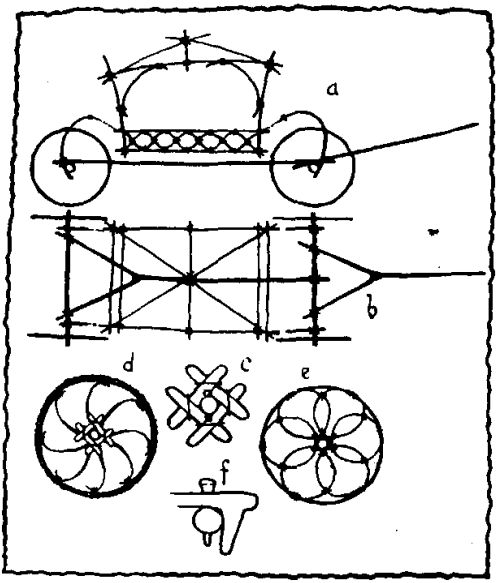

Látjuk tehát, hogy az ilyen kocsik *hintó* elnevezése is rugós voltukról származott. *Hintó, hinta, hintázik* szavaink rokonai a hehezetnélküli *ingó, ingas, inog,* továbbá a hehezetes

himbál, himbálódzik = inog, függő helyzetben ide-oda mozog, valamint a tájszólásos *hingái* = hintál (Ballagi: és a *hinkhánk legény* kifejezésünk. amely ide-oda kószáló, semmittevő, léha legényt jelent (Ballagi). Úgyhogy a német *hinken* = inogni és *henken, hangen* = akasztani, függeni, lógni igék ősnyelvünkbőli származását is észre kell vennünk.

Ismeretes, hogy *kocsi* szavunk *Kutsche* (kuccse) kiejtéssel a németbe is átment és innen különböző változatokban más nyelvekbe is, természetesen mindig a rugós kocsi megismerésével és használatával együtt.

Még gyermekkoromban hallottam volt Marosvásárhelyen avagy Segesváron, vagy talán Albertfalván (Buda mellett) arról beszélni, hogy régen, holott a „pünkösdi király" lovon ment a falun végig, de utána a „pünkösdi királyné" *hintóban* jött (megválasztatásuk után dísz- és diadalmenetükben), de amely hintót nem lovak hanem legények és leányok húztak E hintót pedig mindig külön ez alkalomra készítették volt, csak fából és vesszőből, csak kötözéssel, mert abban semmi vasból valónak lennie nem volt szabad. A „kasa" is csak vesszőből való volt, teteje zöld lombbal födve, a királyné pedig lombágyon félig fekve ült, csupa virág között és virágkoszorúsan. Fönti leegyszerűsített rajzomon a lombfödést valamint a lombágyat is azért hagytam el, hogy a hintó szerkezete látható maradjon. A rajzon a alatt e hintót oldalnézetben, *b* alatt pedig fölülnézetben tüntetem föl. Látjuk e rajzokon azt is, hogy itt minden kötözés segítségével és nehány facövek alkalmazásával készült, úgyhogy a vasalkatrészek alkalmazása tilalmát okvetlen az emberiség azon őskora, bár öntudatlan, emlékének kell tartanunk, amelyben az ember, az egy lágy aranyon kívül, más fémet még nem ismert.

Az olyan kerékagyat amilyet *c* alatt rajzoltam meg, ősegyszerű vízemelő kerekeken (a földek öntözése céljából készülteken) még nemrég folyók mentén, a folyóvíz által hajtva, láthattunk Az ilyen kerékagyak is tehát csak fából, kötözéssel, vas nélkül készültek. Igaz, úgy ezek, valamint a fatengelyek vége is, nem volt nagyon tartós, de könnyen cserélhetők voltak és semmibe sem kerültek

Szintén kizárólag hajlékony vesszőből, és kötözéssel, készültek a kerekek is (a rajzon *d* és *e*). Természetesen ezek sem voltak nagyon tartósak, de semmibe sem kerültek és tartalékkerekeket mindenki vihetett magával, valamint ilyen kerék utazás közben is készíthető volt. A kerekeknek a tengelyről leesése ellen fából való cövek („kerékszög”) szolgált (a rajzon *c*).

A *d* rajzon a kerékagyat is odarajzoltam, az e rajzon nem A keréktalpat kopás ellen köröskörül rákötözött, szintén csak hajlékony vesszőből fonott vagy csavart gúzs védte (a rajzon *d*).

Az ilyen kerekeknek, miután hajlékony vesszőkből készültek volt, nagy előnye az volt, hogy merev küllőik nem lévén, ennek folytán sem voltak rázósak, vagyis hogy a tengely, illetve a kerékagy és a keréktalp között is rugalmasak lévén, a hintó kasában ülők ennél is kevesebb rázást éreztek. (Ilyen rugalmas küllőket, acéllemezekből valókat, merev küllők helyett, ma is alkalmazhatnánk). Teljesen avagy majdnem teljesen merev az ilyen kerekeknek csak karikája (talpa) lehetett, vastagabb, erősebb és egymásmellé kötözött három vagy négy, körbe hajlított vesszőből, botból készülten.

Ha tehát az ilyen kocsik, vagy hintók, körülbelül száz év előttig és csak a pünkösdi királyválasztás népszokásában maradtak is fönn, de nem kell kételkednünk abban, hogy őseink már ezredévekkel ezelőtt is ugyanilyeneket utazásra is használtak.

A hátsó kerékpár villaalakú rúdja, amint azt a *b* rajzon láttuk, hegyével az első kerékpár tengelyéhez volt kötve, vagy pedig kampóval és cövekkel is biztosítva (a rajzon *f*). Ennek előnye mindkét esetben meg az volt, hogy kanyarodásnál a két első keréktengelye oldalt elhajolhatott, úgy ahogy an azt e rajzocska mutatja, ami által a kocsisokkal könnyebben kanyarodhat, fordulhat; aminthogy ez ma is minden szekéren és kocsin is így van, csak hogy vasalkatrészek segítségével

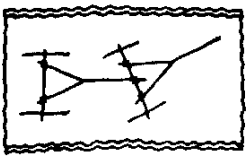

A szanszkrit nyelvben *csakra, csakara* = kerék, kör, karika, amely szó, amellett hogy kazár szócsoportbelí, ami *szekér* szavunknak csak mélyhangzós kiejtése. Bizonyos pedig, hogy *szekér* szavunk (tájszólásos *szeker*) eredetileg szintén csak kerék, karika, kör értelmű volt, vagyis kazár szócsoport szerint *szekér* ugyanaz mint kún szócsoport szerint *teker* és *tekereg* (avar szócsoport szerínt *forog,* besenyő szócsoport szerint *csavar* vagy *facsar*) Láttuk már, hogy a törökben, mongolban *tekereg, tögörök, tükerek* = kerék. Amihez tehető, hogy a szerbhorvátban *csekrk* = föl húzó, vontató *csiga* (német nevén Winde, a magyar folyami hajókon *gugora),* aminek lényege vízszintesen avagy függőlegesen álló henger (nevezik a hengerét „dob"-jának is) amire a vontatásra, húzásra vagy súly emelésére szolgáló kötél avagy lánc fölcsavarodik. Látjuk tehát, hogy ezen szláv *csekrk* szó nem egyéb mint *tekereg* szavunk kazár *csekereg* vagy *szekereg* kiejtésének kopott, magánhangzókihagyásos alakja.

Ha azonban voltak kacsalakú rugók (e rajzon 1, kazár és székely) hintókon, kocsikon használatban még egy-két századdal ezelőtt is, de voltak bizonyára régen más alakúak is. Olyat mint e rajzon 2 (szemere) kocsikon, szekereken ma is látunk, ma természetesen nem vesszőből hanem acéllemezekből készülve, az olyanok létezettsége mint 3 és 4 (besenyő és kabar) pedig sejthető.

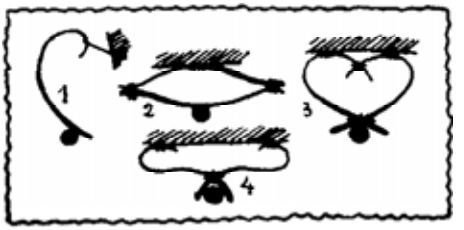

Miután itt a szekerekről és kocsikról kellett szlanom hozzáteszek itt nehány szót a szekér és kocsi eredetéről is:

Aminthogy napjainkig is van könnyű szekér valamint inkább csak személyszállításra való kocsi, de van csak igen nehéz terhek szállítására szolgáló úgynevezett társzekér is, úgy régen is e kettő egymástól különálló valami volt, sőt e kettőnek egymástól különálló, egészen más eredete is volt, habár utóbb, az ezredévek folyamán e kettő egymással össze is vegyült, más szóval, a kettő között átmeneti alakulatok is létrejöttek.

A két különálló eredet pedig a következő:

Már az ősember is, ha valamely olyan terhet akart tovaszállítani, amelyet vállán távolabbra vinnie igen nehéz lett volna, úgy segített magán, hogy ágat tört avagy vágott magának, két- vagy három-villás agút, amelyre a terhet kötözte (e rajzon pontozott vonallal jelölve) s az egészet így húzta maga után, avagy nagyobb súly esetén valamely háziállatával, húzatta. Ez így különböző népeknél ma is előfordul még, valamint megvan ez még magyar népünknél is annyiban, hogy például széna hazahordásánál használnak ilyen eszközt is, amely azonban már sokkal tökéletesebb, annyiban hogy reá keresztben tengely kötve, ennek két végére pedig egyszerű fakorongból való kerekek alkalmazvák. Világos, hogy mivel ez már a kerék ismerésével jár, ha sok ezer éves is, de már későbbi fejlemény és hogy a fönt szóban volt ágakból, vesszőből font hintóval lehet körülbelül egyidős. Nálunk ma csakis állatokkal húzatják Mikor azután, hogy nagyobb mennyiségű terhet (szénát avagy bármi mást) is szállíthassanak, két ilyen villát kötöztek egymásután, ugyanúgy ahogy an azt itt fentebb megrajzoltam, akkor már a könnyű magyar lőcsösszekér őse is kialakulva volt, de ugyanígy a kocsi és hintó őse is.

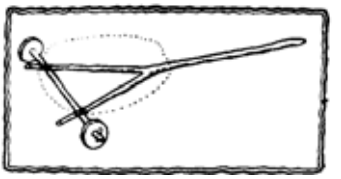

Egészen más volt azonban a nagy terheket is szállítani képes, irodalmilag ma hibásan „társzekér”-nek nevezett nehéz szekér eredete, amelyet népünk ma is igen helyesen *tálszekér* néven nevez, azért mert ennek kerekei ősidőben küllőtlen és

nagy, kerek fakorongok voltak. *Göncöl* szavunk régibb nyelvi adatok szerint, főnévként, valamilyen *tengelyszerű* dolgot jelentett, de ige ként: *göncöl, göncölni,* valamilyen gurulást, forgást, hengeredést. Ki is emelhető, hogy *göncölög* és *hengereg* egymásnak hangtani rokona is: *g-n* és *h-n.* (Kún szócsoport). De jelentenie kellett ezenkívül e szónak még hímséget is, amivel Ballagi szerint *Göncöl* férfi név is volt és a Konrád név megfelelöjeként is használtatott. Ma e szó, illetve név, nyelvünkben már csak a Nagy- és Kis-Göncölszekere ismert két csillagkép nevében fordul még elő, de amelyet népünk némelyütt, különösen Szegeden és környékén *Döncöl-* és *Döncör szekere* néven is nevez. Kétségtelen mindenesetre, hogy ezen *gönc-* vagy *dönc-*szótő régen kerekséget és tulajdonképpen hengeredést, hömpölygést jelentett, amit bizonyít *göndör* szavunk is, amelyből *göndörödik* igénk is származott és amelynek úgy értelemben mint hanga lakban a *kunkorodik* és *kunkorog* is rokona *(g-n* és *k-n)*

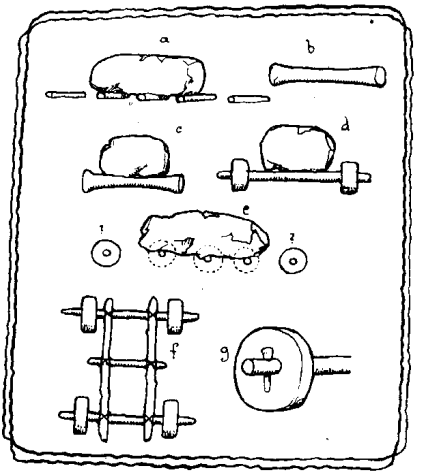

Szempontunkból igen fontos adat, hogy a Göncölszekeret a népi hagyomány *igen nehéznek* tartja Kandra Kabos mythologusunk („Magy. mythol.", 394. old.) idézi is azon népi mondásunkat, hogy: „Olyan nehéz mint a Göncölszekere." És megtaláljuk népi hagyományunkban a Göncölszekere nehéz volta igen természetes magyarázatát is: Azért mert villámokkal, azaz „istennyilakkal" vagyis „mennykövekkel" megrakottnak képzelték. Hogy a villámokat és mennyköveket (meteorokat) őseink csak jelképesen, később a tudás hanyatlásával, valósággal is, Isten nyilainak hitték, valamint tóbb nép ezt ma is hiszi még, tudjuk, valamint tudjuk azt is, hogy a régi görögök is azt hitték, hogy a villámok Zeusz nyilai. Mi több, a

tudatlanság fokozódásával, már a villámokat és a mennyköveket, azaz meteorokat, is azonosaknak vélték és vélik ma is, annyira, hogy az itt-ott talált kőkorszakbeli kőbaltákat is már, ugyanúgy *mint* a belemniteket (őskori polipfélék házarésze kövülete it) is „istennyilak”-nak kezdték tartani (a belemnit elnevezés is a görög bélosz = nyíl szóból származik). Mindenesetre azonban, mivel a kő nehéz, ennélfogva: kövekkel megrakott szekér is magától értetődőleg nehéznek kellett képzeltessen Másrészt nagy kőrakományt csak erős és nehéz „tálszekér” bírhat el. Tény viszont az is, hogy a Kőkorszakban kőből, főképp kovakőből, nyílhegy készült is.

De kétségtelen az is, hogy már ősidőkben is, ugyanúgy mint napjainkban, nagy terhek, különösen nagy kőtömbök tovaszállításához fából való *hengereket (hengereg, hentereg* Igéink) használtak, illetve használnak manapság is. (Lássad a fönti rajzon *a* alatt), amelyek tehát a nagy súly alatt gurulnak (kőrös szóval), illetve hengeregnek, *hömpölyögnek* (kún szavakkal), de amire tehát (szintén kún szavakkal) azt is mondhatjuk hogy *göncölögnek* avagy *döncölögnek, döncörögnek.*

Így szállítatták tehát őseink már a megalithikus öskorban is, hengerek segítségével, az óriási kőtömböket. Vagyis ezen hengerek képezték a kerék ősét (amelynek a kún *teke* = gömb szó rokonát képező *teker, tekereg* szó volt kún neve), de egyúttal a *tengelyét* is, amely szó viszont a *döncöl* szóval azonosul *(t-n, d-n)*.

Látjuk tehát, hogy a tengely legrégibb őse tehát még maga gurult, azaz *tengelgett, döncölgött.* Annyi is bizonyos azonban, hogy a nagy kőtömbök szállítására szolgáló hengerfák nem lehettek vékonyak, hanem, hogy meglehetős vastag fatörzsekből kellett készülniök. És íme, népünk az ilyen fatörzsből való hengert ma is nevezi *tönk* néven, amely szó szintén kún alakú és a *tengely,* valamint a *dőncől* szóval hangtanilag rokon. Úgyhogy föltételeznünk kell miszerint tengely szavunknak is kellett létezzen *töngöl* kiejtése is Itt megemlítem újra, hogy őseinknél minden rúdszerű dolog hímségi jelkép is volt.

Hogy pedig itt oly sok kún szócsoportbeli szóra akadunk, ez minden valószínűség szerint azért van mert hiszen a kunok, amint láttuk, eredetileg hegylakók voltak, ahol sok kő van,

náluk kőkultusz volt, a nagy megalitikus kőtömbök pedig tehát *kövek* voltak.

Természetes dolog, hogy nagyobb súlyú teher hengereken való vontatása és tolása (a fönti rajzon *a*) könnyebben ment ha a hengerek nem voltak nagyon vékonyak, hanem a szállítandó teher, avagy mondjuk kőtömb, nagyságához arányítva eléggé vastagok. De természetes az is, hogy teher haladás közbeni oldalgása (az egyes irányból oldalt eltérése) úgy volt a legkönnyebben elkerülhető ha a hengerek – azaz tehát a göncölök – lehetőleg hosszabbak voltak a teher szélességénél, így: Ennek viszont következménye, hogy folytonosabb használatban a hengerek középső részükön – ahol a teher ezeket nyomja -a teher és föld között a hengerek nagyobb súrlódásnak kitévék, amiért is ezek kopása is itt a legnagyobb mérvű, sokkal nagyobb mint két végükön. Úgyhogy folytonos használatban a hengerek olyanokká lesznek mint a fönti rajzon *b*-n és *c*-n látható. Ha vastag hengereknél e kopás fokozódik, akkor idővel az is megtörténik, hogy a hengereknek már csak két vége érinti a földet, így viszont a földöni súrlódás, tapadás nagyon csökkenvén: a teher vontatása, tolása sokkal könnyebbé válik, amit az emberek kétségtelenül már ősidőkben is észre vettek. Ezért a hengereket elkezdték középső részükön szándékosan is vékonyabbra faragni. Mivel viszont a hengerek végei is használatban folytonos kopásnak voltak kitéve, e bajon segítendők, a hengerek két végére vastag fakorongokat vertek föl (a föntebbi rajzon *d*). Ezeket eleintén igyekeztek mentül szilárdabban a hengerekre erősíteni, nehogy meglazulva, leessenek. Természetesen azonban a nagy teher nyomása s hengergés folytán néha mégis megtörtént hogy a hengerek végeire fölvert ezen fakorongok meglazultak és a hengereken forogni kezdtek. Ennek óriási előnyét is pedig hamarosan észre kellett venniök. Hiszen ha a korongok a hengereken forogtak, akkor a hengerek nem maradtak a teher alól hátul oly hamar ki s ennélfogva nem kellett ezeket oly gyakran hátulról előre vinni, hogy ismét a teher alá helyezhessék. Sőt ha a teher, például a kőtömb, alsó fölülete nem volt egészen sima, akkor a henge-

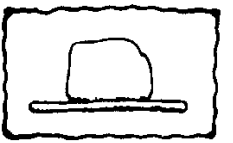

rek – illetve most már tengelyek – az egyenetlenségekben sokszor el is akadoztak, úgyhogy hosszabb ideig egy helyen maradva, ezeket néha már egyáltalán nem is kellett hátulról minduntalan előre vinni, mert hiszen nem maradtak hátul ki. (A föntebbi rajzon *e*). Mikor tehát az ősök ezt is így észre vették és megállapították, ezzel már meg kellett szülessen a kerék őse: a fakorongból való küllőtlen kerék. De megszületett ugyanakkor a nehéz társzekér őse is, vagyis az olyan kezdetleges alkotmány amilyen a fönti rajzon *f* alatt rekonstruálva, amelyen ugyanis már szekérszerű váz is van és amelynek már forgó de még küllőtlen kerekei voltak, amelyeket, hogy a tengelyről le ne eshessenek, cövekkel, vagyis tengelyszöggel biztosítottak, úgy ahogy an a rajzon *g* mutatja. Az ilyen igen erős és nehéz alkotmánynak azonban nagy hátránya az volt, hogy teljesen merev szerkezetűek lévén, igen nehezen kanyarodhattak, úgyhogy idővel létre kellett jöjjön, ezen alkotmány és a könnyű kocsi szerkezete egyesítésével, a mai társzekér, amely habár erős és nehéz, és ennélfogva igen nehéz rakomány szállítására is alkalmas de szerkezete már nem merev, hanem elülső tengelye, ugyanúgy mint a kocsié, már elhajolható s ennélfogva az ilyen társzekér is ugyanolyan könnyen kanyarodik mint a könnyű kocsi s a könnyű szekér is, valamint természetesen ma kerekei sem küllőtlen fakorongok, illetve küllősek ugyan de a kocsi és a könnyű szekérénél sokkal zömökebbek, erősebbek, teherbíróbbak.

Mondottam föntebb hogy irodalmi „társzekér” szavunk nem helyes. Népünk az igen nehéz terhek szállítására való szekeret nem is így hanem *tálszekér* néven nevezi s kétségtelen is hogy népünknek van igaza, mivel e szavában még annak emléke maradott fönn, hogy az egykori nagy, küllőtlen fakorong-kerekek neve *tál* volt, mivel őstörök törzseink szó csoportja szerint a korong neve valóban *tál* volt. E szavunk a laposabb, kerek de nem magas szélű edények *tát* nevében ma is él. Világos

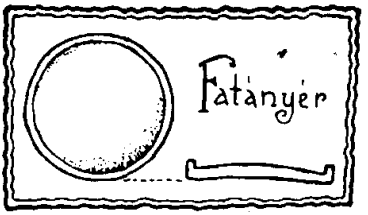

tehát, hogy a német *Teller* = tányér szó is innen származik, aminthogy népünk *tányér* szavunkat ma is *tángyér*-nak ejti, ami nem más mint az egykori *tálgyér* romlása de aminek további romlása mai *tányér* szavunk. Erdélyben ma is készülnek egyszerű, lapos fakorongból való „fatányérok" és ott fiatalkoromban előkelő vendéglőben is lehetett „fatányéros"-t (sült húst, a mai angol beefsteak-nak megfelelőt) rendelni. Az eredeti, ősi fatányérok természetesen még csak fiatalabb fa törzséből vágott egyszerű kerek lemezek voltak, míg mai fejlett alakjukat e rajz mutatja. Ámde az elmondottak fejtik meg nem csak a német Teller szót hanem a *dollár* szót is, amely eredetileg nagy, kerek ezüstpénzet jelentett és *tallér-nak is* nevezték, amely szó a német *Teller* = tányér szóval teljesen azonos. Sőt mindez fejti meg *taliga* szavunkat is, amelynek eredeti jelentése épen úgy csak *kerék* volt mint ahogy eredetileg a *szeker, szekér* szavunk is csak *kerék* értelmű volt. Míg a fönti szavakban a *tal-, tel-, toll-, doll-* rész eredeti jelentése inkább csak *lap,* lapos valami volt, a *gyer, -ger, -er, -ar* végzés a kerekséget fejezte ki. Láttuk azt is hogy ősnyelvünkben az *iga* szó is kerekséget fejezett ki; ami szerint tehát *taliga* is ugyanazt jelentett mint a tallér szó, vagyis kerek lapot, azaz küllőtlen kereket.

A megalitikus őskorban hengereken szállított nagy kőtömböket őseink természetesen nem csupán húzták, hanem tolták is egyúttal. Ezért rendkívül fontos adat népünk azon – ma kereszténysített – hagyománya, amely szerint a nagyon nehéz Göncöl-Szekeret Illés próféta húzza, Jónás pedig tolja s hogy így dörögnek végig az Égen, illetve az Ég Országútján (más nevén Hadak Útján, Csaba Útján, azaz a Tejúton). Lássad e hagyományt Kandra Kabos „Magyar Mythologia"-ja 394. oldalán. Ebben tehát annak emlékezete maradott fönn, hogy a megalitikus korban a nagy kősziklákat, kőtömböket valóban húzták és tolták. Ami azonban ez adatban különösen meglepő, az hogy a szekeret nem állat húzza hanem ember *húzza* és *tolja!* Ami pedig szintén oly ősrégi időre utal amelyben az embernek még vontatásra is használt háziállata nem volt (Megalithicum, Neolithicum). Egészen bizonyosan tarthatjuk azt is, hogy a kereszténykor előtt e mondában Illés és

Jónás helyett még olyan istenség-testvérpár szerepelt, mint nálunk Magor és Hunor, az észteknél Nagy Toll és Leiger. Hogy pedig e szekér a viharban az Égen dörögve-dübörögve halad, ezt ismét igen világosan a villámlással és mennydörgéssel hozza kapcsolatba, láttuk pedig, hogy néphitünk szerint e szekér mennykövekkel megrakott.. Továbbá: azt képzelni, hogy a viharban e szekér az Égen dübörög, azért lehetett mert hiszen villámlani és dörögni valóban viharban szokott, amikor pedig, úgy nappal mint éjjel, az Eget felhő boritja s tehát nem látni hogy a Göncöl-Szekere bizony egyhelyben marad!

Végül fölemlítek itt még egy érdekes magyar népi mondást amelyet gyermekkoromban többször hallottam: Ha valamely igen nagy és súlyos tárgy tovaszállításáról volt szó, ilyenkor mókásan néha azt mondották „No, majd borsót szórunk alája s úgy toljuk!”. E mondásból okszerűen következik, hogy valamikor az ősök teherszállításhoz nem csak hengereket hanem fából avagy kőből való golyókat is használhattak. Tény hogy így a súrlódás sokkal kevesebb lévén mint a hengereknél, a teher elmozdulása vagyis tolása, húzása sokkal könnyebb, habár csakis igen szilárd alapon, mivel lágyabban a golyók besüppednének. Különben is pedig, mivel golyók készítése sokkal nehezebb mint hengereké, ezért az ilyen szállításmód is sokkal későbbi lehetett a hengerekkel valónál, mi több, a teher oldalt való irányeltérését, félrecsúszását a golyók nem akadályozzák, ami nagy hátrány. Mégis, tudjuk hogy a mai golyós csapágyak a golyók oly kevés súrlódási felületén alapulnak, habár ezeknél, mivel a golyók vályúban vannak, oldalgás nem lehetséges.

Visszatérve még egyszer a Göncölszekérnek az Égen dübörögve való haladása gondolatára, megjegyezem hogy – amit egyébként mi már tudunk – az ami ma már szószerint vett népi hiedelem, az régen, magas szellemi ősműveltségünk idején, csak költészet volt, amit akkor még senki sem vett szószerint, vagyis akkoriban még nem képezett hiedelmet.

A Magyar Adorján által fölhasznált irodalom kivonatos jegyzéke

Kazárok (432-476. oldal)

Lenormant: „Histoire ancienne de l'Orient" II. 330. o. (IX. kiadás Paris, 1885.) Kus országa Amon Ra napistené, városa Nap, ill. Napata.

Gyártás István „A Jász-Kunok Története" 1:24 és Rawlinson – Babilonia „kushit" nevet is viselt, szkíta tartomány. E nép elterjedt az egész világon – India, Arábia, Syria, Kis Ázsia, Európa területén, presanskrit nyelvüek az iberek, baszkok, berberek – a himjári és cyprioti feliratokon fellelhető – u.e. az Achmenidák 3 nyelvű feliratának középső szövegében. Mindez a mai napig tagadva.

Biblia: Bábel, Erek, Akkád és Kálna Kustól származik.

Hommel: Szumertől északra Kos nép lakott.

Anonymus: KM-ben említ egy Kazar országot, melynek Mén-Marót volt az uralkodója. A bihari hegység vidéke volt a kazárok őshazája, amit teljesen soha el nem hagytak.

Elizeus örmény történész: a hunok kusoknak is neveztetnek

Székelyudvarhelytől É-ra van egy Dömös-Kazar hegy. Szatmár vm.-ben Kozárd puszta, Szolnokon Kazárvár – ma falu (Gyártás 1.)

Kirgizek Kazak néven is ismeretesek. A kozakok is kazar alapelemre épültek.

Viski Károly – Magyar Népr. Ért. 1929. évf. 70-73. o. régi magyar sövényvárak = huszárvárak = kosár-vár. Ilyen Szabács vára a régi Macsói Bánság területén. Ház -hézag = kazár üreg szóval. A csavart alakú kazár méhkas és a sumir ziggurat szerkezete u.a. (Woermann „Geschichte der Kuns!", Leipzig, 1925), u.i. A Tigris folyó melletti Szamarra város zigguratja nem szögletes, hanem kosszarv csavarodású. Ezen ősi, szerényebb építmény maradt fenn a minaretekben. E terület ősi lakói kusiták.

Valamint a kus vagy kazár őstörzseink a világteremtő őserőt, illetve ennek megszemélyesítését az Égistent és ennek fiaként fölfogott Napot, illetve Napistent is, kossal, mint legfőbb szent állatukkal, jelképezték, ugyanúgy a kabaroknál ezek jelképe a kecskebak lett, éspedig a Nagy Égistené bizonyára fekete, avagy kéknek képzelt kecskebak, a Napistené ellenben vörös, vagy pedig aranyszínűnek képzelt. Úgy fekete mint vörös szőrű kecskefajták valóban léteznek. Igen természetes viszont, hogy ezek szerint a kabaroknál az ős-Anyagistennő (a Tejút) valamint a Földistennő jelképe meg nősténykecske kellett legyen; az ős-Anyagistennőé, mindenesetre fehér színű. A kabaroknak ugyanis legfőbb háziállata s ennélfogva kultuszbeli szent állata is a kecske volt. Habár ezen kívül náluk nagy szerepe volt még a bagolynak, különösen pedig a fülesbagolynak, a gepárdnak (egy párducféle), valamint a bogaraknak és ezek között leginkább a nagy galacsinhajtónak, vagyis a szkarabeusznak.

Valószínűnek tarthatjuk, hogy miként voltak és vannak ma is óriástermetű, ökörnagyságú juhfélék, úgy voltak ősidőkben ugyanilyen óriástermetű kecskefélék is Indiában ma is él egy ökörnagyságú antilopfajta, a nilgan vagy nilgar. Habár ez nem kecskefaj de a kecskére úgy testalkatában mint szarva;

alakjával is emlékeztet, habár utóbbiak a test nagyságához képest a kecskéénél sokkal kisebbek (Portax pictus).

A kabarok vallásos alapjelképei azok voltak, amelyeket az alábbi rajzon *a* és *b* ábrázol. Az első a kecske, helyesebben a kecskebak, szarvai vonalával azonos (a bak szarvai ugyanis mindig jóval nagyobban a nőstényéinél) és hímségi jelkép volt, a második (*b*) ellenben nőiségi, mivel az emlőt is ábrázolta láttuk hogy őseinknél az egység hímségként a párosság és számosság pedig nőiségként volt fölfogva; tény pedig hogy itt az *a egy* vonal, a *b* alak ellenben körvonalaiban *két* olyan vonalat mutat mint amilyen *a*, vagyis úgy képződik ahogyan azt c tünteti föl. Tudjuk pedig, hogy a vonalnak mértani értelemben csak hosszsza van, csak hosszúságot jelent, akár egyenes akár nem és akár csak egyik ponttól a másikig halad-e, akár a végtelenségből jőve a végtelenségbe megy is. Jelképezheti tehát a vonal a haladást, a menést is láttuk pedig, hogy mén szavunknak úgy haladás mint hímség értelme is van. A haladás vagy menés: mozgás; a mozgás pedig erőny (energia), ami őseinknél hímségként volt fölfogva, ellentétben a nőiségként fölfogott anyaggal (amit a latinban s a *mater* anya és *materia* = anyag szavak fejeznek ki). A mozgás, hala dás erőny, de az anyag, ha erőny meg nem mozdítja: mozdulatlan. Ezzel egyezik az, hogy az életben is a hím ondószálacskák, ondóállatkák (spermatozoa), embernél, állatnál, sőt még a növényeknél is, igen mozgékonyak, holott a női petesejt mozdulatlan, mi több, embernél, állatnál is rendesen a nő és a nőnemű állat van, marad inkább egyhelyben, jár kevesebbet, míg a férfi avagy a hím állat jár-kel, igyekezik, lót-fut, sokszor hiába, és ő keresi föl a nőt avagy nős tényt. Sőt többnyire így marad ez még azután is a nő marad inkább helyben, otthon, míg a férfi jár-kel avagy utazik is a világban. Hasonlóképpen van ez egyébként még a növényeknél is, mert itt is a termő nővirág van és marad egyhelyben, holott a hímpor száll szelek, madarak, rovarok szárnyán, néha csak közelebbre de néha igen nagy távolságokra is

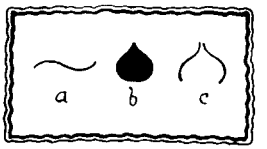

míg nővirágot érhet, de itt is a hímporszemek milliói hiába s közülük csak igen kevés érhet célt.

Ha kabar őseinknek itt *b*-vel jelezett jelképét – amely az emlőre hasonlít és tehát nőiségi jelkép – csak lapalakúnak képzeljük is, akkor is nőiség, mivel, amint láttuk őseinknél a lap is nőiségi jelkép volt. De képzelhetjük ez alakot háromdimensiósnak is vagyis ekkor tehát anyaginak, tömegnek, testnek, illetve olyannak tehát amilyen az emlő a valóságban Az emlő a nőiség jelképe azért mert ez a nő tápláló szerve, a táplálék pedig: anyag.

A kabarok vallásos szócsoportját a *b, p, f, v* és a *k, h, g, gy* mássalhangzók, illetve az ezen mássalhangzók által képezett egytagú szavak képezték, de amely egytagú szavakhoz természetesen – ugyanúgy mint más törzseinknél is más szórészek is toldódhattak. A mai magyar nyelv segítségével is még megállapítható, hogy a magyarban de más nyelvekben is még meglévő nyomok szerint e szócsoportban a *b, p, l, v* hangokkal kezdődő egytagú szavak, amilyen például a magyar *bak* szó is, hímség jelentésűek voltak, míg a megfordított alakúak, amilyen például a magyar *kabala (kab-ala)* = nőstény ló, nőiséget jelentettek Ezt illetőleg fölhozható az itt következő nehány szó; legjellemzőbbként:

Magyar *bak,* amely szót a nép, különösen Erélyben, nem csupán a kecske hím ére alkalmazza, hanem például a madarakéira is, ami tehát azt jelenti, hogy e *szó* a kabar szócsoportban eredetileg hímet egyáltalán is jelentett. Ellenben olasz *becco,* német *Bock* (bekko, bokk) csakis kecskebak értelmű lévén, ebből az következik, hogy e szó ezen árja nyelvekbe későbben és már csak bakkecske értelemmel ment át De hogy ezen *b-k* mássalhangzós szó eredetileg hímet egyáltalán is jelentett, bizonyítja *bika* szavunk, amelynek megfelelője a szerb-horvát *bik* = bika.

Az egyiptomi Ízisz istennő, akit tehénfejűnek avagy csak fején tehénszarvakkal szokták volt ábrázolni, Nyugat-Egyiptomban és Libában egy ottani *tehenu* nevű népnél oly nagy és odaadó tiszteletben részesült, hogy hívei ez istennő jelképét, a *tehenet;* testükre tetováltatták. Ez istennővel szemben azonban a hímséget egy *Bak,* más nevén *Pakis* és *Pika* nevű hímisten-

ség képviselte. Lássad Brugsch Henrik: „Religion und Mythologie der alten aegypter" (Leipzig, 1885) című műve 117, 122, 131, 342, 347, 469 és 667 oldalain. Megjegyezendő hogy Brugsch nem tudott magyarul és így természetesen azt sem tudta, hogy a magyarban úgy a *tehén* mint a *bika* szó ma is tehén és bika értelemmel meg van ő valószínűleg csak annyit tudott, hogy az olaszban *becco,* a németben *Bock* = bakkecske.

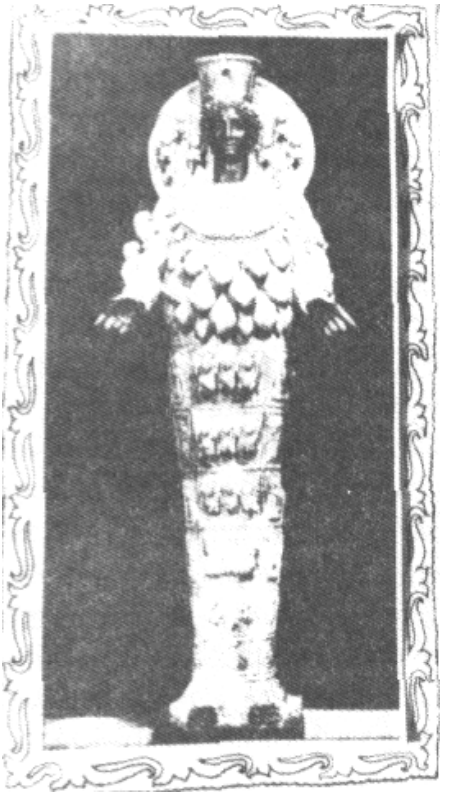

Fölhozom itten még *Baccus* (bakkusz) nevét és azt, hogy ez istenséget kecskebakkal is jelképezték volt és hogy tiszteletére kecskebakot szoktak áldozni, bár áldoztak neki bikát is. Baccus kultuszának – akit a görögök Dionyzosznak is neveztek – mintegy nőiségi megfelelője volt az elő-ázsiai eredetű *Kybele* (Kübele, latinosítva Cybele) kultusza. Ez istennő neve, akit szobrain számtalan emlővel ábrázoltak, tökéletesen egyezik *kebel* és *köböl* szavunkkal, továbbá a *kabala* és *capella* nőstényállatok nevével, a szumer *kablu* = emlő, valamint a német *Kübel* = vödör szóval; mi pedig már tudjuk, hogy minden edény őseinknél nőiségi jelkép volt. És íme, *köböl* szavunk, amely tehát a *kebel* szóval azonos, gabonafélék mérésére szolgáló edényt, űrmértéket is jelent (Ballagi szótára), amelyet másként *véka* néven is neveznek. Cseremisz *kuba* = nő. A magyar *kabala* = nőstény ló szó-

nak pontosan megfelel a szláv *kobila* szó, amely ugyanazt jelenti. De a régi magyarban *kapra* is = nőstény kecske (Néprajzi Értesítő, 1929, 347. oldal), a latinban is pedig *capra* és *capella* (káprá, kapella) szintén = nőstény kecske, míg a latin-olasz caper, *capro* = bakkecske. Az emlőnek egyik magyar neve a fönt említett *kebel* szó, amely tehát egyezik a sokemlőjű Kübele istennő nevével. De e szó a magyarban jelentheti a két emlőt együtt is, valamint ugyanezen kebel szavunk jelentheti a két emlő közét is, vagyis tehát tulajdonképpen mélyedést, belsőt, űrt. És íme, Ballagi föl is hozza e mondásokat; „A föld kebelében sok kincs rejlik" valamint: „Kizárni az Egyház kebeléből". Vagyis tehát e szavunknak határozottan *belső* és eszerint *üreg* értelme is van. Meglepő tehát, hogy *öböl* szavunk, amely a *köböl* szónak csak kezdő *k* hang nélküli alakja, nem csak valaminek *öblét,* befogadni, tartalmazni képes üregét jelenti, hanem valamely vízfelület szárazföldbe nyúló részét, például tengeröblöt is, de amit megfordítva is értelmezhetni úgy hogy a szárazföldnek van bemélyedése, azaz öble, amelybe vízfelület nyúlik, sőt mivel hiszen e víznek mélysége is van, eszerint a földnek is van itt *öble* is. De ami még meglepőbb, az hogy hiszen népünk, például Göcsejben, a nő emlőjét annak *öblének* is nevezi, vagyis hogy *öböl* = emlő! (Lássad: Ethnographia folyóirat, 1902, 70 oldal.). Azonban hogy e népi *öböl* = emlő vagy kebel szavunknak nyelvünkben még tengeröböl értelme is van, ez semmi esetre sem véletlenség; bizonyítja az hogy hiszen a latinban is, olaszban is; *sinus*, *semo* (szemere szócsoport) egyaránt jelent emlőt, keblet valamint tengeröblöt is. De ugyanígy a németben is *Busen* avagy *Meerbusen* = tengeröböl. Azt föltételezni pedig hogy ezt mi így a latinból avagy a németből fordítottuk volna magyarra, azért lehetetlen mert a nép sem latinul sem németül nem tud, az *öböl* szavunk emlő és kebel értelemmel pedig csak népi tájszólásban van meg, az irodalmi magyarban pedig ismeretlen. De föl kell itten hoznom még további csodálatos egyezéseket is; A mongol nyelvben *öbür,* a szumerban *uburis* = emlő. Holott a latinban is *uber* egyaránt jelent emlőt, de termékenységet és bőséget is, míg a szerb-horvátban *obilato* = bőség, bőséges. Márpedig mi más a *bő, bőség* szavunk mint az *ob, öböl* sza-

vunk megfordított kiejtése? Holott hiszen e megfordítás törvénye az árja nyelvekben ismeretlen. Mi több, hiszen ezen *bő* szavunk a tágsággal lévén azonos jelentésű, ez tehát az űr, üreg fogalmára is visszavezet, ami meg, amint láttuk, nőiség ként volt fölfogva. Emlitém *köből* = űrmérték szavunkat, amelynek megfelel a német *Kübel* és a szerb-horvát *kabla* = vödör szó, de föl hozható a finn *kappa* = csöbör szó, azon megjegyezéssel, hogy a finn nyelvnek *b* hangja nem lévén, ez *kabba*-nak is vehető. Hogy öb, öböl szavunknak kezdő *k* hangos kiejtése már ősnyelvünkben is meg kellett legyen, vagyis hogy köböl, kebel szavunk nem holmi újabb képződmény, kétségtelenné teszi az 5-6000 évvel ezelőtt élt szumer nyelv, amelyben *kablu* = emlő. Ehhez tehető, hogy a nyugat-afrikai hausza nyelvben (a kámi nyelvek egyike) *gaba* = emlő, míg az oromo *kopa* szót az olasz szótár a *seno* = kebel szóval fordítja.

Mindenesetre, láttuk, hogy kebel, köböl, öböl szavainknak mily sok hasonló hangzású és jelentésű rokona van, holott a németben és a szerb-horvátban a Kübel és kabla = vödör szavakkal ez nincsen így, sem pedig e szavaik az emlő re és tengeröbölre nem vonatkoztathatók, mivel ezekre egészen más szavaik vannak. Nem vonatkoztathatók tehát e szavaik Kübele istennőre sem, holott ennek sok emlője a magyar nyelv fönti szavaival tanúsít kapcsolatot.

Mivel a *b* és *v* hang egymásnak közvetlen rokona s a kabar szócsoportban mindkettő meg is volt, ennélfogva a *véka* szavunkat, űrmértékként szolgáló ezen edény nevét is, ide sorolhatjuk, amely szavunknak egyébként a finn *vakka* = űrmérték szó is megfelel. Ezek azonban már műveltségi szavak lévén, csakis a Ballagi által is fölsorolt magyar *vék* = űr, üreg, luk természeti ős-szavunkból származhatnak, amely kabar szavunk pontos kőrös szócsoporti párhuzamát *lék* szavunk képezi, amely szintén űr, üreg és luk értelmű. Ha azonban ezen *vék* és *véka* valamint a finn *vakka* is saját ősi szavaink, honnan származnak akkor a latin *vaco, vacuum* ürességet, űrt jelentő szavak? Viszont ha *lék, luk, lyuk* szavunknak ma is van *lik* változata, akkor valószínű hogy *vék* szavunknak is volt *vik, vik* kiejtése is, úgyhogy ez fejti meg az északi germán nyelvek *vik* = tengeröböl szavát, amely számos tengeröböl és ebben fekvő

város, illetve kikötő, neve is (például Westervik, Laurvik, Reikjavik), sőt ez fejti meg a német *Winkel* = kuckó, sarok szót is, habár ebben a *k* hang *nk* orrhangos kiejtésűre válott.

Már „Kún" fejezetünkben fejtettem ki részletesebben az üreget, hiányt, telni vágyást, hívást, ihosságot (szomjúságot) és éhességet jelentő *hí* és megfordítva *ih* és *éh* ős-szótövünket, amelynek egyik származéka a latin *hiatus* = hiány és űr szó is. Láttuk hogy e szótő *hij* továbbfejlődései a kún szócsoportba tartoznak, de láttuk azt is hogy ugyanannak *héz* (hézag) kazár, *hiu* továbbfejlődései pedig kabar alakulatok. Utóbbiak megfordította *vík* vagy *vék* lévén, ennélfogva az is következtethető hogy úgy a szláv *vikat* = kiáltani, hívni, mint latin *voco, vocare* (vóko, vokáré) és *vox* = hívni, kiáltani és hang, szavak is őskabar eredetűek, ugyanúgy mint a latin *vacuum* = űr szó is. Fölhozható még *vak* szavunk is, mivel ez a *vék* űr jelentésű szónak csak mélyhangzós változata, valamint azért is mert a vakság többnyire a szemgolyó hiányával és ennélfogva a szem helyének mélyebb, gödörszerű süppedettségével jár, amiért is föltehető, hogy ezen *vak* szavunk eredeti értelme is űr volt, ugyanúgy mint a latin *vacuum* szónak.

Az eddig elmondottak azonban korántsem merítik ki mindazt ami az emlő kabar *kab* avagy *ket* szótövű nevével, illetve a kabarok által magával az emlővel is összefüggésbe hozatott. Meg is jegyezhető, hogy mivel a kabaroknál az emlőnek ily nagy szerepe volt, ebből az következtethető, hogy nőelviek voltak, ha nem is mind de valószínűleg nagyobb részük, ha pedig voltak hímelvű törzseik is, ezek azonban úgy lehet *takar* nevet viseltek.

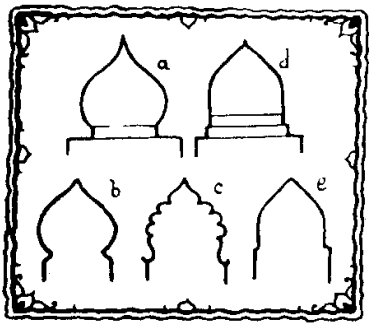

Kifejtettem már föntebb, hogy nyelvünk *hupolag* szava és a finn *kupla* szó (= hólyag) természeti dogot jelent és eszerint ősszó lévén, a latin *cupola* szónak csak őse, nem leszármazottja lehet, mivel utóbbi már ember csinálta dolgot jelentvén, már nem

ős-szó hanem műveltségi szó. Sőt ezen kívül is, ezen magyar és finn szó teljesen azonos a magyar *kebel* és a szumer *kablu* = emlő szóval, amelyek pedig szintén természeti ős-szavak, az emlő pedig alakjával kupolához valóban hasonlítható, különösen pedig az ismert keleti, emlőalakú, szerintem ős-kabar ízlésből származó kupolákhoz.

De egyeznek ezen kabar szócsoportbeli kebel, *kablu, hupolag* szavak még az elő-ázsiai, sokemlőjű Kübele istennő nevével is. Mind e szavakban, amint látjuk, a mássalhangzók egyeznek, azt pedig minden nyelvész tudja, hogy ezek képezik a szóalak lényegét, míg az igen könnyen változó magánhangzók lényegtelenebbek. Láttuk hogy mind e szavak üreget is jelenthetnek, de jelenthetik az üreget körülzáró hüvelyet, az üreget magába foglaló burkot is, aminthogy például *hólyag* szavunk alatt is kevésbé a hólyag űrét mint inkább ennek burkát értjük. Ugyanígy van ez az úgynevezett hüvelyeseknél, vagyis a bab- és borsóféléknél s, továbbá a már műveltségi szót képező karhüvelynél is. E *hüvely* szavunk pedig szintén tiszta kabar szó és hangtanilag a *kebel* szóval azonosul, mivel a *h* és *k* hang egymástól alig különbözik, ugyanúgy mint egymástól a *v* és *b* hang. Tudjuk, hogy a női nemi rész is neveztetik hüvelynek, lévén ez valóban hüvelyszerű. Ugyanezt latinul is nevezik *vagina*-nak és a latin vagina szó ezenkívül bármely természeti vagy mesterségesen készült hüvelyet is jelent, úgymint például kés avagy kard hüvelyét is. E latin szó *vag* kezdő szótagja pedig, amellett hogy kabar szócsoportbeli, egyezik a latin *vacuum* = űr szó első szótagjával valamint a magyar *vék* = luk és üreg szóval is. Mivel azonban itt a szótő megfordított (nem *k-v* hanem *v-k,* illetve *v-g*), hogy mégis nőiségivé legyen, hozzátéve az *-ina* végzés, amely a *nő, ené, ünő, anya* nőt, nőiséget jelentő ős-szavunknak csak változata.

Ballagi, szótárában még a magyar *kupolag* szót is fölsorolja, amelynek értelme daganat, amely szót azonban csak népünk használja, míg irodalmi nyelvünkben ismeretlen. Ezen *kupolag szó* pedig teljesen egyezik *hupolag* szavunkkal egyrészt és a latin *cupola* szóval másrészt. Márpedig a nő, különösen a még fiatal nő, emlője, nemcsak hogy ama kabar alakú kupolákhoz hasonlítható (a fönti rajzon *a*), de lényegileg nem

is más mint daganat, mert hiszen a tejmirigyeknek a bőr alatti megnövekedése dagadozása következtében képződik. A fönti a kabar alakú kupola; *b, c* kabar alakú ívek, *d* és *e* szemere és besenyő alakú kupola és ív.

Kúp szavunkat illetőleg Ballagi írja: „nádkévéket kúpba rakni" és: *kúp* = „kerekded alakú, csúcsban végeződő tárgy.". Vagyis olyan tehát amilyen a nő emlője. Igaz ugyan, hogy az emlő csücske annyira, mint e rajzon a-nál, csak érintésre, például a kisded szopásakor, csucsorodik ki. Igaz az is, hogy a Kübele szobrokon is az emlők olyanoknak ábrázolvák mint e rajzomon *b,* vagyis nem kabar (*a*) hanem szemere vagy besenyő alakúaknak, de tény az is, hogy ama Kübele-szobrot is, amelyet a fönti fényképen mutatok be, már nem ősnépeink faragták, hanem a mytohologiánkat átvett árják. Az emlő ilyen alakúnak ábrázolva tehát már a szemere vagy besenyő jelképekkel azonosul. Eszerint azonban az istennő neve sem Kybele, Kübele kéne legyen hanem Szemere (Szemirámisz), Zemenyő vagy pedig Besenyő, Bizonya (Vizanya) vagy Szebene, Szabina. Csakhogy viszont a szemeréknél, besenyőknél nem volt az emlőnek oly nagy kultusza mint a kabaroknál, amiért az sem valószínű hogy istennőjüket úgy, oly sokemlősen ábrázolták volna. De hogy a mythologiánkat átvevő, kultuszainkat utánozó újabb népek már sok mindennel nem voltak tisztában, ez természetes.

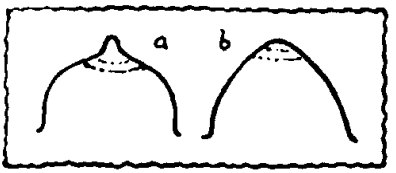

Kúp szavunk származékai a *kupak* és *kupac* szavaink is. *Kupak* alatt valamely födő befödő de belül inkább homorú, üreges valamit értünk, igy *kupac* alatt, amint Ballagi is írja, rakást, kúpalakba halmozott halmocskát értünk. Ha tehát például a cseh nyelvben is *kopes* = domb, halom, akkor már a föntebbiekből is eléggé kitűnik, hogy e szó ősnyelvünkből származott a csehbe, de bizonyíthatja ezt még az is hogy a törökben *kübbe* = kupola, *kabarikli* = domború, *kapamak* = betakarni, az oromoban pedig *kobi* = kalap és kisebb kupola (az olasz szótár szerint: cupoletta). Világos tehát, hogy a szerb-horvát *kuba* =

kupola a törökből, továbbá hogy a különböző árja nyelvekben meglévő *kapa, kepi, capello* = sapka, kalap, szavak is ősnyelvünkből származtak, ugyanúgy mint az olasz *coprire, coperchio* és *coppi* (koprire, koperiko, koppi) = födni, födél, háztető, továbbá *capanna, cappa* = kunyhó, kupak. Nem kételkedem abban hogy *kápolna* szavunkat csak a kereszténységben, valószínűleg az olasz *capella* = kápolna szóból származólag, vettük át, ami azonban nem változtat azon, hogy ez olasz szó valamely egykori itáliai ősnépünk nyelvéből maradott az olasz nyelvre.

Ami az olasz *capanna* szó; illeti, ide teszek a Néprajzi értesítő 1912 évfolyama 209 és 210 oldaláról alföldi magyar kunyhók fényképfölvétele után készült két rajzot (1 és 2) valamint a folyóirat ugyanazon évfolyama 329. oldaláról egy afrikai (Kamerun) kunyhó rajzát is (3), amely kunyhókon a kabaros emlőalakot láthatjuk és amely kunyhóalak szerintem tehát az emlőalakú kupolák őse is volt. Tudjuk, hogy az ilyen kunyhóknak rendesen előbb hajlékony vesszőkből vázát készítették meg, ami után e vázat fűvel, szalmával, sással, náddal avagy falombbal borították Kétségtelennek tartom, hogy hasonlóképen már a Réz és Bronzkorban is készültek kupolás nagy épületek is, vesszőből avagy rézrudakból

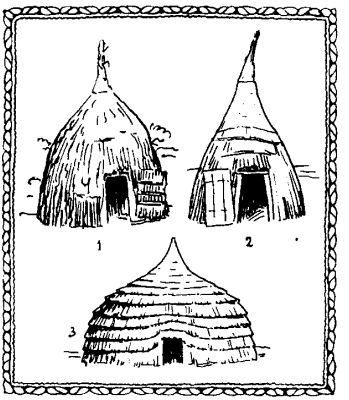

A moszkvai bazilika.

való kerek vázra, rézelemekkel borítva Nem kételkedem tehát abban sem, hogy a régi moszkvai bazilika is, ha akárki építette is, ősi kabar hagyományok szerint, illetve ilyenek fölhasználá-

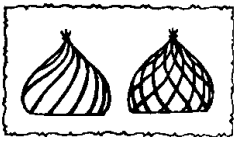

sával, épült. Úgyszintén bizonyosnak tartom azt is, hogy a vessző-, illetve rézrúd- avagy rézcsőváz olyan rendszer szerint állíttatott össze amilyennek ezt e fönti rajzocskán tünteti föl. Ez természetesen e kabar dolgot a kazárokkal is kapcsolatba hozza (kacskaringó és örvénylés), de az kétségtelen is, hogy a kabarok és kazárok egymásnak igen közeli rokonai is voltak, ugyanúgy mint ahogy legfőbb szent állataik is, a kecske és a juh, egymásnak igen közeli rokonai. Tény hogy a moszkvai bazilikán az idomok erős túlozását látjuk, ami a jó ízléssel ellenkezik, ami itt azt is jelenti, hogy építésze bár kabar avagy talán kazár – hagyományokat örökölt, de nála az ilyen túlozásokba gyakran eső árja ízlés is már érvényesült Ami viszont nincsen így például a Tadzs Mahalnál (Agra, India), amely ennélfogva a moszkvai bazilikánál sokkal szebb is.

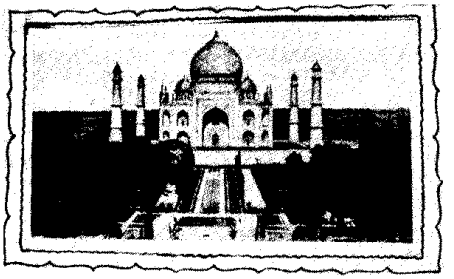

Az agrai Tadzs Mahal.

A kabar alakú kupoláknak természetesen az olyan ívek felelnek meg amilyet föntebb *b*-vel jelöltem meg és amilyet a Keleten, különösen Indiában, sokat láthatni, habár épen a Tadzs Mahal ívein a nyugodt vonalharmónia kedvéért az ívek kabaros vonala erősen csökkentve, alig észrevehetően van csak meg. Viszont a szemere és besenyő jelképeknek megfelelően úgy a kupolák mint az ívek olyanok kellett legyenek mint ugyanazon rajzomon *d* és c, amilyeneket a Keleten az úgynevezett mohamedán építőízlésben szintén mindenfelé láthatunk. De Indiában igen általános az olyan iv is amilyet c-vel jelölve vázoltam. Ez, különösen ha nem túlzott, igen szép, sok változatban fordul elő, de mindig az jellegzetessége, hogy fönt, csúcsa, a kabar emlőalak

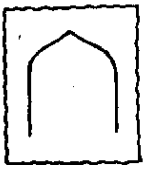

vonalait mutatja, lent pedig mindkét oldalán a kecskeszarv vonalát.

Ha a moszkvai bazilikát és a Tadzs Mahalt összehasonlítjuk, azt látjuk hogy mindkettő ízlése (stílusa) ugyanaz, de az első építésze, bár az öröklött hagyományokhoz híven, de csak nagyot és pompázót akart és bírt alkotni, vonalharmóniához azonban érzéke nem volt, holott a Tadzs Mahal építésze, bár szintén az öröklött hagyományhoz híven, valamint nagyot és pompásat alkotott de ezenkívül igen fejlett szépség- és vonalharmónia érzéke is volt.

E megállapításaink után észre fogjuk venni azt is, hogy tehát az olyan stilizált szívalak amilyen e rajzocskán a, ennek szemere és besenyő módja, ellenben az olyan mint *b,* a kabar ízlésű. A kabar jellegű díszítményekről, amelyek részint népünknél máig fönnmaradtak, de megvannak kereszténységelőtti sír- és egyéb lelettárgyainkon is, sőt fölismerhetők a mai úgynevezett arabeszk avagy mohamedán díszítő elemek között is, kimerítőbben alább szándékozom szólani.

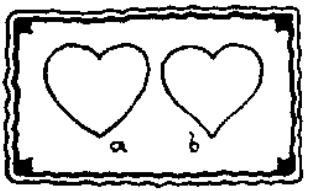

A kecske tehát kabar őstörzseink legfőbb szent-, kultusz- és háziállata volt és, amint ezt az alábbi rajzokon látjuk, ez állat teste minden vonalával a kabar vonal ritmust mutatja, vagyis a korábban föltüntetett két alapalakot. Ami bennünket ismét arra emlékeztethet, hogy őseink vallási jelképei nem mondvacsináltak voltak, hanem a természeti örök törvényeken alapultak. Itt csak még azt kell megjegyeznem, hogy ama két alak között mintegy átmenetet képez ezen alak, de amely, mivel egyúttal hajlott csöppalaknak is tekinthető, tehát a kabarok és besenyők közötti rokonságot Is érzékeltet-

heti. Láttuk ugyanis hogy ezen hajlott csöppalak a besenyő díszítmények levélke alakjának felel meg és ilyenként azokban általános. Azt pedig mi már szintén tudjuk, hogy összes őstörzseink, habár egymástól különböztek is, de mind közös őseredetűek lévén, azért mégis egymás rokonai voltak és egymáshoz sokban hasonlatosak is A kabar *kat, küt, ket* stb. alakú alapszavak is, ha valamely sziszegő hanggal ejtjük, akkor a besenyő *csab, csüb, sep* stb alakú alapszavakat kapjuk, amelyek közül a *csúp* akár az emlő neve is lehetne, ugyanúgy mint a kabar *kat, kúp, ket* sőt ha azonos mássalhangzósan *csecs* avagy *szisz, cuc* szavakat képezünk, akkor meg épen emlő és szopás jelentésű és közös kabar-besenyő-kazár szavakat kapunk. (A magyarban *csecs* és *cici,* a szlávban *szisza* = emlő.). De igen közeli rokonai voltak a kecsketenyésztő kabarok a juhtenyésztő kazároknak és székelyeknek is, amiért is semmi esetre sem véletlen, hogy a kecskének a régi magyar *karra* nevén kívül nyelvünkben, valamint más nyelvekben is, számos kazár-székely szócsoportbeli neve is maradott fönn. Ilyenek maga a *kecske* és a török *kecsi,* továbbá a szláv *kozaés* a német Geiss (gájsz), tájszólásosan Goass (goász) = kecske. Az árja nyelvek az egytagú szavak megfordíthatási törvényét nem ismerik; világos tehát, hogy a német *Ziege*

(cige) szó, amely a Geiss szónak csak megfordított kiejtése s szintén kecskét jelent, a mi ősnyelvünkből kellett származzon, ugyanúgy mint, természetesen, a Geiss szó is, annál is inkább, hogy hiszen e német *Ziege* szó a mi *cigá* ja-juhunk e nevével is teljesen azonos, azt pedig láttuk, hogy a cigája juhféle kecskére valóban meglehetősen hasonlít, sőt hogy, mint a kecskének, még hegyes „kecskeszakála" is van. Hozzáteszem Népünknél „cege-cege!" ma is kecskehívogató szó. Másként „bige, cige!" és „Cigela" (Lássad Hermann Ottó: „A nagy pásztorok szókincse" 540 old), valamint megfordítva: „Gica, gical" is, tehát megfordított kiejtéssel.

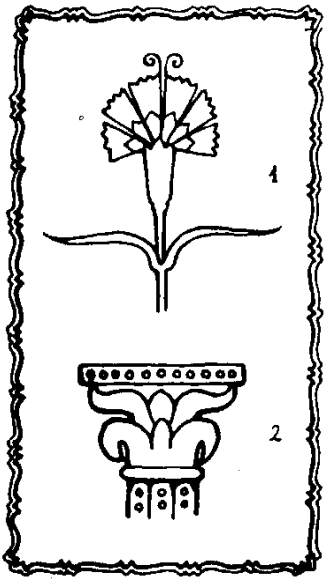

Láttuk azt is, hogy a szekfű, bár a székelyek szent virága volt, de levelei a legtisztábban kabar vonalúak (e rajzon 1). Mi több a korábban bemutatott szekfűs hímzés oszlopain az oszlopfőkön is kos-szarvak helyett kecskeszarvak vannak (itt 2). Úgyhogy e hímzés is tanúsítja a kabaroknak a kazárok és székelyekkeli közeli rokonságát.

De föl kell itten említenem még a zergét is, valamint a vadkecskét (Capella rupicapra és ilex; utóbbi német neve Steinbock). Ez állatok határozottan kecskelakúak, de szarvaik csak kacsalakúak, sem kacskaringóba nem mennek, sem nem kétgörbületűek, mint a kecske szarvai Tudjuk hogy *kacs* kampó jelentésű szavunk kazár szócsoportbeli, valamint tudjuk azt is, hogy nyelvünkben *kacska* = görbe, kampószerű. Innen: *kecske* szavunk.

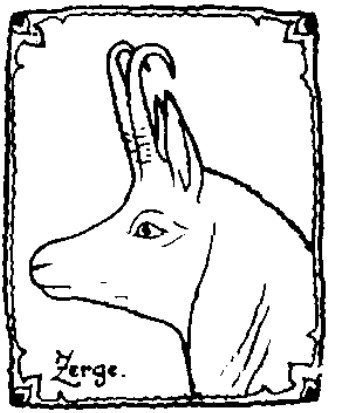

Ide teszem még ezen angol katona és bakkecskéje, azaz ezred-„maskot”-ja képét (maszkot), amelyen a bak különösen szép nagy szarvai igen jól láthatók. Ismeretes hogy az angol katonaságnál babonás szokásból minden ezrednek valamely mascotállata van; a jelen esetben tehát egy hatalmas szarvú bak szerepel, amelynek azonban szarvai hegyére itt valamilyen gömböcskéket erősítettek díszül, valamint homlokán is van valamilyen dísz avagy jelvény. Az ilyen mascotokat az angolok szerencsehozónak és bajelhárítónak tartják. Ugyanilyen babonás mascotokat, de amelyek csak mesterségesen készült ember- avagy állatalakú különféle kicsi bábuk, babák, az angolok szekereken, kocsikon, manapság pedig gépkocsikon is alkalmaznak, többnyire a hátulsó ablakra, belülről, függesztve, amely szokás, az angolokat utánozóan, ma világszerte is elterjedett. E szokás pedig nem egyéb mint a fetisizmus élőmaradványa Amiről azonban megjegyezhetjük, hogy ilyesmi éppen a magyar népnél nincsen. Ellenben tudjuk, hogy például a voguloknak is voltak ilyen hasonló, szerencsehozó s bajtól óvó kicsi házibálványaik, de voltak ilyeneik más kezdetleges népeknek is, sőt a régi rómaiaknak is (La res et flenates), amelyek náluk többnyire csak fából faragott szobrocskák voltak és egy számukra a lakásban készített kápolnácskaszerű fülkében voltak fölállítva. Minden házban a maguk házibálványának áldozatokat is szoktak volt bemutatni, mivel azt tar-

tották hogy az, ezérti hálából és jóindulatból, a házat és lakóit bajtól oltalmazza, valamint szerencsét is hoz. Tökéletesen ugyanígy volt ez a voguloknál is, akiknél az ilyen bálványocska neve *pupi* Viszont ismeretes az is, hogy kezdetleges népeknél, ha azután az illető házat, családot mégis baj érte, akkor, azt tartván, hogy bábujuk, azaz házibálványuk, tehát „nem jó", ezt bántalmazták, eldobták, avagy eltüzelték és helyébe mást tettek.

Különösen katholikus családoknál napjainkig is szokás volt Mária, néha Jézus avagy valamely szent szobrocskáját egy ennek szánt helyre állítva, esetleg egy a lakás falában levő fülkében tartani, előtte mécsest égetni, előtte avagy kétoldalt, vízben virágokat is elhelyezni, valamint e szobrocska előtt imádkozni is. Ez pedig mind nem egyéb mint az egykori házibálványok tartása szokása a kereszténységbe is átvitt emlékezete Görög-keleti vallásúaknak, mivel e vallás szentszobrok készítését tiltja, ezeket csak szentképek, az „ikonok", helyettesítik, amelyek ugyanolyan tiszteletben részesülnek, de itt ezeknek még a házat óvó jó hatást is tulajdonítanak.

Az említett vogul *pupi* szó megfelel a magyar *báb, bábu, baba* szavaknak, valamint világos hogy a vogul *pupi* szó volt a német *Puppe* = baba s az olasz *pupazzo, pupazetto* szó őse, amely utóbbi kettő kezdetlegesen készített emberalakocskát jelent, míg *puppa* = baba Vísz ont az ugyancsak olasz *bambola* = baba, éppen a mi *baba* szavunknak felel meg.

Kétségtelennek tartom azt is, hogy *babona* szavunk is a *baba* es a vogul *pupi* szavak származéka, illetve, hogy különösen nőelvi népeknél a bálványszobrok valamint a kicsi házibálványok főképpen nőalakoknak képzeltettek, nőistennőket ábrázoltak, amiért is a bab, baba szóhoz a nőiséget, anyát jelentő *ona* szó is hozzá tétetett. Nem lehetetlen tovább, hogy *Bábolna* helységnevünk egy valamikor ottan létezett bálvány után maradott meg.

Szerintem bizonyos az is, hogy az ásatások által előkerülő oly *sok,* kezdetlegesen, neha gondosabban is, készített apró, állat- vagy emberalakú, csontból, égetett agyagból, sőt sokszor bronzból öntött, avagy ezüstből, aranyból is készített szobrocskák sem készíttettek céltalanul, hanem házibálványok

avagy más célból alkalmazott bálványocskák, például csapatok által harcba is magukkal vitt „mascot”-ok voltak Tudjuk, hogy a régi rómaiak minden egyes hadának is volt „signum”-a, azaz hadijelvénye egy rúd amelyre különböző jelképeken kívül, legfölül rendesen *sas,* farkas avagy valamilyen más állat szobrocskája volt alkalmazva, amely jelvény nélkül harcba sohasem Indultak. Tudjuk hogy a rég í törökök ugyanilyen harci jelvénye volt a „mundzuk”, a lófarkas rúd, amelyen leg fölül ezüstből való holdkaraj állott. Bizonyos, hogy a mai ezredzászlók, nemzeti, városi, családi címerek, jelvények sem másak mint az eredetileg szerencsét hozó, bajtól óvó „mascot”-ok származékai.

Visszatérve a kecskéhez és az emlőhöz, meg kell jegyeznünk, hogy a kecske tőgye kétcsücskű s olyan kabar vonalritmusú amilyennek ezt az alábbi rajzon a betűvel jelezve látjuk; említettem pedig, hogy a párosság és számosság, ellentétben az egységgel, őseinknél nőiségként volt fölfogva. Meglepő dolog tehát, hogy bár ritkábban, de európai nőknél is előfordul a kecskéire emlékeztetően, az emlők olyan alakja, amilyet a ma a Szent-Pétervári Múzeum, *azaz* új nevén Lenyingrádi Múzeum, gyűjteményében lévő régi görög vázafestmény nőalakján látunk ábrázolva (E rajzon *b.* Lássad: Maximilian Ahem: „Das Weib in der antíken Kunst” Verlag Eugen Diederich. Jena, 1904., 70. oldal). Képeken ábrázolva láttam, hogy melanézeknél az ilyen emlő gyakoribb, ami Eickstedtnek („Rassenkunde” Stuttgart, 1934 Verlag Ferdinand Enke, 657 oldal) is föltűnik, ezt képen is bemutatja (itt e rajzon c) és az ilyen emlőt „Knospenbrust”-nak (bimbóemlő) nevezi. Az ilyen emlőpár

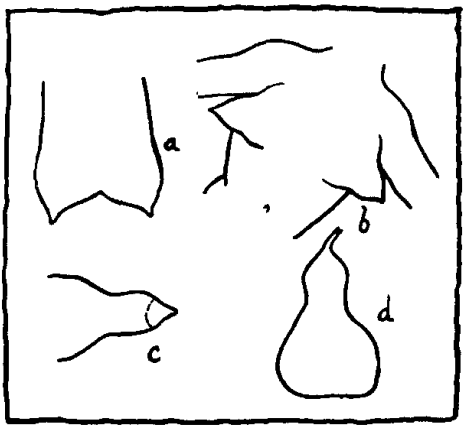

azonban nem csak a kecske tőgyére hasonlít, hanem az egyes ilyen emlő alakja ezenkívül tökéletesen azonos a kabaktökével (a fönti rajzon *d*) Szintén meglepő tehát, hogy épen ezen tökfaj neve nyelvünkben *kabak,* ami hiszen ismét egy kabar szócsoportbeli *szó* Amely dologgal később kellend bővebben foglalkoznunk. De föltűnik szintén Eickstedtnek még az is, hogy a melanézek között igen gyakori a jellegzetesen zsidós arcél (Eickst. 657 old.), amit ő „pseudojüdisch"-nek (= álzsidó) nevez és amit képben is bemutat. Ugyanilyen vastagajkú, vastag s hajlottorrú, tökéletesen zsidóarcú melanéz főnök (Bena-bena törzs) fényképét mutatja be Hugo-Adolf Bernatzik is „Südsee" (Berlin, 1934) című művében Új-Guineából. Ismeretes, hogy a melanézek igen sötétbőrűek és erősen hullámos hajúak. Szerintem azonban a melanézek ilyen arcjellege nem is pseudo-zsidó, azaz nem is álzsidó, hanem igazi és valóságos, helyesebben: igazi *héber,* azaz *kabar,* arcjelleg. Hiszen ezen *héber* szó nem más mint a kabar szó, avagy név, felhangos kiejtése. Ismeretes az is, hogy a melanézek hosszúkoponyájúak. Szerintem sötétbőrűségük oka is csak az, hogy sok ezredév óta meleg éghajlat alatt élve erősen pigmentálódtak. Föltételezem tehát, hogy a melanézek ilyen faji jellegű része ős-kabar eredetű, illetve, hogy tehát az ilyen arcjelleg tulajdonképpen kazár és kabar egyaránt, aminthogy az ilyen arcjelleg a koséra

és kecskéjére valóban emlékeztet is Azt hiszem tehát, hogy a melanézek ősei még igen régi ősidőkben, még hosszúkoponyájúan, vándoroltak Keletre, ahol azután a továbbfejlődésben elmaradtak sőt vissza is fejlődtek, ugyan úgy mint az ausztralidák és a neandertaloidok. Elképzelhető, sőt valószinű, hogy igen régi ősidókben Új-Guinea és más szigetek még Ázsia szárazföldjével össze is fűggöttek. Úgy lehet tehát, hogy mialatt valamely kabar őstörzsünk messze Keletre vándorolt, egyes részei azonban Palesztinában, valamint elő-Ázsiában másutt is, megmaradtak, megtelepedtek és hogy egy ilyen rész után maradott fönn a zsidók *héber* neve is, úgyszintén a zsidók között a szóban lévő faji jelleg.

Azt pedig hogy a kabarok és kazárok arcjellege ilyenné lett, vagyis hogy a kecskéére és a koséra hasonlított, megokolhatja egyrészt az, hogy ez állatokkal együtt és azonos életkörülmények között élve, az ezredévek alatt természetszerűleg is, testük ezekéhez hasonló jellegeket kezdett ölteni, másrészt, az ilyen arcjelleg válván szépségeszményükké is, szerelmi kiválasztódás útján is, náluk ez arcjelleg szaporodhatott leginkább el. Hasonló dolgot, de a kutyájával és farkassali kapcsolatban, már a kunoknál is láttunk. Ami azonban a zsidókat és melanézeket illeti, eltérést itt a vastag ajkak képeznek, ami semely emlősállatnál nincsen így, annál kevésbé a hüllőknél vagy a kétéltűeknél, sőt tudvalévőleg a fölvetett ajkak egy kizárólagosan emberi sajátságot képeznek, amelyet túlfejlődve a forróéghajlat alatt élő, feketebőrű fajoknál látunk. Tény mindenesetre annyi, hogy azt amit mi zsidó arcjellegnek ismerünk, minden tekintetben az asszíroknál is megtaláljuk, amint ez fönnmaradott domborműveiken látható, de a vastag ajkak nélkül. Kiemelhető az asszír domborművek arcain, valamint az itt

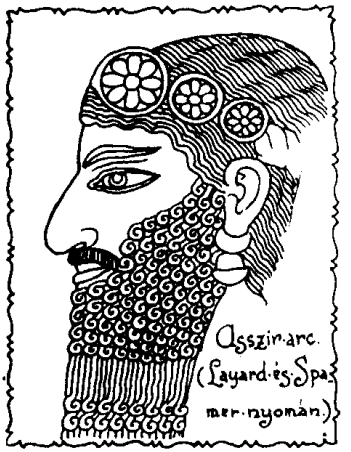

bemutatotton is, az hogy a száj két sarka kissé magasabban van a szájnyílás közepénél, valamint az hogy a szemek úgy a fölső mint az alsószempilla által erősen körvonalazottak, amit az európai askenáz, azaz kazár és részben valószínűleg kabar eredetű, zsidóknál is gyakran észlelhetünk. Ezen kívül ez ábrázolaton nekünk föltűnhet a szemöldök és a bajusz ilyen jel kabar vonalú stilizáltsága is.

Hogy az Eufrát és Tigrisz vidékén valamikor, az asszírok előtt, de utóbb ezek által leigázva, kabarok is élhettek, emellett az Eufrát egyik mellékfolyója *Habur,* másként *Khabor,* neve is tanúskodhat, de látandjuk ennek alább még egyéb nyomát is. Megjegyzem: Fáy Elek fölhozza, hogy Zemplén-megyében is van *Habura* nevű patak és falu. Valamint föl hozható miszerint Lídiában (Kis-Ázsia) is volt *Kabalia* nevű tartomány és ennek fővárosa *Kibira.* (Spamer: „Weltgeschichte." I. köt 311. old. Leipzig, 1893 évi kiadás).

Ismét fölemlítem itten az elő-ázsiai, sokemlőjű *Kübele* istennő nevét, valamint azt, hogy szentélyei eredetileg hegycsúcsokon voltak. Láttuk, hogy nőelvi népeknél a szentélyek hegycsúcsokon voltak és hogy a hegyek náluk a hímség jelképei voltak. Bizonyos azonban hogy némely hegyet az emlő jelképeként fogva föl, Kübele szentélyét éppen ezért helyezték ilyen hegycsúcsra. E föltevést pontosan igazolja, az hogy például az arab nyelvben *gebel, gibil* = hegy.

Megjegyezem azonban még a következőket is: Véleményem szerint az igazi, hódító asszírok valamely beduinféle, műveletlen de igen harcias törzs lehettek, akik mindvégig ilyenek is maradtak A fönnmaratott adatokból ismeretes, hogy hadjárataik alkalmával a legyőzöttekkel mily borzalmas kegyetlenséggel jártak el, de amivel ékirataikban maguk dicsekednek.

Ezen asszírok eleintén valamely őskabar törzset igáztak le, ami után ennek egész műveltséget átvették, örökölték, annyira hogy még szépségeszményük is ezeké lett, ami az asszír domborműveken is megnyilvánul. De bizonyos még az is hogy ez asszírok a maguk számára a leigázottakkal, mint rabszolgákkal dolgoztattak, – mert hiszen harcias és uralkodó nép csak uralkodni és parancsolni szokott, de sohasem dolgozni –

ugyanúgy mint ahogy an ez a kréta-mykénéi műveltségben a hódító görögöknél, valamint a régi germánoknál is volt. Eszerint pedig bizonyos az is, hogy az asszír domborműveket sem maguk a harcos és uralkodó asszírok alkották, hanem parancsaik szerint a leigázott rabszolgák, akiknek tehát azt kellett ábrázolniok, amit uraik akartak, például a mellkasukan át karóra fölszúrt foglyokat (Spamer „Welt geschichte" I köt. 233 old) avagy például az olyan visszataszítóan rút jelenet, amelyen az asszír király személyesen szurkálja ki a hadifoglyok szemeit, amit egy khorszabadi domborművön látunk ábrázolva (Spamer: „Weltgeschíchte" I. köt 350 old.). A domborművön három fogoly látszik, mindegyiknek alsó ajkán át zsinór van fűzve s a három zsinór végét a király balkezében tartja, hogy e szerencsétlenek fejüket vissza ne húzhassák, míg a jobb kezében tartott hegyes gerellyel szemeiket szúrja ki.

Úgy hiszem tehát hogy az asszírok eleintén csak az Eufrát és Tigrisz északibb része partjain élt kabarokat igázták le s ezek műveltségét vették volt át, – aminek nyomairól alább lesz szó – a szumereket pedig csak később, amikor már ezeket is, az Eufrát és Tigrisz déli partja mellett, is leigázták.

Ide teszem szószerint amit Spam er az említett mű I. kötete 354. oldalán az asszírokról ír „Die gesamte Kultur, die Religion, wie die Schrift und das ganze Staatsieben haben die Assyrer von Balylonien übernommen. Sie waren ein kriegerisches Volk, dem die geistige Produktivitat vollstandig fehlte" Magyarul „Az egész műveltséget, vallást, írást, valamint az egész államéletet is az asszírok Babilóniából vették át. Harcias nép voltak, szellemi termelőképességnek teljesen híján." Spamernak természetesen egy kabar ősműveltségről is, még sejtelme sem lehetett.

Már föntebb adtam rajzokat a régi huszársisakokról, amelyek hiszen emlőalakúak, úgyhogy okszerűen következtethetjük, hogy nem csak a kazárokéi hanem a kabarokéi is ilyenek voltak, vagyis hogy ezek a kazárokéitől csak sejthető díszek ben különbözhettek, vagyis hogy hát a kabar sisakot ilyenképpen rekonstruálhatni.

És íme, épen az asszírok domborművein – akiknél kabar nyomokra akadtunk és akiknél alább még több ilyen nyomot is látandunk – vannak ábrázolva igen általánosan olyan emlőalakú és kabar vonalú sisakok amilyeneket a fönti rajzon 1 és 2 mutat (Spamer „Weltgesch" I. köt 232 és 233. old) sőt olyat is mint 3 (Spammer „Weltg." I. 347.). Továbbá a régi oroszoknál, akiknél tehát oly általánosak a föntebb bemutatott emlőalakú, és eszerint kazár avagy kabar őseredetű, kupolák, voltak általánosak az ugyanilyen alakú sisakok is, azt pedig a történelemből amúgy is tudjuk hogy a mai európai Dél-Oroszországban volt a kazároknak egy nagy és hatalmas birodalma, viszont Bíborbanszületett Constantinus császár azt is megírta, bizonyára valamely hallott hagyomány szerint, hogy a kabarok a kazároktól származtak, amely kazárországi kabarok akkoriban Árpád honfoglalóihoz csatlakoztak. Constantinus azonban valószínűleg csak azt nem tudta hogy a kabarok kazároktóli származása nem akkoriban nemrégen történt, hanem sok ezredévvel azelőtt Ami nem zárja ki azt, hogy valamely kabar törzs azon időkben is a velük rokon akkori kazárok birodalmában élt volt. Nagyon is valószínű te-

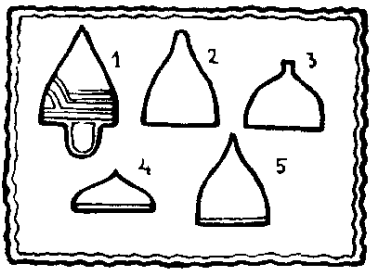

Orosz harcosok X. század beli rajzon. (Spamer nyomán).

hát, hogy a hatalomra jutott szláv oroszok a náluknál sokkal magasabb és régibb műveltségű kabaroktól és kazároktól építészetet, viseleteket és fegyverzetet is tanultak, örököltek volt. (Ilyen sisakokat oroszoknál lássad: Spamer: „Weltgesch" 1896 III kötet, 549, 640 és 651 old).

Horvátország tengerfelőli részében van a Nagy- és Kis-Kapela nevű hegy, amely név azt kell eszünkbe juttassa hogy hiszen, amint már említettem, az arab nyelvben ma is *gebel* = hegy. A horvát tengerparton, valamint Dalmáciában vannak ilyen helység- és szigetnevek mint *Kapri, Kupari* s megfordítva *Pago* és *Bakar* vagy *Buccar* (bukkari). Valamint e tájakon tartozott még néhány tized évvel ezelőtt is az általános népviselethez az olyan sapka mint a fönti rajzon 4, (lássad például: „Die österrung Monarchie in Wort uBiid" Wien, 1892. „Daimatien" kötete 119. oldalán dalmát férfi képét), amelyet a dalmáciai olaszok, piros színe miatt „pomidora" (= paradicsom) néven gúnyoltak. Ámde ennek ősalakja kétségtelenül az volt amilyet még 1914-ben egy ottani öreg paraszton láttam, amely sokkal magasabb volt (a fönti rajzon 5.), vagyis tökéletesen ugyanolyan alakú mint az asszír sisakok, amelyek ha utóbb készültek rézből, vasból is, de ősük bizonyára, mint eme

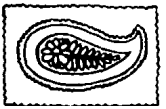

sapkák, posztóból, valamint bőrből való volt Ez öreg ember sapkája is, bár már kopott, de szintén piros volt, alsó széle fekete szallaggal *beszegve,* ugyanúgy mint a laposabbaké, és rajta ugyanúgy mint azokon némi kevés, szintén fekete, hímezett dísz is. Mindenesetre *úgy* ezen sapkák horvát *kapa* neve, mint a német általában sapkát jelentő *Kappe* szó is, habár, amint látandjuk, a fej *kobalc, koporlya,* latin *coput* (káput), német *Kopl;* továbbá az olasz *coprire* és török *kapamak* = befödni szavakkal is összefügg, de ugyanígy *összefügg* a magyar *kebel* és szumer *kablu* = emlő szavakkal is.

Ugyancsak a Horvát- Tengerparton és Észak Dalmáciában volt még nehány tizedévvel ezelőtt is általános egy a magyar dolmányhoz hasonló kabátféle viselet, amelynek ottani neve *koporan* volt, ami szintén kabar szó, ugyanúgy mint egyébként a magyar *kabát, köpeny, köpönyeg,* szerb-horvát *kabanica* és az olasz *capotto* = kabát, köpeny szavak is. Ezen koporan nevű kabátféle egyik jellegzetes *dísze* volt azon, sejthetőleg a kecskeszarv stilizált ábrázolatából kel=tkezett kétkampójú, vagyis S alakú ékítmény, amelyet az alábbi fényképen valamint egyet Havass Rezső: „Dalmácia” című művében a 78. oldal utáni táblán is láthatunk.

Igaz, föltételezhető, hogy amiként a kunoknál a kún süveg a hímtagot jelképezte, ugyanúgy a *szóban* lévő sapkák és sisakok is jelképezhették ugyanezt. Mivel azonban a kecskebak hímtagja hegye nem ilyen, hanem olyan mint a korábbi rajzocskán ábrázolt alak, amely egyébként a keleti díszítményekben is oly általános és úgy lehet éppen a kabarok kultuszában szerepelt valamely növény valamely része stilizált ábrázolatából keletkezett Eszerint pedig hímtag jelképének inkább csak *az úgynevezett* „frigiai” sapkát tarthatjuk, amely szintén piros színű. Ennek régi görög és római ábrázolatokon olyan válto-

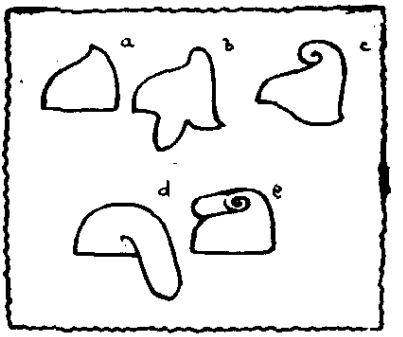

zatait látjuk mint a fönti rajzon *a* és *b,* néha pedig stilizáltan olyat is mint *c*, amilyen ez egy régi görög domborű Attist föltüntető férfialak fején is látható (Spamer: „Weltgeschichte.” II. köt. 508. old). Fiatalkoromban pedig Rómában láttam egy szárdiniai vagy szicíliai parasztot aki sapkája – olyan volt mint e rajzon *d* -és úgy volt föl sodorva mint e rajzon *e*, csakhogy e sapka sötétkék színű volt, nem piros.

Szempontunkból igen érdekes a régi egyiptomi korona. A hagyomány szerint ez két részből állott. Az alsó azaz külső rész piros volt, a fölső azaz belső rész pedig fehér. Az egyiket Alsó-Egyiptom, a másikat Fölső-Egyiptom királya viselte, míg mindkettőt csak az viselhette egyesítve aki mindkét országrész ura és királya volt Látjuk hogy a belső rész vagyis a fehér, határozottan emlőalakú. Szerintem tehát e korona – azaz sapka – nem „összetett” hanem tulajdonképpen és eredetileg: egy volt, és csak utóbb, az említett értelmezés kedvéért választatott a mondott két részre. Vagyis szerintem ez eredetileg ugyanolyan fölhajlított de le is hajlítható szélű föveg volt ami-

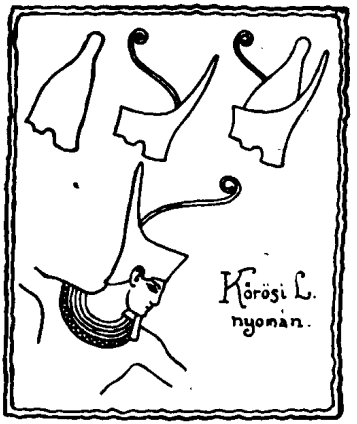

lyen volt a kúnsüveg is, csakhogy míg amaz hímtagot, emez emlőt jelképezett, ami egyezik azzal, hogy az egyiptomiaknál ősidőkben nőelvűség és nőuralom kellett legyen, mivel náluk a későbbi időkben is a család gyermekei nem apjuk hanem anyjuk neve után neveztettek, ami tehát náluk a férfiuralom beálltával is megmaradott. Ha tehát azt képzeljük, hogy e süveg valamikor az emlőt jelképezte, akkor természetes, hogy a süveg külső fölszine fehér volt, amilyen az emlő külső bőre, de ha e süveg szélét fölhajlítjuk, akkor a süvegnek itt belső fölülete került kívülre, amely fölület természetesen pirosnak képzelendő. Ami pedig a fölhajlított szélű föveg hátul magasan fölálló karima részét illeti, ez meg nem más mintha fövegek azon hátsó része amely, lehajlítva, a nyakat eső ellen védi, illetve a fövegről lefolyó víznek a nyaknál ruha alá folyását gátolja meg. De természetes, hogy az ilyen fövegnek királyi koronává válásával, az ilyen gyakorlati célok, ezredévek alatt feledésbe mentek, ami következtében a föveg alakja is némi eltorzulást is szenvedett, a készítők már nem tudván hogy mely rész eredetileg mire szolgált. Mi pedig már „Magyar" fejezetünkből is tudjuk miszerint némely korona is eredetileg csak sapka volt, vagyis hogy sapka alakjából fejlődött idővel koronává. Szempontunkból igen érdekes még az ezen egyiptomi korona alsó részéből kiálló, végén kacskaringóba csavarodó, görbe, pálcaszerű valami, aminek célját jelenléte okát nem tudom. Ez határozottan kabar vonalú, vagyis kecskeszarv vonalának felel meg. (Lássad például I. Szeti fáraó ábrázolatán egy karnaki domborművön. Itt föntebb Kőrösi László nyomán.). Nem lehetetlen tehát, hogy míg maga a korona a nőiséget jelképezte de egykor, mielőtt értelme feledésbe ment, ezen valami a hímség jelképe volt, vagyis hogy ezen vonalat – jelentette, amelyet már korábban a alatt a hímség kabar alapjelképeként láttunk.

A kabarok egy másik szent állata volt a bagoly, éspedig főképpen a fülesbagoly, amelyet népünk még *buhú* néven is nevez (Lássad Lázár István „Alsófehér vármegye magyar népe." Nagyenyed, 1896. 120 oldal) Úgy a *bagoly* mint ezen *buhú* szó is pedig tisztán kabar szócsoportbeli. De megjegyez-

hetjük, hogy Brehm a fülesbagolynak német *Buhu, Uhu* és *Gautneveit* is fölhozza. (Olasz *guto* = fülesbagoly; *g-f,* ami a *b-g* megfordítása). Tény hogy a fülesbagoly *uhú, huhú, buhú* hangon szól amiért is hangját „huhogás”-nak szoktuk is nevezni. Az *uhú* mindenesetre egymássalhangzós kabar szónak is tekinthető (kezdő *b* hang nélkül) a *huhú* szó pedig azonos mássalhangzós kabar szónak (két *h* hanggal). Pongrác: Sándor dr „A magyarság keletkezése és őshazája” című művében (Budapest, 1901.) a 42.oldalon írja, hogy a török-tatár nyelvekben *ug, ugu, uhu* = bagoly (Pongrácz Sándor dr.: „A magyarság keletkezése.” Budapest, 1901, 42. oldal). Hozzá teszi hogy a kasmíri nyelvben *ráta mogul* = bagoly, mivel *rát* az ottani nyelven = éjszaka, úgyhogy szerinte e mogul szó bagoly értelmű kell legyen. Tudjuk pedig, hogy a mogul szónak Indiában király értelem is volt („nagy mogul” uralkodók), úgyhogy sejthetjük miszerint e *mogul* szónak a magyar szócsoport szerint kellett legyen fejedelem, király értelme, ugyanúgy mint ahogy a kún szócsoport szerint a kún, *kunig* szónak volt király értelme, az pedig kétségtelen hogy a magyar szócsoport a kabarnak közvetlen rokona, aminthogy a *b* és *m* is egymással majdnem azonos ajakhang. Eszerint pedig e *magul* szó a *magyar* avagy *Magor* névnek csupán lágyult *l*-hangos kiejtése. Tény hogy a nagy uhúfülesbaglyot Brehm (1900. évi kiadás) ez állatok legtökéletesebbikének („die vollendetste Ohreule”) és „az éjszaka királyá”-nak is („König der Nacht”) nevezi. Mindenesetre bizonyos, hogy úgy a *buhú* mint a *bagoly* szók hímségi szóként

volt fölfogva, mivel a *bak* és *bika* szavainkkal azonosak. A *bak,* német *Bock* (bokk) szóval tökéletesen egyezik a szanszkrit *tag* és a szláv *bog* = isten szó, de egyezik ez az égi főistenség vagyis Zeusz frigiai *Bagaisz* nevével ez az égi főistenség vagyis Zeusz frigiai *Bagaiosz* nevével (Spamer: „Weltgeschichte." Leipzig 1893 I. 306. old.), a *Bakkusz* Istenség nevével, valamint az oromo *Vak* és *vakaio* = Isten szóval is. Hogy a Bagaiosz szóban osz csak görögösített végzés, valószínűnek tarható, ami szerint a név eredeti alakja tehát *Bagai* = *bagoly* (tájszólásainkban *tago))* kellett legyen. Ami pedig az oromo *Vak, Vakajo* = Isten szót illeti: a *b* és *v* hang egymásnak ugyanúgy közvetlen rokona mint ahogy egymásnak ugyanilyen közvetlen rokona a *g* és *k* hang is. Ami szerint tehát a *Vakajo* szót is *bagoly* szavunkra vezethetjük vissza. Ha pedig mi már tudjuk, hogy magyar őstörzseink a Nagy Égistent óriástermetű, fekete szarvassal (avagy sötétkék színűvel is) jelképezték volt, akkor igen természetesnek tarthatjuk, hogy ezt meg a kabarok óriástermetű fekete fülesbagollyal is jelképezhették. Ami hogy valóban így is volt, alább látandjuk. Ha azonban a feketének képzelt Csodaszarvas, illetve ugyanilyennek képzelt óriás-bagoly, azaz a valóságban is sötét színezetű és éjjeli életmódú bagoly, a Mindenség Nagy Istene jelképévé tétetett, akkor kitűnik az is miszerint őseink tudták, hogy a végtelen világűr: fekete, vagyis sötét.

De ha az éjjeli életmódú, sötét színezetű fülesbagoly a sötét világűr és egyúttal az ős Nagy Istenség jelképének tekintetett, de miként képzelhető hogy e Nagy Isten fiaként fölfogott Napisten is bagollyal jelképeztetett volna? Pedig hiszen Attisszal, Adonnal azonosítható *Bakkusz* kabaros nevű istenség is eredetileg minden valószínűség szerint, egyaránt a másik kettővel, Napisten volt. Nem létezhetett-e tehát valamely, a bagolyhoz többé-kevésbé hasonlító de nappali és inkább sas avagy sólyom féle madár, amely a kabaroknál a Nap jelképe lett? Megemlítem itten azon bagolyfélét amelynek német neve Habergeis (= Zabkecske), amely nevet azért kapta mert hangja a kecske mekegéséhez hasonló. (Lássad Brehmnél A „Habergeis" népszokásról alább kellend szólanom). Habár latin neve Syrnium uralense, de csak azért mert az Urál hegység

táján különösen gyakori, de él, amint Brehm is mondja, Németországban valamint Magyarországban is van azonban ma is egy sólyomféle madár, amelynek magyar neve *kata* amely szónak megfelel a szláv *kobac* és a német *Habicht* (habiht) = ölyű (romlottan ölyv, a nép nyelvén ölű, ülű = ölő, gyilkoló). Csakhogy ezen *k-b,* azaz tehát nőiséget jelentő szavak, habár kabar szócsoportbeliek, de nem lehettek a férfiként fölfogott Napisten nevei; nem lehetetlen azonban az sem, hogy ezredévek alatt fölcserélődés, azaz tehát zavar, romlás történt. Van azonban más valami: ez a latin-olasz-német *falco* (falco), Falke = sólyom szó, de amelyet a latin nyelv sas értelemmel is használt (lássad Brehmnél is). Vajon e szóban nem ugyanolyan *l*-betoldás van-e csak jelen mint például a tátos, csónak és táltos, csalnak szavak esetében? Erre nézve nem csak valószínűséget hanem bizonyítékát is hozhatunk föl: Mi a sólyomféle madarak jellegzetes színe? Azon szürke és barna közötti szín, amely az alföldi magyar ló jellegzetes

színe is és amely több árnyalatban a nála melegebb barna s a nála hidegebb szürke között van. E szín magyar neve: *fakó* nevével de belőle hiányozván az *l* hang, egyezik a *bak* hímségi kabar szóval, mivel az *f* és a *b* hang egymás rokona, de emellett a fakó valóban a sólyomféle s némely sasféle madár színe is. A dél-szlávok költészetében régebben igen nagy szerepet játszott a sólyom, amely madárral kapcsolatban általános mondás volt „szívi szaka” vagy „szokole szívi”, amelynek értelme „szürke sólyom” (*szívo* = szürke,

szaka vagy *szokol* = sólyom), de itt a szürkét jelentő szót csak azért kénytelenek használni, mivel a szerb-horvát nyelvnek a fakó szint megnevező szava nincsen. (A németben e szín neve: *falb*). Viszont tény, hogy nálunk a fakó, kifakult kifejezést olyasmire is használjuk ami eredetileg más színű volt de kopás miatt válott fakó színűvé. Amihez azonban még az is megjegyezhető, hogy *kopás,* szavunk meg a *fakó* szó megfordított alakja, mivel hiszen a *p* és az *f* hang egymástól alig különbözik. Megvan egyébként nyelvünkben ezen *fakó* szavunk *l-es* kiejtéssel is, amennyiben régibb nyelvünkben *valkó* igen szőkét jelentett, sőt jelenthetett albinót is, általában azonban csak az olyan egészen világos szőkét amilyen keletbalti fajú, azaz tehát tulajdonképpeni magyar fajú, egyéneknél igen gyakori.

Mindez itt elmondottakból végül még az is következik, hogy a régi magyar nyelvben, illetőleg a kabar szócsoportban, a sólyomnak *fakó,* majd utóbb *falkó* neve is kellett létezzen és hogy ez utóbbi már *l-es* kiejtésű szóalak ment át az árja ősnyelvbe szintén sólyom jelentéssel.

Ha tehát a kabarok a Nagy Égistent nagy, fekete vagy sötétkék színűnek képzelt fülesbagollyal, avagy sassal is jelképezték volt és az egymássalhangzós Uhú, Ug, Agg stb. alakú neveken nevezték, de viszont ennek fiát, a Napot, vagyis a Napistent, jelképezhették ugyanilyen bagollyal, esetleg sas- avagy sólyomféle madárral is, de amelyet aranyszínűnek avagy vörösnek képzeltek: vörösnek talán azért, mivel a fölkelő, vagyis a „fiatal" Nap, vörös színűnek látszik. Hogy a kabarok szent érce a réz kellett legyen, amely hiszen vörös színű, – s nyelvünkben „rézvörös" ma is szokásos kifejezés – valamint hogy a Napisten neve a kabaroknál kétmássalhangzós Bak, Bag, Bakar alakú név kellett legyen, emellett szól a réz különböző nyelvekben meglévő kabar neve, habár ennek a magyarban ilyen neve nem is maradott fönn. A réz neve a törökben ugyanis *bakir,* a szerb-horvátban *bakar,* a latinban és németben pedig megfordítva *cuprum* (kuprum) és *Kupfer,* az angolban *copper* (kopper). Az Ókorban Ciprus szigete az ottani rézbányákról valamint réziparáról, rézművességéről volt híres. E sziget neve pedig csak ellatinosítottan Ciprus, régibb neve *Küpro, Küprosz.* A réz mai árja neveit (cuprum, Kupfer)

e sziget neve után származottnak vélik, aminek azonban ellentmond az hogy a törökben megfordítva *bakir* és úgy lehet ennek átvételével a szerbhorvátban *bakar* = réz. Úgyhogy én e dolgot inkább megfordítva történtnek tartom, vagyis szerintem a sziget neve származhatott a rézről, amely szó, a küpro vagy kupro = réz, a sziget nevénél sokkal régibb és őskabar eredetű. De föltehető még az is, hogy a sziget e neve egy ottan egykor élt ősrégi kabar törzsről származott, mivel igen valószínű, hogy miként ősidőkben a besenyők olyan helyeken is szerettek megtelepedni amelyek vasércben voltak gazdagok, ugyanúgy a kabar törzsek olyan helyeken is amelyeken rézérceket találtak.

Van azonban arra is adat, hogy a bagoly nőiségi megszemélyesítő is volt, ami utóvégre már csak azért is természetes dolog, mert hiszen nőstény-bagoly is van. Az említett német *gauf* továbbá az olasz *gufo* = bagoly is a nőiségi kabar *kab-gab* alakú szavak közé tartozik.

Föltűnhet nekünk már az is, hogy, habár egészen más szócsoport szerint, de egymással teljesen azonosak a latinban a *strix* = bagoly és *striga* = boszorkány szavak. Tudjuk pedig, hogy a görögök Athene istennője szent és jelképes állata is a bagoly volt Athenét tekintették a görögök a bölcsesség és tudomány istenségének, márpedig őt még *Tana* és *Tanít* néven is nevezték (Movers F: „Die Phönicier." 1 köt., 628 old) Amely nevek a mi *tanít, tanul, tan* szavainkkal is azonosak. Másrészt, párhuzamként fölhozható, hogy a szerb-horvát nyelvben *vjestica* = boszorkány, holott *vjest* meg = ügyes, gyakorlott és tudó, amely szavak *vi-* töve a német *wissen* és *Wissen* (viszszen) = tudni és tudás, továbbá a cseh *vi* = tud szóval is azonosul A nép pedig a boszorkányokat valóban „tudós asszony"-oknak is szokta nevezni, ami szerint a boszorkány és a tudás, tudomány kerül egymással közvetlen kapcsolatba, viszont a boszorkányt és a baglyot meg népmeséink hozzák ugyanilyen közvetlen kapcsolatba, mivel ezekben meg fülesbagollyá átváltozó és vissza változó boszorkányról van szó, ami szerint tehát e népmesénkbeli boszorkány Athene istennővel azonosul.

A nagy fülesbagoly, amelynek – amint láttuk – neve úgy a magyarban mint a németben *uhú* is, e nevét hangadása miatt

kapta, amely valóban *uhú, huhú* vagy *buhú.* Neve tehát, hangutánzó szó lévén, természeti ős- szó, amely ez állat saját és oly jellegzetes hangját utánozza. De ugyanilyen és különösen föltűnő sajátsága ez állatnak a „fülei", amiért „fülesbagoly", németül „Ohreule" nevét is kapta. Ezeket a fején kétoldalt lévő tollcsokrocskái képezik, amelyek alakukkal tökéletesen az emlősállatok füleire hasonlitanak Nem lehetséges tehát, hogy a szerb-horvát *uho* = fül szónak az *uhú* szóvali ily egyezése csak véletlenség volna, valamint nem lehetséges az sem, hogy ez állat *uhú* nevét a szláv *uho* = fül szó után kapta volna, mivel hiszen uhú neve e bagoly hangját utánozó ősszó. Vagyis kénytelenek vagyunk az ellenkezőt következtetni, vagyis azt, hogy a szerb-horvát *uho* = fül szó képeztetett a fülesbagoly *uhú* neve után, épen azért mert ez állat fülei ennek oly föltűnő sajátságai Igaz ugyan hogy a testrészek nevei is természeti ősszavak, mégis kétségtelen hogy a hangutánozó szavak még ezeknél is sokkal régibb, még kezdetlegesebb szavak.

Megemlítem itt még azon sejtelmem, hogy a fülesbagoly szóban lévő „fülei" valóban szolgálhatnak is hangfogóul, vagyis hogy nem holmi céltalan képződmények csak, hanem hogy tényleg a hangrezgések fölfogására s ezeknek az állat fülnyílásaihoz való közvetítésére szolgának. Mi több, mivel a fülesbagoly éjjeli állat, amely ezenkívül főképp sűrű erdőségekben él, ahol zsákmánya után sötétben s még hozzá az ágak, lombok sűrűjében kell röpködnie, ezen toll-fülei ugyanolyan érzékei is lehetnek amilyenek a denevér oly nagy és rendkívül érzékeny fülei is. A tudósok már eddig is számos kísérletben megállapították hogy ha a denevérnek; amúgy is elkorcsosult, szemeit valamivel le is ragasztják, avagy ki is szúrják, azért az állat homályos szobában is, amelyben még számos fekete cérnaszálat is kifeszítettek, mégis teljes biztonsággal röpköd, anélkül hogy bármibe, vagy egy ilyen cérnaszálba is, ütközne. Mindebből tehát azt következtetik, hogy a denevérek nagy fülein sőt orrán is lévő bőrképződmények olyan rendkívül finom érzékek amelyek segítségével nem csupán az igen magas hangrezgéseket is, mint például az igen kicsi szúnyog- és légyfélék emberi fül által nem hallható zümmögését is hallják, hanem a denevér saját szárnyai által röpülés közben támasztott

légrezgéseket, illetve légnyomás visszaverődését, így a tárgyakról valamint a szóban lévő cérnaszálakról is, érezi, úgyhogy mindezt röptében, sötétben és látás nélkül is, teljes biztonsággal kikerüli. Tény hogy hasonló érzéke, ha csak igen fejletlen is, az ember homlokbőrében is van. Fiatalabb koromban ugyanis önmagamon is észleltem, hogy ha teljesen sötét szobában nem gyorsan járva, homlokom hoz valamely bútor avagy fal 20-30 centiméternyire közel került, akkor ezt megéreztem. Azt hiszem tehát hogy teljes okszerűséggel következtethetem, miszerint a fülesbagoly tollfülei sem egyebek mint hangrezgéseket az állat fülnyílásába, légrezgéseket, illetve légnyomás-visszaverődést, fejbőrére közvetítő eszközök.

A kabarok egy másik állata volt a *gepárd.* Az állat e neve valószínűleg valamely keleti nyelvből vétetett át, de amint szóalakja mutatja, kabar eredetű kell legyen A törökben neve még *kapiam* is, de amely nevet a vele rokon és pettyes voltában hozzá hasonlító párducra is alkalmaznak. A gepárd alapszíne a *fakó,* míg az egész testét borító foltjai vagy pöttyei feketék, avagy sötét barnák. Testalkata szerint mintegy átmenetet képez a macska- és a kutyafélék között, holott a párduc testalkata tisztán macskaszerű.

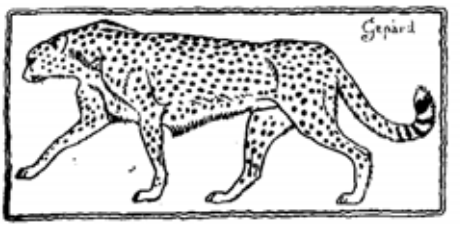

Ezzel szemben a gepárd magas lábai is egészen agárszerűek. A létező leggyorsabb futó állat Nincsen olyan sebes futású antilop avagy gazella amelyet könnyűszerrel utol ne érne. Amiért is, megszelídítve, vadászatra is használják. Körmei nem húzhatók vissza, mint a macskafélékéi, amiért is körmei hegyei, mint a kutyáknál, lekopnak, úgyhogy fára mászni nem bír. Habár húsevő, ragadozó állat, de egyáltalán nem vérengző természetű, vagyis csak annyit öl amennyire okvetlen szüksége van és ha nem éhes, tyúk avagy nyúl is nyugodtan járkálhat mellette; ha pedig jóllakott, két-három napig sem eszik. Igen könnyen megszelídíthető még már fölnőtt korában is. Megsze-

lídítve rendkívül barátságossá és jóindulatúvá válik, gazdájához egészen kutya módjára szeretettel és hűséggel ragaszkodik, a gyermekeket különösen szereti, úgyhogy ezeket őrizetére is bízhatni. Igen értelmes. Feje, bár testnagyságához mérten kicsi (testhossza, a farok nélkül, másfél méter, magassága 70-80 cm, de ábrázolatok szerint régen nagyobbak is lehettek), de igen domború homloka fejlett agyvelő re vall, amelynek aránylagi kicsi voltát bizonyára a csavarulatok fejlettebb volta pótolja, ugyanúgy mint a delfinnél Régen, párosával, könnyebb kocsiba is szokták volt fogni, a nagyobbakon pedig, ábrázolatok szerint, nők lovagoltak is Miután némely válfaja hímjének az oroszlánéra emlékeztető, bár sokkal kisebb és rövidebb szőrű sörénye is van, ezért késői római ábrázolatokon az oroszlánnal a művészek össze is tévesztették (lássad Spamer: „Weltgeschiche" 1893. I. kötet, 306. oldal), holott régibb görög ábrázolatokon igen helyesen félig macska- félig kutyaszerű testalkattal és pöttyösen tüntetve föl. Amely összetévesztés fő oka az lehetett, hogy az illető római művészek a gepárdról igen keveset avagy semmit sem tudtak, mivel az csak Délnyugat-Azsiában és Északkelet-Afrikában él. (Habár szerintem ősrégi időben élt Európában is). A föntebb ábrázolt római érmen is Kybelet egy akár gepárdnak akár oroszlánnak is nevezhető állaton ülve látjuk, míg Spamer műve ugyanazon oldalán a kép mellett Kybele Istennőt egy másik képen szekéren ülve is látjuk, amely szekeret két határozottabban oroszlánra hasonlító állat húz, de amelyek szerintem tulajdonképpen

gepárdok kellene legyenek Kübele Istenn őt hiszen már e kabar neve js összeköti a szintén kabar nevű gepárddal, más néven kaplammal.

Mivel a kocsivonó állatok talpa, ujjai vagy patái nagyon kopnak es emiatt lábuk hamar ki is sebesedik, ezért lovat, ökröt patkolni kell, ami azonban csak a patás állatoknál lehetséges. Ezért a gepárd lábaira bőrcsizmákat szoktak volt húzni. Úgyhogy a gazdája iránt oly szeretettel lévő gepárd képezte a „Csizmáskandúr”-mese eredetét, amely mese bár ma világszerte elterjedve de ezen eredete nem ismeretes. Ezt már a II. világháború előtt és azután is megírtam és be is küldtem többször, de sehol sem közölték, hanem valószínű, hogy azóta már mások el is plagizálták.

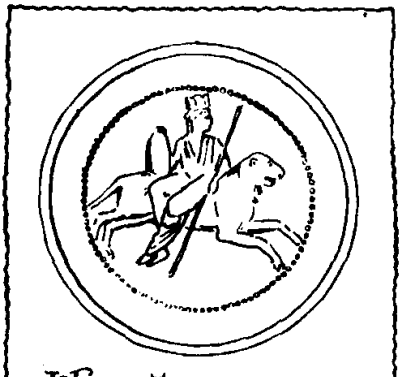

A szóban lévő gepárd és kaplam szavakra vonatkozólag még a következőket kell elmondanom: Nyelvünkben a besenyő szócsoportbeli *csöpp* avagy *csepp* szónak nemcsak víz, folyadék csöppje értelme van, hanem jelent kicsit, igen kicsit általában is Például: *csöppség* = igen kicsi gyermek, avagy ha azt mondjuk „Egy csöppet sem törődik ilyesmivel.” ilyenkor a csöpp szó csak kicsiség értelmű de folyadékra egyáltalán nem vonatkozik. Láttuk hogy ugyanígy a székely-kazár *szikra* szavunk tűz szikrája jelentésén kívül Erdélyben még kicsi, igen kicsi értelemmel is bír, sőt láttuk azt is, hogy a *kicsi* szavunk sem más mint a *szikra* szó első szótagja megfordított kiejtése, valamint láttuk még azt is, hogy viszont az olasz-spanyol *cicco* (csikko) = kicsi. Mind ebből tehát okkal következtethető, hogy a besenyő *csepp, csöpp* = vízcsöpp, és megfordítva *pötty, petty* = foltocska szavainknak a kabar szócsoportban *gep, kap* alakú

párhuzama kelleti létezzen, szintén vízcsöpp, kicsi és foltocska értelemmel, úgyhogy a *gepárd* és *kaplam* szavak első szótagja is tulajdonképpen ez állat pöttyös, foltocskás voltára vonatkozott. Nyelvi bizonyítékok Finn *kipina* (kipine), oromo *kapszisza* = szikra, szerbhorvát *káp* = csöpp, de van e szónak még kicsiség értelme is. Megfordítva szerb-horvát *piknya* = pont, kis folt. Olasz *piccolo* (pikkolo) = kicsi, finn *paikku* = folt. Továbbá szerb-horvát *pega, pjega* is = folt, ami szerint tehát az is sejthető, hogy a csupa foltocskás gepárd neve is tulajdonképpen *gep-párd* kellene legyen, illetve hogy ez volt.

Habár arra, hogy a béka a kabarok egyik szent állata volt, kevés adatot tudok fölhozni, de tény hogy a *béke* szó kabar alakú. Továbbá kétségtelen annyi, hogy ez állatnak őseinknél, általában, elég nagy mythologiai és jelképi szerepe tényleg volt. Bár mai nyelvünkben csak hímségi alakú (*b-k*) neve él, ez nem kell azt jelentse hogy nem létezhetett régen *k-b, g-b* avagy *g-v* alakú neve is *Béka* szavunk mindenesetre hangutánozó szó is lehet és a békák *bekeke* (németesen *brekeke,* a régebbi magyar nyelv ugyanis nem tűrt két avagy több mássalhangozóval kezdődő szavakat) hangját utánozza, vagy legalábbis kapcsolatban van vele. Népünk a kecske hangját is, a *mekeg-en* kivül, *beked-nek* is mondja (Ballagi). A békák bekegő hangjának felel meg a római tájszólás *bacaja* (bákájá) = lármásan beszél, jár a szája, és a finn *pakaja* = beszél, cseveg szó. Szerintem ugyanis, amint ez népmeséinkből és egyéb néprajzi adatokból is kitűnik, a béka őseinknél a nőiség ésa víz egyik jelképe és költői megszemélyesítője volt. Sőt jelképezte egyenesen a nő anyaméhét is, mivel alakja ezéhez valóban hasonlítható (a fönti rajzon 1 és 2).

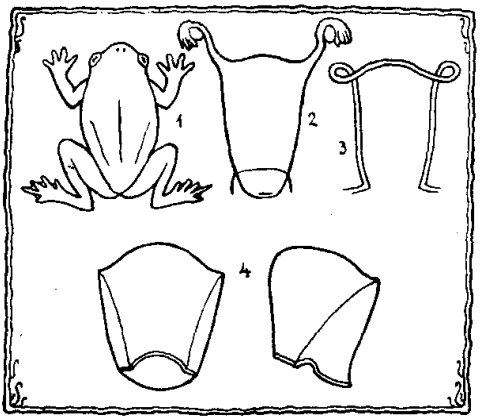

Hipokrátesz és Pláto is, bizonyára népi hiedelmek alapján. azt állították, hogy az anyaméh a nőben önálló állatként él. A magyar nép némelyütt az anyaméhet ma is „az asszony békájának” nevezi. Általános néphit az is, hogy a hisztéria az anyaméh megvadulása, illetve éhessége, mivelhogy táplálékát az ondó képezi. A tiroliak néphite szerint a nő némely más betegségét is az anyaméh okozza, de hogy ez az alvó nőből ki is bújik és elmegy valamely vízbe fürödni. mire a nő meggyógyul. Világos. hogy a vízbe fürdeni menés az anyaméhnek békávali összehasonlításával függ össze. De van olyan elváltozott néphit is, amely szerint az anyaméh teknősbéka. Nem érdektelen az sem, hogy a németben a *Frosch* (fross) = béka és *Frau* = asszony szavak is hasonlítanak egymásra. (Lássad például Benedek Elek: Magyar mese- és monda világ. „Béka királykisasszony”). Magától értetődő, hogy a föntiekben többnyire oly babonás hittel van dolgunk, ami ősműveltségünk leromlása, kiveszte után az egykori tudás és természetismeret szánalmas maradványa, de aminek eredete az volt, hogy őseink igen jól tudták, hogy az anyaméhnek a nő életére mily nagy befolyása van, valamint tudták azt is hogy ha a nő nem él a természet törvényei szerint, illetve természetellenes életmódra kényszerül, ennek nála beteges lelki sőt sokszor beteges testi következményei is vannak. Említettem már azt is, hogy a Berosus, Hyginus és Heiadius által följegyezett mondák, valamint népmeséink alapján az következtethető, hogy a mai emberiséget egy békaszerű, kétéltű ősemberiség előzte volt meg.

Már „Besenyő” és „Kazár” fejezetűnkben is láttuk, hogy a magyar zsinórdíszítmények indítékai (motivumai) mily érdekes adatokat tartalmaznak – ami felől majd alább még többször is meggyőződendünk. Itt csak a föntebb 3 számmal jelezett, látszólag oly jelentéktelen indítékot mutatom be, amely különösen dolmányok, menték ujja elején szokott volt előfordulni, másutt ritkábban, de amely érdekessé azért válik mert a nép „béka” néven nevezte.

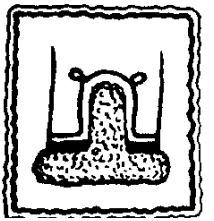

Mivel tudom hogy fövegek alakjának őseinknél jelképes értelme is volt, továbbá mivel észre vettem, hogy az egyiptomi királyi korona is a nő emlőjét jelképezte volt, – ha ez a késői egyiptomi műveltségben már feledésbe is ment – ennélfogva sokszor gondolkodtam azon, mi jelképes értelme lehetett az egyiptomi fáraók (királyok) azon oly különös alakú másik fövegének, amelyet a föntebbi rajzon a 4 szám mutat elölről és oldalnézetben? Míg rájöttem hogy ez, mint ahogy a másik föveg az emlőt, ez viszont az anyaméhet kellett jelképezze, ha ezt az egyiptomiak már szintén feledték is volt, mivel hiszen, amint azt már több tudós is észrevette, az általunk jobban ismert egyiptomiak egy másik sokkal régibb egyiptomi ősműveltség örökösei voltak csupán, akik ez ősműveltség népét leigázva, ennek műveltséget csak örökölték volt. Mi már tudjuk hogy ugyanígy történt ez Itáliában, ahol a rómaiak Itália magas műveltségű ősnépeitől etruszkoktól, szikuloktól, szabinoktól, akiket leigáztak, vették át műveltségüket. Tudjuk hogy ugyanígy történt ez Kréta szigetén és Görögország félszigetén, ahol a hódító görögök a régibb jász, pelazg és más ottani őstörzseinktől, ezeket leigázva, örökölték műveltségüket. Tudjuk hogy ugyanígy történt ez Mezopotámiában, ahol egy ősrégi földművelő szemere törzsünket egy harciasabb törökös fajú és nyelvű törzs igázta le, majd ezt utóbb a még harciasabb és borzalmasan vérengző asszírok, de midig átvéve s örökölve az ottani ősműveltséget. Tudjuk hogy ugyanez történt Indiában is, ahol az ősi műveltségű dravidákat, azaz egy szintén fajunkbeli ősnépet az északi hegységek közül századokon át folyton leereszkedő árja hinduk igázták le, de átvéve a dravidák műveltségét, és tudjuk hogy ugyanez ment végbe Palesztinában és Szíriában, ahol meg a pusztákról, sivatagokról szakadatlanul beszivárgó beduinféle és sémiták igázták le a fajunkbeli kanaánitákat de szintén átvéve ezek műveltségét. Mi már tudjuk azt is hogy északi szabír-besenyő törzseinket a germán normannok igázták le, de átvették ezeknek műveltségét, nem csupán, hanem ezeknek még fegyverzetét is valamint eltanulva tőlük a hajózást is, amit azután borzalmasan vérengző módon kalózkodásra használtak föl. Úgyszintén Dalmáciában is, manapság szemünk láttára, nyomta el a hegyek közül leereszkedő

szlávság a tengerparti, művelt városok római és velencei származású olaszságát, de átvéve ennek egész műveltségét valamint a latinbetűs írást és a katholíkus vallást is. Tudjuk, hogy az itteni már szláv lakosság nyelve is telidesteli volt olasz szavakkal, (Srdan Music Romanizmi u severo-zapodnoj Boki Kotorskoj Beograd, 1972.) amit csak legújabban irodalmi úton és iskolai tanítás segítségéve! sikerül mindinkább kiküszöbölni, az olasz szavakat műszavakkal vagy pedig más szláv nyelvekből sőt sokszor még a törökből is vett szavakkal pótolva.

Csak a tudomány haladásától függ tehát, hogy ősműveltségünk megismerése segítségével a valóság is ismertté váljon.

Hogy a kabaroknak, ha csak későbbi időkben is, egyik állata lehetett a ló, erre utalhat ez állatnak a latinban, olaszban meglévő *caballus, cauallo* (kaballus, kavallo), sőt még az afrikai hauza nyelvben is *kibia* = ló neve. Valamint a magyar és a szerb-horvát *kabala, kobila* = nőstény ló. A görögben *hipposz,* a finnben *hepo* = ló, amely szavak tehát mind kabar szócsoportbeliek. Igaz ugyan hogy ennyi még annak nem teljes bizonyítéka hogy a ló a kabarok egyik szent állata lett volna, de mégis valószínűvé teszi. Annyit mindenesetre kétségtelennek tarthatunk, hogy sem az afrikai hauzák (egy kámíta nyelvű nemzet), sem Észak-Európában a finnek a ló nevét nem a görögből (hipposz) vették, hanem hogy inkább azt kell föltételeznünk, hogy úgy a görög szó, valamint mind ezen fölsorolt ló-jelentésű szavak ősi kabar törzseinktől származtak. Ha azonban a ló a kabarok egyik állata volt, akkor ez bizonyára nem a fehér színű volt, mint a kunoknál, hanem a vörös színű, ami különben is a ló legáltalánosabb színe, vagyis a réz-színű, mivel a réz a kabarok érce volt; miután pedig a fölkelő és a lemenő Nap is vörös színű, ennélfogva a ló a kabaroknál a Napisten jelképeként is szerepelhetett Lehetséges azonban hogy szerepelt náluk még a *fakó* színű magyar alföldi lófajta, amelynek egyik jellegzetessége igen világos, majdnem fehér sörénye és farka. Színes ábrázolatát lássad: Meyers Lexikon. 1897. „Pferd". I tábla, „Ungarisches Pferd." Valamint lássad a színeket föntebb.

A ló fölsorolt nevei kétségtelenül összefüggenek az ugrást jelentő számos nyelvben meglévő *hipp-hopp, hupp,* a német-

ben is *hüpfen,* a finnben *hüppi* ugrást, ugrálást jelentő szavakkal. Meg kell tehát állapítanunk azt is, hogy mivel a ló nem csak kiválóan jó futó de kiválóan jó ugró állat is, föltűnik tehát, hogy a kabarok e három állatának közös sajátsága azaz a békának, kecskének és lónak, a kiválóan ugróképessége. Ami a kecskét illeti, ma is népi mondásunk hogy: „Ugrál mint a kecskebak", amely mondást szótárában Ballagi is fölemlíti. Viszont a németek a sokat ugráló gyermekre mondják hogy „Springbock" (springbokk) = ugróbak. Szempontunkból érdekes tény tehát, hogy e három állat, a béka, a kecske és a ló, habár élettanilag egymástól oly távol álló, mégis egymással két dologban oly föltűnően egyezik, vagyis egyrészt ugrásában, ugrálásában, másrészt hangadása sajátos szaggatottságában, vagyis hogy a béka hangja: bekekeke, a kecskéé: mekekeke, a lóé pedig nyihahaha. Megjegyezhető még az is, hogy a vágtafutás (galopp) tulajdonképpen nem más mint nagy ugrások folytatódó sora. Igen érdekes az is, hogy a finnben *hyppää* (hüppee) nem csak ugrálást hanem egyúttal táncot is jelent, amiből okszerűen következtethető hogy tehát, mivel itt kabar szóval van dolgunk, a kabarok táncmódja is ugrálást, valószínűleg a kecske ugrálását utánozó, kellett legyen. Annyi bizonyos hogy magyar *ugrik* igénk úgy magyar mint kabar egymássalhangzós szónak is vehető, de az „ugrál-bugrál" és „ugri-bugri" ikerszavaink második részében tehát a kecske *bak* és a *béka* nevével azonosuló szóalakot képez, ami tehát nem lehet véletlenség Mi több, tény az is, hogy az osztrák németeknek is van egy lényegében ugrálásból álló tánca, amelyet többé-kevésbé mókásan *hoppszasza*-nak szoktak nevezni. (Mellesleg megjegyezem, hogy ezen *-szasza* végzés sem egyéb mint a magyar népi nyelv *-sza* vagy gyakorítva -szasza biztatás jelentésű ragja. Például nézze meg = biztatás hogy valamit nézzél meg. Így: *adsza* biztatás, hogy adja ide; gyakorítva: *adszasza:* gyakorítva hogy adogatná ide. Viszont a *nesze* biztatva kínáló szó irodalmi nyelvünkben is megvan. „Hoppszasza" tehát = ugráljál. A finnben *hüpszi* jelent úgy ugrálást mint táncot is.) Továbbá, föle=lithető itt *még* a montenegrói és hercegovinai szerbek ugráló tánca is: A közönség körbe áll, mire egy legény és egy leány az így képezett kerek térre kilép-

ve egymással szembe áll és elkezd eleintén csak egyhelyben ugrálni oly magasra amennyire csak bír, majd egyúttal körbe is haladva de mindig egymással szemben maradva folytatják az ugrálást. Történik pedig ez minden zene vagy énekszó kísérete nélkül. Mikor a pár kifáradott, egymást átölelik és megcsókolják, a nézők pedig tapssal üdvözölik őket és fejezik ki ezzel a pár ugrálása iránti elismerésüket. Ezután a legény a nézők közül egy leányt, a leány pedig egy legényt csókol meg, mire ezek kötelesek a körbe kilépni s az ugráló táncot ugyanúgy folytatni. És íme, a szerbeknél még az én fiatalkoromban is ismeretlen volt a csak utóbb a horvátoktól átvett *plész* = tánc szó, vagyis náluk az *igrali* szó jelentett táncot, bár egyúttal játszást is, *igranka* pedig táncmulatságot. Márpedig ezen *igrali* ige hiszen azonos a magyar *ugrani, ugrálni,* régiesen *ugordani* igével, amelynek kétségtelenül származéka is. Ellenben Ballagi az *ugrás* = ugrós táncot is említi, amelyben tehát szintén nagyokat ugrálnak, és ami azt jelenti, hogy ilyen táncfaj régen nálunk is létezett, és szerintem úgy lehet éppen kabar eredetű volt. Hogy viszont a dél-szlávoknak az ilyen tánc kabar eredetű lehetett, emellett szólhat az hogy e népek ősidők óta nagy mértékben midig kecsketenyésztéssel foglalkoztak és lehet tehát hogy ezt, ama tánccal együtt, valamely kecsketartó kabar őstörzstől örökölték. Külön kiemelendő azonban, hogy ezen délszlávok nyelvében az *igrali* és *igranka* szónak bár tánc értelme van de ugrani, ugrálás értelem meg nincsen, annak dacára sem hogy ilyen ugráló tánc meg van, ami tehát okszerűtlenséget (logikátlanságot) árul el, holott ha nálunk volt ugrálásból álló tánc és ennek neve *ugrás* volt, akkor a név és a tánc jellege egymással okszerű összefüggésben van. Az ugrás, ugrálás elnevezése ugyanis a szerb-horvátban *szkocsili, szkakali,* ami hiszen a mi *szökni, szökelleni, szökdösni* szavunknak magánhangzókihagyásos azaz elárjásított kiejtése. Úgyhogy következtethető hogy mivel a székelyek és kazárok a juhon kívül kecskét is tartottak, ennélfogva ugráló táncuk is létezhetett. Hogy kecskét a kazárok is tartottak, emellett egyéb adat mellett szál az is hogy máig fönnmaradott nálunk a kazár szóalakú „Cege, cege!” vagy „Cige, cige!” már föntebb is említett kecskehívó szó. Hogy viszont a *szökni* igénknek még megszökni,

mondjuk fogságbóli elszökés, értelme is van, ez természetes, mivel emez is igen gyors, sokszor ugrással is járó, hirtelen helyváltoztatást is jelent. Ugyanígy ezért az *ugrani* igéből is képződött a *megugrani* = elszökni, megszökni értelmű ige. De emlékeztetnem kell itten a *szökni, szökelleni* szavunkkal kapcsolatban a *szökellő szikra* e magyar nevére s arra, hogy a szikra szökellésénél valóban *szikk* hang hallatszik, ami ismét nyelvünk szavainak a természetteli összefüggését is bizonyítja.

Hogy éppen a székelyeknél is ugrál ó tánc napjainkig is fönnmaradott, tanúsítja egy gyakori „táncszavunk" (táncolás közben szokásos fölkiáltások), amelyet már Kriza János is „Vadrózsák" című ismert művében, a sok között, följegyezett:

Kicsi nekem ez a ház,
Majd kiugrom a padlást!

(A „ház" szó alatt a nép sokszor szobát ért.)

Párhuzamként az elmondottakhoz tehető hogy latinul is *saltus* (száltusz) = ugrás, de *saltatio* (száltátio) = tánc. Az olaszoknak ma is van egy, különösen Róma környékén dívó ugráló tánca amelynek neve *saltarello* = ugrócska, a régi rómaiaknak pedig voltak *salii* nevű papjaik, akiket ugrálásos szertartáson táncuk miatt neveztek így.

Hogy a kabarok egyik állata a róka is kellett legyen, következtethető az alábbiakból: Neve az oromoban és az abeszszíniai amhara nyelvben *kabaro, kaberu,* amely szó első szótagja, megfordítva, a német *Fuchs* (fuhsz, fuksz) = róka szót adja. Láttuk, hogy a kabarok szent érce a réz volt, amely vörös színű s amely szín a róka jellemző színe is, annyira hogy a magyar nép a rókát költőileg többnyire „vörös róka"-nak is nevezi valamint a vörös hajú embert *meg* „róká"-nak mondja illetve gúnyolja. Kétségtelen is, hogy ezen *fáka* szavunk (őstörök szócsoport) azonos egyrészt a magyar *rőt* és a német *rot,* olasz *rosso,* tájszólásos *rusco* (ruso) = vörös, piros szavakkal, vagyis sejthető, hogy régen *rátka* kiejtése is volt. De hogy ez egyúttal a *ravasz* szavunkkal is összefügg, alább látandjuk. De a rókát a legtöbb nép a ravaszsággal összefüggésbe is hozza, azért mert más hozzá többé-kevésbé hasonló

állatoknál valóban eszesebb, okosabb is. Úgyhogy itt is azon jelenséget kell észrevennünk, hogy ősnyelvünkben sokszor egyazon szónak, csak igen kevés kiejtésbeli különbséggel, más-más értelem is volt, Láttuk pedig azt is, hogy a réz neve a törökben *bakir,* a latinban pedig megfordítva *cuprum* volt, amely szavak pedig úgy a róka említett *kabaro* nevével, valamint *a kabar* nemzetnévvel is tökéletesen egyezik, ami ismét nem lehet véletlen. De utal arra hogy a róka a kabarok egyik állata volt, még más is: Tudjuk, hogy például tulajdonképpeni magyar őstörzseink vezető és szent állata a szarvas, illetve a Csodaszarvas, volt, amely az ifjakat és a leányokat egymáshoz vezeti, vagyis hogy egyúttal házasságszervezőként is szerepelt, valamint láttuk azt is, hogy a kabarok egyik más állata a gepárd volt, amelyről már említettem, hogy a „Csizmáskandúr" eredetét képezte, ez pedig a közismert mesében szintén házasságszerezőként szerepel. Meglepő egyezést, de rókával, képez tehát e kínai mese:

Egy Csung nevű fiatalember a vetések között sétált. A hullámozó búza közül egy vörös róka ugrott elő, Csungot nevén szólítja és csalogatja, mondván: „Gyere velem, gyere utánam!". A róka fut előtte Néha eltűnik és Csung már azt hiszi, nyomát veszítette, de ismét előtűnik, ugrál előtte s ismét hívja: „Gyere velem, gyere velem!" Egyszer azután egy tóhoz érnek. A tavon sok kicsiny csolnak lebegett, és mindegyikben egy-egy szép leány evezgetett ide-oda. Azt mondotta Csungnak a róka: „Ezek közül a legszebb legyen a feleséged!" Csung talál egy üres csolnakot is, a tóra kievez és egy gyönyörű szép és rózsaszín ruhájú leány után evez. Ez eltűnik előle, egy szép rózsaszínű lótuszvirággá változva. Csung ezt leszakítja, hazaviszi s otthon vízbe teszi. Mindez alkonyatkor történt. És, íme, otthon a virág visszaváltozott a szép leánnyá, Csung nejévé lett és neki gyermekeket is szült. Őt Csung Lótusz-sziromnak nevezte. De idővel a nő, a tóhoz nagyon visszavágyódván, oda visszaszökött, Csung sírt, bánkódott utána de végül gyermekeiben vigaszát lelte. Ezenkívül Lótusz-szirom, mikor megszökött egy szép rózsaszínű ametiszt drágakövet is hagyott Csung számára a szobában, (Lássad: S. Forster-Streffleur: „Was Li-Pao- Ting erzahlt" című művét, Wien).

Világosan látható, hogy itt Csodaszarvasregénk egy a kabaroktól származott változatával van dolgunk, amelyben tehát szarvas helyett róka szerepelt, bár elképzelhetjük, hogy megvolt e rege a kabaroknál ezenkívül kecskével avagy gepárddal is. Tudvalévő hogy a kecske igen buja természetű állat, amiért is a régieknél a buja természetűnek képzelt szatírokat félig ember- félig kecskealakúaknak ábrázolták volt. De hogy e kínai mesében is a róka azt mondja hogy „Gyere velem!" avagy, hogy „Kövessél!" ez azonnal a gnú, illetőleg a Csodaszarvas már szóban volt „Velem"! kiáltását kell eszünkbe juttassa. Mi már tudjuk, hogy a csillagos Csodaszarvas csak este tűnik elő, éjjel látszik, hajnalban eltűnik. A kínai mesében is a róka eltűnik, majd ismét előtűnik, csak a csillagok a rókáról már hiányoznak, ezek pedig itt azért kellett feledésbe menjenek, mert hiszen a rókának nincsenek teher foltocskái, mint a szarvasnak

De mi tudjuk azt is, hogy a Csodaszarvas egyúttal a szerelem vágy jelképe is volt, valamint jól tudjuk hogy e vágy is főképpen este s éjjel jelentkezik. Tény még, hogy a kínai mese nem csak azt mondja meg hogy a róka alkonyatkor csalogatja Csungot (az hogy több napon át, mindig alkonyatkor és éjjel, már feledésbe ment), hanem megmondja meg azt is, hogy a róka *ugrál,* holott az ugrálás a rókának kevesbé sajátsága, úgyhogy azt kell föltételeznünk, hogy az ős-kabarok e regében az ős-magyarok szarvasát eredetileg kecskével helyettesítettek volt, amely állat valóban ugrál, ugra-bugrál, bakkol, de hogy utóbb ennek helyébe náluk róka is tetetett, éspedig valószínűleg azon nőelvi kabar törzseknél, amelyek már nem éltek sziklás hegységek között, a kecskefélék igazi hazájában, ahol a kabaroknak inkább csak hímelvű törzsei éltek, hanem inkább víz ben bővelkedő lapályosabb helyeken, avagy völgyekben, úgyhogy a kecske már nem játszott eletükben oly nagy szerepet. Ellenben kiemeli a kínai mese a róka vörös voltát, ami a róka jellegzetes színe, habár van vörös színű kecske is, sőt a dalmáciai es montenegrói szerbek azt tartják, hogy az ilyen fajta a legjobb, mivel ez tejel a legjobban. A kínai rege szerint Csungot a róka *tóhoz* vezeti, míg a mi dunántúli regös énekeinkben is a Csodaszarvas tóban, folyóvíz melletti „Tóállás"-ban gázol és ottan a tavaszi sarjadozó gyönge sásocskát legel

eszi. Mi már tudjuk hogy e tóállás a Tejút vagyis az égi Duna melletti Vízöntő. a Vizitáj csillag képe, amelyben a félig kecske félig hal, vagyis a Csodaszarvas helyébe került Bak csillagkepe, azaz a rómaiak Capricornus-a, úszik. Vagyis a szarvas utódaként itt még kecske szerepel, nem róka. Viszont sejthető, hogy a kabaroknál a kecske helyébe nem is mindig róka tetetett hanem gepárd is sőt ezt a „Csizmáskandúr”-ról szóló mese bizonyítja is. Ez utóbbi mesében megmaradott meg az is, hogy a mesehős maga is vízbe kell menjen, vízbe kényszerül. Mi pedig már tudjuk azt, hogy őseinknél a nász szigeten történt, viszont e mesében is a Csizmás kandúr (valamint a Csodaszarvas is), házasságszerező. A szigetre őseredetileg a vízben gázolva vagy úszva vagy pedig szarvas hátán kellett átkelni, utóbb pedig állatbőrből készültek, aminthogy tömlők például a Balkánon ma is kizárólag kecskebőrből készülnek, csak igen ritkán juhbőrből is, ami tehát bennünket ismét a kecskéhez is visszavezet. Másreszt hallottam, avagy olvastam valamit arról, hogy a finneknél régen szokás volt csolnak orrtőkéjét szarvasfő-alakúra kifaragni. A szarvasok is minden tavasszal, párosodásukhoz, folyó vagy tó avagy tenger szigetére gyűltek es ugyanígy őseinknél a leányok es az ifjak is, ahol táncok es mindenfele játékok közben a párok alakultak es a házasságkötés megtörtént. A kínai mesében, annak dacára is, hogy itt már rókáról van szó, a víz es a vízen való átkelés emléke abban meg el, hogy a leányok csolnakokban vannak, tavon, es csolnakban evez utánuk Csung is. Csakhogy jelképezik itten a csolnakok, illetve a leányok meg a vízen úszó lótuszvirágokat is ugyanúgy, illetve ezekkel jelképesen es költőileg azonosíttatnak. Nem érdektelen tehát szempontunkból meg az sem, hogy a rózsaszínű lótuszvirág (a kínai mese mondja hogy a leánynak rózsaszín ruhája van!) szirmai valóban igen szépen stilizálhatók kabar vonalritmus szerint (e rajzon *a*), habár stilizálhatók ugyanilyen szépen besenyő vonalritmus szerint is (a rajzon *b*), amit a Keleten különösen buddhista ábrázolatokon mindkét

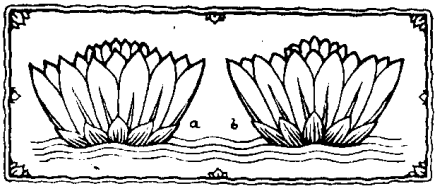

módon elég sokat láthatunk is. Sajnos, nem tudom, hogy a lótusz magja milyen alakú, sejthető azonban, hogy azon lótuszfajtáknak amelyek szirma kabar vonalritmusú, azoknak magvai is ilyenek. Annyi viszont eléggé ismeretes, hogy a lótuszfélék magvai, valamint gyökere igen tápláló eledelt is képeztek, ugyanúgy mint a sulyomfélék magvai is, ami szerint következtethető, hogy a kabarok, illetve legalábbis ezek nőelvi törzsei, vizek mellett elve úgy lótus mint sulyomféléket tápnövényeikként termeltek is. Annyi bizonyos hogy némely sulyomféle termése meglepően kabar vonalritmusú, amit e rajz is mutat.

Visszatérve a szatírokra es a kecskére, amely, mint igen buja természetű állat, sejtelmünk szerint a kabaroknál tehát eredetileg a Csodaszarvas helyett, házasságra vezető állatkent is szerepelt, föl kell említenem, hogy a görögöknél és rómaiaknál a kis-ázsiai népektől, valószínűleg tehát valamely kabar őstörzstől, átvett Kybele-kultuszban, e kabar nevű istennő tiszteletére rendezett szertartásokban az istennőpapjai ugráló, azaz tehát „bakkoló”, táncokat jártak. Ezen korybant-oknak nevezett papok sokban szatíroknak es Bakkusz sziléneknek nevezett papjainak feleltek meg, a kecskéket jelképezték és kecskebőr palástot viseltek.

Ami a sulyomfélék termelését illeti, magától értetődőnek tekinthetjük, hogy a jászok inkább azon fajtát kedvelték és termelték, amelyről már föntebb is volt szó, amelyet ma is neveznek *„jezsuíta dió”*-nak és belőle imádkozó füzéreket készítenek. Viszont érthető, hogy a kabarok inkább azon fajtát termelték amelynek magva rajzát itt ismételtem.

Azt hiszem azonban, miszerint annak hogy bizonyos törzsek a maguk kultuszának alakban, vonalakban megfelelő állatokat és növényeket kedvelték, ennek nem csupán holmi fölületes előszeretet, kedvtelés volt oka, hanem szellemi vezetőik, táltosaik (tátosaik = tudósaik és egyúttal papjaik) tudatos intézkedése, mivel ezek tudatában voltak annak, hogy amikor és ahol minden természetes, szép és teljes összhangban (harmoniában) van, ennek általános előnye, haszna, jó hatása

is kell legyen, holott az összhangtalanság (disharmonia), a zűrzavar, okvetlen káros hatással van. Úgy lehet tehát, hogy őseink egykori táltosai tudatosan gondját viselték annak, hogy az illető törzsnél, nemzetnél mindig minden, amennyire lehetséges, a természeti törvényekkel, azaz Isteni Törvényekkel, összhangban legyen. E fölfogás nyomát, maradványát ismerhetjük föl népünk ma már babonává hanyatlott és sokszor már teljesen tévesen is alkalmazott olyan hiedelmeiben – de ami egykor a Természet örök törvényein alapuló tudás volt – hogy bizonyos dolgok, tárgyak valakire, „szerencsések" lehetnek, míg másvalakire nem, avagy hogy bizonyos cselekedetek csak így avagy amúgy bizonyos időben lehetnek „szerencsések", míg másképp avagy máskor nem.

A kabarok egyik kultuszbeli állata volt a bogár is, csakhogy, holott a magyar törzseknél a ma katica-bogárnak nevezett piros és gömbölyded testű bogárkának volt szerepe, ehelyett a kabaroknál a szintén gömbölyded testű de fekete színű nagy galacsinhajtó bogár szerepelt, aminthogy erre mutat a *bogár,* tisztán kabar alakú szavunk is, amelyben hiszen az első szótag megfordításával a kabar nevet is kaphatjuk. Az olasz nyelvben *baco* (báko), az angolban *bug* ma is = bogár és féreg, továbbá a velencei tájszólásban, valamint a dalmáciai olaszok nyelvében is *bacolo* (bakolo)-nak nevezik a fekete svábbogarat. De ezenkívül a dél-olaszban, különösen pedig a római tájszólásban, amint ezt magam is számtalanszor hallottam *bagarozzo* (bagarocco) = bogár. E szót, mivel tájszó, szótárakban nemigen találjuk meg, de pontosan *bagarozzo*-nak írva, valamint az ehhez hasonlító *bucarone* és *buggero* (bukaróne és buddzsero) = bogár szavakat is, megtaláljuk ezen olasz folyóiratban „Archi vi o per 10 studio delle radizioni popolari." Palermo,] 884. II. füzet, 189-192. oldalon, Giacomo Lombroso: „Scarafaggi e candeluzze" című cikkében.

Ezen bagarozzo szóbeli ozzo (-occo) rag, amely különben az olasz nyelvben még *uccio* (-uccso) alakban is megvan (például: *cavallo* és *cavalluccio* = ló és lovacska), mindig kicsinyítő rag és tehát tökéletesen azonos a magyar -*acs, ecs*, *ics* kicsinyítő raggal, például: kő, régi ka: kövecs, kavics: bogár: bogaracska; gubó: gubacs; gomb, gömb: gombóc, gömböc;

labda: labdacs stb. Csakhogy, mivel a mai magyar nyelvben ennek kicsinyítő rag volta már kezd elhomályosul ni, ezért sokszor még egy másik kicsinyítő ragot is toldunk utána, mint például a lovacs-ka és bogaracs-ka esetében is. De amely ragunkra ismerhetünk a szláv *-ics, ecs*, másrészt a görög *id* kicsinyitő ragban is, habár ez utóbbi ismét a már oly sokszor említett *c, cs, s, -t, d* hangváltozást mutatja. De másrészt megvan ugyanezen rag a török *-ecs, .ics* és *ik* kicsinyítő ragban is. Ami pedig az említett *buggero* (buddzsero) = bogár szót illeti, mivel az olasz nyelvnek *gy* hangja nincsen, természetes hogy ott a *gy* helyett *dzs* hangot ejtenek, aminthogy ez más, *gy* hanggal nem bíró nyelvekben is így van, amelyekben, mint például a szerbhorvátban és törökben is *magyar* nemzetnevünket is madzsar-nak ejtik. Márpedig, ha ez így van, akkor a török *bödzsek* = bogár szó is valamikor, kabar őstörzsünknél is *bögyek*-nek kellett hangozzon, gömbölyűséget jelentett és nyelvünk kabar szócsoportbeli *bőgy, buggy, buggyos, bogyó, bog, buga, boglya* és megfordítva *göb, gubó, gubanc* mindig gömbölyded valamit jelentő szavaiból kellett származzon. De következik mindebből még az is, hogy tehát a kabar szócsoport szerint egy *bog, bög* és megfordítva *gob, göb* szóalak kellett a mag és a gömb, gömbölyűség neve legyen. Tény továbbá, hogy az *mb-s* kiejtésű *gömb, gomb, gömbölyű, gömbölyeg, gombolyag, gomba* szavaink tehát magyar-kabar átmeneti szavaink, amelyek tehát úgy magyar mint kabar szócsoportbelieknek is tekinthetők Az angolban is *bug* = bogár.

Kétféle nagy és szénfekete színű galacsinhajtó bogár van; az egyik fedőszárnyai gyöngén vonalkázottak (Ateuchos sacer), a másiknak úgy tora mint fedőszárnyain kis pontszerű bemélyedései vannak, amely pöttyögetettsége bennünket a gepárdéra emlékeztethet (Ateuchos variolosus). E mindkét bogárnak, megkülönböztetés nélkül, az egyiptomiaknál nagy kultusza volt, vagyis ekét bogárfaj képezte az egyiptomiak szent szkarabeuszát (Meyers Lexikon. Kafer). Ha e rajzot szemügyre vesszük, feje, két első lába és tora alakulatában azonnal észre vesszük a kabar vonalritmust, vagyis a kabaroknál a

hímséget jelképező ezen vonalat. De hogy az egyiptomiak a kabar szimbolikáról már aligha tudhattak valamit, sejthető abból, hogy szkarabeusz ábrázolataik stilizálásában e vonalat kiemelni nem igyekeztek sőt ellenkezőleg ábrázolataikon e vonal rendesen egészen el is tűnik. Egyébként azonban tény, hogy ez állat egész teste gömbölyded alakú, galacsinhajtó bogárnak pedig azért nevezik mert valóban galacsinokat, azaz gömböket gurít, vagyis az általa állati vagy emberi ürülékből képezett golyókat hajtja, amiért is népünk még ganajtúró- avagy szarbogárnak is nevezi. Ezen általa képezett gömbök e két nagy bogárfélénél néha biliárdgolyó nagyságúak is. E bogarak a földbe mély lyukat vájnak, minden galacsinukba a nőstény egy-egy petét tojik, ami után a galacsint egy ilyen lyukba gurítják, majd a lyukat betemetik. A kikelő pajor a golyó anyagából táplálkozva fejlődik és a következő esztendőben a földből kész bogárként bújik elő. A golyót néha csak az egyik bogár, többnyire azonban a bogárpár együtt gurítja, úgy hogy azt az egyik fejével tolja, a másik pedig két hátulsó lábával maga után, húzza és irányítja. Az így a földön nagy sietséggel golyóját gurító bogárpár oly föltűnő jelensége okolja meg azt is hogy népünk e bogarat még *csodabogár* néven is elnevezte.

Az oromo nyelvben *dzsifara* = hímes, tarka szövet, amely szóban szerintem *cifra* szavunkra kell ismernünk, sőt kétségtelennek tartom, hogy a valóban igen cifra *zebra* és az ehhez hasonló dauv (lássad mindkettőt Brehmnél) lófélék ilyen neve is e szavunkra vezetendő vissza, amely *zebra* szó tehát valamely afrikai kámi fajú, azaz tehát őseredetében fajunkbeli nép nyelvéből kellett származzon. A magyar *cifra* szót eddig a latin *cifra* szóból származtatták, amely betűt, különösen pedig a nulla jegyét jelentette. (Horger Antal „Magyar szavak története" Budapest, 1924) Miután azonban a magyar *cifra* szó nyelvünkben nem áll elszigetelten hanem összefügg a *cafra, cafrang, csafring* szavakkal, amelyek cifraságon kívül még

ágasbogasságot, *cafatosságot,* sőt rojtot is jelentenek, ez már magában is kizárja azt hogy mind e szavak, amint Horger Antal állította, a nulla jegyét jelentő latin *cifra* szóból származhatnának, eltekintve az oromo *dzifara* szótól. Márpedig e magyar és a latin szó között összefüggés kétségtelenül van, csakhogy megfordítva mint ahogy Horger Antal vélte, aki az „ázsiai eredet és nomádság" elmélete alapján, a bevett szokás szerint, minden olyan szót amely a magyarban valamely európai nyelv szavával egyezik, azt okvetlen onnan vettnek állítandónak tartotta. A latinban azonban a *cifra* szónak nem csak nullajegy, hanem számjegy, betű, írott bármily jegy jelentése is van és éppen e jelentése áll a magyar *cifra* szóhoz közelebb, mert azonosul *ákombákom* szavunk jelentésével. Nekünk pedig azonnal föl kell tűnjön a *bákom* szórész kabar volta és még az olasz *baco* (báko) = bogár, féreg szóvali egyezése. Igen ám, de az olaszban az ákombákom (papirosra írott cifra jelek) neve *scarabocchio* (szakrabokkio), ami a szkarabeusz bogárnévre meglepően hasonlít.

Márpedig ezen szkarabeusz szó először is a magyar *cserebogár,* régiesen és népiesen *cserebó, cserebok, cserebűly* (lássad Ballaginál is) stb. szavainkra hasonlít, másodszor az olaszban *scarabocchio* és *scarafaggio* (szkáráfáddzso), a dalmáciai szlávban *szkarambécs,* nem csak ákombákomot, hanem bogarat is jelent. Másrészt a *bogár* szót a scara-bocchio (bokkio) szóban éppúgy megtaláljuk mint a már említett *bagarozzo* és *bucarone* (bagarocco és bukaróne) olasz szavakban is. Mi lehetett tehát ezen „szkarabeusz" szó őseredete? szerintem nem más mint *kara-bog* vagy *kara-tok = fekete bogár,* mert hiszen tudjuk hogy a törökben ma is *kara* = fekete, aminek egyébként a régi magyar *gara* = fekete is megfelel.

Vannak a galacsinhajtó bogaraknak kisebb fajtái is, amelyek sokszor golyóikat nem is maguk készítik hanem kecskék amúgy is golyócskaszerű ürül ékét használják föl, ami őket a kabarok e másik állatával közvetlen is összehozza.

A megsejtett *karabok* szót illetőleg azonban ott van a magyar *cserebok* és *cserebogár* szó is, amelyben a kezdő d hang helyett cs hang áll. A nyelvészetben ismeretes a *k* hangnak gyakori c avagy cs hanggá változása, ami különösen a latinban

is általános volt (szerintem szabin besenyő hatás), amiért is a görögből átvett kürkosz, küklopsz, kentaurosz, Kybele szavakat is circus, ciklops, centaurus, Cybele kiejtésű re változtatták E jelenség természetesen őstörzseink némelyikénél, mint szemeréknél és besenyőknél is létre jöhetett, úgyhogy a karabok, karabogár szavainak cserebok, cserebogár változata is keletkezhettek. A cserebogár sárgásbarna színű, de népünk „sárga" cserebogárnak is nevezi. Ide teszem e népdalunkat:

Cserebogár, sárga cserebogár!
Nem kérdem én tőled mikor lesz nyár,
Azt sem kérdem sokáig élek-e,
Csak azt mond meg babámé leszek-e?

A cserebogár ugyanis májusban jelenik meg és ezáltal a nyár közeli bekövetkeztét jelenti, de kitűnik e népdalból az is, hogy e bogárnak egyéb jósképességet is tulajdonítottak. Úgyhogy, ha létezett valamikor valóban sárgább avagy aranyszínű tavaszi bogár is, akkor egyúttal azt is képzelhetjük, hogy a *csere-* szórésznek *zere-* vagy zara- kiejtése is volt, arany jelentéssel, aminthogy Erdélyben még napjainkig is volt az aranynak *zarany, szarany* kiejtésű neve is és aminthogy a vogulban is *szárnú* = arany, amely szavak világosan *sárga* szavunkkal vannak közvetlen összefüggésben, és amely szavaknak csak lágyult kiejtése az orosz *zoloto* = arany (*r* helyett *l).*

Van egy kisebb fajta de szintén fekete színű galacsinhajtó bogár, a Sisyphus Schafferi, amelynek jellegzetességét igen hosszú lábai képezik. Ha pedig ezt, vagy akár a nagy szkarabeusz-bogarat is papirosra rajzoljuk, ügy az ilyen ágas-bogas, lábasjósság mi más mint ákom-bákom? Avagy olasz szóval: scarabocchio = ákom-bákom. Nem világos-e tehát hogy az ősök a fehér papirusz-hártyára, nyírfa-hártyára vagy pergamentre *fekete* gubacs-tintával írott jeleket (íme: nem meglepő-e, hogy ügy *fekete* mint *gubacs* szavunk is kabar szócsoportbeli: *f-k* és *g-b),* betűket akár mókásan, akár komolyan, fekete bogarakhoz hasonlították? Nem csodálatos egyezés-e tehát,

hogy a németben *Käfer,* a horvátban *cseper, kebar, kabar* = *Iégy, bogár, bögöly?* Holott e szavak egyrészt a *cifra, cafra, cafrang* szavainkra hasonlítanak, másrészt kabar őstörzsünk nevével meg teljesen azonosak? De mennyivel inkább meglepő még az is, hogy az egyiptomiaknál a galacsinhajtó bogár neve *keperu, keper,* az éjszakai vagyis az Alvilágban járó Napistené, akit a galacsinhajtó szent szkarabeusz bogárral jelképeztek, szintén *Keper* avagy *Khepera* (Lássad például: Mahler Ede: „Ókori Egyiptom" Budapest, 1909. Az Akadémia kiadása. 139 és 221-225. oldal.). És nem érdekes-e még az is, hogyha ezen *Khepera, kebar, kabar, Käfer* szavak – amelyek hiszen mind bogár jelentésűek – első szótagját megfordítjuk, akkor meg a magyar *bogár* szót kapjuk. Kiemeltem, hogy a nagy galacsinhajtó bogár szénfekete színű, láttuk, hogy a papirosra irt fekete jelek, betűk neve még ma is ákom-bákom, scara-*bocch*-io; tudjuk hogy a régi magyarban *bakacsin* gyászt, feketét, esetleg sötétkéket, jelentett. És íme: ha ezen Keper, Khepera és Käfer (kéfer) szavak első szótagját megfordítjuk, akkor meg *fekete* szavunk első szótagját is kapjuk. Ha azonban talán valaki ezen egyezésekben véletlent akarna látni, annak fölhozzuk. Hogy a latin scarabeus szóban a kezdő *sz*-hang csak az árja nyelvekben gyakori *sz* hanggali szókezdő toldás, hozzáadás, ezt kétségtelenné teszi az hogy a latinban ugyane szó ezen sz hang nélkül is megvan, mert ugyanis latin *carabus* (karabusz) = bogár És íme: e szó kara része a törökben mi is = fekete. És ismét véletlen-e, hogy a horvát nyelvben is *gar* = korom, valamint hogy a magyar *korom* szó is a *kara* szónak csak változata, de amelynek megfelel még a latin *carbon* = szén szó is. És ha ezen *kar*- szótőt megfordítjuk? Akkor ez rák. Márpedig hiszen szemléletre a rák bogártól semmiben sem különbözik, sőt az édesvízi rák valamint a tengerek szélén milliószámra, félig a vízben és félig a szárazon élő farkatlan rákok, amint ide-oda szaladoznak, bogarakra még inkább hasonlítanak, éspedig ezek is fekete színűek. Mi több ha meg ezen *rák* szavunkat ismét vissza fordítjuk, akkor meg ismét a latin-olasz-német *ganchio, Krabbe, Krebs* szavakat kapjuk, amelyek rákot és különösen az említett, bogármódra a szárazon is szaladgáló rákot jelentik, és amely szavakból hi-

szen csak az árja nyelvérzék hagyogatta ki a magánhangzókat, de amelyek valamikor kétségtelenül *garan, karab, kereb* alakúak voltak és amelyek így tehát ismét a szóban volt *carabus* és *scarabeus* = bogár szavakhoz vezetnek vissza! Nem nevetséges erőlködés volna-e mégis a magyar *rák* szót egyszerűen a szlávból általunk átvettnek vélni? holott ez állítás a mai „Ázsiai eredetünk" miatt általános, mert hiszen szerb-horvát *rák* = rák.

Továbbá, hiszen csak meg kell néznünk a föntebbi rajzokon a ganajtúró bogarak két első lábát, hogy megállapíthassuk miszerint ezek a földben kaparva való vájásra, ásásra a legtökéletesebben szolgáló szervekké alakulvák, ugyanígy mint a lótetűnek nevezett nagy szöcskeféle két első lába is, de ugyanúgy mint egy emlősállatnak, a vakondnak, óriásilag megnövekedett két első lába talpa is. (És ismét csak véletlenség-e hogy ezen ily aránytalanul nagytalpú állat latin-olasz neve: talpa?). És íme: *kapar* szavunk nem betű szerint azonos-e az említett *kabar, Kheper, Käfer* bogár jelentésű szavakkal? Viszont láttuk, hogy a szerb-horvát nyelvben *cseper* is rovarfélét jelent, holott ugyancsak e nyelvben *cseperlyati* = kaparászni, ami szerint tehát e szavak a *kapar* szavunknak csak magashangú kiejtésű megfelelője. Mi tudjuk, hogy őseink rovásírásuk betűit az igen régi időkben csak fába, majd kőbe is rótták, karcolták és utóbb vésték is. A *karcolás* pedig ugyanaz mint a *kaparás,* csakhogy kabar szócsoportunkbeli csak ez utóbbi szó. Mit jelent tehát mindez? Azt, hogy az írott, festett, karcolt avagy kapart jelek, betűk, jelképek ősidők óta bogarakhoz hasonlíttattak, annál inkább, hogy a fába avagy szaruanyagba karcolt betűket avagy díszeket zsírral elegy korommal feketítették be, hogy így láthatóbbakká váljanak, amit népünk az így karcolt díszítményei valamint föliratiban (ma természetesen már csak latin betűkkel) ma is így csinál. (Lássad: Madarassy László dr. „Vésett pásztortülkök." Budapest, 1925 A Néprajzi Múzeum kiadása Valamint: Malonyai Dezső: „A magyar nép művészete." Budapest, 1911 III. kötet, 104 old) Ma is szokás kőbe vésett föl irat betűit feketére festeni.

Végül föl hozható még az is, hogy csak a magyarban van meg a *bogár, fekete, kapar, ákom-bákom* és *cifra szó,* vala-

mennyi mind kabar szócsoportbeli szó, így együtt, holott más nyelvekben ezek közül csak egyik-másik található, amiből okszerűen következtethet, hogy ezek eredete is ősnyelvünkben keresendő.

Láttuk hogy az egyiptomiaknál a Alvilágban járó, Napisten neve Kepera volt és hogy öt a galacsinhajtó bogárral jelképezték, valamint hogy náluk e bogár is keper, heper néven neveztetett. Hogy miért lett e rovar épen az éjjeli, az Alvilágban járó Nap jelképévé, ez eléggé érthető, mivel hiszen e bogár mély földalatti lyukakat fúr és az ide lerakott petékből kel ki, de ezután, amint ismeretes, csak este s éjszaka röpül A fönt említett olasz néprajzi folyóiratban a már megnevezett cikkíró ismertet egy szempontunkból rendkívül érdekes dél-olasz népszokást. Elmondja, hogy több helyen a nép azt tartja, hogy az ördög fekete bogár képében is szokott megjelenni. Szerintem e hiedelem eredetét is az ezen éjjel röpülő fekete bogárral jelképezett alvilági istenségnek a kereszténységben egészen magától értetődőleg a nép által ördöggé átalakított személyében kel fölismernünk. Szerző elmondja, hogy például Rocchette is Sabina nevű községben Mária Mennybemenetele (Ascensione) ünnepe előestéjén gyermekek szokása volt „Scardaone" nevű bogarat (szkárdaóne) fogni, hátára kis gyertyácskát ragasztani s ezt meggyújtva a város terén, ilyet, mentül többet, futni hagyni, miközben ezt kiabálták: „Fuggi, fuggi scardaorle, Che domani é l'Ascensione!" (Fuddzsi, fuddzsi szakardaone, Kedomani e l' Asenzione!) = Fussál, fussál szkardaone, Mert holnap van Fölszállás!" (Mellesleg megjegyezhető hogy itt az olasz *fuggire,* ejtsed fuddzsire = futni, menekülni igének a magyar *futni* igéveli hasonlósága föltűnő, ami aligha véletlen, mert az afrikai oromo nyelvben is *futazza* = futamodni, siklani, amely szót a már említett olasz szótár scorrere, sdruccíolare olasz szavakkal fordítja). Olaszországban általánosan használnak egészen vékony, madzagvastagságú gyertyákat, sőt ilyeneket, rövideket és gyújtófejecskével ellátva, gyufa ként „ceriní" név alatt, szintén használnak. (Olaszul cera, ejtsed: cséra, = viasz). Elmondja még a nevezett cikkíró, hogy e szokás megvolt még San *Benedetto,* Civitanova, Grottammare és San Giorgio községekben is, amelyekben e szokást „Corsa dei

bagarozzi" = Bogarak szaladása, néven nevezték, ahol azonban így kiabáltak: „Fuggi, fuggi buggero, Che domani e l' Ascensió!". Láttuk már föntebb, hogy az olaszban a buddzerone szó is bogarat jelent. Továbbá ugyanazon cikkíró elmondja még, hogy az Abruzzo hegység Montenero di Bisaccia nevű községében ilyen szokás szintén van, de azon különbséggel hogy itt a gyertyácskás bogarakat „a halottak emlékére" (valószínűleg tehát Halottak Napja estéjén, éjjelén) a templom földjén, azaz kőpadlóján, futtatják. Hozzá teszi hogy itt szerinte e bogarak „a holtak birodalmára utalnak" (accennano al regna dei morti), vagyis tehát szerintem az Alvilágra, míg az égő gyertyácskákat a lelkek jelképének tartja. Hozzáteszi még, hogy hasonló szokás Senigalia városában is van.

Mindenesetre kétség sem férhet ahhoz, hogy itt kereszténység előtti szokás maradványával van dolgunk, vagyis, hogy mindez az Alvilágban járó éjjeli Nappal, azaz Napistennel és az egyiptomiak Oziriszével is összefüggésben volt, amely istenség az egyiptomiaknál (az egyiptomi mythologiában) a halottak lelke fölötti ítélkező biróként is szerepelt. De meg kel! itt jegyeznem azt is, hogy mivel itten kegyetlen állatkínozó szokásról van szó, ez ilyen alakban semmi esetre sem származhatott a mi még tisztafajú őseinktől, akikről, vagyis a hyperboreusokról, a görögök is följegyezték, hogy békés, bűnt, harcot, háborút nem ismerő nép voltak. Ilyen szokás ellenben létre jöhetett, habár a mi őseink mythologiája alapjából kiindulva, de csak a már elsémiesedő egyiptomiaknál, ahonnan azután ez a már elárjásodó dél-itáliai népekhez is átkerülhetett.

Hogy a kabaroknál, miként a székelyeknél és kazároknál is, a szőlőnek szintén szerepe lehetett, abból sejthetni, hogy ez több adat szerint a kecskével, rókával kerül kapcsolatba. A rókával az ismert állatmesében ügy hogy a róka, mivel a magasra fölfutott szőlő fürtjeit el nem érheti, magát azzal vigasztalja hogy hiszen az úgyis még savanyú.. (habár már érett!) A kecskével az hozza kapcsolatba, hogy az is, miként a kecske: sziklás helyeket kedvel. Továbbá, van egy bizonyos szőlőfaj amelynek neve *bakator,* nevezik *bakra-nak* is, (Ballagi) valamint van egy hosszúkás, kissé görbe, szemeket termó faj is, amelynek magyar neve meg *kecskecsecs* szőlő. Föntebb emlí-

tettem, hogy a magyar szócsoportbeli *mag* szónak, amely magot és gömbölyűséget jelent, a ka bar szócsoport szerint *bag, bog, bogyó* alakú szavak feleltek meg és fölhoztam ennek számos *bőg, buga* stb, valamint megfordítva *gőb, gubő* stb megfelelőjét, amihez itten abakatar szőlőnévvel kapcsolatban meg kell említenem a latin-olasz *bacca* (bakka) = bogyó szót, mivel hiszen a szőlő jellegzetessége sokbogyójú fürtjei, viszont megjegyezendő, hogy e szónak a latinban, olaszban értelembeli rokonai az olasz *boccolo* (bokkolo) = bimbó, rügy, szón kívül nincsenek.

Ami azonban a szőlőt a kabarokkal szintén összeköti, ez a régiek *Bacchus, Bakkusz* istensége, amelynek neve eredetileg Bak, Bakar, Bakor is kellett legyen és akit a görögök és rómaiak is kecskebakkal jelképeztek, neki kecskéket áldoztak és őt a bor és ennélfogva a szőlő istenségeként is tisztelték. De említettem azt is, hogy a kecske még a nemi ösztön, nemi vágy és bujaság jelképe is volt, viszont tudjuk, hogy alkoholos ital a nemi vágyat fokozza, amiért is Bakkusz egyik legfőbb jelképe és bálványa, még a rómaiaknál is, fából faragott nagy, álló hímtag volt, amilyet Bakkusz ünnepein a baccanaliák dorbézoló, ivással és nemi kicsapongásokkal egybekötött szertartásain szoktak volt körülhordozni, de amilyenek főképpen az elő-ázsiai sémita népeknél voltak csak szokásban, míg például a rómaiaknál az ilyesmibe az akkori hatóság is tiltólak avatkozott bele, míg őseinknél az ilyesmi, ha meg is volt, de csak szerény és szemérmes természetesség határain belül, úgy ahogy an erről már a „szilaj ló” és „kis kert”-tel kapcsolatban már írtam. Tény hogy nyelvünkben is *bakik, baktat, bakzik* nemzést, nemi ösztönt, túlságba menő nemi vágyat jelentő szavak, amelyek, amint a szóalak is mutatja egyúttal a kecskebakkal is kapcsolatba hozathatnak, de épen ezért világosan észrevehetően még természeti ős-szavak. Holott a latinban a *qacchatus*= szilaj, őrjöngő és *bacchor, bacchat/o* = őrjöngés, zaj, részegség, mintha inkább csak Bakkusz és a bakkanália szavak származékai volnának, annyival is inkább, hogy hiszen a latinban a bakkecske neve hircus, bár nevezik *caper-nak* is, csakhogy ez utóbbiban a *bak* szavunk megfordított alakja van meg, holott a latinban a megforditás törvénye nincsen meg,

ami szerint tehát ott ügy a caper mint a capra szó is ősnyelvünkből örökölt elem kell legyen, ugyanúgy egyébként mint az olasz *becco* = *bak.* Említettem már, hogy az olaszban némely olyan ős-szavunk is megmaradott, amely a latinból hiányozik, amilyenek például a szóban volt bagarozzo, buggera és bucarone = bogár szavak is.

Szilády Zoltán dr a Néprajzi Értesítő 1909 évfolyama 13 oldalán mutat be Torockóról (Erdély) egy, már ritkaságszámba menő boglyakemece-típust, a „füleskemencé”-t (az alábbi rajzon 1). Cikkíró is megjegyezi, hogy ilyet már csak hármat látott. Hogy a kenyérsütő kemencére (ugyanazon anyagból amelyből maga a kemence is készül) ilyen füleket alkalmaztak, ennek semminemű gyakorlati haszna vagy célja nem lehetvén – amint a cikkíró is sejti – ennek csak jelképes, mythologiai értelme, eredete lehetett, vagyis, hogy az ilyen boglya kemence – ahogy általánosan nevezik – állatfőt kellett jelképezzen Egy ugyanilyen füleskemencét Malonyai Dezső „A magyar nép művészete” cimű műve „Székelyföld” kötetében is bemutat egyet, de, sajnos, úgy Szilády mint Malonya; is elmulasztotta az ilyen füleskemencékre vonatkozó esetleg még élő rege, hiedelem, magyarázat avagy babona után nyomozni, amiből azután következtetéseket lehetne levonnunk Én e boglyakemencetípust már csak emlőalakú volta miatt is kabar eredetűnek sejtem, mert egyébként az ilyen kemencék többnyire sima félgömbalakúak (a fönti rajzon 4), avagy legföljebb olyan szemerebesenyő alakúak mint a rajzon 5 Ellenben cikkíró, szintén Erélyből (Torda-Aranyos megye, Hidas nevű község) bemutat még két emlőalakú de fületlen boglyakemencét is, amelyek

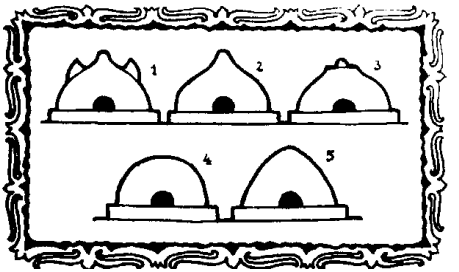

közül az egyik olyan mint a fönti rajzon 2, a másik pedig mint 3, amely utóbbin még az emlő csecsbimbója is kialakítva. Kabar eredetre utal még maga a *boglya* szó is, amely szintén tisztán kabar szócsoportbeli szó, de ma természetesen nem kell azt is jelentse hogy minden boglya kemence kabar eredetű volna, hanem csak annyit, hogy mai magyar nyelvünkben e szó válott általánossá Ám hogy a kenyér, illetve kenyérsütés a kabaroknál is már igen régen meg kellett legyen, ezt nem csak a „boglyakemence" szó tanúsíthatja, hanem például a *gabona* szavunk is, amely ismét kabar alakú szó, a kenyérmagféléket jelenti s amely szó eredeti értelme aligha volt más mint *anya-emlője, anya-adománya,* vagy *adó-anya, tápláló-anya,* illetve tehát a Földanya vagy esetleg Víz anya által adott legfőbb táplálékok egyikét jelentette, s amit azután természetesen az anya tápláló emlőjével egyrészt, de a kabarok tejelő állatával a kecskével is jelképezhettek Fölhozható itt a német *gabe* = adás, adomány szó, amely a kabar *kebel.* és a szumer nyelvbeli *kablu* = emlő szavakkal egyezik, valamint fölhozható még az albán *buk* = kenyér szó, amely habár kabar alakú de megfordított, hímségi szó. Egyébként azonban az sem valószínű, hogy eredetileg a kabarok a *gabona* szó alatt valóban a mai kenyérmagvakat, a búzát, rozsot, árpát, értették, hanem inkább a lótusz és a sulyomféléket, amelyek hogy kabar vonalritmusúak is, már föntebb láttuk, és amiből mi egyenesen azt is következtethetjük, hogy a lótusz és sulyomfélék, illetve ezek magvai, a kabaroknál *gabona* néven neveztettek, amely szó csak utóbb, ami nyelvünkben lőn a mostani kenyérmagvakra átvivé. Tény, hogy régen a sulyomfélékből kiváló kenyérlisztet is őröltek, de amelyek a mai gabonafélék mellett azért szorultak teljesen háttérbe, mert hiszen, vízi növények lévén, nem állanak rendelkezésükre oly nagy területek mint a mai gabonaféléknek, termelésük eddig sokkal körülményesebb mint a mai gabonaféléké Viszont a sziklás hegységek között, amilyen tájakon a kecsketartó őskabarok éltek, ma; gabonaféléket termelni nem is lehet, holott a hegyi tavakban a sulyomfélék maguktól is megteremnek Másrészt kenyérliszt készíthető a *csicseriborsóból* is, ha kevésbé jó minőségű is Olaszországban,. ahol e borsófajt nagyban termelík, ebből, valamint más borsó-

féléből is, készítenek lisztet. E borsófaj magva ilyen: vagyis emlőalakú (népünk csecs szavunkat ejti csics, csöcs, csücsnek is ejti). Mivel az olaszban e borsófaj neve *cece* (csecse), holott az olaszban, latinban az emlő neve mamella, mamilla, mamma és uber, ennélfogva kétségtelen, hogy e borsófaj ilyen neve itáliai ősnépeinktől származott az olaszba.

Kérdés maradhat azonban, hogy a szóban lévő füles boglya kemence két füle tulajdonképpen mit utánozott? a fülesbagoly füleit-e vagy a kecskéjét? Szerintem valószínűbb, hogy nősténykecske füleit, egyrészt azért mert hiszen a nősténykecske a tejelő, tehát táplálékadó, másrészt azért is mert tény hogy több kecskefaj nőstényének szarvai egyáltalán nincsenek csak elálló füle;

Amit itt még a rákról és pókról el kell mondanom, tulajdonképpen föntebb a szakarabeuszszal, bogárral folytatólagosan kellett volna elmondanom, de elmondhatom ezeket így utólag is:

A *szkarabeusz* szóban tehát a kezdő sz hang csak hozzátoldás, amit bizonyít az, hogy a latinban *carabus* is = bogár, amely szóhoz tehát a kezdő sz hang még nincsen hozzátoldva Föntebb ezen skarabeusz-carabus (kárábusz) szó vezetett bennünket a *karcol* és *kapar* szavunkhoz, amelyek közül a *karcol* kőrös szócsoportbeli, míg a *kapar* kabar szócsoportbeli szó. Az olasz *graffiare,* görög *grafeo* és a német *kratzen* (kraccen), mindhárom csak árja magánhangzókihagyásos változata a mi *karcol* igénknek, de megvan azoknak kezdő *sz* hangos alakja a latin-olasz *scarificare-sgraffiare* (szkarificare-zgraffiare) = karcolni, kaparni szavakban, ugyanúgy tehát mint a szkarabeusz szóban is. Ám; azután, mivel az ősi rovásírást karcolták, ez magyarázza meg a latin-olasz *scribere-scrluere* (szkribere-szkrivere) = írni (kezdő *sz*-hanggal) és görög *grafein* szintén = írni (de kezdő *sz* hang nélkül) szavakat. De ez magyarázza meg a *grafit* fekete ásvány nevét is, amely ezt azért kapta mert írásra alkalmas és amelyből a feketén író ceruzák ma is készülnek láttuk, hogy a fönt megnevezett olasz tudós, aki amaz éjjeli bogárfuttatást leírja, említi, miszerint az olasz nép a fut-

tatott éji bogarat nem csak bagarozzonak hanem scardaonenak is nevezi (szkardaóne), amely utóbbi szó – amint ezt a cikkíró is mondja – megfelel a latin *scarites* (szkaritesz) itt Brehm nyomán általam bemutatott bogárfaj nevének és amely szóból következtethető, hogy e bogárfuttatáshoz nem csak a nagy galacsinhajtó bog arat, hanem az ennél nem sokkal kisebb eme scaritest is használták, bizonyára aszerint hogy éppen milyeneket sikerült fogniok. Márpedig szempontunkból ez utóbbi is úgy nevét mint a bog arat magát illetőleg is, nem kevésbé érdekes mint a galacsinhajtó, mivel ugyanúgy tisztán koromfekete színű, lerajzolva pedig a cifra, cafra, ákombákom és az olasz *scarabocchio* = ákombákom szavakat juttatja eszünkbe E bogár is ugyanúgy éjjel járó, csak éjjel röpülő mint a galacsinhajtó, sőt testvonalaiban a kabar vonalritmust a galacsinhajtónál még inkább mutatja, azaz e vonalritmusba inkább stilizálható Erős és tövises első lábpára *kaparás/a* szintén alkalmas, aminthogy maga vájta földalatti lyukaiból csakis éjjel bújik elő.

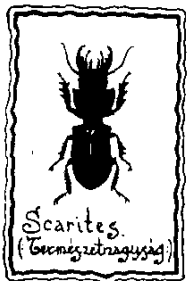

Csupán hogy sem ő sem pajorja nem táplálkozik ganajjal, hanem ragadozó állat, amit hatalmas állkapcsai is tanúsítanak. Ami pedig nevét illeti, a *szkar-* szótő egyezik egyrészt a *szkarabeusz* szóval, másrészt a latin és olasz *scarificare – sgraffiare* = karcolni, kaparni szóval és így tehát a *kara* = fekete és a *karcai* szavakkal is. Hozzáteszem ez elmondottakhoz itt, hogy ide tartozik a német *Kelte* és *Kerbtier* = bogár, rovar szó is, amely mindkettőnek megfelel a német *kerben* = karcolni, róni, rovátkolni, továbbá a szintén német *kritzein* = kaparászni és firkálni, irkafirkálni, de amivel meg a szerb-horvát *skripi* ige vetendő össze, amely a karcolás hangját fejezi ki, de amely utóbbi meg pontosan a latin *scribere* olasz *scriuere* (szkribere, szkrivere) = írni szónak felel meg, de a kezdő sz hang elhagyásával a német *kritzein* (kricceln) szóval is azonos. Hogy pedig a magyar nyelv *karcai* igéjének is kellett létezzen *kircel* kiejtése, tanú-

sítja egyrészt a *kircel-karcol* ikerszavunk, másrészt valószínűvé teszi *kercel.* hangutánozó igénk is, amely jelenti úgy a valamely száraz dolog rágcsálásakor képződő hangot, valamint a hím kacsa, azaz gácsér, recsegő hangadását is (Ballagi) Amely hangra egyébként *réce* = kacsa szavunk is hasonlít, amely szó úgy lehet, valamikor csak a hímet jelentette.

Tudjuk, hogy az ősi, fába, csontba, kőbe karcolt, vésett rovásbetűket, hogy láthatóbbak, olvashatóbbak legyenek, korommal, illetve koromból és zsírból, avagy olajból, kevert fekete festékkel szokták volt befeketíteni, de amit temetők sírkövein valamint különböző egyéb, kőbe vésett föliratokan ma is eleget láthatunk, és amint ma is az irott avagy nyomtatott betűk rendesen feketék, sőt ma is általános szólás: „fekete fehéren" = írás, irat. A szóban lévő *szkar-, kar, gar-* szótövek, láttuk karcolást de egyúttal írást és fekete szint is jelentenek, vagyis a magyar-török *gara, korom* és *kara* szavakkal is együvé tartozóak. Amihez tehető, hogy holott mindezen szavak kőrös szócsoportbeliek, ellenben a magyar *fekete* viszont kabar szócsoportbeli szó, amely utóbbi ismét eszünkbe juttatja az ugyancsak fekete betűket, írást és a befeketített rovást. Ámde meg kell jegyeznünk még azt is, hogy ha *fekete* szavunk tövét megfordítjuk, akkor ismét a *Keper* nevet és a *keper, kepera, Käfer* = bogár, galacsinhajtó bogár, valamint a magyar *kapar* szavakat kapjuk. Holott hiszen *kapar* szavunk ismét megfordítva: *vakar,* és ugyanazt jelenti. Azt pedig már láttuk, hogy a szóban volt fekete bogarak sajátsága hogy kaparnak, valamint hogy a rovásírás is karcolva, kaparva készült és hogy feketítve lett láttuk azt is, hogy a magyar *karcol* ige árja, magánhangzókihagyásos megfelelője, származéka a német *kratzen* (kraccen) és az olasz *graffiare* = karcolni, valamint láttuk hogy e szavak a feketeség magyar-török *gara-karakarom* szavakkal is azonosulnak. Kétségtelen tehát hogy az írásra oly alkalmas és fekete *grafit* ásvány e neve is, mielőtt belőle az árja nyelvérzék az első magánhangzót kihagy ta *garat; karat; garap* alakú szó kellett legyen: vagyis látjuk hogy a grafit szó is ősnyelvünkből kellett származzon. Tudjuk azt is, hogy az írásra használt, feketén író ceruzák ma is grafitból készülnek. Nem érdektelen fölhoznunk, hogy a fésű őseredetében egyúttal kaparó azaz

vakaró eszköz is volt, amit ma is tanúsít a szerb-horvát nyelv *csesaty* = fésű és *csesiyati* = fésülni és vakarni szó. Ugyanígy az aroma nyelvben is *hoka* = fésű, *hoku* = vakarni Csakhogy az aroma nyelvben *fakki* is = fésű, amely szó töve azonos a *fekete* szavunkkal, amelyek viszont megfordítva *kefe* szavunkat adják Az abesszíniai *Kaffa* tartományt, amelyben ősidők óta kiváló minőségű *kávét* termelnek, némelyek a kávé növény és ital őshazájának is tartják. A kávé más nevei *Kaffee, kafe, kafa.* Ez ital jellegzetessége *fekete* színe, annyira, hogy a régi magyarok amikor ezt a törökök révén megismerték volt: „fekete leves"-nek nevezték. *K-f* megfordítva *f-k.*

Láttuk tehát eddig is a bogárral kapcsolatban fölhozott sok szó réven az összefüggések szinte végtelen sorát, de amelyek fölismerése a magyar nyelv és ennek szómegfordítási törvénye segítsége nélkül nem lehetséges; aminthogy a magyar nyelv mellőzése miatt mindez eddig ismeretlen is maradott. Pedig az összefüggések az eddigiekben még korránt sincsenek mind elmondva. Folytatom tehát. Láttuk, hogy az egytagú szavak és szótövek megfordíthatása ősnyelvünknek mily fontos törvénye volt. És íme, ha a magyar-török *gara kara* szót megfordítjuk akkor a magyar *rák* szót kapjuk. Márpedig a rákok külső megjelenésükben, testalkatukban bogarakra nagyon hasonlítanak, eltekintve attól, hogy hiszen természetrajzilag, élettanilag is egymásnak elég közel rokonai. Bogarakra azonban, más rákféléknél is inkább, azon farkatlan (helyesebben visszafejlődött farkú) rákfélék hasonlítanak legjobban, amelyek olasz neve *grancihio,* tehát az első magánhangzó kihagyásával. de amely szóban ennek dacára is gara ős-szavunkra ismerhetünk. És íme. a tengerpartokon ezen félig a vízben; félig a szárazon élő és bogarakként szaladgáló rákok szintén *feketék* (csak a még fiatalok szürkék, valamint a más. egészen a vízben élő fajtákba mák avagy fakó színűek), amint hogy fekete az édesvízi rák is. A német *Krebs,* bár szintén rákot jelentő és magánhangzókihagyásos szó, de mégis azonnal fölismerhetjük benne a latin

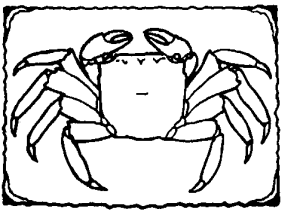

carabus = bogár szót. illetve ennek ősnyelvünkbeli *karabug* = fekete bogár avagy fekete állat. szót; merthogy a bogarat őseink nevezték egyszerűen *bug-nak* is. bizonyítja az angol nyelv. amelyben máig fönnmaradott: *bug*= bogár. Viszont a görög *kárisz* és *karikinosz* = rák szavak nem magánhangzókihagyáosak és szótövük csak a mi *rák* szavunk pontos megfordítása.

Mindenesetre igaz hogy ezek is mind kőrös szócsoportbeli szavak de megtaláljuk ezen bogárszerű. farkatlan és bogárként a szárazon is szaladgáló rákok kabar nevét is. mert éppen ezek latin neve *pagurusz.* amely szóban hiszen ismét *bogár* szavunkat kell fölismernünk, sőt ugyane latin szó hangtanilag *fekete* szavunkkal is egyezik, mert hangtanilag *p-g* és *f-k* azonosul. Vagyis: világos. hogy a latin és olasz nyelv ezen paguruspaguro szavát is egykori itáliai ősnépeinktől kellett örökölje. - ha ugyan nem ígazolódand b,e az. hogy a latinok ősei valamikor az Otrantói Tengerszoroson át (amely ősidőkben keskenyebb is lehetett mint ma) költöztek Itáliába.

Ámde folytassuk az összefüggések fölsorolását. Ezen bogárszerű. fekete és *pagúrusz* nevű rák úgy futásában, testalkatában valamint fekete színével bár bogárra is hasonlít, de még inkább pókra. Márpedig ezen *pagurusz* szó *pag* töve hiszen *pók* szavunkkal (amelyet népünk még *ponk, pank* és *pánk* alakban is ejt; lássad Ballaginál is) teljesen egyezik. Viszont tény hogy a pók neve a szerb-horvát nyelvben is *pauk;* amiért is az ázsiázó elmélet miatt, természetesen pók szavunkat is innen általunk átvettnek származtattá,. mi azonban az eddig megismertek alapján ennek is ellenkezőjét kell következtessük.

A pók neve a görögben *arakne,* a latinban *aranea,* az olaszban ellenben kezdő a hang nélkül *ragno* (rannyo). Ugyanúgy egy bizonyos fajta tengeri rák neve az olaszban úgy *aragosta* mint *ragasta* is, úgyhogy mindezen a kezdetű szavakban is – amint ezt már másutt is láttuk a névelőnkre kell ismernünk Ami szerint tehát úgy az *arakne* mint az *aragosta* szó is *rák* szavunkra vezethető vissza. De az eddig megismertek alapján tehát *rák* szavunkat sem lehet a szerb-horvát *rák* szóból származtatnunk, hanem a dolgot itt is megfordítva, és-

pedig igen régen. valószínűleg a szláv nyelvek keletkezése idejében történtnek. kell tartanunk.

Holott *pók* szavunk tisztán kabar és egytagú ős-szó. ellenben a fönti pók és rák értelmű szavak kőrös szócsoportbeliek. mert hiszen kétségtelen hogy az olasz *rag no,* ha ma *rannyo*nak ejtik is, de eredetileg. ugyanúgy mint a latin *aracea* = pók. szintén *aragno, a/akno* vagy *ragno, rákno, rákne* kiejtésű volt. Hozzátehető ezekhez. hogy az oromoban *kerarit* = pók. amely szó. bár szintén kőrös szócsoporti. de megfordított alakú: *r-k* helyett *k-r.* De tudvalévőleg a skorpió is a pókfélék közé tartozik, habár ollói miatt a rákokra inkább hasonlít. Rendkívül érdekes az oromo *karkabbo* = skorpió, amely tehát egy kőrös és egy kabar szótag összetételéből képezett szó. Másrészt, meglepetésünkre, hiszen a *skorpió, scorpion* szóban ismét a *szkarabeusz* szóra kell ismernünk, vagyis ennek egy változatára: *szkrb-szkrp.* Ha viszont tudjuk hogy a skorpió igen mérges szúrású állat, akkor megértjük, hogy egy töviseivel szintén mérgesen szúró hal neve is az olaszban *scarpena* (szkarpéna).

Tény az is, hogy a pókok többnyire sötét színezetűek, sőt a föld lyukaiban, falak réseiben lakó és hálót nem is fonó pókfélék egészen feketék is és ezek rejtekhelyeikből csakis éjszaka bújnak elő, hogy valósággal farkasokként járjanak kisebb rovarok után, hogy azokat nem csak kiszívják de teljesen föl is falják

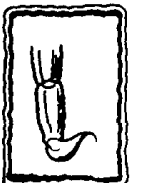

Megjegyezhető még az is, hogy a skorpió is sötétbarna vagy egészen fekete színű, szintén éjjeli ragadozó, teste vonalai meglehetősen kabarosak, méregfullánkja pedig, amely farka leghegyét képezi, a legtisztábban kabar alakú.

Ki gondolna ma nevetés nélkül arra, hogy még az olyan szavaknak is mint az általunk csak újabban a németből átvett *pakk* és *pakkolni* (németül Pack és packen) = csomag, csomagolni, ősműveltségünkben valamilyen szerepe lehetett? Amely szavukat hiszen a németek is az olasz-francia *pacco, bagaglio, bagage* (pakko, bagalyo, bagázs) = csomag, batyu, csomagolni, szavak átvételével képezték. Ki gondolna arra, hogy még az ilyen szavak eredetét is ősnyelvünkben ke-

reshetjük? Avagy kinek is jutna eszébe, hogy egy ilyen szó már ősműveltségünk eszmekörévei is valamilyen összefüggésben lehetett? Pedig, ha e dolognak is nyelvészetileg, élettanilag és néprajzilag utána járunk, úgy igen meglepő és érdekes megállapításokat tehetünk

Először is, meg kell jegyeznünk, hogy a görög *fakelosz* = csomag, batyu, teher szó (*f-k, p-k*). De ezekkel rokon az olasz *bagaglio* és a francia *bagage* Továbbá, mivel az olasz nyelvből a *h* hang ma már teljesen kikopott, eszerint az olasz *baule* = bőrönd, koffer, bőrtömlő szót is valamikori *bauhule* vagy *bahule* alakúnak sejthetjük. Ismeretes, hogy régebben bőrtömlő be csomagolni igen általános volt és hogy az ilyen bőrtömlők képezték a mai bőröndök, kofferek, bőrtáskák, hátizsákok ősét is. Viszont hiszen a *koffer* vagy *kufter* szó is, ha mi újabban vettük is át, akár a németből avagy a franciából, azért *kof-* vagy *kuf-* szótövében mi más mint a *pakk* szó megfordított alakja, avagy még inkább a görög *fakelosz* szóé? Gondolkodóba kell azonban ejtsen bennünket az angol *bag* (kiejtése is: bag!) = pakk, csomag, batyu szó, amely egytagú és így valószínűleg ősrégi, de amely emellett egyezik = magyar *pók* és a szerb-horvát *pauk* = pók szóval; amely utóbbi hiszen nem is más mint a *pók* szó diftongizált palócos kiejtése *ó-au*. Ámde mi köze lehet a póknak a pakkhoz, batyuhoz, csomaghoz, csomagoláshoz!? Pedig bizony ezeknek egymáshoz sok köze van! Először is hiszen magának a póknak is potroha, azaz hasa is egy *puha pakk,* tömlőszerű valami, amiért is nyelvünkben a nagy és kidülledett hasú embert „pókhasúnak" mondjuk. A németek természetesen nem is sejtik hogy mi köze a *Bauch* (bauh) = has szavuknak a magyar – azaz kabar – *pók* és *puha* valamint a diftongizált *pauk* = pók szavakhoz. De megjegyezzük, hogy a finnben is *pahka* = csomó, gumó, dudorodás és hogy mi is a ló lábán támadó kóros, gömbölyded csomókat dudorodásokat pók-oknak nevezzük.

Mind ezek azonban még csak homályos összefüggések. Csodálatosak ellenben a következők: Aki, mint jómagam, sokat járt a szabad természetben és erdőn-mezőn, az gyakran láthatta, megfigyelhette hogy mit csinál a pók, az ágak között oly szépen és tökéletes célszerűséggel szőtt, kötött hálójában meg-

fogódzott léggyel, lepkével, avagy a nála sokszor jóval erősebb és veszedelmesen harapó, szúró bogárral, méhvel, darázzsal: A potroha végéből eresztett ragadós fonalát két lábával roppant ügyesen és nagy gyorsasággal veti, hányja a megfogódzott állatra, nehogy ez esetleg még kiszabadulhasson, avagy őt megharaphassa vagy megszúrhassa. Foglyához közelebb jön ha ez még jól *behálózva,* mozdulatlanná téve és mintegy fehér vászonba, szövetbe van *pakkolva,* azaz *bugyollálva.* (Lám: *bugyolálni* is kabar szócsoportbeli ige. Tudvalévő az is, hogy a pók a szövés jelképe is volt; arachnem és Arachne). Csak ezután lép a pók foglyához még közelebb és most, mialatt ezt más lábaival folyton forgatja, eközben két lábával még mindig veti rá a szálat, hogy az állatot borító szövet oly tökéletes és erős burokká legyen, hogy a fogoly amikor ő ezt mérget tartalmazó állkapcsai hegyével megharapja, még végső erőfeszítésével se bírja fölszakítani, sem mozogni. Csak ezután vesz; áldozatát a pók lába; közé, harapja meg és kezdi annak nedveit nyugodtan szívni. Ami után, több óra múlva, az áldozat nagysága szerint, mikor az már teljesen száraz, hogy a hálóban alkalmatlan ne legyen, tépi, harapja el az azt tartó hálószálakat, mire az a földre esik, ő pedig a hálóban esett kárt, szakadozást kijavítja. Sőt van több olyan pókfajta is, amely a teljesen *bepakkolt* áldozatát nem is megfogódzása helyén szívja ki, hanem valamely falevél alatti rejtekhelyébe magával viszi s hálóját, miután áldozatát kiszívta, csak azután javítja ki.

De még ez sem minden. Több olyan pókfaj is van, amelynek nősténye tojásait is a szálából szőtt fehér vászonszerű burokba *pakkolja,* miután e gömbölyű csomagját azaz *pakkját* vagy battyát, potrohára veszi s ezt egy hétig is így magával hordozza, mindaddig míg a tojásokból a kis pókok ki nem bújnak és magukat a batyuból ki nem rágják.

Vagyis a pók tehát nemcsak „pókhasú”, hanem valósággal pakkoló, sőt pakkot hordozóállat is! Más szóval a *ráknak* és *pakknak* valóban nagyon is van egymáshoz köze! Mi pedig már többször láttuk hogy, az egykor még *kevés* lakosságú Földön, a Természet ölén élő őseinknek mily beható természetismereteik voltak.

Hozzá teszem; Említettem a bár nem a kabar szócsoportba tartozó *dudor* szavunkat. A *duda* hangszert azért nevezték el így mert lényege a többnyire kecske bőréből készülő fölfújható, duzzadó, földudorított tömlő. De a németek nem tudják, miért nevezik a dudát *Dudelsack*nak (dudelzakk), azaz dudazsák néven. Sem az angolok nem sejtik, hogy *bagpipe* = duda szavuk nemcsak a *bag* = csomag, batyu, tömlő szóval hanem még a magyar *pók* de egyúttal még a *bak* (kecskebak) szóval is összefügg, csak annyit tudnak hogy *bag* csomagot, batyut, tömlőt is jelentett míg a *pipe* (amelyet ők ma pájpnak ejtenek) pipát, csövet és furulyát, flótát is jelent. Említettem pedig, hogy a duda tömlője főképp kecske- azaz *bakbőrből* készült; márpedig, hiszen a kecske a kabarok legfőbb kultusz. állata volt. És íme, népünk a duda tömlője nyakára napjainkig, fából faragott kecskefőt alkalmaz díszül és a duda sípja (furulyája, furuglyája) mindig ennek szájából jön ki, mintha tehát az állat maga szólana A bőr egyik első lábából indul ki a fölfúvó cső, amelynek szelepei is van, hogy a tömlőbe fújt levegő vissza ne mehessen. A tömlő másik első lábából viszont a bordó, bördő, gordó vagy büggő nevű hosszabb kürt indul ki. Ez egy mindig csak egyazon hangon szóló, mélyhangú kürt. Ha azt akarják hogy ne szóljon, csak meg kell csavarni, mire a tömlő bőre lábrésze is megcsavarodván, a kürtbe levegőt nem enged és az elhallgat. Mivel egész állat bőre dudatömlő számára túl nagy volna, a bőr hátsó részét, a két hátsó lábbal együtt, levágják és a tömlőt itt lekötik. Készült, igaz duda sokszor bárány illetve fiatal kos bőréből is és az ilyenre rendesen kecskefő helyett kosfőt faragtak. Amiből mi azt következtethetjük, hogy a duda a székelyek és kazárok hangszere is volt, sőt következtethető, hogy készítettek például a besenyők is, mondjuk malacbőrből, a kunok pedig kutya- vagy farkasbőrből is dudát. Annyi bizonyos, hogy a duda ősrégi hangszer, amely bizonyára már akókorszakban is meg-

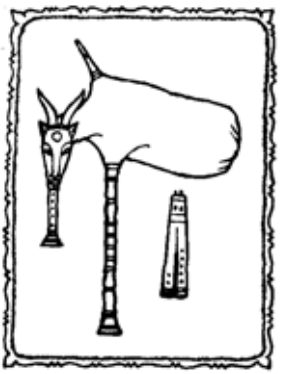

volt. Valószínű azonban, hogy a kabaroknál e hangszernek *bag-* vagy *bak-* alakú avagy így kezdődő neve is volt, amire az angol „bag pipe” is következtethetni enged Volt nálunk régen olyan duda is amelynek egyike a dallamot, másika a kíséretet adta.

Habár ez tárgyunkhoz nem tartozik, mégis elmondom itt a pakkhordozó pókokróli egy megfigyelésem Mikor a pókanya kicsinyei a petékből már kikelve, magukat a burkon át már kirágták, anyjuktól még nem távoznak, hanem ennek potrohán ülve maradnak, ezt teljesen ellepik és táplalékukat ennek egész fölületén anyjuk testéből szívják. Ennek következtében anyjuk potroha, annak dacára is, hogy anyjuk néha zsákmányt is ejt, mind kisebb és kisebb lesz, majd egészen el is szárad, mire a pókanya megdöglik. Eddigre azonban kicsinyei mar önálló életre is képesültek és ezután el is szélednek. Mi más pedig ez mint az emlősöknél és az embernél is meglévő szoptatás durva ősalakja? Csakhogy míg ott ez még vadul és kegyetlenül az anya életébe kerül az emlősöknél és az embernél ez szelídült, nemesedett, mondhatjuk eszményiesült alakban van meg, amennyiben itt már külön az ivadék táplálása számára keletkezett mirigyek vannak: a tejmirigyek, illetve az ezekből alakuló emlők, amelyek, bár szintén az anya testéből adják a tápanyagot de már nem az anya kárára, sem ennek élete föláldozásával. Tudjuk hogy hasonlóképpen alakult ez ki például a békaféléknél is, amelyeknél szintén léteznek tejszerű tápanyagot termelő mirigyek, amelyek szintén szolgálnak az ivadék táplálására, vala. mint hogy léteznek ilyen mirigyek a galambok bögyében is, úgyhogy eleintén kicsinyeiket a galambok is ezek segítségével táplálják. És mindenesetre bizonyos az is, hogy ilyesmi kialakulásához millió és millió évek kellettek.

Föntebb már szó volt az anyaméhről is és ennek néphiedelemben békához való hasonlításáról. Ehhez itt még Fr. Kahn, „Das Leben des Menschen.” (Stuttgart „Kosmos”, 1931. V. kötet, 194 old) című műve nyomán az alábbiakat teszem hozzá.

Fölhozza Kahn, hogy néphit szerint az anyaméh valóságos béka, amely a nő alsótestében összehúzódva ül. Említi hogy Plató szerint, valamint Aretacus ókori orvos szerint is, az

anyaméh a nőben élő eleven állat. Ami szerintem mindenesetre csak késői népek elhanyatlott természetismerete következtében keletkezett babona, amelyre azonban az vezetett, hogy az egyén bekövetkezett hirtelen halála után a test nem minden része élet jelenségei szűnnek azonnal meg. Ismeretes, hogy például a leölt állat izomrészei, ha az állatot közvetlenül a leölés után föl is darabolják, de annak izomrészei még ezután is, míg ki nem hűltek, kissé rezegnek. Úgyszintén ha a leölt állat szívét közvetlen a leölés után kiveszik, ez egy kis ideig még lüktet. Állítólag pedig a halott ember körmei a bekövetkezett halál után még nehány napig is, növekednek Igen valószínű tehát, hogy az anyaméh is a nőben nem csupán némi önálló mozgásra, azaz lüktetésre képes, hanem hogy a nő halála után is egy ideig még képes erre. Kahn példaként a következő esetet hozza föl: Spanyolországban a karlista polgárháború idejében egy terhes nőt kivégeztek de ez halála után teljes négy órával megszülte gyermekét, habár ez már halott volt, illetve meg volt fulladva De mindenesetre ez azt jelenti, hogy anya méhe a nő 4 órával azelőtt bekövetkezett halála után is még contractio képes volt.

Már „Kún" fejezetemben szólottam a kún hiány = űr, üresség szavunkról. Ajánlom is az olvasónak, hogy mi" előtt itt tovább mennének, az ott elmondottakat még egyszer olvasna át. Láttuk tehát ott, hogy ezen *hiány* szavunk megfordított szótöve az *éh* és *ih*: éhességet és szomjúságot; tehát szintén ürességet, hiányt és egyúttal telni vágyást, azaz *hívást, hüvely*t fejez ki, vagyis eszerint megfelel annak amit latin szavakkal *minus*-nak és *negativum*-nak neveznek; mi pedig azt már tudjuk, hogy őseink fölfogása szerint ezek nőiségek voltak. Említettem *ott,* hogy a *hiány* szavunk pontos megfelelője a latin *hiatus* = hiány vagy/és üreg, amihez megjegyezhető, hogy a latinban e szó teljesen egyedül áll, rokontalanul, mint ahogy a nyelvekben az idegenből átvett sza-

vak állani szoktak, holott láttuk, hogy a magyar hiányzik, hiány szónak mily sok hasonló hangzású és rokon-értelmű megfelelői vannak. Említve volt hogy a magyar heanyozik, tájszólásos hiányozik, valaminek híján van, szavunknak népünknél megfelel a megfordított *éha* szó, amelynek értelme „valaminek éha" = valaminek ürege, üresdége, lyuka.

Kún fejezetemben szólottam már a kún *hiány* = űr, üresség értelmű szavunkról, amelyek megfordított szótöve az *eh* és *ih:* éhességet, szomjúságot, tehát szintén ürességet, hiányt és egyúttal telni vágyást, azaz *hívást* valamint *hüvelyt* (*h-v*: kabar szóalak) jelentenek, vagyis amit latin szavakkal a minus és negativum két szóval is szoktunk kifejezni. Mi pedig már tudjuk, hogy őseink fölfogása szerint minden üreg, vagyis *hiány* nőiség ként volt képzelve. Említettem hogy *hiány* szavunknak pontosan megfelel a latin *hiatus* = hiány és űr, valamint említettem, hogy Erdélyben a tető alatti padlásüreg neve is *hijú, hiú, hivú, hévú,* amiért is ott azt mondják hogy „a *hiúban",* holott másutt azt mondjuk hogy „a padlás-on", azért mert a „padlás", azaz padolás szó értelme deszkázás, deszkázat, lévén hogy régibb nyelvünkben *pad* = deszka (a deszka a szlávból származó szó). Világos tehát, hogy az űrt, üreget jelentő *hiú, hivú, hévú* szavunk a hívással, hévással okszerű összefüggésben van. Ahhoz azonban, hogy egy népnél a nyelvben ilyen bölcsészeti (filozófiai) eszmék kifejeztessenek, az illető népnél rendkívül fejlett gondolkodási képességnek kellett meglennie Más szóval itt is azt látjuk, hogy őseinknek valamikor egy igen magas szellemi műveltsége kellett létezzen.

(Tévedésből itt több dolgot ismételve irtam meg).

Kiemelendő, miszerint a latinban a *hiatus* szó egyedül áll, vagyis nincsenek oly széleskörű összefüggései mint a magyar *hiány* szónak. Említettem már azt is, hogy a magyar *hiány, hiányozik,* tájszólásos *héány, heányozik,* szavunknak megfelel a népünk nyelvében még élő, megfordított, *éha* = valaminek *éha*, valaminek ürege, üres, lukas része. Népünk viszont „foghíjas"-nak mondja az olyan embert akinek egy avagy több foga hiányozik, valamint ugyanígy „fokhíjas"-nak az olyan gereblyét is amelynek egy avagy több foka hiányozik; ami a még fából készülő gereblyéknél gyakran előforduló dolog volt. De

kitűnik ebből még az is, hogy miként az ék neve a kazároknál *csák, csákó* volt, úgy a kabaroknál meg *fok, fog* kellett legyen. Másrészt igaz ugyan, hogy nyelvünk szerint a létrának is „fokai" vannak, holott ezek nem ékalakúak, de itt a *fok* szó jelenléte magyarázata az hogy az ősi létra fiatal fa törzséből készült úgy, hogy rajta ágcsonkokat hagytak meg és ezenkívül oda, ahol elegendő ág nem volt, a törzsbe vágtak *fokokat, fogakat,* valamint készültek olyan létrák is amelynek csakis bevágott fokai voltak. Ezen ágcsonkokat és bevágásokat nevezték tehát fokoknak; az ilyen létra neve pedig még nem is létra, lajtorja hanem hágcsó volt..

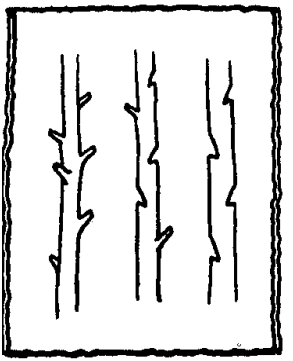

A szóban volt, kún szócsoportbeli *hiány* és *hiatus* szavaknak a kőrös szócsoportban nyelvünk *héla* = üres és megfordítva *léha, léhes, léhás* = üres, hüvelyes és könnyű, belül üreges (Ballagi) szavaink felelnek meg, valamint megfelelnek még a *lék, lik, iuk* szavaink is, de amelyek származékai a német *hohl* (hól) = üres, üreges, és *Höhle, Hohle* = üreg, barlang; megfordítva *Loch, Leck, Lücke* (lohh, lekk, lükke) = luk, lék hiány, továbbá még *leicht* (lájht) = könnyű is. (Az üresség és könnyűség összefüggése természetes és magától értetődő.) Viszont a régi magyarban is *hőle, hüle, hülye* ürességet és hüvelyet jelentett, amely szavainkból azután a német *Hülse* (hüize) = hüvely és *Hülle* = burok, szavak is származtak, de amelyeknek nyelvünkben pontos kabar megfelelője is megvan, és ez a *hüvely,* tájszólásos *hively* szavunk, amely egyrészt a szintén kabar *kebel, öböl* szóhoz a *Kybelenévhez,* valamint a német *Kübel* = vödör, a magyar *kupolag,* finn *kupla* = hólyag és a latin *cupola* (kupola) szavakhoz vezetnek vissza, mind amelyekben az üreg, üregesség, üresség értelem is bennük, de másrészt visszavezetnek ezek a szintén kabar kiejtésű *hív, hívni* igénkhez is, amelyben meg a telni vágyás értelem is benne.

A kún szócsoport szerint a halál neve *dög, dök* volt, aminthogy például az albán nyelvben is *dek* halált jelent. Egy

népmesénkben („A király szép leánya”) a sárkány elrabolja a szép leányt és az Alvilágba viszi, a mesehős oda utánuk megy, a sárkányt megöli és viszi vissza a leányt, de őket most a sárkány édesanyja, egy vén boszorkány, iszonyú, nagy fekete gödénymadárrá változva veszi üldözőbe. Ez már kitátja rémséges nagy száját, hogy kettejüket elnyelje, de a mesehősnek az utolsó pillanatban eszébe jut egy nála lévő bűvös kendő, ezt a gödény felé lebegteti, mire ez a kendő szelétől elerőtlenedik, összeesik, már csak hápogni bír, a mesehős pedig a leánnyal a Felvilágba visszatér. Föltűnhet itt a *hápog* szónak kabar volta és a *kap, bekap* továbbá a *kaffant* és megfordítva *vakkant* igéinkkeli rokon volta. Fontosabb azonban, hogy hiszen a *gödény* szavunk első szótagja nem más mint a halált jelentő *dög* szavunk megfordított alakja. Ismeretes pedig a pelikán, amelynek magyar neve gödény, igen nagy madár, de amelynek testnagyságához képest is roppant nagy szája és bő torka van, úgyhogy igen nagy halakat is képes elnyelni. (Az alábbi rajzon 1). Brehm is írja e madárról, hogy torka aránytalanul bő valamint hogy oly falánk, hogy kisebb vízimadarakat is elnyel. Említett mesénkben, amikor az még vallási rege (mythosz) volt, az ifjú mesehős és a leány az Élet jelképe, a gödény, vagyis a vén boszorkány pedig az Életet megsemmisíteni akaró Halált és a sötét, a fekete világűrt jelenti. Ugyanazt tehát aki neve az indiai (de a dravidáktól származott) mythologiában *Káli,* a fekete és iszonyatos, a saját gyermekeit is föl faló Halál-istennő, aki neve tehát úgy a *halál* szavunkkal mint a magyar-török *gara-kara* szóval is egyezik Ismeretes, hogy a germán mythologia halál-istennője neve is *Halja, Heia, Ne-Halennia.* Láttuk, hogy őseink fölfogásában minden űr nőiségként képzeltetett, amiért is a Világűr nőként volt megszemélyesítve. Azt is említettem már, hogy a fekete szín is nőiségként volt fölfogva, mert ahol világosság, azaz fény – ami hiszen erőny (energia, tehát hímség) – nincsen, vagyis *hiányozik,* ott csak sötétség, azaz feketeség lehet. A gödény tehát iszonyú nagy száját és torkát tátja ki, (tátongő űr!), hogy az Életet *bekapja,* elnyelje, megsemmisítse. Besenyő őstörzsünk a Halált költőileg iszonyatos nagy szájú, a Világtenger mélyében levő hallal, valamint iszonyú polippal (tintahal) is jelké-

pezte, amely állat tudjuk, fekete tíntáját föcskendve a tengerben maga körül sötétséget terjeszt. *Hal* és *halál* szavunk egymással azonos, az pedig ismeretes, hogy a tengerek igen nagy mélységeikben élő halak feketék, valamint hogy aránytalanul nagy szájuk van, sőt vannak olyanok is amelyek jóformán csak egy nagy szájból állanak és hogy még önmaguknál is nagyobb állatot is képesek bekapni. Ilyen például az ugynevezett pelikánhal (Eurypharynx pelikanoides; a fönti rajzon 2), továbbá Melanocetus Johnsoni (a rajzon 3.) és a Lophius piscatorius (a rajzon 4). A 3-al jelzettnek aránytalanul nagy böndője van, amely, ha kell, még tágulhat is, a 4-el jelzett pedig a szája fölötti kinövését mozgatva, kis halakat csal magához és mihelyt egy közelébe jön, bekapja, amit könnyit neki a hirtelen föltátott nagy szájába csapódó víz húzó ereje is.

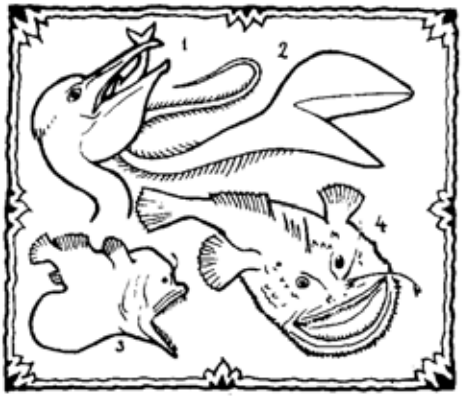

A fölhozott kőrös szócsoportbeli szavaknak, valamint a megragad és a *har-ap* szavunknak megfelel a kabar *kap, bekap, el-kap.* Tudjuk a *kopó* kutya ezen neve tulajdonképpeni értelme is *kapó,* azaz megfogó. A kutyára mondjuk azt is hogy kaffant avagy megfordítva: *vakkant,* amihez száját nyitja. Ez utóbbi szavunk egyúttal hangadást is jelent, aminek latin megfelelője *vox* (voksz) = hang és *vocare* = hívni, hangot adni.

Nem érdektelen dolog, hogy *kap, kapni* igénk nek nem csupán aktív, hanem egyúttal passzív értelme is van. Aktív amikor megfog, megragad értelemben használjuk, de passzív amikor a másvalaki által adott valamit fogadó értelemben használjuk (amit a latin nyelv a recipere, a német a bekommen igével fejez ki). De még érdekesebb a dolog azért mert hiszen amikor *bekap* értelemmel használjuk, akkor bár aktív cselekvést nevezünk meg, de amely emellett azért mégis nőiségi is

mert mégis valaminek ekkor a bekapó egyén testébe való befogadását is jelenti, vagyis befogadás is történik. Egyenesen meglepő tehát, hogy hiszen ez a *kap* ige megfordított alakjával, a *fog* igével is hasonlóképen van, amennyiben *megfogni* aktív cselekedet ugyan, de *fogadni, befogadni* viszont passzív. Másrészt ha valamit megfogunk, akkor is szájunkat avagy kezünket előbb nyitjuk, hogy a megfogandót fogainkkal, illetve ujjainkkal, szájunkba illetve kezünkbe vehessük. Ugyanilyen az eset a *nyit* és *nyílik* igénkkel is. Mindkettő *nyi* töve azonos, de a *nyit* aktív, *nyílik,* habár hiszen szintén cselekedet de mégis nőiségi. De pontosan így van ez az őstörök szócsoportbeli *tár* igénk kel is, amely, ha tárul értelemmel használjuk akkor nőiségi, ha pedig tár (= valaki valamit tárít), akkor hímségi.

Mi lehet azonban mind ennek oka? Eszünkbe juthatnak a nőelvi őstörzsek, melyeknél aktív nőiség is létezhetett, amelyeknél a nő volt a kezdeményező, avagy a közösülést kieszközlő. Számos népmesénkben meg is van azon sajátságos indíték, amely szerint a szerelmes nő ébresztgeti, költögeti, eleintén hiába, az alvó szeretett férfit, aki azonban csak harmadik éjszaka is ismétlődő költögetésre ébred föl, mikor azután kettejük szerelmi boldogsága beteljesül.

Ennek eredete szerintem tehát az, hogy ősidőkben az embernél is, miként számos állatfajnál ma is, a nemi ösztön csak tavasszal jelentkezett, de a férfinál az erectio ekkor is csak bizonyos előjátékok, izgató táncok stb., valamint szerelmeskedések segítségével következett be. Láttuk, hogy volt olyan abszolút nőelvűség is, amelyben még a Nap is nőként volt megszemélyesítve, aminek maradványa a német „die Sonne”. Vagyis eszünkbe kell jussanak az amazonok, továbbá az, hogy a régi görögök is följegyezték, miszerint némely népnél közösüléskor is csakis a nő volt fölül, mivel náluk is, mint az amazonoknál, a nők uralkodtak a férfiak fölött. Tény pedig hogy ma is él némely szalamandra-féle, amelynél a nőstények oly aktívak, hogy ezek teperik le a hímet és szívják ki nemi részükkel, amely még ki is dudorodik, az ondót.

Miután pedig a szalamandrák kétéltűek, vagyis békafélék, ezek pedig az emlősök ősei, ebből az következik, hogy ezekben is egykori ősállapot maradott fönn És íme, tehát a magyar

nyelv *kap, fog, tár, nyit* igéinek kettős, azaz aktív és passzív, vagyis hímségi és nőiségi jelentésében, a természet e jelensége, vagyis az aktív nőiség létezése, vagy létezettsége, is kifejeződik. Vagyis azt kell következtetnünk hogy a magyar nyelv ezek szerint is, a Természetnek valósággal hangokbani kifejeződése, más szóval, hogy tehát ősidőkön át egyrészt a Természet törvényei szerint képződött, de másrészt, szerintem egy valamikor létezett magas szellemi műveltségünk ben, a természeti jelenségek szerint tudatosan alakíttatott is.

Említettem föntebb *kopó* szavunkat, amely nek eredeti kiejtése még *kapó* volt és megkapót, megfogót jelentett. *Fog, megfog* szavunk pedig a *kap* = megragad szónak csak megfordított kiejtése. Viszont ezen *fog* igénk meg teljesen azonos a fogfőnevünkkel; márpedig a kopó az üldözött állatot valóban *fogával fogja* meg

Azt pedig már láttuk, hogy *fog* szavunk azonos a *fok* szavunkkal, amely az ék kabar neve volt. (Egyébként pedig *ék* szavunk vehető ügy kún mint kabar vagy kazár egymássalhangzós szónak is, mivel hiszen a *k* hang úgy a kún mint a kabar és kazár szócsoportnak is alkatrésze.). Csakhogy a magyar *kap* = megfog, megragad szónak pontosan megfelel a latin *capio, capare* (kápio, kápere), olasz *chiappare* (kiáppáre) = megfogni, megragadni. Míg viszont a *kap* igénk megfordított alakja a *fog, megfog (k-p, f-g)* igénk meg a német *fangen* és *packen* (pakken) = megfogni megragadni igével azonos. Holott a latinban a *capio* szó nem felel meg sem a *kopó* latin-olasz *canis leporinus-veltro,* sem a *kapocs fububa, tibbia* nevének. Sem a német *fangen, packen* nem felel meg a német *Zahn* (caan) = *fog* (főnév) szónak, sem pedig a német *Sitze* = fok' szónak. Mégis az ázsiázó elmélet szerint kényszerűség elfogadni, hogy tehát *kapni, kopó* és *kapocs* szavaink a latin *capere* = fogni, kapni szóból; *fogni, fok* és *fog* szavaink pedig a német *fangen* és *packen* igékből származtak! Annak dacára, hogy mind a szavak nálunk egy szorosan összefüggő okszerű, kiterjedett szócsoportot képeznek, *egyazon nyelvben,* míg nem magyar megfelelőik latinban, olaszban, németben elszórtan, összefüggések nélkül találhatók csak.

A ragadozó állatok nagy része áldozatát nem csak hegyes fogaival hanem görbe, horgas karmaival is ragadja meg, ezért itt is fölsorolom ezen tisztán kőrös szócsoportbeli és egymással a legszorosabban összefüggő szavakat: *kör-karika-karaj-görbe-horog-karom-köröm,* és megfordítva *ragad,* szavainkat. Amelyekhez, ha valaki kételkedne e szavak okszerű összefüggésében, vagyis egymásbóli származásában, annak pontos párhuzam ként ide teszem a latin *uncus* (unkusz) és német *angel* = horog és latin *ungula* = köröm szót.

Az elmondottakból valamint a magyar *kap, kapar, kapocs* valamint az oromo *kabdu* = harapófogó szavakból azt is kell következtetnünk, hogy a körömnek, karomnak kellett legyen egy *kapó* alakú kabar neve is.

H a azonban a *kapás, kapni* szavunknak nőiségi értelmét vesszük, vagyis üreg, *kupolag* (cupola), telni, befogadni vágyó űr, hiány, határozottan a nőiségnek megfelelő jelentését veszszük, akkor az *éh* , *ih* és megfordítva *hé,* hívást jelentő szavainkat nemcsak kún hanem kabar szócsoportbeli egymássalhangzós szavaknak is tekinthetjük, mivel hiszen a *h* hang is úgy a kún mint a kabar szócsoport egyik hangja. Másrészt ha a *kap* szó tűr jelentésével vesszük, akkor ez a végtelen, sötét, fekete világűr kabar elnevezéseül is megfelelő szó így viszont ismét eszünkbe kell jusson ezen *kap* szó megfordítását képező *fekete* szavunk, illetve ennek *fek* töve, amely szótő viszont a latin *uacuum* (vákuum) = űr, hiány szóval is egyezik, de egyezik*vak, vakság* szavunkkal is, márpedig éppen csak magyarul szoktunk „vak sötétség”-ről beszélni. Mindenesetre tehát látjuk, hogy a *kap* szónak megfordított alakját képező ezen latin vacuum szó szintén kabar őseredetű kell legyen. Meglepően bizonyítja pedig ez elmondottakat a germán mythologiában a sötét világűr *Ginunga Gap* neve, amely, habár a halálos, sötét világűrt nevezi meg, de amelyben, e mythologia szerint, élő világunk keletkezett, létre jött, ami hiszen a valóságnak meg is felel. A Ginunga szót a tudósok a német „gähnend” (génend) = ásító, tátongó, szóból magyarázzák. Tény azonban, hogy főképp a magyarban fejezik ki a legtökéletesebben a tátongó űrt az *ásit* és *tátong* szavak, mert az ásításnál szájunkat valóban *tátjuk* és egyúttal *á* hangot ejtünk;

„tátongó űr”-ről, „tátongó mélység”-ről pedig éppen a magyarban szoktunk beszélni, úgy hogy a Ginunga szót az ősmagyar nyelvből vett fordításnak vehetjük. A *Gap* szót a német tudósok „Kluft” = üreg, mélység-nek értelmezik. Úgyhogy ezt csakis a magyar, azaz kabar szócsoportunkbeli, *kap* = bekap és űr, üreg szavunk fejti meg tökéletesen, amely szó azután ismét az említett népmesénkben az óriási, fekete és tátongó szájú és torkú gödényt, vagyis a fekete Halálistennőt juttatja eszünkbe. (A ma ismeretes gödény, a pelikán, ugyan fehér, de aminthogy Ausztráliában ma is él fekete hattyú, úgy ősidőkben létezhetett fekete gödény is. Tény hogy az illető mesében nekem Daróci János nevű Maros-Gernyeszeg nevű községbe való ember [Mezőség] „fekete, rettenetes nagy gödény”-ről beszélt). Ismétlem itt is, hogy úgy ezen *Gap* mint a magyar *kap* szó is csak a latin *uacuum* = űr, hiány és a magyar *uak* szó megfordított kiejtése.

Az emlitett népmesénk gödény ének és a Gununga Gapnak pontosan megfelel a szumer-asszír mythologiában a Marduk Világosság- és Napistenről és a rémes nőalakban vagyis *Mummu-Tiamatban* megszemélyesített ős-világtengerről szóló hitrege, amelynek lényege Marduk és Mummu-Tiamat küzdelme: Mummu- Tiamat már kitátja iszonyatos nagy száját hogy Mardukot bekapja, ez azonban úgy győz, hogy szájába bűvös erejű szelet küld, amelytől a rém száját többé nem képes zárni, majd Marduk e rém teste részeiből alkotja meg az élő világot. Lehetséges hogy e rege szumer majd asszír leírói, ennek jelképes értelmét már nem is tudták, mi azonban meg kell jegyezzük a következő csodálatos dolgokat: Először is tény, hogy hiszen a Nap a Föld légkörében támasztott hőmérséklet-különbségekkel szeleket valóban támaszt. Másodszor, ezen mai népmesénkben is a gödényt a lebegtetett kendő szele erőtleníti el. Harmadszor Világunk valóban a sötét világőrben meglévő örök anyagból képződött, a földi életet pedig valóban a Napnak a Föld anyagára való hatása kelti. Ha tehát e rege, illetve népmese, annyi ezredéven át tartott megnemértés következtében meg is romlott, el is torzult, de mi, íme, fölismerjük ennek is egykori ősműveltségünkbőli származottságát,

amely őskorban a valóságot, habár költőileg jelképezve, de bizonyára helyesebben fejezte volt ki.

Láttuk hogy a besenyőknél az ős-világtenger megszemélyesítője az iszonyatos polip volt, de amelyet egyúttal az élőlények létrehozójának is tekintettek Ez pedig csak látszólag ellentmondás mert a valóság tényleg az, hogy habár a világűr minden élőlény számára halálos de viszonyt *tény* az is, hogy a világ és minden élet is a világűrben lévő örök ősanyagból veszi kezdetét. Ami pedig a Mummu- Tiamat nevet illeti, hiszen a finn nyelvben *még* ma is *mummu* = öreg anyó, nagyanya (Lássad: Szinnyei József: „Finn-magyar szójegyzék." III. kiadás. Budapest, 1926). A Tiamat névrész úgy lehet „tenger" értelmű volt.

Mi már tudjuk, hogy őseinknél az űr, üresség nőiségként, negatívumként volt fölfogva. De tudjuk azt is, hogy ugyancsak őseink fölfogása szerint az üresség telni vágyik; kabar szócsoport szerinti szóval kifejezve tehát magába *hív,* besenyő szócsoport szerintivel pedig *szív,* avagy ahogy népünk mondja: *szíp*; tudjuk pedig hogy a polipnak is tulajdonsága a szívás. De hiszen igen jól tudjuk azt is hogy a légürességnek mily hatalmas szívó ereje van. Ha pedig az űr valóban magába szív, akkor azt is észre kell vegyük, hogy íme: a magyarban a *hív, hiány, hívás, szívás:* űrt de egyúttal szívást is jelentő szavak révén e természeti jelenség is kifejeződik. Amiből azután ok szerűen kell azt is következtetnünk, hogy őseinknek e természeti jelenségről is tudomása volt.

Ámde jogosan ellenvethető, hogy itt tulajdonképpen *nyomás,* légnyomás, a légkör nyomása *van* jelen. Amire felelhető, hogy hiszen éppen e tény a legtökéletesebb bizonyítéka őseink helyes fölfogásának, mert ők az űr hatalmas szívóerejét vagyis a mínusz szívását, telni akarását negatívumként, azaz nőiségként fogták volt föl, amivel ellentétben a nyomás, vagyis a plusz tehát pozitívum, azaz tehát hímségként fogandó föl, amely tökéletesen ugyanannyira akar, vágyik terjeszkedni, kitölteni és ugyanannyira nyom, mint amennyire a negatívum, az űr, vagyis a nőiség, magába hív, magába szív. Sőt láttuk azt is, hogy a *nyom, nyomni* hímségi szavunk csak megfordított alakja a nyelvünkben meglévő *mony* szónak, amelyről már

láttuk a mén, *monyas, mángorló* magyar és a német *Mann* = férfi szavak révén, hogy eredetileg bot, rúd és hímtag értelmű volt. Hogy azután a szívás és nyomás törvénye a végtelen világűrben is miképp érvényesül, ezt a jövőben a világűr megismerése fogja megmutat hatni Annyi azonban kétségtelen, hogy minden természeti törvény ott is érvényesül.

Mi már láttuk azt is, hogy a hiány, azaz űr, mint ami telni vágyik, az *éh*-séggel és eszerint az *él*-vággyal, evéssel de egyúttal a vággyal egyáltalán is magától értetődőleg összefügg. Meg kell tehát értenünk, hogy a nőiség bibliai megszemélyesítője *Éva* e nevének is az *éhség* és *evés* (befogadás, úgy a táplálkozást mint a nemi vonatkozást illetőleg is) szavainkkal kapcsolatban kell lennie, valamint természetesen a nőiségi mínusszal, a hiánnyal és így a hívással is. Láttuk, hogy az *éh* szavunk megfordított kiejtése a *hé! hívó, hévó* szavunkat adja. Továbbá láttuk, hogy az Éva névnek volt *Héva* változata is. Márpedig ezek szerint ezen Éva, Héva névben tisztán kabar szócsoportbeli nevet kell fölismernünk, vagyis az Éva változatban egymássalhangzós, a Héva változatban pedig kétmássalhangzósat. Azt pedig hogy a régi zsidóknál a nőiség e megszemélyesítésének miért maradott fönn épen kabar elnevezése, tökéletesen megfejti az, hogy, amint föntebb már láttuk, a zsidók *héber* neve valamely *kabar* eredetű törzse nevéből származott, amit igazol az is, hogy a kecskére hasonlító, ma zsidósnak nevezett, de tulajdonképpen kabar, arcjelleg is nálunk van meg máig is.

Föl kell itten hoznom, hogy *vágy* szavunk is a legtisztább kabar szó, de ugyanígy *kíván* szavunk is, amely utóbbi a *hív* és a nőt, nőiséget jelentő *án* szavak összetételéből áll. Viszont a *vágy* szavunkkal pontosan egyezik a latin *vagina* szó, amely hüvelyet jelent, vagyis tehát üreget, telni *vágyó,* telni kívánó üreget, de jelenti különösen a női nemi rész üregét, aminthogy ezt *hüvely-nek* magyarul is nevezzük, habár úgy a latin vagina, mint a magyar hüvely szó általános jelentésű is, mert például a bab avagy borsófélék valamint a kard hüvelyét is jelenti. Kiemelhető itt még a latin *vagina* és a magyar *vágy* szónak a latin *vacuum* = űr és hiány, szóvali azonossága is. Mi több, hiszen a latin *vagire, vagitus* is = kiáltani, hívni, kiáltás, hívás,

de amely szót régen a latin, ma az olasz nyelv különösen az éhes, szopni vágyó csecsemő oly jellegzetes kiáltozó sírására alkalmaz

Viszont a magyar *kiált* szavunk *ki* töve azonos a *hívás hí* tövével, másrészt a szerb-horvát *vikati* = kiáltani és *vika* = kiáltozás, mi más mint a magyar *hívás* szó megfordított alakja? De ugyanúgy a magyar *vék* = lék, luk, üreg (lássad Ballaginál is) ezen szláv *vika* és megfordítva magyar *kíván,* népiesen *kéván,* szóval azonos tökéletesen! Mi több, hiszen ezen magyar *vék* = úr szó még a latin *vacuum* = űr szóval is azonos. Az pedig kétségtelen, hogy a magyar *véka* szó, amely űrmértékül szolgáló edényt jelent, szintén a *vék* = űr szavunk származéka. A magyar *káva* szó Ballagi szótára szerint is = általában fából való köralakú széle valaminek, mint például a szita kávája vagy a kút kávája, habár utóbbié, ha fából való, ma többnyire négyszögletes és csak ha kőből avagy téglából való, akkor kerek. A régi „bodonkutak" avagy *„bö*dönkutak" azonban (amelyekbe, hogy be ne dűlhessenek, kivájt, azaz belül üres fatörzset bocsátottak le, de ennek fölső végét a földből kiállani hagyták) szintén *kerek kávájúak* voltak. Márpedig ezen magyar *káva* szóval pontosan azonos a latin-olasz *cavum-cavo* = luk, üreg szó, amelyek viszont a latin *vacuum* = üreg és hiány, szónak csak megfordított kiejtései, de ugyanígy a magyar *vék* = űr és *véka* űrmérték szavaknak is.

A száj mi más mint szintén luk? És íme: az olaszban valóban *buco, buca* = luk, *bocca* pedig = száj. Csakhogy ezek is a legtisztább kabar szócsoportbeli szavak és a magyar *vék* = lék, luk szóval is azonosulnak, mert hiszen, amint már többször említettem, a *b* és *v* hangtanilag szinte azonos és egymással számtalanszor fölcserélődik. Mivel pedig hangtanilag a *v* és *f* hang is egymással e szintén majdnem azonos, ez *vezet* tehát rá a latin *faux* (fauksz) = torok szóra, illetve ennek is kabar eredetére, valamint ugyanez vezet rá a görög *fag-szótő* eredetére is, amelynek értelme: eszik, fölfal, elnyel.

De visszatérve még egyszer az *Éva* névre, amelyet *evő* értelműnek sejtettünk, megjegyezhetjük, hogy e sejtelmünk éppen a bibliai hagyomány is igazolja, amely szerint Éva volt, aki a tiltott almából először *evett.* Ha pedig Éva ezen *először*

evő szerepét tekintetbe vesszük, akkor eszünkbe kell jusson az ősi nőelvűség, amelyben a nő volt az erélyesebb és az uralkodó s ami szerint tehát a szerelemben is a kezdeményező. Valamint eszünkbe kell jusson az is, hogy a magyar hagyománynyomok szerint is a Nász Szigetére is a leányok gyűltek előbb, akiket a később érkező legények tehát már ott találnak, de hogy még itten is a nőknek az ifjakat, népmeséink költői és jelképes beszéde szerint, előbb „költögetniök" kellett.

Láttuk föntebb, hogy a kétmássalhangzós *keb*el *kebl*et és emlőt egyaránt jelentő ezen kabar szavunk miként függ össze az egymássalhangzós *öb*-öl öblöt és öblösséget jelentő szavunkkal, aminek – amint láttuk – pontos párhuzama a német (azaz besenyő) *Busen* (búzen) szó, amely szintén jelent öblöt és keblet, valamint a latin (azaz szemere) *sinus* (szinusz) amely ugyanúgy kebel és öböl jelentésű. Láttuk hogy ezek a magyar *hupolag,* finn *kupla* = hólyag, és a latin *cupola* (kupola) szavakkal összefüggőleg egyúttal üreges valamit is jelenthetnek, amit a német *Kübel* = vödör és a magyar *köböl* szó is igazol, amely utóbbi: öblös edény jelentésű. (Ballagi szerint ital valamint gabona mérésére is szolgáló edény).

Hapedig mindez így van, akkor okszerűen következtethetjük, hogy a tisztán a kabar szócsoportba illő német *Haff* = öböl és *Hafen* = kikötő-öböl is valóban kabar őseredetű szavak, amelyek egy *kab-* szótőből úgy keletkeztek hogy bennük a *b* hang idővel a vele rokon *f* hanggá változott.

Az olvasó bizonyára már észrevette, hogy többször ismétlésekbe is esem. Például hogy az itt most elmondottak nagy részét is már korábban is elmondottam. Ennek oka mindenesetre az is, hogy e művem megírását különböző okok miatt néha hónapokig is meg kell szakítanom, úgyhogy sokszor ezért is feledem és csak utóbb veszem észre, hogy valamint hiszen már megírtam, de ami a számtalan sok adat miatt nem is csoda. Másrészt az ilyen ismétlések inkább hasznosak is mint fölös-

legesek, mert éppen az adatok nagy száma miatt és a szinte szédületes távlatokat megnyitó volta miatt is, hogy az olvasó az áttekintést ne veszítse, illetve egyes adatokat ne feledjen, valóban hasznossá is válik a már föl is sorolt adatok itt-ott valóismétlése.

Kún fejezetünkben láttuk, hogy a gömb kún szócsoportbeli neve *teke* volt, a hogy an a gömböt régibb magyar nyelvünkben még általánosan nevezték is. E szóval van összefüggésben *tök* szavunk is, mivel a tök jellegzetesen gömbölyű, tekealakú gyümölcs. A tök neve a szerb-horvát nyelvben is *likva* ugyan, csakhogy mivel e nyelvben a gömbnek hasonló alakú neve nincsen, vagyis ottan ezen tikva szó rokontalanul áll, ebből világosan az tűnik ki hogy e szó is a szlávba a mi ősnyelvünkből került. Továbbá, mivel a szómegfordítás törvénye a szlávban nincsen meg, holott a szerb-horvát *koturati* mégis = hengeredni, ezen ige *kat* töve meg nem más mint a *tök, teke* szavunk megfordítottja, ebből ugyanolyan világosan kitűnik, hogy a *koturati* ige is ősnyelvünkből kell származzon, amit azonban még határozottabban bizonyít a magyar *tekereg, teker* ige, mert ez a gömbölyűség, kerekség magyar – azaz kún – *teke* szavunkból származó ige, valamint az említett szerb-horvát *koturati*, azaz *kat-ur* (*ati*) sem más mint a mi *tek-er (eg)* szavunk igető-megfordításos változata. Láttuk pedig még azt is, hogy a török-mongol *tükerek-tögörök* = kerék szó is tehát a mi tekereg – kún szóval = forog – igénkből kellett származzon, ugyanúgy mint *tükör* szavunk is, mivel az ősi tükör mindig kerek volt.

Ennyit ismételek itt a gömbölyűség és a gömb valamint a kerekség kún szócsoportbeli megnevezéseiről, azért hogy az olvasót ez összefüggésekre emlékeztessem. ellenben már az 498. oldalon is említve volt, miszerint a gömb tiszta kabar neve valamely *göb, gab, gubó, gubacs* avagy *kab* és megfordítva

bög, bog, buga alakú szó kellett legyen, amiből azután az is következik, hogy a *gömb, gomb, gömbölyű, gombolyag, gomba, gombóc* stb. szóalakok a gömbnek magyar-kabar átmeneti, azaz tehát *m-b-s* kiejtésű elnevezései voltak, mivel hiszen láttuk, hogy a tulajdonképpeni magyar törzs kultusz-szócsoportja alaphangjai az *m* és a g voltak és hogy vallási s nemzeti alapjelképük is a gömb volt, amiből folyólag nemzeti nevünk is magyar, vagyis a *mag* és az *er* (utóbbi = ember, férfi) szavak összetétele. Tudjuk ugyanis, hogy e nevünk régen *magor, moger, megere* változatokban is élt. Például egy a XVI. századból való „legenda"-ban még „magerol" = magyarul; valamint a lengyelországi „Kronika Wegierska na poczatku wideku XII. Warszawie" (1823-ban kiadva) áll az előszóban „Magerones, hoc est Hungari," Továbbá a XVI. századból való „Szent Margit élete" című műben több helyen „Mager király" olvasható.

Így tehát kitűnik hogy a tulajdonképpeni magyar szócsoport szerint a tök is, gyümölcsként, gumi, gyümő, gümő alakú szóval nevezett volt. De íme ennek megfelelőleg a *g-m* vagy *m-g* mássalhangzóknak a kabaroknál *b-k* vagy *k-b* felelt meg, aminthogy épen a kabarok kultuszbeli tökfajtája neve a magyarban ma is *kabak* vagy *kobak-tök,* amelyről és ennek kabar vonalritmusú, valamint a kabar emlőalakra hasonlító voltáról már fentebb írtam. Hozzáteszem ezekhez itt még azt is, hogy a törökben ma is *kabak* = tök, de a fajta megkülönböztetése nélkül; úgyhogy, mivel a tök általános alakja a gömbalak, tehát ebből is az tűnik ki, hogy a gömb tisztán kabar neve *kab, gab, gab* alakú szó kellett legyen, sőt hogy a magyar szócsoportbeli *mag* szavunknak is *gab* avagy megfordítva *bag, bog* szóalak felelt meg. Ide tartozik tehát mindenesetre *gabona* szavunk is, amely alatt ma is a kenyérmagvakat értjük, de melyek közé a kabaroknál bizonyára a lótusz, a sulyomfélék és a csicseriborsó is tartozott.

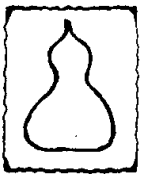

Nyelvünkben azonban nem csak a kabar alakú tök neve *kabak, kobak* hanem *kobak* és *koponya* az emberi, es"tleg az állati, fej neve is, azért mert hiszen az emberi fej alakja, külö-

nösen a fejlettebb emberfajoknál, valóban gömbölyű. Csakhogy utóbb, vallásos kultuszukban, alakja miatt, a kabarok különösen a szóban lévő kabar alakú tökfélét szerepeltették. Aminek azonban, amint az őseinknél lenni szokott, nem is csupán vallási hanem gyakorlati oka is volt, azért mivel a tökfélék, és így a kabak tök is, ehetők is, valamint magvaikból olaj is készül, de ezenkívül a kabak héja igen kemény, vízhatlan és emellett mégis vékony és könnyű, úgyhogy különfélekép vágva, belőle különféle edény valamint még föveg, kalap is készült.

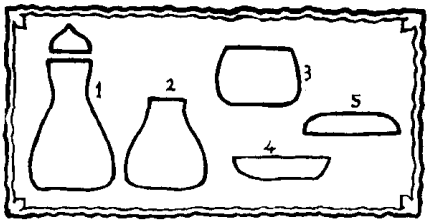

E rajzomon 1. szám alatt mutatja hogy miként készült a kabaktökből a közönséges víztartó korsó, valamint ez mutatja azt is, hogy ez volt az oly jellegzetes keleti kancsók eredete is. A magyarságnál ma is használatos víztartó kabaknak természetesen csak leghegye vágva le s a nyílás fadugóval zárható. Az olyan kabakot népünk gyönyörűen díszítette, nyakára pedig zsinórt köt, amelynek egyik vége a dugót biztosítja, hogy el ne vesszen, másik végén pedig somgomb van, amelynél fogva a kabakot az övhöz avagy a baloldalt viselt tarsolyhoz, táskához akaszthatni, ahol őseink mindig csészéjüket, szilkéjüket is viselték. A keleti kancsók nyílása valamivel nagyobb és fedőkupakjuk van, aminek eredetét a kabaktök levágott fölső vége képezte. Az ilyen keleti kancsók ma is rendesen rézből készülnek (a kabarok érce!) és belül a rézrozsda mérgező hatása ellen cinezettek. Ritkábban készülnek ezüstből, aranyból is. A rajzon 2 és 3 a kabaktökből készülő egyéb edények alakját mutatja, a 4 pedig a kalap alakját. Megjegyezendő, hogy a 2 számúnak, ha nyakát rövidebbre vágják akkor félgömbalakú sapka; edényként pedig bögre áll

elő. Az ilyen köpcös edényt, ha kisebb, bögrénk, ha nagyobb, *bográcsnak* nevezzük. Úgy a *bögre* mint a *bogrács,* tisztán

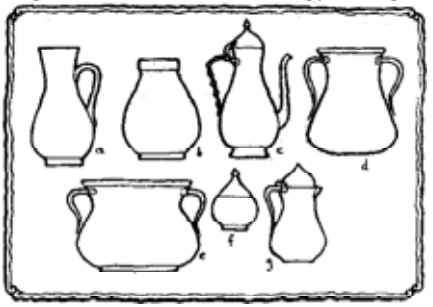

kabar szó, de egyébként kabar szó a *köpcös* is, amely utóbbinak kazár szóval hasas felel meg. A hasas *bögre* és a *bogrács* eszünkbe juttatja a német *Bauch* (baúh) = has szót. Viszont ugyanezen bogrács szó, amelynek a törökben *bakracs* felel meg, mivel rendesen rézből készülő edényt nevez meg, a réz *bakir, bakar* török és szerb nevét is eszünkbe kell juttassa. Megjegyezendő még, hogy a kancsó török *ibrik* neve sem más mint a *kebel,* illetve emlő, magyar népi *öböl,* mongol *öbür* egymássalhangzós névváltozata (kezdő k-hang nélküli) de az *-ik* kicsinyítő raggal megtoldva. Ezen itt fönti rajzomon viszont *a* a magyar fazekasok (más nevükön: tálasok) által készített és sokszor gyönyörűen festve díszített, ahogy ők mondják: „virágozott”, *köcsögöt* ábrázolja. Ez ma kizárólag csak agyagból készülő, úgynevezett „cserépedény”. Köcsög neve, bár kazár, de különösen Erdélyben, ma is nevezik elég általánosan, tiszta kabar szóval *kupa* néven is, ami viszont az olasz *coppa* = kupa, nagyobb pohár, szónak felel meg. Nálunk az olyan köpcösebbet és nagyobbat, öblösebbet, amilyen a rajzon *b,* fazéknak nevezik és benne főznek is. Ezek készítése után származik a „fazekas” vagy „fazakas” mesterség ez elnevezése is. A rajzon c a keleti *ibrik* alakja, *d* pedig az olaszországi Abruzzo hegységben általános, kizárólag rézből készülő és *conca* (konka) nevű vízhordó és víztartó edény. Ellenben *e* a már üstszerű bogrács, amely a Keleten is általános, továbbá *fa* rézből, ezüstből, aranyból is készülő keleti bögre, de amelynek kupakja is van, bár van néha a mi agyagból való bögréinknek is. Igen érdekes a *g*-vel jelezett edény, amely Olaszországban és Dalmáciában általános, kizárólag rézből készül, kupakjával együtt pedig tökéletesen fönntartotta a kabaktök alakját, neve pedig *cocóma* (kókoma), ami azért érdekes mert hiszen latinul *cucurbita,*

cucumus= tök, tököcske, ugorka, olaszul vidékek és tájszólások szerint *cocomero, cucumaro, cucuxza, cuguzza* (kokómeró, kukúmaro, kukúcca, kugúcca) = dinnye, ugorka, tököcske.

Mindezen edények pedig, amint azt itt a rajzokon is látjuk, többé-kevésbé fönntartják a kabaktök alakját, részben abban is, hogy a kabaktök fölső, kisebb öblét is még föltüntetik (például *c* és *g*), míg mások csak annyiban hogy testük lefelé öblösödik, hasasodik, fölfele pedig szűkül, ami a magyar népi edényeknél is általános, holott például a görög vázák teste épen ellenkezőleg, mindig lefelé szűkül és fölfelé öblösödik, amely utóbbi alak a magyar népi edények között is előfordul ugyan, de ritkábban. A lefelé öblösödő edényeket tehát kabar jellegűeknek tekinthetjük, de ezen kívül az ilyen magyar valamint az ilyen keleti edények füle is többnyire ezen 1 kabar vonalat mutatja, vagyis az edény tehát még ebben is kabar jellegű.

Az ilyen edények födele, amint azt a föntebbi két rajzon 1 számmal és c, *t: g,* betűkkel jelezett ábrázolatokon látjuk, tulajdonképpen a kabaktök legfölső levágott részéből, csúcsából keletkezett. Az ilyen üreges födél neve nyelvünkben ma is kabar szóval *kupak,* törökül *kapak.* Érthető tehát hogy az ilyen kupakkali befödést törökül *kapamak-nak* mondják. Meglepő azonban hogy hiszen olaszuk is *coprire* (koprire), franciául *couurir* (kuvrir) = födni, beföd-

ni, beta. karni, amiből az olasz *coperta,* francia *couuerte* (koperta, kuveer) is származott. De ezen kívül észak-olasz tájszólásokban *coppi* (koppi) = háztető,

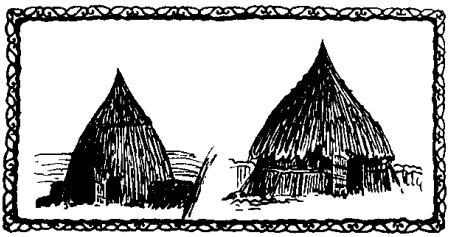

ami világos, hogy szintén a *kup-, kop* födelet, betakarást jelentő szótőből származott. Az pedig bizonyos, hogy sem a magyarok, sem a törökök *kupak, kapak, kapamak* szavaikat sem az olaszból, sem a franciából nem vették, vagyis bizonyos, hogy ez olasz szó is itáliai ősnépeinktől maradott meg az olasz népnyelvbe s onnan a franciába, mivel hiszen megfelelője a latinban nincsen Mi több, hiszen föntebb említettem a *kupola* szót is valamint azt, hogy a kunyhó neve az olaszban *capanna;* úgy a kupola mint a kunyhó is pedig *befödő* valami; csak hogy a magyar *kunyhó* szó kún szócsoportbeli, a kabar szócsoportbeli pedig mai nyelvünkben, tudtommal, már nincsen meg, habár a méhkas *kaptár* nevében nyoma még él; fönntartja ellenben az olasz *capanna* (kápánná) = kunyhó szó „Kún" fejezetünkben bemutattam népünk azon szabályos ékalakú, azaz tehát kún alakú, kunyhóit, valamint az oly jellegzetesen kabar alakú magyar és afrikai kunyhók alakját, amihez itt e föntebbi rajzon hozzáteszem az „Illustrazione Vaticana" folyóirat, Roma, 1936. évfolyama 17. száma 807-8. oldali fényképfölvételei nyomán, az Agro Romano nevű mezőségről való ezen két olasz kunyhót, amelyek szinte hajszálnyira azonosak az ugyanilyen magyar kunyhókkal.

Úgyszintén olaszul a kandalló füstfogó kupakja neve is *cappa* (kappa), és „la cappa del camino"-nak mondják. Amelyet azonban a magyar nép is nevez még ma is tiszta kabar szóval gób-nak is (Néprajzi Értesitő.,1930., 117. oldal)

Nagyon jól emlékezem, hogy gyermekkoromban volt konyhánkban egy bögrénk (*bőgre*-nek is neveztük), amelyből mindig tejet kaptam volt inni, amely ilyen alakú

volt, teljesen különálló fődéllel. Habár úgy a bögre mint födele is már porcellánból való volt, de úgy az egyik mint a másik, íme, teljesen kabar vonalritmusú, sőt kupakszerű alakja volt a födelének is.

De minden sapka, süveg, kalap és csuklya is befödő valami. És íme, holott a latinban ilyen szó nincsen, mégis az olaszban *cappuccio* (kappuccso), ebből a németben *Kapuze* (kapuce), és ebből újabban a városias rossz magyarban, a németből: kapucni, = csuklya. Ugyancsak az olaszban *cappeilo* = kalap, a németben *Kappe,* a szerb-horvátban *kapa* = sapka. Egészen bizonyos tehát, hogy mind e szavak az őskabar *kupak, kabak* szóból kellett származzanak, amelynek tehát az őskabarok nyelvében befödés, betakarás értelme is volt, de közvetlen összefüggenek mind e szavak tehát a *kupa* edénnyel, valamint a kabak-tökkel is, amelyből már az ember őskorában is készült úgy víztartó mint ivóedény, valamint cső és napfény ellen védő sapka és kalap is. A valóban kabar alakú fövegekről pedig már előbben volt szó.

Mi több, hiszen *köpeny, köpönyeg* és *kabát* szavaink is ide sorolandók, amelyek szintén betakaró ruhadarabok nevei. És íme, a szerbhorvátban *kaput, koporan,* a *csehben kabat,* az olaszban *cappotto* (kapotto) = köpeny és kabát. Finn *kappa* = köpeny.

Kétségtelennek tarthatjuk mindezek után hogy tehát a magyar *kupa* = ivó *edény* szó azonos eredetű a *kabak* vagy *kobak* = tök szóval, de aminek pontosan megfelel az olasz *coppa* (koppa) = ivóedény szó, valamint, habár megfordítottan a *boccaie* (bokkale) szó is, amely utóbbi ugyan a *bocca* (bokka) = száj szóból származtatják de valószínűleg tévesen, mivel belőle inni nem szoktak, ivókupánál jóval nagyobb is és a korsó szerepét tölti be sőt a velencei tájszólás egész területén az egészen más célra szolgáló öblös edény neve is *bocal* (bokal). Egyébként ilyen korsók nevéül a *bokái* vagy *bokály* szót némelyütt a magyar nép is ismeri. Ez edény alakja is tisztán kabar. Ámde mivel ma is népünk úgy a *kupa* mint a *kobak* szót az ember és az állat

feje neveként is használja, ugyanúgy mint a *koponya, kaponya* szót is, eszerint kétségtelen, hogy a kupa edényt, a tököt és az emberi főt már az ősök is összehasonlíthatták, mivel hiszen úgy az emberi mint az állati koponya valóban kupára is többé-kevésbé hasonlító üreges valami. Ki is emelendő pedig, hogy a latinban, olaszban, németben *caput, caro* (káput, kápo) *Kopt:* tájszóiásos *Kopp* = fej. Tudjuk, hogy régen vad vagy vérszomjas, gonosz indulatú népek nem csupán állati hanem emberi koponyából is készítettek ivóserleget, valamint történelmi följegyezések is szólanak arról, hogy némelyek a legyőzött és megölt ellenségük koponyájából csináltattak maguknak ivókupát. Valószínű tehát, hogy a vadászó, húsevő, állatbőrbe öltöző, vad neandertali-féle ősemberek is használtak úgy állati mint emberi koponyából való edényeket. Csakhogy mivel – amint láttuk – ezek mégsem voltak igazi ősemberek, hanem csak elvadult, elállatiasodott fajok, holott az ezeknél sokkal régibb igazi ősember még növényevő, békés, gyilkolást, öldöklést még nem ismerő, vagyis még „paradicsomi" ártatlan lény volt (Csallóköz!), eszerint tehát az ember okvetlen előbb ismerte meg a kabaktök héjából való kupát és csak utóbb az elvadult, degenerált fajok kezdtek állati, majd emberi koponyából edényt, ivóedényt is készíteni, de ily visszataszító dologtól már úgy az igazi ősember is iszonyodott volna, *mint* ahogy undorodna minden jóérzésű ember ma is. Az is bizonyos viszont, hogy a magyar *kabaktök* vagy *kobaktök, kupa, koponya, kobak* és a török *kabak* szavak nem a latinból és nem a németből származtak, hanem hogy megfordítva, az ős-árja nyelv már keletkezésekor e szavakat valamely őskabar törzstől készen örökölte. Hogy e szavakat a magyar avagy a török nyelv valamely árja nyelvből vette volna, már csak azért sem lehetséges, mert hiszen ez esetben e szavaink nem volnának közvetlen összefüggésben a gömböt jelentő említett kabar *göb, gubó* és megfordítva *bög, bog, buga* szavakkal, aminthogy a szóban volt árja szavak az árja nyelvekben az ezekben gömböt, gömbölyűséget jelentő szavakkal nincsenek is összefüggésben. Holott mi láttuk, hogy nyelvünk ezen gömböt jelentő kabar szócsoportbeli szavai közvetlenül még a magyarkabar átmeneti gömb, gomb, gömbölyű, gomba, gombolyag szavak-

kal is összefüggenek, és e réven a gömböt jelentő tisztán magyar szócsoportbeli *gumó, gümő, gyümölcs* és megfordítva *mag, meggy* szavakkal is Vagyis holott nálunk óriási kiterjedésű de logikusan összefüggő szócsoportot találunk, ezzel szemben ilyen az árja nyelvekben nincsen Ismét és ismét azt kell tehát megállapítanunk, hogy nyelvünk csakis ősidőkön át a természet törvényei szerint kialakult nyelv lehet, de amelyet utóbb, egy letűnt magas szellemi műveltségben, századokon avagy ezredéveken át, de mindig a természeti törvények szerint, tudatosan is fejlesztettek. Amely egykori műveltség letűnte után, bár e nyelvben nagy hanyatlás is következett be, de azért előbbeni csodálatos tökéletességű alkata nyomai űgy nyelvünkben magában mint az ezredéveken át hatása alá került más nyelvekben, íme, máig is észlelhetők.

Összehasonlitások érdekében ide teszem az alábbi táblázatot:

Táblázat.

Magyar	*Olasz*	*Német*
mag.	Some	seme
meggy..	Weichsel	visciola
mogyoró	Haselnuss	nocciola
Megfordítva		
gumó.	Knollen	tubercolo
gümő .	Knötchen	tubrecoluccio
gyümölcs.	Obst	frutto
gomolya	Knollen	scamorzo
gomolyag	Qualm	aggomitolamento

Magyar-kabar átmenet

gömb	Kugel	globo
gomb	Knopf	bottone
gomba	Pilz	fungo
gombóc.	Knödel	gnocco
gomoly ag	Knaule...	gomitolo
gömbölyű	run..	rotondo

Kabar szócsoport

göb	Schrot	noduccio
gubó	Knaule.	coccone
kobak	Schädel	cranio
kobak	Flaschenkürbis	cuguzza
koponya	Schädel	teschio
kupak	Deckel	capocchia
kúp Kegel	cono	
hupolag	Biase	balla

Megfordítva

bog	Knoten	nodo
bög	Knötchen	noduccio
buga.	Knäule	coccone
bogyó	Beere	bacca

E táblázatból is jól látjuk, hogy a magyar nyelv szavai egymással úgy jelentésben mint hangalakban, mily csodálatos összefüggésben vannak, pedig hiszen itt a magyar, magyar-kabar és kabar idevonatkozó legfőbb szavakat soroltam csak föl, mellőzve a kevésbé közvetlenül a gömbölyűség re, gömbölydedségre vonatkozóakat. Viszont a magyar nyelvből ugyanilyen, illetve ugyanígy különböző de határozott összefüggéseket kimutató táblázatokat tizével húszával állíthatni össze, más-más őstörzsünk kultuszbeli szócsoportjából, mint ahogy egyet például a magyar és a szemere törzseinkéből véve, már föntebb bemutattam. Ilyesmi keverék-nyelvben lehe-

tetlenség, aminthogy más nyelvekben ez nem is, avagy csak alig, lehetséges.

Láttuk itt, hogy például a németben a *Knollen, Knoten, Knötchen, Knödel, Knaule, Knopf,* ha kisebb számút is de mégis határozottan szóalak és jelentésbeli szócsoportot képez, ámde hiszen ezen magánhangzókihagyásos *k-n* és *k-nt* mássalhangzókból képződő és gömbölyűséget jelentő szócsoport nem más mint a mi magyar kún *g-m,* vagy *k-m* szócsoportunk része, hiszen láttuk, hogy az m és *n* hang egymással mily könynyen cserélődik föl. Hogy pedig ugyanúgy mint ahogy a *szem, szum,* szavunknak is volt *szen, szun,* kiejtése, úgy a *gom, göm, kom* szóalaknak *g-n, k-n* kiejtésú változatai szintén voltak, ezt elég sok maradvány bizonyitja. Ilyenek például a *konty, kandúr, kender* szavaink, valamint a német *Hund* = kutya szó is. Különösen kiemelhető pedig a latin-olasz *cantus-canto* (kántusz-kánto) = ének szó, amelynek megfelel a finn *kantele* szó, amely egy lantszerű húros hangszer, a finnek nemzeti hangszere neve, amellyel a finn énekesek éneküket kisérték. De ilyen kún, és a gömbölydedségre is vonatkozó szavak a már említett *konty,* továbbá a *kondor* és *göndör, kondorít, göndörít,* a *göngyöl, göngyöleg* (utóbbi kettő = csomagol, csomag, és amelyekben a második *gy* hang valószínűleg *d* hangból lett). Ballagi szerint *gönye* = gömbölyű, fekete bogyókat termő folyondár, *könyi* pedig = kerek, fehér répaféle. Vagyis vannak tehát olyan kún-magyar szócsoportbeli szavaink is amelyekben a *t* vagy *d* hang *nt* avagy *nd* hanggá változott, valamint vannak gömbölyűséget is jelentő *k-nt, k-nd, g-nd, g-n* és *k-n* alakú szavaink is.

A fönti táblázatból kihagytam például a *bögre,* megfordítva *göbre* = golyócska valamint a *gobocs* (Ballagi) = göbecs szavainkat, már csak azért is, mert ezekre pontos német, avagy olasz megfelelőt találni amúgy sem lehet. De fölhozhatom itt még ezen tisztán kabar alakú szavakat az aroma nyelvből: *gobbate* = csésze, vödör, *geba* = csésze, valamint a *gubba* = tető, dombocska, valaminek csúcsa (tetto, culmine, piccola collina), amely utóbbi aroma szó meg a finn *kupla,* magyar *hupolag* = hólyag és a latin *cupola* szónak felel meg.

Mindezen magyar *gobocs, göpecs, hupolag* és oromo *gubba* gömbölyded, domború valamit jelentő kabar szóalakok azonban eszünkbe kell juttassák az olasz *gabba* és a latin *gibbus* = púp szót, amely kettő hogy nem árja eredetű szó bizonyítja már az is, hogy a németben a pontos megfordítottja: *Buckel* (bukkel) = púp szó van meg, *holott* a szómegfordítás törvénye csak a mi ős nyelvünkben volt meg; de bizonyítja ezt még meglepőbben az hogy az olasz *gabba* = púp és a magyar *gobocs* = gömbölyded valami szavaknak pontosan megfelel az afrikai aroma nyelvben *gaba* = púp szó. A magyar *gobocs* szóban is pedig hiszen az *-ocs* szótag csak kicsinyítő rag, vagyis a tulajdonképpeni főnév *gob;* viszont ez meg csak a *bog* szavunk megfordított alakja, a bog pedig szinten gömbölyded valami. Ezekhez teendő meg, hogy az olasz szótár szerint az oromi *gaba* szónak még padiglione, azaz pavillon, értelme is van, ezek pedig lugas- azaz gömbölyded kunyhószerű épületet jelentenek, ami a *boglya, szénaboglya* szavunkat juttatja eszünkbe, valamint azt hogy az ősi, legkezdetlegesebb kunyhók boglyaszerűek voltak, valamint hogy eső vagy hideg elől szénaboglyába bújni ma is szoktak. Ami azonban mindezekkel összefüggőleg oly érdekes: az, hogy hiszen a galacsinhajtó szkarabeusz bogár, vagyis tehát a kabarok egyik szent állata pajorja (álcája) jellegzetessége az hogy púpos! Tény hogy más bogarak pajorjai is hajlottak, vagyis görbék, de nem púposak. Ami pedig a hajlottság es púposság természetes összefüggését illeti, fölhozandó, hogy a púposhátú ember valóban görbe is mivel gerince meggörbülve. *Görbe* szavunk kétségtelenül a *kör, kerek, karaj, gyűrű, gyűrött* kőrös szó csoportbeli szavaink közé tartozik. És íme, a szerb-horvát nyelvben *grba* = púp, vagyis látjuk tehát, hogy e szláv szó nem egyéb mint fönti *görbe* szavunk szlávos magánhangzókihagyásos ejtése. Ezeknek megfelelő szó a magyarban, de szinten kőrös szó csoport szerint a *görnyedt, gőrnyed,* amely görbültséget, púposságszerűséget jelent, míg a kabar szócsoport szerint az azonosmássalhangzós *púp* szónak megfelel egyrészt a kabar, de az olaszban és Afrikában az

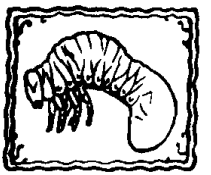

aroma nyelvben is fönnmaradott *gabba* es *gaba* = púp szó, másrészt a magyar *gubó, göb* es megfordítva *bog, bög, buga,* másreszt a *gobbaszt, gubbaszt* szavunk is, amely szinten összegörnyedest, összegörnyedett valamit jelent. De megfelelnek még a szintén kabar *göbbed, gibbed, göbörödik* (Ballagi), valamint a *gebbed* es *gebe* szavaink is. A *gebbedés* ugyanolyan ertelmű mint a görnyedes es gubbasztás, míg a *gebe* szó mai nyelvünkben már csak az igen vén avagy beteg, kimúláshoz közeli lóra használatos, de világos hogy eredetileg a gubbasztással azonos értelmű szó volt, mert hiszen a beteg, megdögléshez közel álló tyúk avagy más állat is szokott gömbölydedre összehúzódni, amire azt mondjuk, hogy „gubbaszt". (Mindebből az is észrevehető hogy *gémberedik* = hideg avagy más miatt összegörnyed, a magyar-kabar átmeneti *gőmb, gőmbölyű mb-s* kiejtésű szó származéka s hogy a *zsugorodik* szavunk pedig ezeknek kazár szócsoportunkbeli megfelelője).

Tény hogy minden púpos ember, éppen gerince görbe volta miatt: zsugorodott is, más embernél alacsonyabb, kisebb is. Úgyhogy ez eszünkbe juttatja egyrészt a *köpcös,* szintén kabar szavunkat valamint az Erdélyben általános *köpec* = törpe, szót is, amely utóbbihoz tehető még a szerb-horvát *kepec* = törpe szó, azon megjegyezéssel hogy ha ezt mi vettük volna a szerb-horvát nyelvből, úgy bennünket semmi sem gátolna abban hogy mi is *kepec*-nek ejtsük, holott, mivel a szerb-horvát nyelvnek ő hangja nincsen, abban a *köpec* szó okvetln *kepeccé* kellett változzon. (Egyébként a finnben is *kepiö* = törpe)

A törpéket azonban a kabar dolgokkal nem csupán ezen köpec nevünk köti *össze* hanem még sok más is.

Népünk hiedelme szerint a törpék nőinek csodálatosan nagy és hosszú emlői vannak (Kandra Kabos: „Magyar Mythologia" 175. oldal), mi pedig már tudjuk, hogy a kabarok szimbolikájában az emlőnek mily nagy szerepe volt, sőt hogy ezen emlőalak egyik alapjelképüket is képezte. Emlékeztetek itt még *Kübele* természetanyaistennő ezen kabar nevére és sokemlőjű ábrázolataira is.

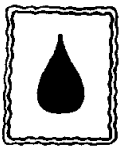

A törpékről a legkülönbözőbb népeknek is igen sok meséje, regéje, mondája van, ami igen határozott bizonyítéka an-

nak, hogy mind a hagyományok ősrégiek, az emberiség őskorából számazóak, vagyis, hogy nem alaptalan, költött dolgok. Igen sok a törpékről szóló mondája van úgy a magyar mint a német bányászoknak is, amiért is eddig, természetesen, a vélemény az volt, hogy mindezt mi vettük át a németektől, ami hogy csak az ázsiázó és nomádsági eimélet következménye, alább ismét észreveendjük.

Néphitünk szerint e törpék nagy erdőségekben, barlangokban, bányákban élnek, sőt ugyancsak a néphit szerint egész földalatti országuk is van. Nagy arany, ezüst és ékkövekből álló kincsek birtokában vannak. Emlékeztetnem kell arra, hogy a Nibelung énekben is a germán Nibelungok a törpék vagyis az igazi, földalatti Nibelungok, azaz az igazi Homályfiak, földalatti lakaiban őrzött kincseit rabolják el, de amely kincsek elrablóira – akik az igazi Nibelungok nevét csak fölvették volt – szerencsétlenséget és halált hoz. A mi néphitünk szerint is, aki valamely törpe kincsét elrabolja, azt a törpék megátkozzák, illetve a törpék már előre elmondott átokkal védelmezik kincseiket, úgyhogy aki kincseikből bármit is ellop avagy elrabol, azon az átok megfogamzik és rá szerencsétlenséget, halált hoz. Amely hiedelem egyszerű magyarázata azonban nem más mint az hogy arany, ezüst, ék kövek utáni bányászás oka tulajdonképpen a kapzsiság, ez pedig: bűn, amelyet az örök Igazság meg is büntet. Igaz azonban hogy például a réznek már ősidők óta gyakorlati haszna volt; ennek bányászása is, ezért kevésbé okolható meg csupán kapzsisággal. Mi pedig már tudjuk, hogy a réz a kabarok szent érce volt; természetes tehát, hogy ők a rezet ősidők óta bányászták is. Másrészt, mivel a mai világban az ember a rezet kevésbé tartja értékesnek, sem ennek semminemű kultusza sincsen, ennélfogva úgy a történelmi Ókorban mint a Középkorban, a regékben, mesékben is többnyire arany, ezüst, gyémánt téve a réz helyébe, habár azért éppen a magyar mesékben még sokszor van szó rézvárakról, rézszérűről valamint rézsarkantyúról is.

Hogy a törpéknek különösen kabar törzseinknél valamikor mennyire szerepük kellett legyen, mutatja az, hogy a magyarban és szerbhorvátban meglévő köpec-kepec nevükön kívül a

magyar nép őket még *kópé,* a német pedig *Kobold* néven is nevezi, amely német szó kétségtelenül a magyar *kópé* és a finn *kőpele* = törpe származéka. Ezek is pedig mind kabar szócsoportbeli szavak, ugyanúgy mint a görög és latin *pygmeus* (pügmeusz) = törpe, habár a görögben még a szintén kabar alakú *kobalosz* szó is incselkedő törpe ember jelentésű szó.

Ámde egyenesen bámulatos egyezés az hogy az oromo nyelvben meg *gababa* és *kepperra* = púpos és törpe! Úgyhogy e két szónak egyrészt a magyar *gebbedt, gebedett*= összezsugorodott és az olasz *gobbo* és oromo *goto* = púpos szavakka li azonosságát kell megállapítanunk, de eszünkbe kell jusson az is, hogy hiszen ezen oromo *keperra* szó betűszerint egyezik az egyiptomi *Kepera* illetve *kepera* névvel illetve szóval, amely hiszen az Alvilágban járó Napisten és az őt jelképező galacsinhajtó bogár neve volt, de amely név egyezik a német *Killer* = bogár szóval de mind amely szavakról föntebb megsejtettük hogy minden valószínűség szerint a magyar *kapar* igére vezetendők vissza, amelynek ugyanúgy lehetett felhangos kiejtése is, mint ahogy *meggy* a *mag* szónak, *megyer* vagy *megere* a *magyar* nevünknek, *kerék* a *karika,* stb, szavunknak csak felhangos változata; láttuk pedig, hogy a galacsinhajtó bogár valóban jellegzetesen *kaparó* bogár, amelynek két első lába is tökéletesen a kaparásra van specializálódva. De láttuk még azt is, hogy e bogár pajorja púpos is, úgyhogy ezen *pajor* szavunknak léteznie kellett *pagor* kabar kiejtésének is, mivel tudjuk, hogy a *j* és *g* hang egymással mily könnyen váltakozik, aminthogy népünk a jó, javítani, jönni szavainkat ejti *gyó, gyavítaní, gyönni* vagy *gyünni-nek* is így pedig ezen *pagor* szavunk egyrészt *bogár* szavunkkal is egyezik, de egyezik tökéletesen a latin *pagurus* szóval is, amely ama már szóban volt, bogárszerűen a szárazon is szaladgáló rák latin neve, amely rákféle farka elkorcsosulva, teste alá van görbülve, azaz gémberedve, úgyhogy ezen pagor-pagurus szó tulajdonképpeni értelme is gémberedett, meggörbült és púpos lehetett. Sőt megjegyezhető még az is, hogy maga a galacsinhajtó bogár is gömbölyded alakú, amilyen a púp is, amely alakot a tisztán kabar kiejtésű *bog, buga, gubó, bögre* és *göbre* szavaink is megneveznek.

Kandra Kabos „Magyar mythologia”-jában igen sokat ír a kópéknak nevezett törpékről; megírja hogy földalatti országukban élnek, az emberekkel szeretnek incselkedni ami a *kopé* szó incselkedő, huncutkodó értelmű volta oka is. Népünk hagyományai szerint az ilyen törpék, más nevükön manók, bár inkább rosszindulatúaknak tartatnak, akikkel nem jó találkozni s hogy ezek az ellenük akár szándékosan, akár véletlenségből elkövetett sérelmet kegyetlenül megbosszulják, de hogy viszont, ha épen kedvük tartja, jót is cselekednek, sőt hogy a szenvedő vagy a valaki által igazságtalanul bántott, elnyomott embereken segítenek is. Sokszor valamely igen szegény bányászt sok aranyhoz avagy ékkövekhez juttatnak és így gazdaggá tesznek, viszont a szegény embereket elnyomókat meg is büntetik. Írja Kandra, valamint írják ezt mások is, hogy a törpéknek hosszú szakáluk és hegyes sapkájuk van. Tény, hogy a régi bányászok ilyen hegyes sapkát viseltek, valamint hogy a törpéket, manókat is mindig ilyenféle hegyes sapkával szokás ábrázolni. Írja még Kandra, hogy a kópék csúnya arcúak, arcuk néha fekete is és hogy megjelenésükben mindig ijesztőek. Sapkájuk, avagy ruhájuk is vörös (a réz színe!). Mi több, emlékezem, valamely népmesében még az is mondatik, hogy egy ilyen törpe ember a vízre ugrik és eltűnik, mert lakása a víz alatt van, ami tehát ilyenképpen a dolgot a vízi emberekkel vagyis a Szőrős Büfögőkkel is kapcsolatba hozza. Az ilyen víz alatti – azaz tulajdonképpen mégis csak földalatti – lakást olyannak képzelhetjük ahogyan ezt e lennebbi rajzomon tüntetem föl és amilyen vízi életmódú állatokéiként létez-

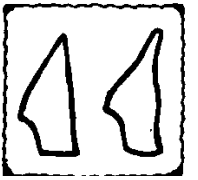

het is, akár a természet általlétrehozottan, valamint az állat, avagy ember által, például agyagos partba vájva. Az ilyen fészeknek, barlangnak bejárata tehát valósággal a víz alatt van de lakáshelye mégis a víz színe fölött, a meredek partban pedig levegőt és világosságot adó, mintegy ablakszerű, nyilassal is bír. A Cattarói Öböl (Boka Kotorska, Bocche di Cattaro. Dél-Dalmácia) bejáratától nem messze Keletre, a nyílt tenger sziklás partjában magam is ismerek egy tökéletesen ilyen, de természetalkotta kis barlangot, amelybe a víz alá bukva, én és fiaim többször beúsztunk és amelynek levegőző és világossága dó szűk nyílása a víz színe fölött szintén van.

Mind az itt elmondottak azonban a mesebeli törpéket összekötik még az Afrikában ma is élő törpe és gyermekszerű testalkatú busman és hotentotta (koiszan) emberfajokkal is, habár ezek nem is vízi életmódúak hanem erdőségekben élnek, barlangokban, fák odvában és magukkészítette de igen kezdetleges kunyhókban laknak. A busmanok e neve a boerok (búrok) hollandi nyelven bosjemans – erdőemberek elnevezéséből származik. Tény azonban, hogy a régi görögök ez emberfajt – amely régen Afrikában sokkal elterjedettebb volt mint ma – *pygmaioi,* később a rómaiak pedig *pygmaei* néven nevezték, amely elnevezés első szótagját ha akár *püg-,* akár *pig-nek* is olvassuk, ezt mindenképen ismét szintén kabar szóalakúvá teszik. Tudjuk pedig hogy a görögben *pyge* (püge) = far, segg, de viszont *pygme* (pügme) = ököl, amely utóbbi szónak megfelel a latin *pugnus* = ököl. Úgyhogy észre kell vennünk miszerint ezen görög és latin *püg-, pug-* szótő a mi *buga, bög, bog* gömböt és gömbölydeden kidudorodó valamit jelentő szavainkkal, valamint a német *Buckel* (bikkel), tájszólásos *Pugel* = púp, púpszerűen kidudorodó valami jelentésű szóval azonosul. Ami hogy mind mennyire nem véletlenség, az alábbiakban látandjuk:

Ez emberfaj említett görög-latin neve ezek szerint nem csupán *nagyfarú*-nak hanem még *öklömnyi*-nek, azaz tehát igen *kistermetű*-nek is magyarázható, amely utóbbi magyarázat a mi népmeséink Hüvelyk-Matyiját és Babszemavagy Borsszem-Jankóját is eszünkbe kell juttassa. A szóban lévő afrikai törpe népség, habár nem púpos, de föltűnő jellegzetessé-

gük a valóságos két púpként kidudorodó nagy faruk. Miután pedig ez különösen nőiknél van így és miután ez tisztán csak zsiradékból áll, illetve tehát valóságos szalonna, ebből az is következik, hogy ez ilyen őskezdetleges, gyűjtött élelem semminemű tárolását, későbbre eltevését még nem ismerő s ennélfogva sokszor éhező embereknél természetes tápanyagtartalékot képez, ugyanúgy mint a teve és a zebu-tehén púpja, valamint a disznó szalonnája. Ismeretes, hogy a teve, a zebu és a disznó más állatoknál sokkal hosszabb ideig bírja a koplalást, amikor is azonban púpja lefogy a disznó pedig lesoványodik. Hogy pedig ezen emberfajnál a szóban lévő két zsírpúp különösen a nőknél igen fejlett, ennek oka az, hogy éhezés kor, ha e tápanyagtartalékuk nem volna, a gyermekes anyák teje elapadna, mire kisdedeik éhen halnának.

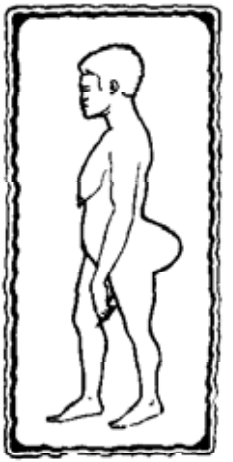

Vagyis tehát: *púpról,* ha a test egészen más részén lévőről is, és nem kóros eredetűről is, itt is tényleg van szó, úgyhogy ez a *pygmeus* nevet a púpalap *bog, buga, Buckel, Pugel,* megfordítva *göb, gubó, gobba, gobo* föntemlített ez elnevezéseivel is összehozza. Fölhozom itt, hogy Erdélyben az olyan vén és beteges lovakat, amelyek lábain kóros, gömbölyded kidudorodások (mogyoró és dió nagyságúak) vannak, „bogoslábú”-aknak mondják, amikor is tehát a *bog* szó határozottan gömbölyded kidudorodást jelent.

Az európai sziklabarlangok falain lévő őskori festett és karcolt képek között vannak olyan emberábrázolatok is, amelyeken szintén ilyen nagyfarúságot látunk, de amivel a legmeglepőbben egyezik az, hogy ugyanilyen ábrázolatokat barlangokban, sziklafalakon, az afrikai busmanok ma is készítenek, és amelyek az őskori európaiakhoz a megtéveszthetésig hasonlítanak. Úgyhogy a tudósok ebből okszerűen következtetik, miszerint a szóban lévő emberfaj ősrégi időkben Európában is élt, amit egyébként csontleletek is bizonyítanak, és ami tehát még amellett is tanúskodik, hogy a törpékről szóló

népmesék és népi hiedelmek ezen emberfajra vezetendők viszsza Tény az is, hogy a mai busmanok szintén barlangokban, kiálló sziklák alatt (abri) vagy pedig igen kezdetlegesen tákolt kunyhókban laknak. Bizonyos pedig, hogy a más, erősebb fajok által folyton üldözve sirtva, teljes kihalásuk Afrikában is hamarosan bekövetkezend.

Az elmondottakhoz tehető hogy oromo *fagura,* olaszul pedig *chiappa* (kiappa) = emberi far, farcimpa; e mindkét szó pedig szintén kabar alakú.

Végül megjegyezhetem: A mai busmanok bőr színe sötét sárgás, arcjellegük némileg mongolos, bár egyúttal gyermek szerű is, de korán ráncosodó és rút, hajuk pedig fekete Ilyen sötét színezetük azonban a sok ezredév ót" meleg éghajlat alatti életüknek tulajdonítható. Azt tartom, hogy ősidőkben több különböző ilyen törpe emberfaj is létezett, valamint hogy létezhetett olyan is", amelynek valóban földigérő hosszú szakála is volt, valamint létezhetett olyan is, amelynek zsírpúpja, miként tevének, zebunak, tényleg a hátán volt Lehetséges, sőt valószínű, hogy a mai „keletbalti"-nak nevezett, azaz a tulajdonképpeni ősmagyar faj legrégibb elődei is a mainál is sokkal kisebb és még inkább gyermekszerű testalkatúak de még teljesen szőkék, hosszú hajzatúak de kevés szakálúak voltak. Púpjuk pedig azért nem volt, mert az egykori Csallóköz paradicsomi, örök tavaszú éghajlata alatt élvén, testükön tápanyagtartalékra eredetileg sem volt szükségük, utóbb pedig e faj a szellemi fejlettség magas színvonalára a legkorábban emelkedvén, élelemtartalékokat már tudott gyűjteni, úgyhogy nála testi tápanyag fölhalmozódás sohasem is kellett keletkezzen.

Mindahhoz amit föntebb a törpeségre és púposságra vonatkozólag elmondottam, teszem még hogy: az oromoban *gababa* = törpe, holott láttuk hogy ugyancsak az oromoban *gobo* = púp, gémberedett, zsugorodott ember, de ugyane szó jelent daganatot is, holott az olaszban is *gobba* = púp, *gobbo* = púpos ember

Említette, hogy mind e szavak a mi gubó, gomb, gubacs, továbbá a gubbaszt, gebbed, gebe és gémberedik szavainkkal azonosulnak Egyébként pedig a finnben is *keprisztu* = össze-

gémberedik, összezsugorodik, és miután a finn nyelvnek nincsen g hangja, eszerint kétségtelen, hogy e finn szó azonos a mi *gebe, gebbedt* és gémberedett szavainkkal; csakhogy ez utóbbi már *mb*-s kiejtésű magyar-kabar átmeneti szó.

Másrészt azonban ugyanilyen kétségtelen az is, hogy ezen finn *keprisztu* szó összefügg az egyiptomi *kepera* vagy *keperu* = galacsinhajtó bogár, szkarabeusz és a német *Kafer* = bogár szóval. Viszont ez állat maga is gömbölyded *gömb, gomb, gubó, göbecs, gobocs-* (e legutóbbi szót lássad Ballaginál) alakú, sőt láttuk hogy pajorja még púpos, azaz *gobos* is.

Ide teszem e törpeábrázolatot, amelyen egy törpét olyannak rajzoltam meg amilyeneknek őket a mai magyar népmesék szerint képzelhetni.

Már föntebb is írtam arról, hogy a kicsiséget valamint a tűz szikráját megnevező szó a kabar szócsoportban egy *pikk,* avagy megfordítva *kipp* alakú szó kellett legyen, aminthogy az olaszban ma is *piccoio* (pikkolo) = kicsi. Viszont ugyancsak a kicsiség és a szikra neve a tulajdonképpeni magyar szócsoport szerinti a görög *mikro* = kicsi, szóban maradott fönn, aminek ellentéte a görög *makro,* szanszkrit *maha* = nagy, a magyar *nagy* és a némi értelemeltolódásos *magas* szavunk, amiből azután az is következik, hogy a tulajdonképpeni magyar szó csoport szerint a tűz szikrája neve is *nikra, nyikra* vagy *mikkra* kellett legyen, sőt következik még az is, hogy az egymássalhangzós *ikra* szavunk is *(mik-* helyett csak *ik-)* valamikor nem csak a halak igen kicsi tojásait, azaz ikráit, vagyis életmagvait, élet-szikráit, ne-

vezte volt meg, hanem kicsiséget egyáltalán, és tehát szíkrát is jelentett. Ugyanigyakicsinység és a szikra neve a besenyőknél a *sziporka* és még egy sejthető *szipra* szavunk volt, de amelyeknek náluk, mint víztisztelő és nő elvű népnél, a *csepp, csöpp* és egy sejthető *csipp* szó is megfelelt, amelyeknek, amint láttuk, megfordított alakját a finn *piszara* = viz csepp és a szerbhorvát *biszer*= gyöngy képezi. Továbbá, láttuk, hogy a székely-kazár szócsoportbeli *kics* szavunk megfordított alakja az olasz abruzzoi tájszólásbeli *cicco* (csikko) és a spanyol *cico* (csiko) = kicsi, valamint láttuk hogy a mai magyar *szikra* szónak. Erdélyben ma is van *kicsi* értelme is. Úgyhogy mindezek szerint kétségtelenné válik hogy a kabar szócsoport szerint a kicsiség és a tűz szikrája neve egy *pikra* vagy egy nőelvűségi *pikna, pikina* alakú szó kellett legyen, amit igazol, habár megfordított alakban, a finn *kipina* = szikra, és az oromo *kapsziszu,* amely szintén szikrát jelent, habár a hangosan, de amellyel egyezik viszont a szerb-horvát *kap* = vízcsöpp szó Fölhozható azonban itt ismét az olasz *piccoio* = kicsi és a szerb-horvát *piknya* = pont szó.

Ismeretes azonban, hogy Dél-Afrika belsejében, a már szóban volt busmanokon és hotentottákon kívül még több kistermetű népfaj is él, amelyek között némelyik még azoknál is sokkal kisebb termetűek, vagy is egy méternyinél nem sokkal magasabbak. Ezek a tulajdonképpeni pygmeusok, vagyis az igazi törpék, akik viszont szintén két különböző fajra oszlanak, úgymint *akkák-ra* és *m'kabbák-ra,* amely utóbbiakról például Friedenthal Albert („Das Weib im leben der Völker." Berlin, 1910) még azt is megírja hogy bőrszínük világos sárgásvörös (heil gelblichrot) , márpedig hiszen a vörös a réz színe, nevükben pedig a *kabba* rész tisztán

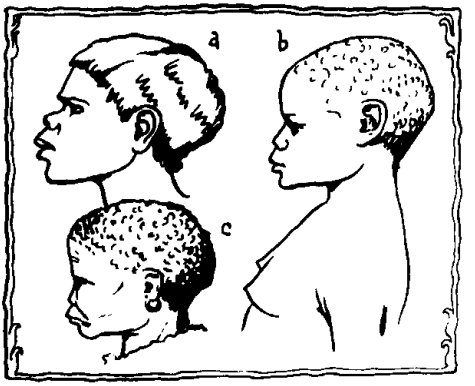

kabar szóalak, csak az a kérdés, e név mit jelent és mely nyelvből vétetett? Ami azonban embertani szempontból igen érdekes adat volna, az hogy holott különben mindezen törpe emberfajok fejalkata hosszú (dolichocephal), vagyis fejletlenebb de Friendenthal szerint az akkák gömbölyűkoponyájúak (brachicephal) vagyis fejlettebb fejalkatúak, („Der Kopf mit kugeligem Schadel ist ausser Verhaltnis gross.”) és hogy fejük rendkívül nagy. Ha mindez így igaz, vagyis ha Friedenthal értesülése vagy megfigyelése nem téves, akkor itt egy nagyon érdekes ősemberfaj még élő maradványával volna dolgunk. Mivel ugyanis a kisgyermek feje is a testnagysághoz arányítva igen nagy, e törpe emberfajok pedig egész testalkatukban még amúgy is gyermekszerűek, úgy az ontogenesis törvénye szerint itt tehát egy igazi ősemberfaj van jelen, mégpedig egy olyan amely valamikor, ősrégi időkben, a szellemi fejlettség magas fokát, vagyis a gömbölyűfejűség magaslatát is elérte volt. Hogy pedig ma e nép, vagy faj, is, miként rokonai, a szóban volt más törpe fajok, a legnagyobb nyomorban és elhanyatlottságban, őserdőkben rejtőzködve él csak, ennek természetes oka az, hogy a nálánál testileg sokkal nagyobb, erősebb és harciasabb, de azért szellemileg alacsonyabb fejlődési fokon álló vad, emberevő fajok által üldözve, gyilkolva és irtva, mai nyomorúságában ugyanúgy leromlott, elhanyatlott mint például északi rokonnépeink közül a lappok, vogulok, és osztjákok. Ide tettem föntebb Friedenthal nyomán egy öreg busman asszony (*c*) és egy fiatal pygmeus)eány (*b*) arcél rajzát. Mindkettőn világosan látjuk a gyermekszerűséget, azaz majomszerű szemöldök csont dudoroknak pedig teljes hiányát; ami tehát azt bizonyítja, hogy az ilyen dudorok késői, majomszerű és hanyatlási specializálódást képeznek, amely az éles látást szolgálta, de amelyek csak a kalapviselést meg nem ismert, avagy ezt hanyatlás folytán feledett, állatoknál illetve embereknél fejlődtek ki. Összehasonlításul nézzük meg a föntebb, Eischstedt nyomán bemutatott ausztrálida férfi és emez ausztrálida nő (*a*) oly erősen prognát és szemöldökcsontos arcélét (emez is Friedenthal fényképfölvétele nyomán). Az,

hogy ez utóbbin a szemöldökdudor mégsem oly erős mint ama férfin, ez azért van mert a nőknél =Italában is minden specializálódás kevésbé szokott fejlett lenni, másrészt itt ez az ontogenesis törvénye szerint azt bizonyítja, hogy tehát a szemöldökdudor csakis késői specializálódás lehet, vagyis hogy mindazon emberfajok amelyeknél ilyenek kifejlődtek, az őseredeti gyermekszerűségből, többékevésbé a hanyatlás irányába is elindultak volt, mint például a neandertaloidok, az ausztrálidák és kisebb mértékben az északi faj is.

Ide teszem Friedenthal fényképfölvétele után pontosan másolva ezen tulajdonképpeni pygmeus nő teljes képét is. Látjuk emlőiről, hogy a kép teljesen felnőtt, fejlett nőt ábrázol,

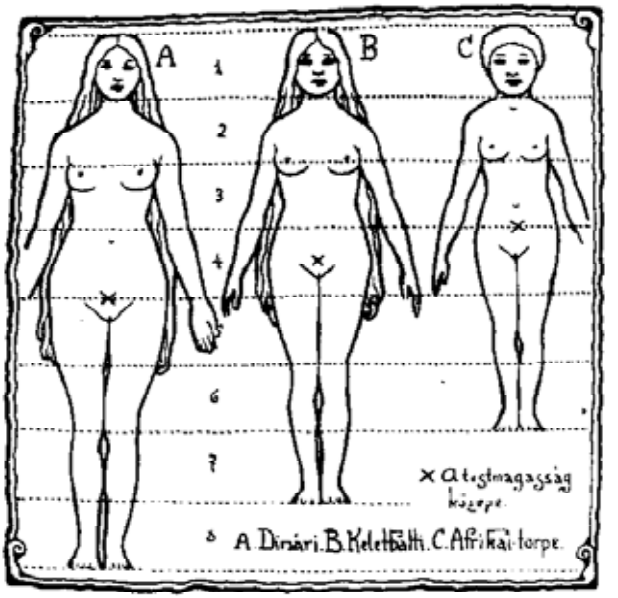

de amelynek emellett arca, feje s egész testalkata is 7-8 éves

gyermekével teljesen azonos. Viszont az alábbi érdekes testalkat-összehasonlító rajzot meg A. Kosztics „Zsena-pol, zsenacsovek” (Beograd, 1936.) nyomán teszem ide. Föltűnnek é rajzon az afrikai törpe nő majomszerűén hosszú karjai, holott Friedenthal eme pyfimeus nőjé karjai teljesen rendes hosszúságúak csupán. Ami szerintem azt jelenti, hogy ezen afrikai törpe fajok között vannak olyanok amelyek némely tekintetben szintén a majomszerűség irányába specializálódtak; ez esetben a hosszúkarúságot illetőleg, az erdei és fáramászkáló életmód folytán. Ami pedig azt illeti, hogy ezen afrikai törpe fajok többé-kevésbé sötétbőrűek és fekete hajúak, ez szerintem csak azt jelenti, hogy talán már százezer éve is Afrika meleg éjhajlata alatt élvén, már pigmentálódtak, habár éppen erdei életmódjuk folytán mégsem annyira mint más afrikai fajok. Ami azonban nem történt meg azon egykori ugyanilyen kistermetű európai törpe ősemberfajoknál, amelyekről a mai, a törpékről szóló regék emlékeznek és amelyeknek közvetlen és igen keveset elváltozott és ma is szőke származéka a keletbaltinak nevezett faj, vagyis a tulajdonképpeni magyar.

Táblázat

a magot, kicsiséget, szikrát és központot jelentő szavakra s ezek értelemeltolódásaira vonatkozóan.

Magyar szócsoport. Alap-szóalak: m-g.

Mag, jelenthet növényi, állati, emberi magot (ondót), továbbá úgy *magmiro magzat* alakjában gyermeket is, ami a kicsi fogalmával is összeköti De jelent ezen kívül még lényeget, központot is.

Mák; jellegzetesen, közmondásosan kicsi mag. Megvan a görögben és szerb-horvátban is: *mékan, mak* = mák. Mivel a görögben *mikrosz* = kicsi, ebből következik hogy a ma-

gyar szócsoport szerint is a kicsiség megnevezése *mik, mikra* kellett legyen, amit különben kétségtelenné tesz *ikra* szavunk, amely a halak jellegzetesen kicsi tojásait jelenti, de jelent ezenkívül igen apró szemcséket is, például *ikrás* = apró szemcsés Mindebből következik teljesen okszerűen még az is, hogy a magyar szócsoportban a tűz szikrája neve is *mikra* kellett legyen, mivel hiszen a szikra valóban kicsiny; mintegy tűz-mag. *Ikra* szavunk, mivel egymássalhangzós szó, eszerint úgy a magyar-kún mint a székely-kazár és a kabar szócsoport alkatrésze is lehet.

Makra = kicsit is jelent, bár tulajdonképpeni értelme inkább büszke, kötekedő, harcias.

Szemere szócsoport Alap-szóalak sz-m

Szem = mag, de van kicsiség értelme is. Olasz *meschino* (meszkino) = igen kicsi, kevés értékű; *misero* (mizero) = teljesen jelentéktelen, nyomorúságos; *scintilla* (sintilla) = szikra; *mez*zo (medzo) = közép, bár jelent fejet is Az arab eredetű *zenit* szó az Ég legmagasabb pontját, tehát mintegy központját is jelenti.

Szemcse szavunk csakis kicsi magot, valamint apró, bármely anyagból álló szeme cs kéket jelent. Orosz *zemcsuk* = gyöngy. Görög *mézon* = közép, amely szónak *z-t, d* hangváltozásos kiejtése a német *Milteés* a latin *medius* = közép; amely utóbbi származéka a latin *medulius,* olasz *midolio* = csontvelő és növényi szár lágy bele.

Besenyő szócsoport Alap-szóalak b-sz

Csepp, csöpp szavunk jelenti víz, folyadék csöppjét de kicsiséget is, ugyanúgy mint *csipet* szavunk is Finn *piszara* = csöpp, aminek származéka a szerb-horvát *biszer* = gyöngy. *Pici* = kicsi. Latin *pisum* (pízum) = borsó, amely latin – azaz tehát besenyő! – szó eredeti értelme magocska és kicsi, apró kellett legyen.

Sziporka szavunk, amelynek bizonyára volt *szip*ra alakja is,a tűz szikrája besenyő neve. E *szip* szónak csak megfordított kiejtése a *pici* =kicsi szavunk.

Zab és megfordítva *búza* szavunk nem más mint a szemere *szam, szum, szem* = mag szó besenyő kiejtése, vagyis m helyett *b*-vel ejtve.

Jász-székely-kazár szócsoport. Alap-szóalakok: j-sz, k-sz

Geszt, gesztenye szavainknak a jászoknál: mag és valaminek közepe értelme is volt. Ezek rokona a *közép* szavunk valamint a *közle* vagy *közötte* is. A *geszt* szónak a jászoknál természetesen *jeszt* sőt *jeszg, jezg* kiejtése is volt, mivel a jászoknál a *g* avagy *gy* hang helyett rendesen *j* ejttetett. Ezért maradott fönn a szerb-horvát nyelvben *jezgro* = közép, lényeg, azaz tehát *geszt.*

Szék, szik tisztán székely-kazár szócsoportbeli szavunknak szintén van közép és egyhelybeni megállapodáshelye értelme, amit bizonyít még az is, hogy egyezik vele a *sziget,* régiesen *szeget,* szeged szavunk, amelynek régen *közép* értelme is volt, ugyanúgy mint a *szik* avagy *szék* szavunknak is De világos hogy ez utóbbi kettőnek is kellett még legyen mag és kicsi értelme is, ami azután a *szikra* szavunkra vezet át. Népünk a tojás sárgáját nevezi annak szikének, székének, viszont a szikra valóban kicsiny tűzmagnak fogható föl Erdélyben szikra szavunkat általánosan használják kicsi értelemmel; *kicsi* szavunk viszont a *szikra* szavunk tövének csak megfordított alakja. Egyébként pedig a spanyolban és az olasz abruzzoi tájszólásban *cico,* cicco (csíko, csikko) = kicsi. Viszont *góc* szavunk is jelent központot.

Kabar szócsoport Alap-szóalak k-b.

A magyar szócsoportbeli *mag* szónak itt a *bog, bög, buga* és megfordítva *göb, gubó* szavaink is megfeleltek, amelyeknek bizonyára, ugyanúgy mint a székely-kazár és jász *szék, szik, góc* és *geszt* szavainknak, még közép, központ

értelme is volt. Mivel az (hang a kabar szócsoport egyik hangja, eszerint a latin: *focus* = tűz szó is ide sorolható, azért is mivel ennek még központ értelme is vall. Valószínű, hogy a tűz e latin nevével függ össze a latin *(ax, (acula* (faksz, fakula) is, ami fáklya jelentésű- E *fáklya* szavunk valószínűleg irodalmi latin eredetű; megjegyezendő azonban a következő dolog: Népünk egyik őskezdetleges világító szere a *fokla* volt, amelynek e magyar neve o magánhangzója miatt a latin *focus* = tűz szóhoz közelebb áll mint a *facuia* és az ebből származott német *Fackel* (fakkel) szóhoz. E világító fokla úgy készült, hogy fűz, fenyő vagy más fanem fiatal lehetőleg egyenes galyát, avagy kenderszárat, kővel, bunkóval vagy kalapáccsal addig veregették amíg annak csak szálai maradták meg. Ezt tűz mellett jól megszárították, ezután néha még viasszal avagy fagyúval is bekenték, ami után igen jól világító s keveset füstölő *fokla* lett belőle. Igaz hogy *-ula* a latinban kicsinyítő rag, csakhogy ilyen kicsinyítő ragja a magyar nyelvnek is volt, aminek maradványai például a szél—szellő, cipő—cipellő, idétlen—idilló. Úgyhogy az is következtethető, miszerint a tűz avagy a láng neve a kabar szócsoportban valamely *fokk* alakú szó lehetett, amely valamely itáliai őstörzsünk nyelvéből származhatott a latinba. Mindenesetre a fokla oly ösi jellegű dolog, hogy ezt és nevét népünk aligha vehette át csak kereszténységre térítettése után, vagyis latin hatás folytán. Hogy a székely-kazár *kicsi* szavunknak, amely a törökben is megvan, ahol *kücsük* = kicsi, de ami a besenyő szócsoport szerint *pici,* de amely szavaknak a kabar szócsoportban *kipi* vagy *piki* kellett megfeleljen, ezt bizonyítja az olasz *piccolo* (pikkolo) = kicsi, valamint a horvát *piknya* = pont szó. Mivel pedig láttuk, hogy a székely-kazár *szikra* szónak tűz szikrája jelentésén kívül még *kicsi* értelme is van, eszerint következtethető, hogy a kabar alakú finn *kipuna* szónak is van, avagy volt, nem csupán szikra de kicsi értelme is. Ma a finn irodalmi nyelvben ugyanis kipuna csak szikra értelmű szó. De mi valószínűnek tarthatjuk még azt is, hogy kabar őseink szócsoportja szerint a szikrának még *pikra* vagy kipra alakú neve is létezett.

Végül megemlíthető már itt is, hogy *törpe* szavunk őstörök törzsünk szócsoportjába tartozik és hogy pontos párhuzama a kőrös szócsoportbeli *görbe, görbedt,* valamint a kabar *göbbedt, gubbadt* szavainknak, amelyek tehát gémberedettséget, zsugorodottságot jelentenek, de jelenthetnek púposságot is. A latinban is *tortus* = görbe, görbült. *turgidus* pedig dagadottat jelent, ami a púppal, púpossággal is rokon valami.

Ri az eddigiekből már jól tudjuk, hogy az emlőnek kabar őstörzsünk vallásában milyen nagy szerepe volt, amiért is föltűnhetik nekünk a magyar nép pénzgyűjtő perselye. Ez kizárólag égetett anyagból készül és általában emlő- de néha kövér disznóalakú is. Többnyire a család gyermekeinek szentelve s ahány gyermek annyi persely szokott lenni. Bele a gyermekek maguk valamint néha a szülők, nagyszülők, komák is szoktak pénzet dobni, hogy azután, amikor a persely már annyira tele, hogy bele többet nem dobhatni, valamely ünnepélyes alkalomkor föltörik és a pénzet fölhasználják. Gyermekkorunkban nekem és nővéremnek is volt egy-egy ilyen perselyünk és ezek disznócska alakúak voltak de aranyozottak Mi gyermekek csak rézkrajcárokat dobtunk bele de egyik nagyanyánk néha aranypénzet is, ami akkoriban nem is volt valami nagy dolog. Hogy azonban mi lett a perselyekkel, nem tudom, mivel elkerültem Erdélybe egy szász családhoz, ahol II. elemibe jártam, azután pedig Fiumába, egy olasz családhoz, ahol meg harmadik elemibe jártam.

Idézem itt ez alábbi sorokat a „Néprajzi Értesítő" 1905. évfolyama 322. oldaláról: „Szicíliában és Dél-Olaszhonban Szent Ágota a szoptatók anyák védőszentje. Mártíromsága emlői megcsonkításában és levágásában állott. Úgy ábrázolják, hogy levágott emlői tányérra tévék. Beteg emlőjű asszonyok Ágota napján manapság (Február 5-én), de néha máskor

is, viaszból, ezüstből vagy aranyozott ezüstből készült utánzatokat ajánlanak föl a szent szűznek. Szegény sorsú asszonyok rá festik saját sebhelyeiket és a viaszutánzatokat tányéron hordják körül, annyi pénzet koldulva, hogy Ágotának misét mondathassanak avagy gyertyát szentelhessenek Itt tehát megvan az emlőveli pénzgyűjtés, anélkül azonban hogy az emlőből persely válanék. Ennek eredete tehát csak valószínűvé téve de nincsen még bizonyítva. Azt gyanítják, hogy cataniai Szent Ágota valamely sokkal régibb, már az ókorban szerepelt istenségnek, valószínűleg pedig Bona Dea-nak utódja Bona Dea – mellékneve *nutrix* = tápláló – ünnepén két igen nagy emlőutánzatot hordoztak volt körül, az Anyatermészet jelképeként Bona Dea a termékenység istennője lévén, őt Demeterrel és Kybelével egy sorban tisztelték". (Mi már tudjuk Kübele istennő e neve és a magyar *kebel, köböl, öböl,* mongol *öbür,* szumer *kablu* = emlő értelmű szavak összefüggését) „Proserpinával, a Föld, tehát a termékenység személyesítőjével is azonosították Rómában az anyák és csecsemők védőjeként más istenséget is tiszteltek: Rumiliát. Nevét *ruma*-ra, a női emlő egyik latin nevére vezethetni vissza. A neki bemutatott áldozatoknál bor helyét tej foglalta el Szent fája a *ficus rurninalis:a* fügefa, volt, amely tej nedvet tartalmaz Rumilia tehát valószínűleg Bona Dea-nak Rómában nagy tiszteletnek örvendett helyí változata volt. Később, amin'! ez Juvenal szatíráiból kitűnik, Bona Dea tisztelete elfajult és ősi misztériumaiból sivár orgiák lettek".

Eddig a cikk. Ehhez fűzöm a következő megjegyzéseimet: Kabar őseinknél – akik tehát Földünket valamint a vizet is Kübele, Köbel, Gabal a nevű istennőjükben személyesítették volt meg – a Bona Deával (bona = jó), Demeter és Proserpina gabonaistennőkkel valamint Kybelével is azonos, istennőjük ünnepei valamikor kétségtelenül az anyai szeretet és a tápláló anyaság szép és kedves ünnepei is voltak, de amelyek későbbi, már nem fajunkbeli népeknél egyrészt értelmüket is veszítették, másrészt véres és borzalmas dolgokkal is vegyültek, valamint aljas orgiákká is fajultak, mivel ilyesmik nélkül vad indulatú és szellemileg alacsonyabb színvonalú népeknél csak

szép és kedves dolgokból álló ünnepség nem lett volna elég „érdekes”.

A latin nyelvben *rurna* is emlőt jelent. Az emlőnek, mint domborulatnak a halmok, hegyek is jelképei lettek, ezért voltak Kybele istennő szent helyei, templomai halmok, hegyek tetején, mint ahogy Máriának és Szent Annának szentelt *kápolnákat* régebben főképen domb tetejére volt szokás építeni. Montenegro tengerpartján van egy magas hegy amelynek neve *Rurnija.* Viszont az arab nyelvben meg *gebel, gibil* = hegy, amely szó ami emlőt jelentő *kebel,* a mongol *őbür* és a magyar tájszólásos *öböl* = emlő szavakkal egyezik. A cikkben is említve, hogy a rómaiaknál egy Rumilia nevű és Kübelével azonos istennő, szent fája a fügefa volt. Tény hogy a fügegyümölcs a leghatározottabban kabaros emlő alakú (a fönti rajzon *a* és *b*), sőt ha azt még nem tökéletes éretten szakítjuk le, akkor szárrészéből, azaz tehát csücskéből, csecséből, tejre tökéletesen hasonlító fehér lé is csöpög. Úgyhogy nem is lehet véletlen miszerint e fa és gyümölcse neve latinul olaszul *ficus, fico, figa,* magyarul pedig *füge.* Annál meglepőbb tehát, hogy a fügefa úgy leveleivel (a rajzon *c*) mint ágai alakjával (*d*) oly csodálatosan illik a kabar vonalritmusba. Mi több, minden egyes ág leghegyén a rügy ama másik kabar alakot mutatja amely meg hímségi jelkép volt (a rajzon *e*). Az sem lehet véletlen hogy a *füge* e tisztán kabar szóalakú neve a magyar *függ* igével azonos, mivel hiszen minden egyes füge-gyümölcs, különösen amikor már teljesen érett és lággyá válott, csücskénél fogva az ágról valóban mintegy függ. Dél-Magyarországon a fügefa ma is megél még, ősidőben pedig, amikor Magyarország területe még sokkal melegebb éghajlatú

volt, itt e fa általános is lehetett. (A *d* rajzon a fügefa vonalai túlozvák.)

Alább ide teszem a Néprajzi Értesítő 1905 évfolyama 322 oldaláról az 1-el jelezett emlőalakú pénzgyűjtő persely ábrázolatát, ugyanazon folyóirat 1915 évfolyama 65. oldaláról pedig a 2-vel jelezettet Az ilyen emlő alakú perselyek különösen Magyarországon és Olaszországban voltak igen általánosak, de hogy általánosak voltak, az emlőalakú edények különben is, ezt mutatja az e rajzon c-vel jelezett pálinkás butykos is, amelynek szűk nyílása csücskében van (holott a pénzgyűjtő pörsölyöknek más nyílása mint a pénz bedobálására szolgáló rész, nincsen). Kétségtelennek tarthatjuk azt is, hogy az ilyen alakú edény régen nem pálinka hanem víz vagy tej tartására szolgált, mivel hiszen a pálinkát az ősnépek még nem is ismerték, aminthogy ezt a világon az európaiak csak újabban terjesztették el. Ezzel számos kezdetlegesebb népet teljesen tönkre is téve. Valamikor tehát az ilyen edény könnyen eldugaszolható kis nyílásából a vizet avagy a tejet ugyanúgy „szopták" mint ma a pálinkát, sőt valószínű, hogy kisebb gyermekek tejjeli táplálására is használták volt. Viszont a részeg emberre ma is szokás azt mondani hogy „leszopta magát", amely kifejezés eredetileg semmi esetre sem vonatkozhatott a pohárbóli ivásra, hanem a butykosbóli valóságos szopásra, túl sok szopogatásra.

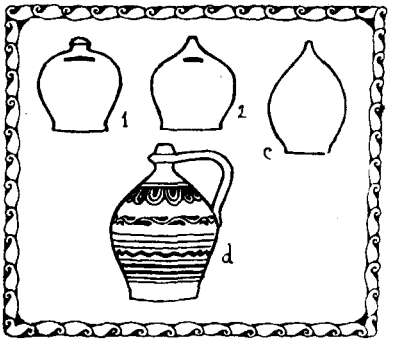

De nevezi butykosnak népünk még az olyan, szintén igen kis nyílású s mindenütt Magyarországszerte ezrével látható víz- és bortartó korsókat is, amilyet a fönti rajzon d-vel jelöltem, de amelyek a pálinkás butykosoknál sokkal nagyobbak. Kétségtelen az is, hogy *butykos* csak romlott kiejtésű szavunk, amely tulajdonképpen *bugykos* kellene legyen, aminthogy szótárában Ballagi így is írja s hozzáteszi: „szűk nyakú, hasas

korsócska”. Ugyancsak *bugyog* igénkre vonatkozólag írja: „folyadék szűk nyíláson ömlik ki. Szűknyakú edény bugy-féle hangot ad midőn folyadék ömlik ki belőle”. Hasonlókép magyarázza *bugyborékos* igénket is. Mi pedig kiemeljük, hogy ezen *bugy* avagy *buggy* szavunk tisztán kabar szóalak, amely eredetileg a tej avagy víz tartására szolgáló és még *bőrből* való tömlő kabar neve is lehetett.

Meg kell azonban fejtenünk még azt is, hogy a pörsölyök emlőalakja honnan származott, vagyis hogy mi lehetett oka annak, hogy e pénzgyűjtő pörsölyöket épen emlőalakúra készítették. Ennek megfejtését a tisztán kabar alakú *gabona* szavunk adja meg. Mivel hiszen mi más a gabona mint az Anyaföld nekünk nyújtott adománya, vagyis legfőbb táplálékaink egyike; a tárolás pedig amúgy is okszerűen hozatott kapcsolatba az emlővel, lévén ez a táplálás legtermészetesebb jelképe is.

A *gab* szótő egyrészt már maga is azonosul a magyar *kebel,* szumer *kablu* = emlő szóval, másrészt ezen *kab, gab, keb* szótő, habár mai magyar nyelvünkben adomány értelemmel már nincsen is meg, de megsejthető a szumer *pa-kab* = adományozni szóban (Kimnach Ödön „Magyar-szumir szótár.” Karcag, 1905) és megvan ma is a német *Gabe, geben* = adomány, adni szavakban. Föltehető tehát az is, hogy *gabona* szavunk tulajdonképpeni értelme: „adta az anya, anyai adomány” volt, ami szerint az emlő és az adás, táplálék itt egymással okszerűen kapcsolódik.

Csakhogy szerintem a kabarok gabonája kevésbé a búza, árpa, rozs volt, mint inkább a sulyomfélék és a már szintén szóban volt csicseri borsó – olasz nevén *cece* (csecse) – amely utóbbit például Olaszországban ma is nagyban termelik, sőt belőle lisztet is őrölnek, és amelynek minden egyes szeme tökéletesen kabar vonalú emlő alakú, úgyhogy az emlő a gabonával még e réven is közvetlen kapcsolatba kerül. És íme, a Néprajzi Értesítő folyóirat 1903. évfolyama 311 -317. oldalain „Boglyakemencealakú gabonások” cím alatt Bátkay Zsigmond leírja a Magyar Al-

földön még napjainkig is szokásban volt *gabonás*-okat (némelyütt *élés* is a nevük, mivel némelyütt egyéb élelmet is tartanak bennük). Cikkében Bátky ilyenekről több fényképet is közöl, legjellegzetesebb alakjukról azonban ezen alábbi metszetrajzot adja. Szegényebb család udvarán csak egy. tehetősebbén kettő vagy három is áll Mindig kissé föltöltött helyre építik, vályogból, falát kívül-belül jól lesimítják, belül szalmatűzzel, miután megszáradott, még jól ki is pörzsölik, kívülről pedig gondosan bemeszelik. Magasságuk rendesen embermagasság kétszerese, úgyhogy nyílásukhoz létrán juthatni csak föl, amely nyilasuk mindig akkora hogy az ember éppen hogy be- és kibújhatik rajta. E nyílást gondosan. vízhatlanul „előte”vel. azaz födéllel zárják el.

Miután az ilyen ősi *gabonás* (ez is kabar szó!) nyílása ugyanott van ahol a pénzgyűjtő perselyé is. eszerint okszerűen következtethető, hogy a pénzgyűjtő perselyek sem egyebek mint a gabonások kicsibeni utánzatai és ez okolja meg a perselyek emlőalakját is, mivel hiszen e gabonások is emlőalakúak voltak, illetve a táplálóemlőt jelképezték is, Igaz ugyan hogy az ismertetett gabonások nem kabar hanem szemere-besenyő vonalú emlőalakúak, de jogosan következtethető. hogy miként voltak boglyakemencék is úgy félgömb-. azaz tehát magyar. alakúak, valamint szemere-besenyő, de *fönt* csücskös kabar alakúak is (amilyenekről föntebb már volt is szó), ugyanúgy ilyen gabonások is létezhettek csücskös, tehát kabar alakúak is.

A pörsölyökről szóló fönt említett értekezésben szerző azt is mondja hogy ezek nem lehetnek igen régi eredetűek. Pedig ha csak olyan régiek volnának is mint maga a pénz, akkor is vagy 3000 esztendősek lehetnének. Ámde létezhettek pörsölyök ennél régebben is, amikor az ember még csak az aranyszemcséket, aranygyömrőket gyűjtötte. Ezek ugyan nem lapos pénzalakúak, amiért is az akkori pörsölyök nyílása sem lehetett volna oly keskeny rés mint a maiaké (aminthogy a gabonások nyílása is, holott ma többnyire négyszögletes, de régen bizonyára kerek avagy ovális volt). Ámde, ha a pörsölyök nyílása valóban kerek avagy kerekded lett volna, akkor a beledobott aranyszemcséket, aranygyömrőket a pörsölyből igen

könnyen ismét ki is lehetett volna rázni, ami a lapos, kerek pénzeknél lehetetlen. Csakhogy az aranyszemcsét, aranygyömrőt, a tiszta arany lágy volta miatt, kevés kalapálással igen könnyen lapos, kerek pénzalakúra lehetett verni, úgyhogy a gyűjtő pörsölyök nyílása már azon ősidőkben is lehetett ugyanolyan keskeny mint a maiaké, amiért is a beléjük dobott aranyhoz már akkor is csak a pörsöly összetörésével lehetett jutni. Ez pedig így azért érdekes mert a kerek és lapos pénzek keletkezését is sejtetheti.

A Néprajzi Értesítő 1915. évi 65. oldalán látjuk ábrázolva ezen alábbi népi magyar, de disznóalakú pénzgyűjtő perselyt is. Nem hiszem hogy a perselyek elég gyakori ilyen alakja csak újabb és értelmetlen véletlenség volna. Másnak ugyane persely alakja semmit sem mond, nekünk azonban föltűnik hogy hiszen itt a disznó egész alakja határozottan kabar vonalú csöpp- illetve emlőalakú, sőt hogy ilyenekké képezettek fülei is. Igen lehetséges tehát, hogy az ilyen alakítás. ha ma öntudatlanul is, de ősi hagyományon alapszik, vagyis lehetséges hogy a disznó, minként a feketekunoknak és besenyőknek, úgy a kabaroknak is egyik kultuszbeli állata volt, mivel sokemlőjű volta miatt a szintén sok emlőjűnek képzelt és ábrázolt világtápláló Kübele istennő vel volt kapcsolatba hozható s amely istennőnek még a rómaiak korában is disznókat szoktak volt áldozni. A disznó a jellegzetesen kövér állat, a kövérség pedig, ugyanúgy mint maga a zsír is, őseinknél nőiségként volt fölfogva. Tény az is hogy a nő kövéredésre a férfinál sokkal hajlamosabb, valamint tény, hogy izmai közeit rendesen is némi zsírlerakódás tölti ki, ami teste vonalait lágyítja, őseinknél pedig minden lágyság is, akár valóságos akár képletes, szintén nőiségként fogatott föl, ellentétben a hímségként fölfogott keménységgel. Természetes is, hogy a nőnek, aki kisdedeit szoptatással kell táplálja, a zsír által képezett élelem-, azaz tápanyagtartalékra szüksége is van. Viszont ismeretesek a Kőkorszakból fönnmaradott, a torzságig kövér nőket ábrázoló fa-

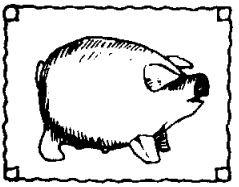

ragványok. Még a régebbi araboknál, valamint a zsidóknál is, csak az igen kövér nőt tartották szépnek.

De tény az is, hogy a *köb* szótövünkből származó *kövér* szavunk is tisztán kabar alakú, úgyhogy az arab *kebir* = erős szót is ide kell sorolnunk, amelynek az angol *pig* = disznó szó csak megfordítása, ugyanúgy mint a latin *pinguis, pinguedo* = kövér, zsír, kövérség; habár ez utóbbi *ng.s* kiejtésével már kabar-pannon átmeneti szót képez.

Jerney „Keleti utazás”-a II. kötete 151. oldalán találjuk: „Magyar rabok kiváltásáért a tatárok közé ment trinitáriusok (szerzetesek) – írja Rainaud – a hegyek között némi terjedelmes juhnyájat legeltető pásztorra bukkantak, kinek homlokán két bakszaru látszott. Megszólták tatárul de ő latinul válaszolt, bevallván magyarországi származását, egykoroni püspöki hivatását valamint rabságba jutása által ily kínos sorsban tengődését. A bakszarvakra pedig akképp nyilatkozott, hogy miután hitét elhagyni nem akará, homlokbőrét a tatárok levonák és helyébe egy bak levett szarvait meleg véresen boríták, odakötözve míg oda nem nyőlt”. Ma tudjuk hogy ilyesmi nem lehetséges, amiért is bizonyos, hogy Rainaudnak valaki csak mesét mondott el. Tudjuk ugyanis, hogy különböző vér egymásra méregként hat, sőt hogy egyénről más egyénre való bőrátültetés sikertelenségét az okozza, hogy’ a szervezet az idegen elemet, még ha ez emberi is, elveti, nem hasonítja (nem assimilálja). Ezenkívül is a szarvakkal bíró állatok szarvait a koponyacsontból kiálló erős cövekszerű csúpok tartják, ame-

lyek kecskénél is a szarvak belsejéig is hatolvák, mivel ezek nélkül a bőr magában a szarvak súlyát el nem bírná, kivéve ha ez utóbbiak csak egészen kicsinyek volnának. Emberi koponyán azonban ilyen csontcsúpok nincsenek. E meséhez tehát csak az adhatott alapot, hogy régen bizonyos alkalmakkor, vallásos, szertartásos táncoknál, mint némely kezdetleges népnél ma is, szokás volt a fejre állatot, esetleg tehát kecskét is, ábrázoló álarcot, avagy csak fövegre alkalmazott, vagy pedig közvetlen a fejre fölkötözött szarvakat viselni; kos, kecske, bikaszarvakkal, aszerint hogy mely törzs kultuszában mely állat szerepelt. Ismeretes miszerint a régi germánoknál bikaszarvakat sisakra alkalmazni volt szokás. Itt megjegyezhetem, hogy a bika az őstörökök szent állata volt, de amely állatot ők *tur, tor, tour* néven neveztek, mivel őstörök, azaz tehát *turuk* törzsünk vallási szócsoportja alapját a *I-r* és megfordítva *r-t* alakú szavak képezték. Azt pedig a történelemből tudjuk, hogy Germániában *turciling* nevű törzs is szerepelt, aminthogy Németországban ma is van *Turingia* vagy *Türingia* nevű tartomány, illetve vannak *luringok* vagy *lüringek,* ha ezek az ismert történelmi időkben, valószínűleg leigáztatva, majd kereszténységre is térve, elgermánosíttattak is.

Anatómiailag az is teljesen téves, hogy a régi görögök a faunokat, szatírokat úgy ábrázolták mintha kecskeszarvaik homlokuk fölött volnának (alábbi rajzon *a*), amilyeneknek egyébként, bizonyára a szatírok ilyen ábrázolási hagyománya nyomán, ma a kereszténységben az ördögöket szokás ábrázolni Természetesen ugyanilyen helytelen az is, hogy a számos görög ábrázolaton olyan emberfejeket js látunk föltűntetve amelyek homloka fölött kos-szarvak vannak (alábbi rajzon *b*). Valószínű azonban, hogy a valóságban ezek is csak föl kötöttek voltak, ha a hajzat a kötést el is takarta. A szarvak az állatoknál sincsenek sohasem a homlok csonton és csak látszólag vannak

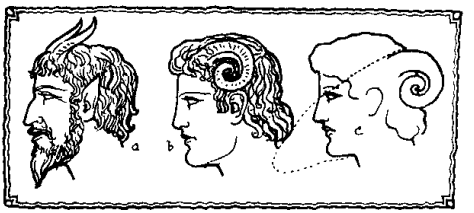

a homlok fölött Az állatok szarvai a hátsó koponyacsonton vannak és azért látszanak a homlok fölött lenni, mivel a szóban lévő állatok agyveleje fejletlen volta miatt homlokuk nem domború, illetve oly lapos, hogy tulajdonképpen nincsen is Ehhez járul azután még, hogy viszont állkapcsaik meg nagyok és erősen előreállóak. Úgy a fej homlokrésze hiányát mint az áll kapcsok előreállását e rajzon alatt a pontozott vonal mutatja.

Szó volt arról, hogy a kunok arcjellege a kutyáéhoz vagyis a farkaséhoz, a kazároké pedig a koshoz hasonlított, ami szerint következtethető, hogy a kabaroké meg kecskére hasonlíthatott, aminek oka egyrészt életmódjuk lehetett, valamint az is, hogy kecsketenyésztők lévén, ez állatokkal állandóan együtt élvén, ez természetükre és tehát arcjellegükre is hatással volt, sőt ez válván szépségeszményükké is, ez arcjelleget, kiválasztódás útján is mindinkább fokozhatták E kabar arcjelleget tehát ezen föntebbi rajzok szerint vélem rekonstruálhatónak. Ez is mindenesetre zsidós is, de megsejtettük már, hogy valamikor valamely kabar törzsünk is beolvadhatott, a Mózesvallás elfogadásával, a zsidóságba, ami mellett a *héber* név is tanúskodhat, amely hiszen nem más mint a *kabar* név felhangos megfelelője.

Habár a Rézkor természetesen régibb a Bronzkomál, de valószínűnek tarthatjuk, hogy miként számos hagyomány sokkal későbbi korban is még folytatódni szokott, úgyhogy a Bronzkor népeinél a Rézkorból származó hagyományok is folytatódhattak.

Láttuk, hogy a réz kabar őstörzseink érce volt, amiért is sejthető miszerint a rézművesség föltalálói, azaz helyesebben szólva: kezdői is ők voltak. Bölsche közli (Viktor Gross nyomán) ezen bronzkori késeket (ezen alábbi rajzon *a* és *b*). Mindkettő igen határozottan kabar vonalú annyiban hogy pengéjük vonala a kecskeszarv alakjának felel meg. Különösen az *a*-val jelezett pengéje alakja tökéletesen egyezik a mai török handzsárok és jatagánok pengéje alakjával, habár ezek némelyike sokszor majdnem kardnagyságú és pengéjük ma természetesen acélból készült. (Lássad alább a nagyobbik rajzot.). Viszont a föntebbi *b*-vel jelezett bronzkori kés meg a magyar úgynevezett bugylibicskával egyező, azon különbséggel, hogy utóbbi pengéje csukható-nyitható, pengéjük pedig szintén acélból való. Ilyen bicsakok képét, egész sorozatot Malonyai Dezső „A magyar nép művészete” című műve „Balatonvidéke” kötetében mutat be, különböző és igen szép díszítésűeket. Tény, hogy a *bugyli* szó, ha akárhonnan származik is, *b-gy* hangalakjával, tökéletes kabar szó. A Dunántúl azonban az ilyen késeket *kusztora* néven nevezik, ami viszont kazár szócsoportbeli szó. Láttuk hogy a kecskének sok a kazár szócsoportba tartozó neve is van, amilyen a magyar *kecske* és török *kecsi,* a szláv *koza,* valamint a német *Gais* és megfordítva *Ziege* is; úgyhogy ezen *kusztora* szót *kecskeszarv*

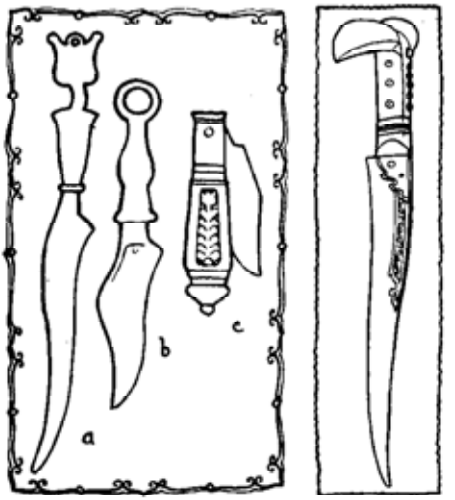

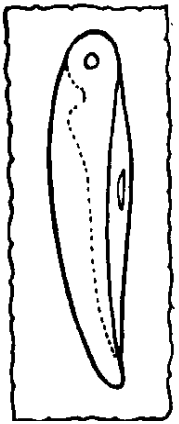

értelműnek is tekinthetjük, mivel a régi magyarban, és tájszólásokban ma is, *türök, török* lágyultan *tülök* = szarv. Fiatal koromban Albániában sok ilyen (föntebbi kisebbik rajz) kést láttam, de sajnos, ottani nevükre nem emlékezem. Ezek a magyar bugyli" bicskáknál valamivel nagyobbak voltak, nyelük pedig valóban kecskeszarv anyagából való volt Ismeretes, hogy a szaruanyag forró vízben megpuhul és alakítható. Ha tehát melegen és lágyan valamilyen alakúra szorítva, így hevül ki, akkor hidegen olyan alakú is marad. E késnyelek szaruanyaga sárgásfakó színű, fényesre csiszolt és kissé áttetsző is volt.

A régi magyarban a *bakó* szó bot, do rong, bunkósbot értelmű volt (Barlagi). Innen származott a szintén régi magyar *bakó* = hóhér szó is (a hóhér szó német eredetű), mivel őseinknél testi büntetés alig is létezvén, a botbüntetés volt a legsúlyosabb és csak igen ritkán alkalmaztatott, igen súlyos esetekben, és akkor is csak az idegen befolyás alá került hatóságok általi halálbüntetés pedig teljesen ismeretlen volt, illetve nálunk ezt is csak idegen hatás, utóbb pedig idegen uralom, hozta be. (Lássad: Szendrey Ákos: „Népi büntetőszokások" Az „Ethnographia" folyóirat 1936. évfolyama 65-71 oldalán.).

Csakhogy a görögben is *bakhosz* = bot, valamint a latinban meg *baculum* (bákulum) = bot, dorong. Mivel pedig – amint már láttuk – a bot egyúttal a hímtag és általában a hímség jelképe is volt, eszerint kétségtelen, hogy ezen tisztán kabar szócsoportbeli *bakó* szó a szintén kabar és szintén hímséget jelentő *bak* szavunkkal is összefügg, valamint a kabar eredetűnek bizonyítható Bak azaz Baccus (Bakkusz), Bog, Bagaiosz és Vakajo istenségnevekkel is. Láttuk hogy Baccus Nap-, szőlő- és boristenség szent állata a kecskebak volt, valamint láttuk, hogy a kecske volt a kabarok legfőbb kultuszállata is. Mivel – amint ezt már többször is láttuk ősnyelvünk szavai egymással, úgy alakjukban mint az illető szavak által

megnevezett eszmék, tárgyak avagy élőlények révén, a legokszerűbb összefüggésben voltak; eszerint tehát szinte magától értetődő, hogy ezen *bak* és *bakó* szavak a bagollyal is valamiképp összefüghetnek, annál inkább, hogy kabar őstörzsünk szimbolikájában ez állatban is volt szerepe. Ez itt mondottakhoz tehető egyébként még az is hogy ezen bot jelentésű *bak* vagy *bakó* szónak pontos besenyő párhuzama a magyar *bot* szó, továbbá a szerb-horvát *bat* és az olasz *bastone* (basztóne) = bot is.

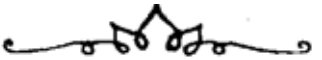

A Magyarországon talált de az akkori osztrák uralom folytán Bécsbe szállított és „Attila kincs” elnevezés aiatt ismert aranylelet nagy aranykorsóin a fülesbaglyot, óriástermetűnek föltüntetve, kétszer is ábrázolva látjuk, Tudjuk, hogy az őskorban óriástermetű madarak valóban éltek, milyen például a mai strutcnál is sokkal nagyobb moa is volt. Újzeelandban amelyet csak újabban az ember irtott ki teljesen. Az említett mindkét ábrázolaton az óriás-fülesbagoly emberi alakot visz magával a magasba Ez aranykorsók, habár kitudja hányszor cseréltek gazdát – amiről a beléjük vert és karcolt különböző fölíratok tanúskodnak – de szerintem kabar készítmények, mivel egyrészt már alakjuk is kabar, azaz lefelé öblösödő, vagyis a kabaktokból készült ősedények utánzatai, másrészt azért is, mert díszítményeikben határozott kabar vonások is vannak. Továbbá hogy rajtuk gepárdnak is tekinthető állatot is látunk, amelyen férfi lovagol. Az egyik ábrázolaton pedig a lóháton ülő lándzsás férfialak arca is határozottan kabaros, mert hegyes kecskeszakála van, szemei pedig ilyen kabaros alakúra stilizálvák. Sajnos, mint azon ábrázolatokat

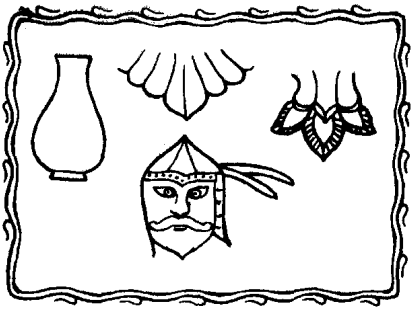

amelyek a lelet aranyedényein vannak, a második világháborúban eltűnt első kéziratommal együtt elveszítettem és itt Zelenikán, a mai világban, nem bírtam újból megszerezni. De azért az itt bemutatott alábbi képeken is ott látjuk az óriás-fülesbaglyot. Az általa vitt emberalakot illetőleg, kétséges hogy ez férfi- vagy nőalak-e, mivel teste derékrésze olyan mintha ezen Kübele sok emlője volna föltüntetve, lehetséges azonban, hogy ez férfialak kellene legyen és hogy csak derekán a bordázat van túlzottan és igen ügyetlenül ábrázolva, amely föltevést az is igazolni látszik, hogy ugyanazon aranyedényen egy béka is majdnem ily túlzottan ábrázolt bordázattaltüntetve föl. Hogy ez emberalak mégis férfi, azért is gondolhatjuk, mert egy másikképpen az óriás-fülesbagoly egy tisztán és világosan nőnek fölismerhető emberalakot visz, amelynek csak rendes két emlője van, igen jól, éspedig határozottan kabar alakúan ábrázolva. Mivel e képet nem bírtam még egyszer megszerezni azért ezt alább inkább csak emlékezetből megrajzolva ismételem. De ezen is ott látjuk az óriás-fülesbaglyot, amely röpülve, nőt visz magával. A másik képpen a férfinek vélhető alak hajzata rövidnek látszik ugyan, de mivel nyakéke van, ez nőies. Viszont, ha jól emlékezem, a másik, határozottan nőalakon sem látszik hosszú haj. Tény azonban, hogy eme, férfinak vélhető alakon sincsen hímtag föltüntetve. Az alábbi, emlékezetbőli rajzhoz még egy rekonstrukciót is mellékelek, amelyen azt akarom föltüntetni, hogy ezen ábrázolat milyen lehetett sokkal régebben, még ősműveltségünk elhanyatlása előtti ősidőkben.

Ezen aranyedények összes díszei és ábrázolatai kiválóan pontos kivitelű rajzokban láthatók például Milleker Bódog „Dél-Magyarország régiségleletei” című kiadványa (Temesvár, 1899.) II. részében.

Föntebb is kiemeltem már az előázsiai Kübele istennő nevének a magyar *kebel* és a szu mer *kabli* = emlő szavakkali azonosságát, valamint említettem a nőiséget jelentő magyar *kabala* és szerb-horvát *kobiia* = nőstény ló, továbbá a latin *capella* (kapella) = nőstény kecske szavakat, amely szavak hímségi ellentétei a megfordított magyar *bak* és *bika,* továbbá a német Bock (bokk) és az olasz *becco,* amely utóbbi kettő = kecskebak, de említettem a *Bak* vagy *Baccus* (Bakkusz), továbbá a *Bagaiosz* és *Vakaja* istenségneveket, úgyszintén ezekkel összefüggőleg a magyar *bagoly,* népi *bagoj* és a fülesbagoly jelentésű *buhú* és *buhul* szavakat is.

Tudjuk, hogy Baccust a görögök Dionizosznak is nevezték, vagyis tehát a regebeli „Niza Mezeje" Istenének, urának vagy királyának, amely regebeli mezőről mi már tudjuk, hogy ez a mi népmeséink „Selyemrét"-jével azonos, ami szerint Dionizosz meg a mi *Szépmezőszárnya* nevű mesehősünkkel azonosul, mert népmeséink szerint e hős a Selyemrét aranybúzáját őrizi, viszont a *szárny* itt csak romlott szó a régi *szárnyú* helyett, amely *aranyos,* de egyúttal *király* értelmű is volt és amelyből a *zsarnok* szavunk is képződött, amely utóbbi erede-

tileg szintén csak király, fejedelem értelmű volt, ugyanúgy mint ahogy a *tirannus* és *despota* szavak is eredetileg csak király és fejedelem értelműek voltak,és zsarnok jelentésük későbbi fejlemény.

Azt is észrevettük már, hogy későbbi időkben, amikor mythologiánk részei, többé-kevésbé megértetlenül, más, idegen népekhez is átkerültek, akkor például az ős-Anyaistenséget, vagyis az ősanyag megszemélyesítését, sokszor a Földanya-Istennővel tévesztették össze, aminek természetes következménye lőn, hogy ekét nőistenség különböző neveit is egymással összevissza cserélték. Mi már tudjuk, hogy az ősistenségek, vagyis a főistenségek, nevei eredetileg mindig egymássalhangzós szavak voltak, vagyis hogy eszerint például a kabar szócsoportban az ős-Anyaistennő *Ub, Öb* néven neveztethetett, amely alapnévhez azonban hozzátoldások is jöhettek és így képződhetett például az *Ubul* avagy *Öböl, Öbür, Uber* avagy *Obana* név is. Láttuk, hogy népünk az emlőt némelyütt ma is nevezi *öböl-nek,* valamint hogy a mongolban szintén *öbür* = emlő. Ezzel szemben az ös-Hímistenség (az ös-erőny megszemélyesítése, az Égisten, vagyis a főistenség) a kabaroknál *Uh, Ug, Uk, Ag, Ok,* hozzátoldásokkal *Uhú, Ugú, Ugota, Ugor* stb. neveken neveztetett. Viszont, mivel a fiú- vagy leányistenség neve két mássalhangzós szó kellett legyen, ennélfogva a kabaroknál a Napisten neve (a legrégibb ősidőkben még a Holdistené) tehát *Buh, Bug, Bog, Bak,* megtoldva *Buhú, Bagó, Bagar,* Bagol, *Bogata;* a leányistennőé (Föld-, Víz-, Légistennő) pedig megfordítva: *Keb, Kób, Gub,* megtoldva *Kebel, Kübele, Kubán* stb. volt.

Tudjuk, hogy Bacust a görögök a Nizai Mezőség vagyis a Selyemrét istenségeként is tesztelték, de mi már tudjuk azt is, hogy e Nizzai Mező azonos a szintén regebeli *Elisium*-mal, valamint láttuk már azt is hogy mindez mely összefüggésben van a női nemi résszel.

Ha azonban a Kübele név alatt későbbi népek tévesen már az ős-Anyaistennőt vagyis a Tejút megszemélyesítését is kezdették érteni, akkor természetes hogy e tévedésük következtében aztán ez istennő fiának tekintették Baccust, holott ez bár

valóban a tejűt istennője fia, csakhogy ez istennőt nem Kübele hanem Übele néven kellett volna nevezniök.

Ha meg ezek Bak istenség a Nagy ős-Nőistenség fiaként volt fölfogva, akkor magától értetődik, hogy apja meg a Nagy őserőny (ősenergia) megszemélyesítése, vagyis istensége kellett legyen, akit tehát a kabarok kultuszában egyaránt jelképezhetett óriási fekete bak, óriási fekete fülesbagoly avagy akár óriási fekete mén is, mert láttuk hogy ezek a kabarok kultuszbeli állatai voltak. Spamer Világtörténelmében (Spamers „Weltgeschichte" Wien, 1893 évi kiadás, I kötet, 306 oldal) olvashatjuk is, hogy Elő-Ázsiában a Zeüsszal (tehát a főistennel) azonos Égisten *Bagaiosz* néven neveztetett (amely név tulajdonképpen *Bagaj* avagy *Bagoj* = bagoly, lehetett, mivel az *-osz* úgy lehet csak görögös végzés, habár ez az egykori névutó, vagyis a mai az névelőnk szóvégén álló megfelelője is lehetett, ami szerint tehát Bagaiosz tulajdonképpen = Az Bagaj). Ismételem: az oromoban Vakajo, a szlávban Bog, a szanszkritban Bag = Isten. Mi azonban már tudjuk hogy e név helyesen csak a Fiú-Isten (a Nap vagy Hold) neve lehetett volna, míg a Zeüsszel azonos istenség, helyesen, a kezdő *b* hang nélkül *Agaj, Agoj* néven kellett volna neveztessen, aminthogy a törökben ma is *aga* = tiszteletreméltó idős férfi, tiszteletreméltó öreg apa, amely török szónak egyébként megfelel a magyar *agg* és *agastyán* szó; azt pedig tudjuk, hogy a főistenséget, az Ég vagy Mindenség örök ősistenségét minden nép idős, méltóságos férfinak képzelte, miként ma a kereszténység is, azaz helyesebben szólva: ilyen férfialakkal jelképezte. Egyébként is pedig *agastyán* szavunkban amúgy is az *Agg-Isten,* bár ma elfeledett értelmét sejthetjük

Az arab „1001 éj" meséiben is megtaláljuk, habár minden mythoszi jellegtől már megfosztva, azon indítékot amely szerint óriási madár, keselyű vagy sas, mély szakadékból embert visz föl, illetve szabadít meg. De megvan ugyanezen indíték népmesénk *Fehérlófia* nevű hősével kapcsolatban is, éspedig itt mythikus eredete még annyiban fölismerhető, hogy itt az óriásmadár Fehérlófiát még az Alvilágból szabadítja meg, illetve viszi föl a Felvilágba. E mese szerint a hőst három társa gonoszul cserben hagyta s így az Alvilágból nem bírt volna

szabadulni. Szóban lévő mesénk egyik igen fontos adata az is, hogy a hős azért neveztetik Fehérlófiának merthogy édesanyja valóban egy fehér ló volt, ami szintén mythikus maradvány. Hogy pedig e hősünk valóban a Napisten kellett legyen, bizonyítja az is, hogy miként Toldi Miklós: emberfölötti nagyerejű, vagyis tehát a görög Heraklesszel is azonos és eszerint a Napnak erőnyforrásként megszemélyesítése volt. Ha azonban a Tejút itt fehérlóként személyesítve meg, akkor ezen Fehérlófia név eszünkbe kell juttassa a szerbek Milos Obilics, másként Milos Kobilics, szintén nagyerejű regékbeli hősét, akiről szintén az mondatik, hogy édesanyja ló volt, csupán annyi ment itt már mégis feledésbe, hogy e kanca fehér volt. Mivel tehát a magyarban *kabala,* a szerbben *kobila* = kanca, vagyis nőstény ló, eszerint *Kobilics* = kancafi. Meglepően helyes, ősi maradvány tehát, hogy a szerbek, bár nevezik regebeli Milosukat Kobilicsnek is, de sokkal általánosabban Obllicsnek. Márpedig ha e kanca – amelyről nálunk még az is mondatik, hogy fehér – a Tejút megszemélyesítése, vagyis ő tehát az ős-Anyagistennő kell legyen, akkor hiszen, amint éppen az előbb láttuk, a kezdő *k* hangnélküli név a helyes, vagyis az Obilics = Obil-fia, obil-fi vagy bül-fi, mert hiszen a kabaroknál az ősistennő neve valóban Öbül, Ubul kellett legyen, és csak a Föld- és Vízistennőé lehetett Kobila, Kebele, Kübele.

Érdekes indíték e népmesénkben még az is, hogy röpülésük közben (mialatt az óriásmadár a mesehőst az Alvilágból viszi föl) Fehérlófiának a madarat etetnie kell – amint mondatik ha a madár fejét jobbra fordítja: egy oldal szalonnát, ha balra egy cipő kenyeret kell szájába tennie. Habár a mesében ez indíték már eldurvult, elromlott, de egykori szebb és bizonyára mythikus és jelképes eredetét sejtteti, ha értelmét nem is tudjuk még, éppen a szóban lévő aranykorsók azon két képe amelyen az emberi alakot vivő óriás fülesbagoly szerepel. Ezen indíték az „Ezeregy éj" idevonatkozó meséjéből már teljesen hiányozik, az aranykorsók azon képén ellenben amelyen a madár sejthetőleg férfit visz, ez egyik kezében nagyobb csészeszerű edényt tart a madár szájához, míg másik kezében valamilyen (meglehetősen kabar vonalú) növényt emel, illetve tart a madár számára készen. Ellenben azon másik ábrán

amelyen a madár határozottan nőalakot visz, ott e nő mindkét kezében azonos és határozottabban kabar jellegű növényt vagy virágfélét nyújt a madárnak. Tehát itt is ezáltal mintegy az fejeződik ki, hogy röpülése közben a madár fejét egyszer egyik, egyszer másik felé fordítja, amikor is mindkétszer neki valamit nyújtani kell. Az eredeti hitrege szerint a csészében bizonyára ital kellett legyen, míg a növénynél kérdéses lehet, hogy ez étekként szolgált-e vagy csak illatával szerepelt? Mi már az oly kellemes illatú gyöngyvirág és szekfűvel kapcsolatban is észre vettük hogy őseink mythologiájában az illatnak, a lélek költői jelképeként, szerepe volt Székely-kazár *szekfű* szavunk a szintén székely-kazár szag szavunkkal hangtanilag ugyanúgy azonosul mint a palóc (azaz pelazg) szócsoport szerint az *illat, lélek, lehellet* és a *liliom* szavak (utóbbi helyesebb kiejtése *lilion, liliana* volt és csak a latin *lililum* szó hatása következtében változott *liliom* alakúvá), de erről részletesebben „Palóc" fejezetemben szólandok. Úgyhogy valószínűnek tarthatjuk, miszerint a szóban lévő ábrázolatokon ama növény, illetve virág, ott illata miatt szerepel. Ha az említett ital és növény tulajdonképpeni értelmét nem is tudjuk, de valószínűnek tartom, hogy népünk, valamint rokonnépeink hagyományaiból ez még kikövetkeztethető lehetne. Emellett szólhat az is, hogy oroszországi sírokból több olyan amulett került elő mint amilyeneket az itt alább következő két rajz mutat. Ha ezek a fönti, emberalakot vivő óriásbagoly-ábrázolatoknak csak végtelenül leegyszerűsített és teljesen elkorcsosult másal is, de ezek mégis azt jelentik, hogy ezen mythosz vagy rege valamikor nagyon általános volt. Amiért is nagyon valószínű, hogy oroszországi népeknél, akár szlávoknál vagy elszlávosítottaknál, akár ottani még élő rokonnépeinknél, e mythoszból származott regét, mesét, babonát még találhatnánk.

Láttuk hogy a kabaroknál a lónak (latin *caballus,* olasz *caballo* = ló) is szerepe volt. Ha tehát az egykor mythikus hős, ma csak mesehős, Fehérlófia anyjaként egy fehér ló (azaz a Tejút) szerepelhetett, akkor atyjaként magától értetődőleg az őserőny és az Ég megszemélyesítőjeként nagy, fekete mén is kellett szerepeljen. Tudjuk, hogy az Ég csak Földünk légkörében látszik kéknek de hogy a légkörön kívül, vagyis a való-

ságban, a végtelen Mindenség fekete. A szóban lévő aranykorsókon azonban fülesbaglyot látunk, ami azt jelenti hogy a kabarok egészen szabadon jelképezték istenségeiket akár lóval, bagollyal avagy más állattal lehetséges az is, hogy ős-hímséget ábrázoló fülesbaglyot feketének képzelték ezüstös foltocskákkal azaz csillagokkal, az ős-nőiséget ábrázolót pedig fehérnek de szintén ezüstös csillagokkal. Tény mindenesetre, hogy az aranykorsókon látható baglyok testfölülete apró foltocskákkal borított.

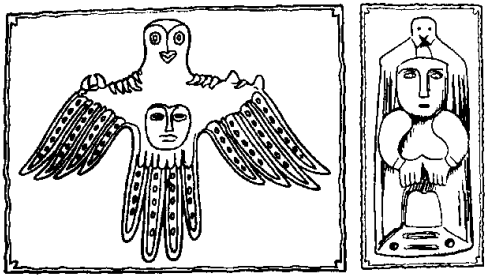

Sejthetjük még azt is hogy a nőiséget jelképező s tehát nőneműnek képzelt fülesbagoly a görögök Athenéjével is azonosítható volt, mivel Athénének, a tudomány istennőjeként, a görögöknél a bagoly volt jelképe, habár nem is okvetlen a fülesbagoly. Északi tájakon ma is él egy fehér bagolyfajta (Nyctea scandiaca). Tény azonban hogy van olyan népmesénk is amelyekben a boszorkány fülesbagoly képében jelenik meg és „Huhú, fázom!” kiáltással szól a tűz mellett ülő mesehőshöz és miután ez meghívja hogy hát jöjjön le melegedni, a fáról leszáll és boszorkánnyá visszaváltozik. A „huhú” szó nyelvünkben valóban a hidegség és a fázás kifejezése, de egyúttal a fülesbagoly hangja tökéletes utánozását is képezi, aminthogy a népmese itt e szót azért is használja. Másrészt utánozható a fülesbagoly hangja az *uhú* és *buhú* szavakkal is, és különböző nyelvekben a fülesbagoly valóban neveztetik így is, de nem kevésbé érdekes tény, hogy a latinban *strix* (sztriksz) = bagoly, holott *striga* = boszorkány, amely két szó ily hasonlósága baglyot és boszorkányt ugyanolyan közvetlenül köti össze mint az említett magyar népmese. Viszont a boszorkányt népünk „tudós asszony”-nak is szokta nevezni, ami meg ezt, és tehát szintén a baglyot is, megint Athénével, a tudomány istennőjével kapcsolja össze.

Sas által a magasba vitt férfi, illetőleg ifjú, indítékát a görög mithologiában is megtaláljuk Ez a Ganimedesz-rege, amely szerint Zeüsz, vagyis tehát itt is az égi főistenség, de itt nem bagoly hanem sas képében, viszi a magasba az ifjút. A sas, azaz a *turul,* török őstörzsünknél ugyanazon mythikus és jelképes szerepet töltötte be mint kabar őstörzsünknél a fülesbagoly, azaz a *buhul.* Eszerint is tehát ugyanúgy mint „Fehérlófia" népmesénk szerint is, a szóban volt aranykorsók egyik ábrázolatán is nem nőt hanem férfit kell föltételeznünk. A görög rege szerint Ganymedesz csodásan szép ifjú volt, akit leüsz azért vitt föl magához az Égbe, hogy asztalánál italtöltögetőjeként szolgáljon. Ezért a görögök Ganymedest korsóval vagy csészével kezében is szokták volt ábrázolni sőt őt a Vízöntő csillagképévei is azonosították, amely csillagképet edényből vizet öntő ifjú férfialak képez. Úgyhogy tehát ez is egyezik azzal, hogy aranykorsónkon a férfialak a Nagy Égistent jelképező óriás-fülesbagoly szájához csészeszerű edényt tart. Egészen kétségtelennek tartom tehát, hogy valamikor, ősidőkben kabar őstörzsünk mythologiájában úgy az óriásbagolynak nyújtott italnak mint a bizonyára illatos növénynek avagy virágnak is még valamilyen költői jelképes értelme is volt, ami mellett még az is szólhat, hogy ez röpülésük közben történik, de amely értelem már úgy a mai magyar Fehérlófia-mesében mint a görög Ganymédesz hitregében feledésbe menvén, ezekben közönséges étel- és italadássá korcsosult. Megjegyezendő még az, hogy az régi görögöknél, mint erkölcsileg már nagyon elhanyatlott népnél, ami egész

mythologiájukból egyébként is lépten-nyomon észrevehető, a homosexualitás sem tekinttetett elitélendő vagy természetellenes valaminek, annyira nem, hogy ilyen hajlamot még leüsznek vagyis főistenüknek is tulajdonítottak és tehát a szép Ganímédesz nevű ifjú elrablását is Zeusz ilyen hajlamának magyarázták. Vagyis az eredetileg szép és nemes tartalmú regék -ez esetben az hogy édesapa tulajdon édes fiát (az Égisten a Napistent) szabadítja meg az Alvilágból – így züllöttek újabb népeknél néha visszataszítóan rút tartalmú elbeszélésekké

Ide tettem föntebb Ganymédesz egy görög ábrázolatát (Leocharesz bronzszobra). Ezen azt látjuk, hogy holott a sas oly aránytalanul kicsi hogy ennek teljes lehetetlenség volna az ifjúval fölrepülnie, holott aranyedényeinken az óriás fülesbagoly és az emberalak nagyságaránya helyes. Viszont a görög szobron az ifjú alakja igen szép, mivel emberalak ábrázolásában a görög művészet minden más népét felülmúlta, ellenben a mi aranyedényeinken éppen az emberábrázolatok eléggé gyarlóak, aminthogy mindig faji sajátságunk volt, hogy díszítmények szép és ízléses megalkotásában váltunk ki, míg emberalakok ábrázolásában gyöngébbek maradtunk, ami egyébként népművészetünkben ma is így van.

Fehérlófia mesénkben máig is az mondva, hogy az óriásmadár a mesehőst az Alvilágból viszi föl a Felvilágba, amiért is azt kell következtetnünk, hogy a rege ősalakja szerint is a Nagy Égisten a Napistent, azaz édesfiát, szabaditja meg az Alvilágból, ahová ez a Sötétséget és Telet megszemélyesítő Sárkánnyal – miként népmeséinkben ma is – megküzdenie kellett lemenjen. Azt is kétségtelennek tarthatjuk, hogy itt a Sötétség és a Tél még egymással azonosnak volt fölfogva, vagyis hogy e rege még azon ősidőben keletkezett, amikor az Északi Sark még Magyarország területén volt, vagyis – amint ezt még mai népmeséink is mondják: amikor még „egy nap volt egy esztendő”.

Aranykorsóink egyik képén azonban a fülesbagoly nőalakot is visz. Kétségtelennek tarthatjuk, hogy itt a madár által jelképezett ősistenség a Tejutat megszemélyesítő nőistenséget viszi. Fehérlófia-mesénkben ellenben a nőalakot vivő madár indítéka teljesen hiányozik, míg a királykisasszonyokat, azaz

tehát nőket, a mesehős szabadította volt meg, és akik úgy lehet, a Sötétségből és Télből kimentett Föld, Víz és Növényzet megszemélyesítései voltak. Igen lehetséges tehát hogy itt tulajdonképpen két külön rege létezet.

Az aranykorsón a fülesbagoly által vitt nőalak fején mintha hajzat egyáltalán nem vala föltüntetve, amiből arra következtethetni, hogy a kabaroknál is megvolt azon szokás, amely szerint násza után a nő köteles volt hajzatát lenyírni, amely szokásról föntebb már részletesen is írtam és amely az ortodox lengyel és orosz zsidóknál máig is megvan. Lehetséges tehát, hogy ezeknél e szokás éppen valamely utóbb zsidó vallás téritett kabar, vagy kazár, törzstől maradott meg de említettem már *kabar* és a *héber* név azonosságát is, úgyhogy itt esetleg még sokkal régibb összefüggés is van. Mindenesetre, amenynyiben a fülesbagoly által vitt nőalak valóban nyírott fejű, úgy ebből az is következtethető, hogy a madár képében megjelenő istenség nem szüzet, nem leányt rabol, hanem saját feleségét viszi vagy szerezi vissza, amint ez mai népmeséinkben is előfordul és amint ez Homerosz Iliászában Szép Helenéval is így történik, akit ugyanis férjétől elraboltak de ez utóbb visszakapta. Másrészt a mi Fehérlófia mesénkben is a három királykisasszony-testvért egy-egy sárkány rabolta el, akiket Fehérlófia (a fiú-istenség) szabadít meg. Igaz ugyan hogy e mai mesében nincsen szó arról, hogy ezek előbb már Fehérlófia nejei lettek volna (némely őstörzsünknél többnejűség is volt), de kitudja, e mesében is a kereszténységben, amelyben többnejűség is tilos, mennyi változtatás történt?

Hogy az aranykorsókon levő képeken valóban fülesbagoly föltüntetve, ahhoz fülei miatt kétség nem fBr, sőt ott ennek még szakála is van, amije mai baglyoknak nincsen, de lehetett az őskor óriás-fülesbaglyának. Az ábrázolatokon a bagoly testét borító sok apró pont kétségtelenül a Csillagokat jelentette, (E pontok, illetve foltocskák a föntebb bemutatott oroszországi amulettek madara egyikén is megvannak), ugyanúgy miként a tulajdonképpeni magyar törzseknél a Csodaszarvas testét borító foltocskák is. Ami azonban az ábrázolatokon még különösen érdekes, ez a következő: A mai baglyok mint ragadozó, húsevőállatok lévén, ennélfogva, ugyanúgy mint a sas-

féléknek is, lábaikon nagy és igen hegyes karmaik vannak. Ilyen karmos madárnak, ha ez bármily nagy is, lehetetlen volna nehéz embert, méghozzá meztelenet, a levegőbe emelnie anélkül, hogy azt súlyosan meg ne sebezné! És íme, aranykorsóink ábrázolatain a bagolynak nincsenek is ragadozómadárkarmai, hanem csak egyszerű körmei. Ami szerintem azt jelenti, hogy őseink emlékezete szerint is az őskorok óriásbaglyai még nem is voltak ragadozó állatok hanem növény- illetve gyümölcsevők, és hogy ennélfogva ragadozó karmaik sem voltak. Csak a mai oly hegyes és ragadozó karmú de embernél sokkal kisebb termetű fülesbaglyokra vagy sasokra gondolva, a szóban levő regeindíték sohasem jött volna létre, vagy más szóval: e regeindíték csak olyan ősidőben keletkezhetett amelyben ily óriási de még nem ragadozó madarak még Európában éltek, avagy legalábbis ilyenek emlékezete ősnépeinknél még megvolt.

Horger Antal közöl egy magyar népmesét („Hétfalusi csángó népmesék." Budapest, 1908.) amelynek címe: *Buhú.* Ami hiszen a fülesbagoly hangja, sőt egyik neve is, nem csak a magyarban hanem a németben is (Brehm: „Tierleben." Leipzig *u.* Wien,]900 évi kiadás.). A mese szerint ez volt egy leány tanítómestere neve. A mese egyébként zavaros indítékhalmaz, számunkra azonban az egésznek lényege mégis igen érdekes, egyrészt már a Buhú név miatt is, másrészt azért is mivel ezen Buhúról még az is mondatik, hogy tanító volt, valamint hogy a leányon erőszakot akart elkövetni, habár ez neki nem is sikerült. Úgy hiszem tehát hogy ez is a fülesbagoly képében megjelenő istenségről és nejéről szóló ősi hitrege már teljesen elrontott maradványa. Valószínű, hogy itt is, miként erre számtalan példa van (például a „Belraggio és Bianchina" olasz mesében az egykori Neptunus tengeristen „gonosz tengeri szörny"-nyé lett), az ősi istenség itt is csak a kereszténység idejében lett gonosz lénnyé süllyesztve, habár eredetét a *Buhú* név ma is elárulja még. De elárulja még az is, hogy *tanító* is volt. A bagoly a tudomány jelképe volt és mint ilyen, szerepelhetett az Égisten bölcsessége szimbólumaként is, mert hiszen a Nagy Isten úgy régen mint manapság is a bölcsesség legmagasabb tökélyének is tekintetik.

Különösen meglephetnek azonban bennünket a következők: Brehm említett évi kiadása a madarakról szóló II. kötete 177. oldalán írja a közönséges kis bagolyról (latin nevén Carine glaux vagy Athene glaux) betűszerint, hogy kiáltása: *Kebel! Kebel!* Mi más pedig ez mint *Kübele* vagy *Kebel* Istennő neve? És mivel itten nem a fülesbagolyról, a mai baglyok legnagyobbikáról, hanem a sokkal kisebb, közönséges bagolyról van *szó,* amely tehát a fiú-istenség, vagyis a Nap- avagy Holdistenség jelképe kellett legyen, természetes hogy kedvese vagy neje – akit tehát hívogat – Kebel-nek képzeltethetett, holott láttuk, hogy a Nagy Főisten neje neve kezdő *k*-hang nélküli Ebel, Öböl vagy Ubul lehetett. Úgyhogy az okszerűség alapján azt is képzelhetjük, miszerint az őskori óriás fülesbagoly hangja is a *buhú* vagy *huhú* kiejtésűn kívül még *ubú, ubul, ebelis* lehetett. Brehm hozza továbbá még föl, hogy a szóban levő közönséges baglyot németül még *Wichtl* (vihtl)-nek is nevezik, valamint hogy ennek más kiáltásai még: Bu, Bu! Kuvitt, kuvitt! és Hof, hof! is Márpedig úgy a *uih* mint a *bu,* a *kuu* és a ho{hangadások is, ugyanúgy mint a magyar *bagoly* szó *bag* szótagja is avagy az *olasz gufó* és a német *Gauf* = fülesbagoly mind kabar alakúak Úgyhogy mindezekben is, de különösen a bagoly ezen „Kebel, kebel!" kiáltásában, ősműveltségünknek és ősvallásunknak az örök Természetteli csodálatos összefüggésére akadtunk

Brehm föntemlített kötete 196-197. oldalain közöl egy házban tartott, szelídített fülesbagolyról egy bennünket különösen érdekelő leírást: E fülesbaglyot egy házaspár 17 évig tartotta magánál. Miután az asszony az állattal igen keveset foglalkozott és ennek gondját csak a férfi viselte, valamint ennie is mindig a férfi adott, ennélfogva természetes hogy a bgoly a férfit szerette jobban A dolog azonban minden tavaszszal, vagyis e madarak párzási ideje alatt, nagyon megváltozott. Ilyenkor valahányszor a nő azon szobába lépett amelyben a baglyot tartották, ez ennek valósággal udvarolni kezdett, ugrálással, szárnylebegtetéssel, nézéssel, még „huhuhu" hangadással, ami közben *szárnyait mindig lebegtette,* sőt a kapott húsdarabok közül a javát fölszedve, ilyenekkel a nőt még etetni is akarta, vagyis ezeket a nő szájába akarta volna tenni.

Amiből tehát kétségtelenül látszott, hogy ilyenkor a bagoly az asszonyba tényleg szerelmes volt, holott a férfivel szemben ezen idő alatt dühösen és támadólag viselkedett, úgyhogy világosan látható volt, hogy őt ellenségnek, azaz vetélytársnak tekintette. Kétségtelen tehát hogy az emberek közül is igen jól meg tudta különböztetni, ki nő és ki férfi. Úgyhogy az író csodálkozva jegyezi meg, hogy hát ezt a madár honnan tudhatta, miképp ismerhette föl egyikükben a nőt a másikban a férfit?

Mi pedig a föntebb és most itt elmondottakat tudva, nem kételkedhetünk abban sem, hogy az őskorok óriásfülesbaglyai tehát emberi nőbe is szintén szerelmesek lehettek és hogy óriásnagyságúak lévén, nőt valósággal el is ragadhattak. Itt eszünkbe juthat még a görög mythologia Lédája is.

A karácsonyi vagy újévi, vagyis az ősi téli napfordulati ünnep Csodaszarvas a helyett több népnél ma kecske szerepel, ami tehát a mi őseink ugyanazon népszokás a kabarváltozatából származik. Sebestyén Gyula „A regösök" című könyvében (Budapest, 1906) a 225-236. oldalakon bőven ir e télinapfordulati kecskének különböző európai népeknéli mai előfordulásáról. Nekünk föltűnő, hogy e kecskebak, illetve a kecskeálarcos ember, mindenütt szalmával kerül összefüggésbe, úgy hogy valóban szalmaköpenyt is visel, vagy pedig mai elnevezése révén csupán. Említettem hogy a Dunántúl vidéke magyar Csodaszarvasa, vagyis a csodaszarvas-álarcos regös, és társai, eredetileg zabszalmaköpenyt viseltek és hogy habár ma ilyet már nem is viselnek, de énekeikben még elmondva hogy „zabszalma a köpenyünk, nyírfakéreg nadrágunk, tök cserép a kalapunk" Sebestyén részletesen is ir a németek, különösen az osztrák németek, vagyis a magyarság közvetlen szomszédainál, máig is szerepelő *Habergeiss-ról* (Hafergeiss = zabkecske). Érdekes tehát, hogy itt a zabot jelentő és tisztán *kabar* szócsoportbeli német *Ha{er,* népi *Haber szó* közvetlen összekerül a kecskebakkal (láttuk hogy latinul *caper*= kecskebak), vagyis a kabarok legfőbb kultuszállatával Annyi bizonyos, hogy a mai magyar nyelvünkbeli, de besenyő kiejtésű *zab* szavunk a már jól ismert *sz-h* hangcsere révén (sziszegő *sz, s* vagy *z* és *h* például a *szal* és *hal, halsz* = só és tenger) tu-

lajdonképpen azonos a német *Hafer* vagy *Hab-er* = zab szóval. Viszont tény az is, hogy míg a búzaszem olyan mint e rajzon 1, de az árpa- és a zabszem meg olyan mint 2 és 3, úgyhogy ez utóbbi kettő vonalaiban, azaz alakjában kabaros is és szerepelhettek tehát a kabarok kultusznövényei között is.

Említi Sebestyén ezen a Csodaszarvas helyében ma is még előforduló kecskebak – hogy úgy nevezzem: Csodakecske – kísérője több helyen medve, azaz medveálarcos ember, úgyhogy szerintem ez nem is más mint a mi Csodaszarvasunk Bözön Bika-kisérője megfelelője. Lehetséges hogy a medve csak késői romlás, vagyis a Bözön Bika átalakulása, de lehetsége= hogy a kabaroknál a Csodakecske kísérőjéül már eredetileg is medve szerepelt, mivel hiszen az Égen ma is van két „Medve”-nek is nevezett csillagkép, aminthogy ugyanott a Csodaszarvas helyett is ott a Bak csillag képe (Capricornus), közvetlen a Vízöntő, vagy Vízitáj, mellett.

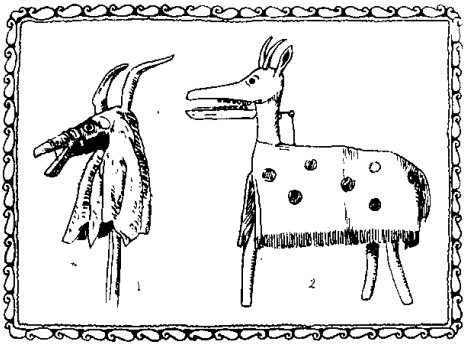

Mi pedig már tudjuk, hogy őseink mythologiájukat a csillagképekben mintegy illusztrálták A medveálarcosról Sebestyén még azt is följegyezte, hogy a németek némelyütt ezt Erbsenbar (Erbszenbeer) = borsómedve-nek nevezik, azért mert köpenyét borsószalmából készítik. Mi már tudjuk azt is, hogy a ma általánosabb (mert jobb minőségű) borsó fajok helyett régen a már többször említett csicseri-borsót termelték volt igen sokat, amelyet Olaszországban ma is elég sokat termelik még, ahol neve *cece* (csecse) és amelynek szemei ilyenek, vagyis tehát kabarosan emlőalakúak.

Sebestyén képben is bemutat két német Habergeiss-t (zabkecskét), amelyeket alább én is ismételek. Nevezik ezeket a németek még Klapperbock-nak is (Klapperbokk), ami magyarul kelepelő bak volna így pedig azért nevezik mert szája úgy készül, hogy alsó állkapcsa egy zsinór húzogatásával mozgatható, vagyis kelepeltethető legyen, mintha az elmondott éneket ő énekelné, ami megfelel annak, hogy a mi ősi Csodaszarvasunkat jelképező szarvasálarcos ember is szokott volt önmagáról, a Csodaszarvasról és jötte céljáról, áldás és „új öröm" hozásáról, első személyben énekelni, de ami megfelel még annak is, hogy északi rokonnépeink énekeiben is a hősök és istenségek gyakran beszélnek, illetve énekelnek első személyben, és ugyanúgy mint ahogy nálunk még ma is a „sirató asszonyok" énekeikben a halottat első személyben szólatják, vagyis úgy mintha az maga búcsúzna hozzátartozóitól, kérné őket hogy hibáit bocsátanák meg és őt ne feledné el.

A fönti rajzon azonban már azt is látjuk, hogy a palást vagy köpeny már nincsen szalmából, ami emlékét tehát már csak a *Haber* szó tartja fönn, valamint azt is hogy e Habergeiss-ok már nem is képeznek valóságos álarcot, hanem hogy közülük az egyik csak kecskefő, amelyet a regös annak a rajzon is látható nyelénél fogva maga előtt tart és mondókája elénekelése alatt a zsinórnál fogva a kecskefő száját kelepelteti, sőt csattogtatja (németül klappern = keiepeini), mintha tehát a mondó kát e Csodakecske énekelné el. A másik ilyen kecskealak egész kecskét akar ábrázolni, lábai is vannak, habár csak három, úgyhogy a regös mellette, mögötte avagy akár alábújva is énekelhet és húzogathatja a zsinórt.

A mai, hosszúszőrű kecskefajok szőre színe egyenletes (fehér, fekete, rézvörös vagy sárgásvörös), ami azonban nem kell kizárja azt, hogy létezhetett régen rövidebb szőrű kecskevagy kecskeszerű antilopfaj is, amelynek, ugyanúgy mint némely szarvasfajtának, foltocskái is voltak, amelyek aztán a Csillagok jelképeiként voltak föl foghatók E föltevésemmel egyezik az, hogy annak ellenére is hogy ma foltocskás kecske nincsen, mégis ezen, Sebestyén által bemutatott egyik kecskealak palástjára foltok festvék. Ami tehát csak hagyományon alapulhat és összefüggésben van, habár ma kétségtelenül már

csak teljesen öntudatlanul, egyrészt Zeusz *Égisten* égiszével, amelyről már tudjuk, hogy a régi görögök szerint kecskebőr palást, későbbi hagyomány szerint kecskebőrös pajzs volt, és az Eget jelképezte, másrészt összefügg a mi régi kacagányainkkal is, amelyekre fénylő, ragyogó ezüst- és aranycsillagok és ezüst-holdkaraj voltak fölvarrva. Készültek e kacagányok farkas- vagy párducbőrből is, a kabaroknál azonban őseredetileg bizonyára főkép feketeszőrű kecske bőréből mert hiszen a rávarrott fényes csillagokkal és holddal ez jelképezhette az Eget a legjobban De hogy a kabarok eredeti kacagánya fekete kecskebőr volt, bizonyíthatja az is, hogy a magyar subák hátán még manapság is kivétel nélkül mindig fiatal fekete kecske vagy bárány teljes szőrmésbőréből készülő kacagány van, amelynek négy lábán a körmöket is megszokták hagyni és amelyről ma csak a csillagok és a holdkaraj hiányoznak már. Mindenesetre a mi csillagos és holdkarajos kacagányaink szintén az Ég jelképei is voltak, ugyanúgy, mint Zeusz kecskebőr kacagánya azaz *égisz-e.* Tudjuk hogy Zeusz Égistent a görögök még *égi-ohosz* néven is nevezték, vagyis *egisz-viselő,* vagyis *kecskebőr-viselő* néven is; mert hiszen görögül *égosz* = kecske, holott egyúttal *églé, égléisz* = fényes, világos ragyogó; aminthogy hiszen az ezüst- és aranycsillagokkal, ezüstholddal ékes kacagány is fényes és ragyogó volt, de csillagragyogásos az Ég is. Fölhozható, hogy a mi *gida* és *gödölye* = fiatal kecske szavaink is sejthetőleg egy régebbi *égida, egidölye* szó azáltali kopásából származtak, hogy róluk a kezdő é vagy e hang elmaradott. Viszont az *ég-* szótő egyaránt vehető egymássalhangzós tulajdonképpeni magyar szócsoportbeli szónak valamint egymássalhangzós kabar szócsoportbelinek is, amely szótőből tehát magyar szócsoport szerint a kezdő m hang hiányozik, a kabar szó csoport szerint ellenben a *b* hang; az pedig tény hogy az *m* és a *b* egymásnak közeli rokona, mivel mindkettő ajakhang. Mindenesetre azonban a magyar *Ég* szó nyelvünkben nem áll egyedül, mert hangzásilag azonos, jelentésileg pedig közeli rokona az *ég, égő* szavunk, illetve igénk, amely nemcsak tűz, forró, tüzes értelmű hanem fényességet is jelenthet, aminthogy Ballagi is fölhozza az *égő szem* = fényes,

ragyogószem kifejezést. Viszont pedig a görögben is *églé, égléisz* = fényes, világos, ragyogó.

Ha tehát a fönti rajz 2-vel jelezett kecske utánzata palástján ott látjuk a foltokat: holott ma foltos szőrméjű kecske nincsen, ez más nem lehet mint annak mégis fönnmaradott emlékezete, hogy ez állat testfölülete foltos kellett legyen, hogy ez tehát egy: Csodakecske. (Olyan foltocskás, azaz csillagos mint a Csodaszarvas!). A foltocskák eszerint mindenképpen eszünkbe juttatják, hogy ezek a Csillagokat jelképezték, valamint eszünkbe jutnak egykori csillagos kacagányaink, amelyeket – amint láttuk – a székelyek és kazárok kecse néven neveztek, amely tehát szintén székely-kazár szóval, *kecsegő* = csillogó volt, de amely *kecse* szó viszont a *kecske* szóval is azonos, míg a *kaca*gány szó ezeknek csak mélyhangzós kiejtése. Láttuk azt is, hogy csillogó kacagányaink meg azonosulnak a görög mythologia *égisz* nevű kecskebőr-palástjával, úgyhogy ismételnünk kell, miszerint görögül *égosz* = kecske, *égie, égleisz* = fényes, csillog; amely görög szavak pedig az *Ég* magyar nevével és *ég* magyar igénkkel egyeznek teijesen Egészen bizonyosnak tekinthetjük tehát, hogy Zeusz *égisz*-nek nevezett palástja, amely az Ég jelképe is volt, annak emlékét tartja fönn, hogy kabar törzsbeli őseink, ősrégi időkben élt olyan kecske bőréből való palástot viseltek amely állat rövidszőrű, fekete színű de világos színű foltocskákkal ékes volt. Bár a következő szavak nem kabar hanem szarmata (más nevükön: szolim) őstörzsünk szócsoportjába tartoznak, mégis párhuzamként itt is fölhozom, hogy hiszen *csillog* és *Csillag* szavaink egymással teljesen azonosak, a Csillagok pedig valóban csillognak E szavainknak az afrikai oromo nyelv *csalinka* = csillogás szava csak mélyhangzós kiejtése. Úgyhogy nem kételkedhetünk abban, hogy a német *schillern* (sillern) = *csillogni* és *csillog* igénkből származott, ugyanúgy mint a *Schilling* (silling) szó is, amely utóbbi csillogó ezüst- vagy aranypénzet jelent.

Tökéletesen olyan kelepelő de nyel én él tartott (a nyél alsó végét a földre támasztva), szarvasfejes és kelepeltetve énekelő oláh regöst (1908-ban Erdélyben) mint amilyen kecskefejet a fönti rajzon az 1-es szám mutat, én is láttam. Viszont

Sebestyén Gyula említett könyvében bemutat egyet, amelyet a fej, még a bő palástot is viselő és énekelő regösnek valóságos álarca, de ennek zsinór segítség évei kelepeltethető szája is van. Csakhogy ennek szarvasagancsai vannak és ezek csöngettyűkkel is fölszerelvék. Hiányoznak viszont már a palástról a foltok vagy csillagok és az agancsokról a gyertyák. Holott azon amelyet én láttam még, csöngőkön kívül, két gyertya is égett. Mi már tudjuk hogy az égő gyertyák a Csillagok jelképei voltak, amelyekről a mi dunántúli regöseink még azt is énekelték hogy „gyújtatlan gyulladnak, oltatlan alusznak", aminthogy az égi Csillagok is esténként kigyulladnak, reggelenként kialusznak. Láttuk „Magyar" fejezetünkben azt is, hogy a tulajdonképpeni magyar szócsoport szerint a szem *igi, égi* néven is neveztetett, amely szónak tehát fénylő, ragyogó, csillogó értelme is volt. Népköltészetünkben, északi rokonnépeink költészetében, valamint más népeknél is, a szemek költőileg számtalanszor hasonlíttatnak Csillagokhoz .Márpedig *elalváskor* szemeink lehunyjuk, ami annak oka, hogy a fény megszűnését is annak elalvásának, kialvásának nevezzük. De nevezzük ugyanezt annak *oltásának is*, márpedig az *olt* és *álom, aluszik* szavaink csupán hehezettelen kiejtései a *holl* és *halál* szavainknak. Viszont a halál és az álom a görögök mythologiájában egymás testvére ként volt fölfogva, amit egyébként a mi fönti szavainkkal párhuzamban az árja nyelvekben is meglévő *mor*-szótő (palóc, azaz pelazg, szócsoport) is tanúsít, amely egyaránt jelenthet álmot mint halált is, aminthogy *Morfeusz* az álom mythologiai megszemélyesítője volt, *Morsz* pedig a halálé. Annyi élettanilag is kétségtelen, hogy az álom, különösen pedig a letargikus, például a téli álmukat aluvó állatoknál az életműködés részleges, illetve nagyobb fokú szünetelése, míg a halál minden életműködés teljes megszűnése Látjuk tehát, hogy az *oltás-álom* és *holt-halál* szavaink (körös szócsoport) egymáshozi hasonlósága (hehezettelen és hehezetes volta) egyáltalán nem holmi véletlenség.

Érdemes ide tennem Sebestyén azon szavait amelyekben a csodaszarvasos téli népszokás elterjedéséről ír: „az óriási területnek Magyarország körülbelül középpontja volt. A magyarok bejövetele előtt a Csodaszarvast és társát (a Bözön Bikát)

itt már igen jól ismerhették a bolgárok, szlovének és a szlávokkal, germánokkal kevert avar néptöredékek". Észre veszi tehát, hogy ezen egész népszokás kiinduló és kisugározó központja Magyarország területe volt, de a végén mégis csak szlávokról, germánokról beszél és az avarokat is éppen csak hogy meg meri említeni, mint akik tehát „a magyarok bejövetele" előtt is itt voltak már. A végkövetkeztetést azonban, sajnos, még sem volt képes, illetve ezt nem is merhette, levonni: azt hogy ez egész népszokás ősnépeinktől származik, akik itt voltak nem csak a „magyarok bejövetele" (azaz Árpád eltörökösödött magyarjai bejövetele) előtt is, hanem itt voltak ősidők óta, még az árja népek keletkezése s elterjedése előtti idők óta is. E végkövetkeztetést levonnia akadályozta főkép az ázsiaiság és nomádság elmélete, valamint az *is,* hogy mythologiánkat még nem ismerte. Holott ha az ázsiázást is csak, egyszerűen elvetette volna, már akkor is a valóságot elég világosan észre vehette volna azt hogy ezen népszokás ősnépeink alkotása s hogy ez legszebben nálunk maradott fönn, de részekben fönnmaradott átvevő más népeknél is valamint a nyelvileg elárjásított de fajunkbeli népeknél, de másutt mindenütt már csak sokkal értelmetlenebbé válott töredékekben mint nálunk.

Értesültem, hogy Ljubljanaban (Laibach), a Múzeumban nem csak egy (föntebb egyet leírtam), hanem több olyan szalma-suba is van, amilyet az alábbi rajzon (de az ottani Múzeumban készült fénykép nyomán amelyen egy kalap is látható) mutatok be. Értesülésem szerint Krajná-ban ilyen subát a szlovének (vendek) általánosan még nehány tized évvel ezelőtt is viseltek. Ezek ott készültek sásból, a hárs szálas kéregrostjából, valamint egy hosszúszálú fűnemből is, amelynek ott „trava plastenka" = palástfű a neve. Ami nem kell azt jelentse, hogy nem készülhetett zabszalmából is, aminthogy a mi dunántúli regösénekeinkben „zabszalma köpeny"-ről van szó. Ugyancsak értesülésem szerint J. D. Florianic 1744-ből származó, Krajna térképén egy ilyen szalma köpenyes ember képe is látható. Ismeretes egyébként, hogy hasonló szalmaköpenyeket a japáni földművesek valamint dél-amerikai indiánok is viselnek.

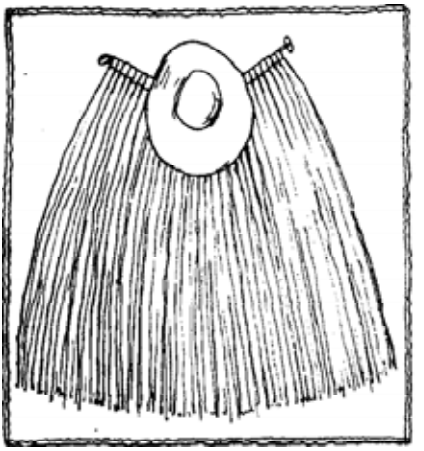

Suba = bundaszerű bőrköpeny, szavunk besenyő szócsoportbeli és a *zab* szavunkkal azonosítható, habár a mai suba már csakis juh vagy báránybőrből készül, fehér színű, ritkábban sötétbarnára avagy feketére festve. Ezen *suba* szavunknak azonban pontos kabar megfelelője a *guba* szavunk. A guba is juh- vagy kecskebőrből készül, de kizárólag fekete szőrméjéből. Megjegyezhető egyébként, hogy *köpeny, köpönyeg, kabát,* továbbá az észak-dalmáciai *koporan* = kabát szó, továbbá az általános szerb-horvát *kabanica* = köpeny szó is mind kabar szócsoportbeli s tehát valószínűleg mind a szalmából vagy kecskebőrből készülő köpeny- és kabátszerű ruhafélékre vezetendő vissza. Aminthogy *suba* szavunk a *zab* szónak felel meg, ugyanúgy megfelel a *guba* szavunk a *gabona* szavunknak, amely utóbbi vonatkozhatott valamikor inkább csak a kabarok által termelt és hosszúszalmájú zabra és árpára.

Megsejtettük azt is már, hogy a *gob, gub, gubó,* megfordítva *bög, bog, buga* alakú szavak valamelyike a kabaroknál *mag* értelmű is kellett legyen, de amely tehát nem csak a zabra és árpára vonatkozhatott hanem ama már többször említett – a kabarok által bizonyára szintén termelt – kabarosan emlőalakú borsófélére sőt a már szintén említett sulyomfélékre is; azt pedig itt föntebb láttuk, hogy borsószalmaköpeny is valószínűleg létezett (Erbsenbar), mivel némely hosszúszalmájú borsó erre alkalmas is volt. A guba, legalábbis a mai, valamivel rövidebb a subánál, mindig fekete, régen pedig igen fényűzően is készült az úgynevezett „fürtös guba” Ennek bár alapanyaga többnyire bőr, de sokszor fekete posztó is volt, Külsejére gondosan megválogatott szép fekete gyapjúfürtöket, természetesen csakis feketéket, varrtak sűrűn föl, úgy mintha az juh-

avagy kecskebőr természetes szőrméje volna, de így ez sokkal egyenletesebb, szebb lett. (Egy gubás férfi ábrázolatát lássad: „A magyar nép művészete” Budapest, 1928.) A guba régen készült igen fényűzően is. Eleje két széle piros posztóval avagy bársonnyal volt beszegve, nyakán pedig ezüst vagy aranykapcsolója ékkövekkel is volt díszítve, sőt volt olyan guba amelynek elején minden egyes fürtre egy-egy igazgyöngy is volt fölvarrva Holott a subát inkább csak hidegben és ennélfogva szőrével befelé fordítva szokták volt viselni, ellenben a gubát inkább szőrével kifelé viselték, szőrével befelé pedig csak nagyobb hidegben. A gubának ujjai sohasem voltak, a régi subáknak azonban, habár ujjai szintén nem voltak, de az úgynevezett „válltányér”-ukon kétoldalt egy-egy függőleges, be és kikapcsolható hasítékuk volt, amelyeken a karokat, ha akarták, ki is dughatták; az újabb subákon azonban e nyílás már csak díszként még jelezve volt, de tényleg nyitható már nem volt.

Azt már láttuk, hogy egyrészt a *-köpeny, köpönyeg* és *kabát, koporan,* másrészt a *kapa, cappa, capello* (kappa, kapello) = sapka és kalap, szavak a befödés, betakarás fogalmával is ugyanúgy összefüggenek mint az olasz *capanna* és az olaszlatin *cupola (kupola)* szavak is, amit a magyar *kupak* szó, továbbá a török *kapamak* és az olasz *coprire* (koprire) = befödni, betakarni szavak is világosan tanúsítanak. Viszont itt most azt is láttuk, hogy a gabonaszalmából készült ősi *köpeny* e neve, valamint az eredetileg bizonyára kecskebőrből is készülő *kabát, kabanica, koporan, capott* szavak tehát nem csupán a betakarás, befödés fogalmával függenek össze, hanem magával a *gabonával,* azaz ennek kabar nevével is, mivel hiszen gabonaszalmából is készültek, de összefüggenek magával a kecskével, azaz ennek kabar *kapra, kaper* nevével is, mivel kecskebőrből szintén készültek volt. Amihez megjegyezhetjük, hogy régen a nősténykecskének minden valószínűség szerint volt valamilyen *kaban, kabán* alakú neve is. Vagyis: itt is észlelhetjük azon már említett jelenséget, amely szerint ősnyelvünk szavai – sejthetőleg csupán árnyalati kiejtésbeli különbségekkel – egymással ugyanúgy és legokszerűbben, sőt mondhatjuk a legcsodálatosabban, csoportosulnak és egymással hangzási-

lag összefüggenek mint ahogy an az általuk jelentett dolgok a valóságban is összefüggenek.

Hogy valamikor a Dunántúl, a Balaton környékén is éltek kabarok (sőt valószínűleg itt is keletkeztek), ezt nem csak a Balaton táján lévő föltűnően sok kabaros név bizonyítja, mint például a *Bakony* hegység és erdőség neve, e hegység déli része kimagasló csúcsa (601 méter) a *Kab-hegy* neve, továbbá a Bakonyban lévő *Kapo/cs* helység, a Bakonytól Nyugatra: *Bagod, Pakod, Fáka, Kapornak,* a Bakonytól és a Balatontól délre pedig *Bog/ár, Kapoly, Koppány* és *Kaposvár,* hanem bizonyítja az ottani máig is előforduló határozottan kabar jellegű népi és elég gyakori díszítmény is, de amelyekről alább lesz szó. Közvetlen a kabarokra utal egy balatonvidéki népi rege is, amely röviden, a következő: Régen egyszer egy leánynak – aki szerintem eredetileg Kübele vagy is Kebel istennő volt – sok gyönyörű, fehér kecskéje volt.

Ezek nyáját a Balaton mentén szokta volt legeltetni. Egyszer azonban rettenetes vihar támadott (szél!), a kecskék megrémülve, vadul futni kezdtek, a Balatonba rohantak és mind odavesztek. – Van a Balaton környékén a földben egy őskori, ásatag kagylófaj (Congeria), amelyet a víz gyakran kimossa s a hullámok a tómentén a partra kivetik. E kagylók kecskekörmökhöz hasonlítanak, amiért a nép „kecskekörmök”-nek is nevezi s azt tartja, hogy ezek az akkor a Balatonba veszett kecskéktől származnak. Ámde meglepő egyezés még az is, hogy a balatonvidéki nép a hullámokat nem így, hanem *kecskék*-nek nevezi. Ez székely-kazár szó ugyan, de való, hogy régibb irodalmi nyelvünk valamint népünk több tájon a hullámot még *hab*-nak, Erdélyben hob-nak is nevezi. Ez fejti meg egyébként *habozik* = ide-oda gondolkodik, ingadozva magát valamire elhatározni nem birja, amely szavunk tehát a legtökéletesebben azon természeti tényt is kifejezi, hogy a hullámzó víz egyhelyben marad és csak inog, vagyis hogy a hullámzás, azaz a habozás tehát csak ide-oda ingás de nem igazi, csak látszólagos futás. Tény, hogy a Balaton táján a nép nem is mondja hogy „a Balaton hullámzik” hanem „a Balaton kecskézik”. Emlékeztetem pedig az olvasót arra hogy *kecske* szavunk a *kacs* szóval azonosul és hogy úgy a régi görögök mint

a magyar nép, valamint a belső-ázsiai kirgizek díszítményei között is gyakori a kacsok sorából képezett ezen alábbi hullámdísz:

De láttuk már, hogy e székely-kazár *kacs* szónak megfelel a kabar szócsoportunkbeli *kap, elkap, kapkod, kapaszkodik* ige, a *kapocs* és *kapa* főnév, megfordítva *fog, megfog* főnév és ige, és a kún-kabar átmeneti szó a *kampó* valamint a görög *kampülosz* = kampós, horgas, holott ezeknek tisztán magyar és kún megfelelője meg a *gamó* és *kamó,* valamint a latin hamus és *hama tus* = kampos és horog. Viszont a maga helyén látandjuk, hogy horog, *horgas,* Erdélyben *harog*, *hargas,* latin *harpago* = horog, ugyanezek kőrös szócsoportunkbeli megfelelői

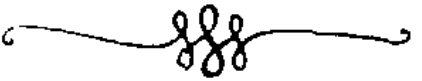

isszzatérve mégegyszer *hab* szavunkra. Miután e szavunk nem csak hullámot hanem *habot* (latin *spuma*, olasz *schiuma*, görög *afrosz*) is jelent, eszerint magától értetődő, hogy e szavunk a szélben, szélviharban rohanó hullámok habzó, tajtékzó tarajaira avagy sörényeire is vonatkozik, a hullámsörény pedig mindig fehér. Eszerint tehát a viharban rohanó és fehéren habzó hullámok és a rege szerint a viharban a Balatonba rohanó fehér kecskék, őseinknél valamikor szép, költői hasonlatot képeztek, amely hasonlat képezte a rege eredetét is. Szó volt már arról, hogy az olaszok a hullámot, szintén kabar szóval ca*vallone*-nak is nevezik, holott olaszul *cavallo* = ló, aminek megfelel a latin *caballus,* valamint a magyar *kabala* szó is, azt pedig szintén tudjuk már, hogy a ló is a kabarok egyik állata volt, valamint ismeretes, hogy a görög-római mythologiában Pozeidon-Neptun víziszekerét a tenger színén rohanó lovak húzzák,

amelyeknek azonban csak teste előrésze lóé, hátsó része ellenben halfarokban végeződik. E képzeletbeli állatok tehát, ugyanúgy mint a kecskék, szintén a hullámok jelképei voltak, illetve hogy tehát a hippokampok sörénye a hullámok habsörényét jelentette. E dolgokról már részletesebben korábban írtam, amiért is mindazon csodálatos szóösszefüggéseket is nem ismételem, de meg kell említenem az általam Erdélyben hallott „Szépmezőszárnya" című népmesénk azon gyönyörű indítékát amely szerint „az aranyszőrű, ezüstsörényű vadménes" átúszik a Vörös Tengeren. Egészen bizonyos tehát hogy itt a „vad mén és a száz vadkan ca" a szélben hullámzó tenger hullámait is jelképezte (Szépmezőszárnya = Szép mező királya).

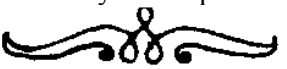

föntebb már szóban volt és kabar eredetűnek bizonyult aranykorsókról írva, már érintettem a kabar díszítőízlést (díszítő stílust), de amiről most itten bővebben is kell szólanom. Miként tehát a tulajdonképpeni ősmagyarok díszítményei alapalakja a gömb, a kunoké az ék, a besenyők é a csöppalak volt, úgy a kabarokéi alapját a kecskebak szarvaihoz hasonlító hajlott vonal (1) és az emlőalak (2) képezte. Azt mi már tudjuk, hogy őseink fölfogásában a vonal, amelynek mértani értelemben teste, azaz anyaga nincsen, hímség volt, a kúp vagy köb (*kebel,* vagyis az emlőalak), viszont nőiség, mivel ez már anyag, tömeg, tehát test is. Valamint láttuk, hogy az olyan alak mint itt 2, ha azt síkban (lap; szintén nőiségi jelkép) képzeljük (két dimensio), akkor az két olyan vonalból áll mint 1 míg végtelen számú ugyanilyen vonalból ha azt tömegnek (három dimensio) képzeljük. Tudjuk pedig mi már azt is, hogy őseink fölfogásában az egység hímség volt, a kettő és a sokaság pedig nőiség.

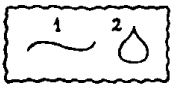

Fentebb megemlitettem már, hogy a szóban volt arany-korsókon határozottan kabar vonalú díszítmények fordulnak elő. Habár vannak rajtuk határozatlan avagy nem kabar jellegű díszek is Aminek oka az lehet, hogy ez edények késői korból valóak, készítőjük tehát, ha kabar volt is, de művészetében már különböző idegen hatások is érvényesülhettek Korábban azt is megemlítettem, hogy a nőalak által az óriás fülesbagolynak nyújtott virág, avagy talán növény termése, szintén kabaros jellegű. Tény továbbá, hogy a bagoly fülei és szárnyai is kabarosan stilizáltak Föltűnik még a szárnyak fölső szélén ama, szintén kabar vonalú, zsinórféle, ami hogy mit ábrázol, nem tudom; annyi azonban bizonyos hogy mai madarak szárnyán ilyesmi nincsen. Viszont régi, kereszténység előtti sírjainkból számos olyan arany- vagy ezüst-ékszer és díszített tárgy került elő amelyeken a díszítmények egészen tisztán kabar vonalmenetűek. Ezek közül alább mutatok be egy sorozatot.

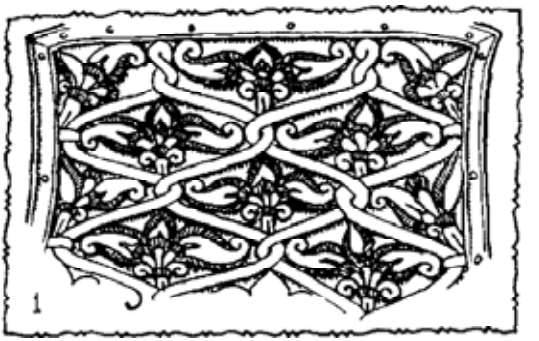

Tarsolylemezről. (Galgócz)

Az itt 1-es számmal jelölt rajz a sírokból előkerült tarsolylemezek egyik legszebbike fölső részletét mutatja, habár nem csupán ez hanem a többi is valamennyi nemcsak hogy a legfejlettebb szépérzékről és helyes ízlésről tanúskodik, hanem arról is, hogy őstörzseinknek már kereszténykoruk, majd a bekövetkezett leigáztatásuk és elnyomatásuk előtt míly kiváló ötvösművészetük volt. Úgy az 1 mint a 3 számmal jelölt tarsolylap dísze azért is igen érdekes mert ezeken azon sulyomféle vízi növények egyikét amelyekről már tudjuk, hogy a kabarok által gabonaként termeltek voltak, még igen természetszerűen(naturalisztikusan), vagyis igen keveset stilizáltan, látjuk ábrázolva.

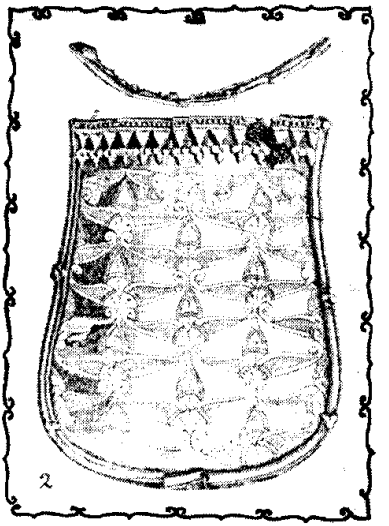

Ezüst tarsolylemez.

Ismeretes hogy különösen a Dunántúl, de másutt is, népünk általánosan visel tarisznyát avagy kisebb tarsolyt, nagyobbat mindig a jobbvállról függően de baloldalt, akisebben szintén baloldalt de sokszor övről függően is. Tudjuk, hogy katonáink, különösen pedig a lovasok, szintén baloldalt, övről függően, kardjuk mellett, még nemrégen is kis tarsolyt viseltek, amelynek tökéletesen olyan, ezüstből avagy rézből való külső lemezborítéka volt amilyenek az itt bemuta-

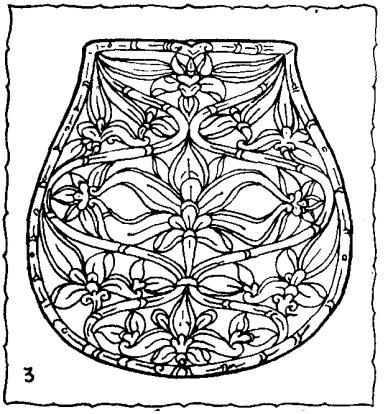

Ezüst tarsolylemez Tarcalról.

tott 1, 2, 3, 4 és 7 számok alatt láthatók. A feszes magyar nadrágnak, dolmánynak ugyanis zsebei nem voltak (kivéve némely dolmány sarokzsebét), illetve nem is igen lehettek, mert hiszen kidudorodásukkal nagyon csúfítottak volna. Ezért tehát

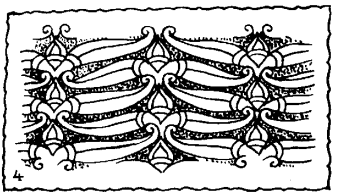

Tarsolylemez. (Boldogvécse)

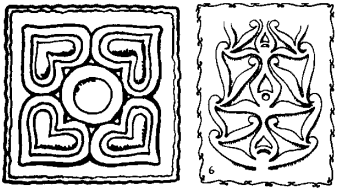

Szabolcs megyei leletből (Bal oldalon) Csontlemez faragott dísze részlete. (Szolyvai lelet)

a régi magyarok pénzüket, a kerek tükröcskét, fésűt, miegymás apróságukat ilyen tarsolyban; juhászok, kondások stb., némi élelemmel együtt, nagyobb tarisznyában tartották. De ez

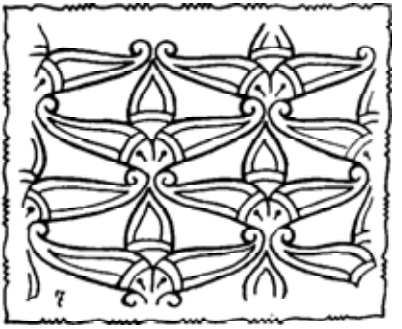

Tarsolylemezről (Huszka J. nyomán.)

Díszített korong. (Anarcs)

utóbbiaknak is, akik régen csak télen viseltek nadrágot és dolmányt is, nyáron pedig csak bő és fehér ingben, gatyában jártak, amely gatyán zseb is lehetett volna, de rajta mégsem volt soha, azért mert inge és gatyája tiszta s fehér voltára a magyar mindig nagyon vigyázott, zsebbenyúlkálás miatt pedig az illető hely piszkolódása elkerülhetetlen lett volna. Sőt ismeretes, hogy régebben minden férfi baloldalt, szélével övébe dugva, de többé-kevésbé kicsüngően, viselte „keszkenő”-jét (kéz-kendő-jét), amelybe kezét bármikor törülhette E kendőjéről szól igya régi népdalunk is:

Szőke legény, ejhaj! szennyes a *kendője!*
Talán bizony nincsen kendnek szeretője?
Adja ide, ejhaj! kimosom tisztára,
Leszek magának hűséges babája

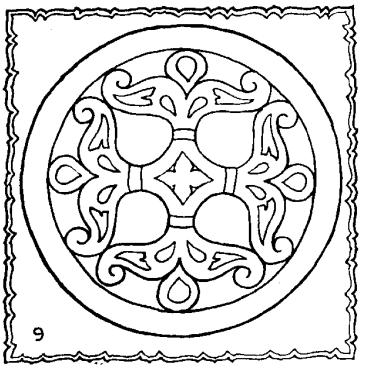

Díszkorong Dunaszekcsőről.

Csakhogy, mivel a századokig tartott török háborúk alatt elgyöngült Magyarország végül osztrák uralom alá került, e tarsolyokra többé nem törzsi vagy nemzeti jelképek kerültek, hanem az osztrák császári kétfejű sas, a huszárságot utánozó más országokbeli lovasok tarsolyára pedig a más országok, államok, uralkodók címere került (Lássad ilyen tarsolyokat például: Szendrei János dr.: „A magy. viseletek történelmi fejlődése." 165, 167, 169, 172, 181, 188, 190,205 és 206. oldalon)

Ha régi sírjainkból előkerült más tarsolylemezeken a dísz nem is mutatja a sulyomféle növényt oly természetesen mint a föntebbi 1 és 3. számú rajzon, hanem erősebben, stilizálva, de azért az valamennyin szebbnél szebb és kiváló ízlésre valló stilizáltságú. Hogy pedig mindannyin valamely sulyomféle növényt kell fölismernünk, ezt kétségtelenné teszi az, hogy e növényeknek miként például a svájci tavakban is gyakori. tudományos nevén Vallisneria spiralis-nak is (népi nevét nem ismerem). úgy mint az itt 1 és 3 számmal jelezett díszeken ábrázolva látjuk: hosszú indái vannak. Bár a Vallisneria spiralis töve is a több méter mély víz fenekén van a földben, de nővirágai hosszú indájukon a víz színére nőlnek föl, ahol kinyílanak, míg a hímvirágok, szintén még bimbóalakban, a tőnél teremnek, de ezek szárukról leválva a víz színére buknak föl és csak itt, szabadon úszva, nyúlanak ki s igy a szél által a vízen ide-oda hajtva, érintik meg a nővirágokat, úgyhogy kiálló porzóikkal azokat megtermékenyítik. Ezután a nővirágok

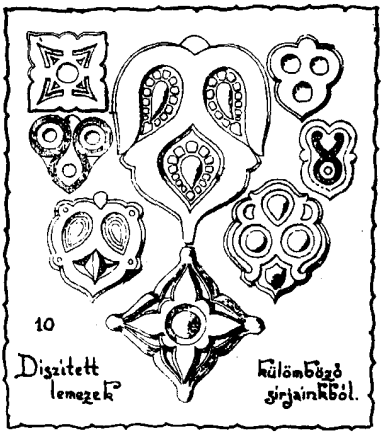

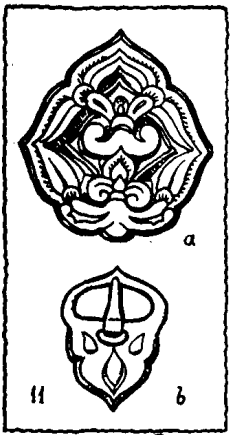

a. *Díszes pityke. Huszka nyomán. b. Sárgaréz* csatt. *Bihar megyei sírból.*

hosszú,indaszára kacskaringósan (spirálisan, amiről nevét is kapta a növény) összecsavarodik és így a virág ismét a tőhöz húzódik le, ahol magot érlel, amely azután a víz fenekére esik

Nem bizonyos hogy mindezen díszítmények ugyanazon növényfélét ábrázolnák, mert hiszen például a 8 számmal jelezett a többitől meglehetősen eltérő jellegű, bizonyos azonban annyi, hogy valamennyi kabar vonalritmusú s hogy tehát a kabarok szimbolikájában ezért is szerephez jutott, eltekintve tápnövény voltától A 6 szám bár csontfaragást ábrázol, vagyis csontba mélyített díszt, és tehát nem is tarsolyról való, de hogy a többi fémdísszel azonos és kabar jellegű, azonnal világosan fölismerhető. Az 5 számú díszt viszont csak azért tettem ide mert oly tökéletesen tünteti föl a kabar vonalvezetés szerint stilizált szívalakot. (Lássad amit erre vonatkozóan korábban már írtam).

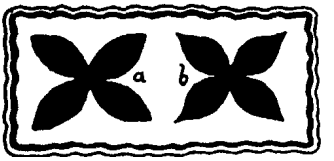

Habár a föntebb szóban volt aranykorsókon ábrázolt dolgok a kabar mythologiába

tartoznak, de e korsókon a stilizálás kabar vonalritmusa nem mindenütt következetes, illetve ott erre kevesebb gond fordítva. Például az ott előforduló olyan négyszirmú virágalakok mint ezen lentebbi rajzon a azért van ottan jelen mert szerintem a kabarok is eredetileg négy-nyolcas számrendszer szerint számoltak. Ezért látjuk díszítményeikben mindenütt a négyszirmú virágalakokat, valamint láttuk föntebb azt is, hogy az oly határozottan kabar alakú sulyommag is négycsücskű Csakhogy a korsókon lévő négyszirmú virágalak olyan mint itten a, vagyis nincsen kabarosra stilizálva, mert ha úgy volna, akkor olyannak kellene lennie mint *b*.

Ezzel szemben az itt föntebb bemutatott rajzsorozaton a kabar vonalvezetés sokkal következetesebb. Például a 9. számú díszkorong közepén az ugyanilyen négyszirmú virágalak határozottan kabar vonalvezetésű, vagyis tényleg olyan mint itten *b* Igaz ugyan, hogy némely sulyomféle, ha ábrázoljuk, alakjával, szinte kényszerit a kabar vonalvezetésre, ámde van számos olyan, határozottan kabar jellegű díszünk is (az itt bemutatottak ezeknek csak igen kis részét képezik), amelyeken sem növény sem semmi más nincsen ami kabaros vonalvezetésre kényszeríthetne, vagy ami ezt csak valamiképpen is megokolhatná. És mégis, például a II számú rajzon a *b*-vel jelezett csatt a lehető leghatározottabban kabar vonalvezetésű, holott rajta semmi sincsen ami ezt megokolná, mint az hogy itt a készítőnek a kabar vonalvezetés szinte a vérében volt, illetve hogy hagyományból és tudatosan is betartotta azt.

Igaz, hogy a mai magyar népművészet ben amint láttuk -a besenyő díszítőízlés, már idestova száz éve, uralkodóvá lett, mégis láttuk már azt is, hogy más törzseink díszítőízlése sem veszett azért még ki egészen. így

megtaláljuk még a kabarokét is, nemcsak a régiségek ben hanem népművészetünkben is Föltűnhet például, hogy a föntebb 9. számmal jelezett díszlemezen a négy sulyomszerű dísz középső része nem olyan mint e rajzocskán a, ami az általánosabb, hanem olyan mint *b*. Hogy ez miért van így, nem tudom, bár lehetséges hogy ennek oka csupán az hogy különböző su-

lyomfélék is vannak, avagy voltak Annál meglepőbb tehát, hogy a mai, még oly határozottan kabaros dunántúli díszeink ben, illetve népművészetünkben fönnmaradott nem csupán az itt a-val jelezett változat – amely népművészetünkben is a gyakoribb – hanem a *b*-vel jelezett változat is.

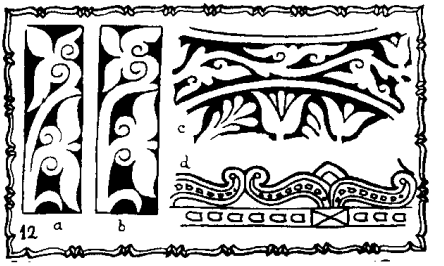

Kabar jellegű magyar népművészeti díszítmények.

Például eme föntebbi rajzon az a és *b-vel* jelezett díszen úgy a hegyesen mint a gömbölydedes végeződő közép is megvan (Madarassy László „A magyar pásztorművészetről" Budapest, 1932.), míg a *c*-vel jelezetten csakis a gömbölyded közepűt látjuk. („Magyar Népművészet." Budapest, 1928, 195 oldal). Mindkettő a Dunántúlról való Az *a* és *b* ugyanazon (marhaszarúból készült) sótartón, a *c*-vel jelezett ellenben ivóedényül használt kabaktökön van. (Mindkét tárgy a budapesti Néprajzi Múzeum gyűjteményében látható) E díszítményindíték azonban nálunk nem csak ilyen tárgyakon van meg, hanem másutt is, és pedig elég gyakorian. Például ugyanezen 12 számú rajzon *d* alatt láthatunk egy faragott díszt (magyar népi tükörkeretről. Gróh István „Ungarische dekorative Kunst." Budapest, évszám nincs föltüntetve) Lehetséges hogy ez is sulyomtermést akart stilizálva föltüntetni, valószínűbb azonban, hogy két kecskeszarvat, mert a fölületükbe kupás vésővel kiütött mélyedések inkább a kecskeszarvak rovátkái emlékezete lehetnek. Miként ugyanis a jón oszlop egyik ősénél vagyis a szumer-asszír ilyoszlopfőnél már láttuk, hogy a jászok, kazárok, székelyek a hímséget jelképező karókra, bálványokra, oszlopokra kosszarvakat szoktak volt fölkötni, ugyanúgy azokra a kabarok természetesen kecskeszarvakat kötöztek föl. De

ugyanezen kecskeszarvas indítékot népünknél napjainkig is megtaláljuk széltére más faragványokon is. Például az itt alább a 13 számú rajzon a Néprajzi Értesítő 1901 évi 227. oldaláról, háztetők úgynevezett „verésdeszkái" megfaragását látjuk, amelyeknél az *a, b,* c és *d-vel* jelezetteknél kétség sem férhet ahhoz, hogy faragójuk képzelete előtt még olyan minta állott amilyen föntebb a 14, számú rajz mutat, vagyis eredetileg két-két kecskeszarv, amelyek alatt két-két visszahajló levélkét látunk. A 13 rajzon *b,* c és *d* a fokozatos leegyszerűsödést, vagyis a hanyatlást, mutatja, míg az *e*, bár egy igen egyszerű de határozottan a kecskeszarv vonalát ismételő szegélydísz, de amelyet nemcsak e verébdeszkákon láthatjuk, hanem amely általános mindenfelé régi magyar faragványokon, különösen pedig bútorokon, fogasokon és polcokon, főkép a széleken, leginkább azon két változatban amelyeket itt a 15, számú rajzon ismételek. Ezeket az jellemezi, hogy a kifaragás éle is lemetszve, ami az egészet nagyon szépíti. Ilyenkor a keskeny csíkot más színűre festették mint a mellette lévő fölületet A régi magyar bútorok, ha puha-

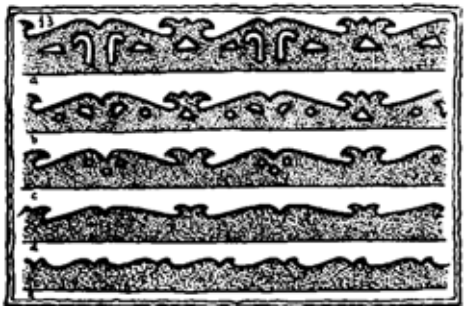

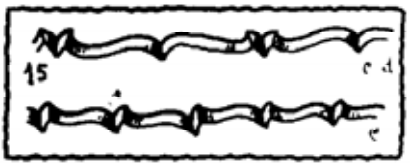

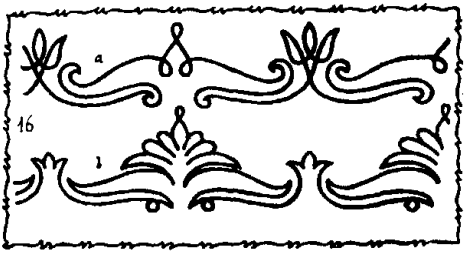

fából valóak voltak, rendesen pirosra voltak festve, a lemetszés keskeny csíkja pedig kékre.

Csakhogy e kecskeszarvas dísz nálunk nemcsak faragásokon általános hanem még általánosabb viseleteken, zsinórozásban. Annakidején Szatmár- és Szilágy-megyéből származó

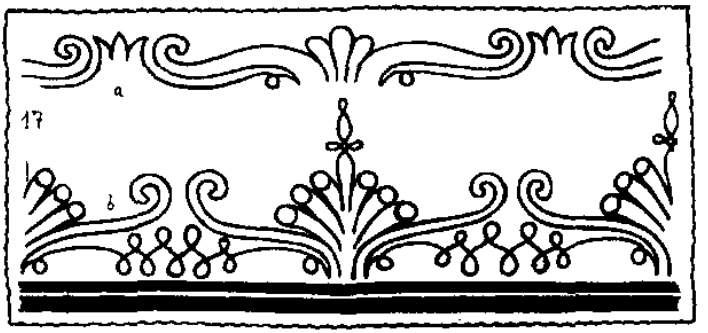

férfiak ruháiról sokat rajzoltam le. Továbbá a Budai Színkör ruhatárában, ahol magyar darabok előadására igen sok szebbnél szebb igazi népi, magyar ruhát tartottak volt. Itt még fiatal korombban, az akkor igazgató engedélyével ott igen sok hímezett díszt, valamint zsinórozást is rajzoltam le. Az itt bemutatott zsinórozott díszeken világosan láthatjuk, hogy ezek azonos jellegűek a már ismertetett kazár zsinórdíszekkel, de azon különbséggel, hogy kosszarvak helyett itten kecske- vagy bakszarvak szerepelnek. Ilyenek például az itt 16 és 17. számú rajzokon bemutatottak is. A 16. *a* számú esetleg a sulyom terméséhez is hasonlítható, de már például a 16 rajzon *b* és a 17. rajzon a, mivel itt a két kecskeszarv-alak között a pálmácska van ott, ezért tehát itt kétségen kívül csakis kecskeszarvakra gondolhatunk, éspedig azért is mert e dísz pontos mását, pálmácskával nem csak a görögök ilyen, de kosszarvas díszeiben találtuk már meg, hanem megtaláljuk még ugyanezt, de szintén kecskeszarvakkal, szintén a görögöknél is. Ilyen például az itt 18. szám alatt látható ismert görög dísz, amelyen a két kecskeszarv egymáshoz kötését is

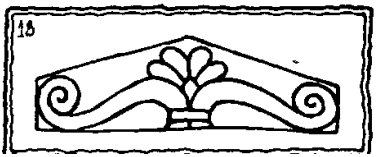

ábrázolva látjuk, a két kecskeszarv között pedig ott van a palmetta, ugyanúgy mint például a 16., *b* és 17., a zsinórdíszen is. Ezen 17., a zsinórdíszünk a legcsodálatosabban egyezik a 18. rajz görög díszével, amely utóbbi azonban kőbe faragott, aminek fönnmaradását is köszönheti, de amely valószínűleg nem is görög hanem még a görög előtti ősműveltségből származó emlék. E kőbe faragott dísz és a 17. a magyar zsinórdísz közötti lényeges különbség csak az, hogy a magyar dísznél a két kecske szarv tövénél két kis zsinórkarika is látható, aminek megfelelője a görög díszről hiányozik. E karikácskák eredetét csak akkor értjük meg ha ezt összehasonlítjuk egyrészt az 18, 12 rajzok határozottan növényt ábrázoló díszén a sulyomtermések tövénél látható két-két visszahajló levélkével; de amelyhez hasonló levél kéket tehát valamikor a két kecskeszarvból képezett dísz, illetve jelkép, tövéhez is oda szoktak volt kötni, aminek emléke a két zsinórkarikácska, de amit bámulatosan igazolnak az itt alább 19. és 20 számok alatt bemutatott és sok változatban előforduló asszír, kecskeszarvas pálmácskák, amelyek némelyikéről e lehajló levél kék ugyan szintén hiányoznak (19, *a*), többnyire azonban ott vannak (19, *b, c, d* és 20.). Mi több, a 19., *c* palmettán a kecskeszarvak rovátkolt volta, ha bármennyire elstilizáltan is, de mégis föltüntetve. Azon kötés is pedig, amely a két kecskeszarvat összetartja, majdnem mindig látszik. Például a 19. rajz mint a négy palmettáján.

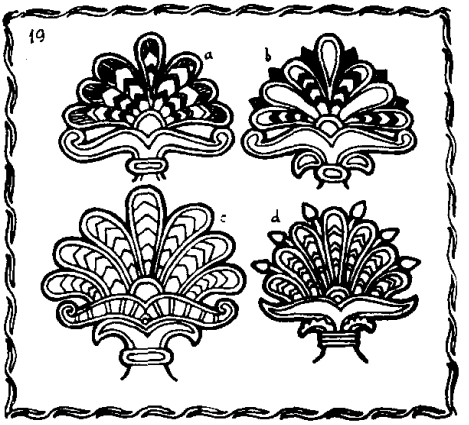

A legcsodálatosabban egyezik azonban ezen asszír palmettákkal a 21. számú rajzon látható, magyar zsinórozott és hímezett mellény hátáról származó dísz, amelyen még a né-

mely asszír palmetta levelei közül kinövően ábrázolt bogyók, gyümölcsök avagy tobozok is ott vannak. Ami hogy nem lehet holmi véletlenség, igazolja az is, hogy ugyanez eléggé hasonlóképpen megvan a székelykapuk már szóban volt palmettáját is. Lássad korábban. Ezen, a 21. szám alatt bemutatott palmettán a máig eltellett vagy 4000 esztendő után sem látunk egyéb hibát mint azt, hogy rajta két pár egymásfölé helyezett kecskeszarv van, – habár nem lehetetlen, hogy volt talán régen olyan jelkép is amelyen valóban igyegymásfölé kötött, egy kisebb és egy nagyobb, szarvpár szerepelt. Látjuk a ma; díszen még azt is, hogy a szarvpárat összekötő kötés is föltüntetve. Ami azonban még szintén nagyhon föltűnő, hogy a palmetta levelei fölülete, az asszíroknál zománccal, nálunk hímzéssel, egészen hasonlóan töltve ki, éspedig úgy az asszíroknál mint néha itten fehér és kék színben, ami ismét nem lehet véletlenség.

Perrot és Chipiez nyomán.

Annakidején amikor a 17. számú rajzon *v*-vel jelezett szatmár-megyei zsinórdíszt lerajzoltam, azt hittem, hogy ezen a kecskeszarvak helyén lévő rész csak elstilizálás, romlás folytán veszítette el azt, hogy miként az igazi kecskeszarv is, tövénél szélesebb, hegye felé pedig vékonyodik (lássad például ugyanazon 17 számú rajzon is az a-val jelezett díszt). Míg

utóbb, meglepetésemre, találtam meg a híres, görög „François váza”-n az itt 22.-vel jelezett rajzon ismételt díszt, amely tehát e 17. számú rajz magyar zsinórdíszével éppen ebben az tökéletesen egyezik, ami minden kétséget affelől kizár, hogy ez indítékon a szóban lévő rész nem elstilizálás avagy romlás következtében lett végig egyenlő szélességűvé, hanem hogy azért ilyen, mert itt nem kecskeszarvak ábrázolatával van dolgunk, hanem ugyanolyan, hosszú indákéval, mint ami ilyenek a föntebbi tarsolylemez-díszek kettején is láthatók.Hasonló volt az eset, amikor nehány olyan zsinórdíszt rajzoltam volt le mint amilyet itt ezen 23 számú rajzocskán mutatok. Eleintén azt gondoltam, hogy a kecskeszarvakat jelentő két ágon a zsinór csak a készítő szeszélyéből keresztezi egymást, míg utóbb észrevettem, hogy hiszen ez tulajdonképpen, igen helyesen, a kecskeszarvak csavaros voltát akarja kifejezni, de ami csak azért lett mégis ritkább amivel esztétikailag hat kevésbé szépen mint ahol a zsinórvonalak egymás mellett maradnak.

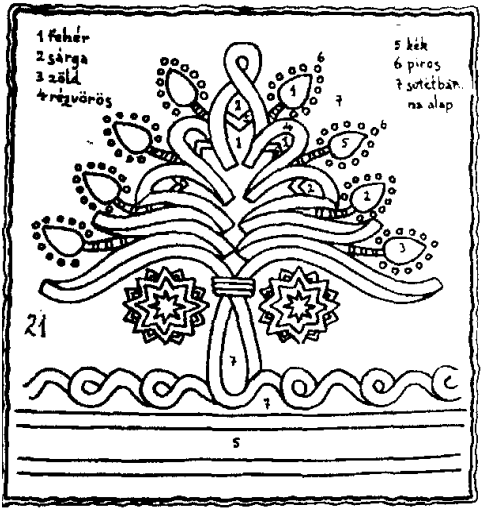

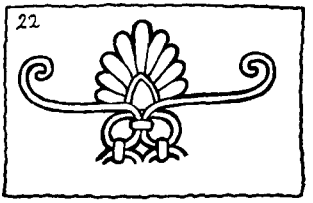

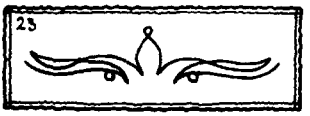

De rá kell térjünk itt még a földíszített és kecskeszarvas asszír bálványfákra (asera-fákra), vagy ahogy an ezeket Huszka József nevezte volt istenfákra, is, valamint ezeknek pontos magyar, azaz tulajdonképpen kabar, megfelelőire. Egy

ilyen asszír bálványfát már korábban is bemutattam, de ide is teszek egyet (24. számú rajz). Még fiatalkoromban, 1911-ben Máramarosban jártamkor, láttam az ottani nép bőrmellényei hátán igen sokat ilyen díszt amilyet itt a 25. számú rajzon látunk. E dísz ott igen sok változatban volt meg, de amely változatok nem voltak eltérőek. A bőrmellény alapszíne mindig fehér volt, míg maga a dísz kivétel nélkül pirosra festett hártya bőrből kivágott és az alapra fölvarrott volt (Applicatio; magyar népi nevén metéléses.). Megjelentek ugyan e díszek mellett a szépségük kel nálunk mindenütt, úgy magyaroknál mint oláhoknál, németeknél, tótoknál, szerbeknél

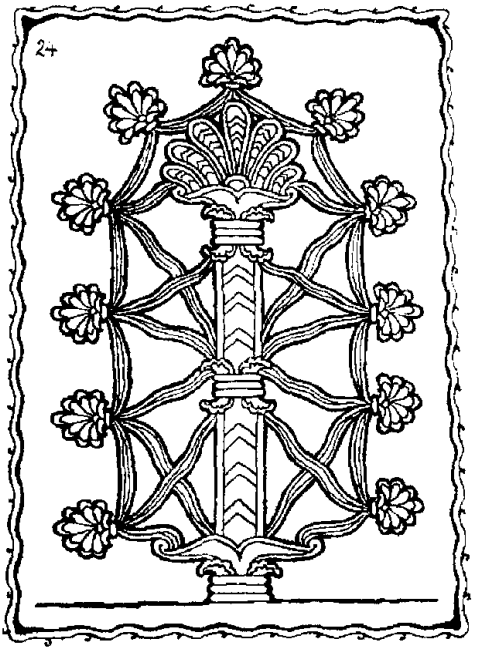

és horvátoknál is hódító, terjedő besenyő hímezett virágdíszek itt is, de e bőrmellényeken még igen világosan észrevehetően, teljesen szervetlenül és megokolatlanul odatett gazdagítás, szépítésként. Természetesen a részletekben ezen „istenfák”, az asszírokéivel már nem egyenek egészen, de az látható még ma is, hogy a szerkezet, az összeállítás (compositio) még mindig teljesen azonos. Ilyen komplikált és egészen sajátságos összeállítás pedig egymássali összefüggés nélkül kétszer és ezredévekkeli időtávolságban, egymástól oly messze eső két tájon mint Magyarország és Asszíria, csupa véletlenségből létre nem jöhetett. Ha tehát a részletekben már különbségek is vannak, de látszik hogy úgy a miéink mint az asszír „istenfák”, vagy aserafák, tehát közös, éspedig kabar, eredetűeknek kell

legyenek és hogy valamikor egy kecskeszarvakkal, szalagokkal, szalagcsokrokkal, virágokkal és bogyókkal (bogyó szavunk, ugyanúgy mint a latin *bacca* = bogyó, tisztán kabar szócsoportbeli szavak) földíszített pálmaalakú természetes avagy mesterségesen készített bálványfák kellett legyenek. Egy korábban föltüntetett ilyen asszír bálványfa-ábrázolaton három pár kecskeszarvat látunk, eme 24 számún ellenben csak kettőt, egy nagyobb párat lent egy kisebbet pedig fönt, holott a mieinken csakis fönt látunk még néha

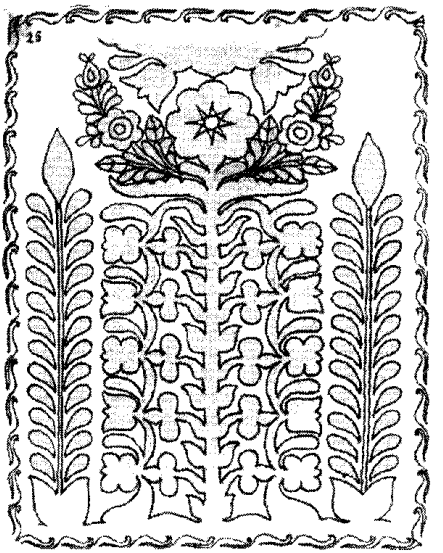

olyan alakulatot amelyben többé-kevésbé fölismerhetően még az egykor ott ábrázolt kecskeszarvakat sejthetjük, míg lent ezeknek már nyoma sincsen, vagyis itt ezeknek minden nyoma is feledésbe ment; pedig mi már tudjuk, hogy valamikor úgy a jón oszlop ősén a kos-szarvak, mint a kecskeszarvas oszlopon is, a szarvpár mindig megvolt nem csak az oszlopfőn hanem az oszloplábon is. Valószínű mindenesetre, hogy elváltozásokat ezen istenfa már az asszíroknál is szenvedett, hiszen e jelképet bizonyára nem maguk a sémita asszír hódítók alkották meg, hanem hogy ezt oda ezredévekkel régebben a magyarországi őshazából kivándarlott valamely kabar őstörzsünk vitte volt ki s honosította ott meg. Úgyszintén e jelkép, értelme a kereszténységben feledésbe menvén, bizonyára nálunk is szenvedett elváltozásokat Annál csodálatosabb tehát, hogy a kettő, a miénk és az asszíriai, mégis legalább szerkezetében, teljesen azonos maradott, holott hiszen időben a kettő között ezredévek vannak. Igaz hogy amikor még fiatal koromban Máramarosban jártam, ott ilyen bőrmellényt magyarokon már alig

nehányat láttam, sokat ellenben oláhokon, de ismeretes, hogy a műveltségben elmaradott oláhság mindenütt az illető vidék régibb magyar viseletet tartotta fönn. Sőt az általam ott látott oláhok nagy része teljes szőkesége számomra már akkor is elárulta, hogy azok főképpen az osztrák uralom alatt eloláhosított magyarok voltak, de amit elárult még az általuk viselt mindig tiszta fehér, bő ujjú ing valamint az ugyanilyen bő, rojtos gatya, továbbá a jobbvállról baloldalra függesztett díszes tarsolyuk is, mind amit kétségtelenül nem „a rómaiaktól örököltek". Egyébként is pedig, amint másutt is, a szűcsök itt is *kizárólag* magyarok voltak, akik tehát a szóban lévő bőrmellényeket is készítették. Sőt sejthetjük azt is, hogy a történelemből ma már jól ismert asszírok, e harcias, kegyetlenül leigázó, rabló és uralkodó katonanemzet, nem foglalkozott soha kőfaragással, téglaégetéssel és téglazománcolással, hanem – miként a régi görögök és a régi germánok is – minden ilyen munkát az általuk elfoglalt és róluk Asszírországnak elnevezett föld régibb de leigázott lakói által végeztetett. Akiktől ez asszírok, úgy mint a szintén leigázott szumerektől is, egész műveltségüket örökölték, amelyet ma természetesen „asszír" műveltségnek nevezünk. Jól tudjuk még az újabb történelemből is, valamint akár a mai társadalmi életből, hogy a hivatásos katona, a „tiszt úr" nem csak nem dolgozik, nem csak a testi munkát, mint mondjuk kőfaragást, téglaégetést, lealázónak tartja, hanem hogy az ilyen munka végezését neki följebbvalósága a legszigorúbban tiltja, sőt hogy „tiszt úrnak" az utcán még kissé nagyobb csomagot vinnie sem szabad, mivel úri tekintélyét ez is lealacsonyítaná. Fiatal koromban magam is láttam például egész Montenegróban, különösen pedig fővárosukban Cetinjében, hogy a harcias és csakis állattenyésztéssel foglalkozó montenegróiak csupa díszes és gazdag aranysujtásozású viseletben jártak, de hogy a népi szabók, akik e gyönyörű ruhákat és szebbnél szebb aranyzsinórozásból való virágdíszeket készítették, kizárólag a montenegróiak által leigázott albánok voltak, de miként nálunk a szűrszabók vagy szűcsök, sohasem nők hanem csakis férfiak.

Mikor pedig e dologról montenegróiak előtt szólottam, a válasz, megvető mosollyal, csak az volt, hogy ilyen munka

nem férfinak való s hogy ilyesmire éppen jók az albánok. Ezen régi, gazdagon aranyzsinórozásos viseleteket már csak jugoszláv múzeumokban láthatjuk, „montenegrói viseletek”-ként és a montenegrói nép „népművészete emlékei”-ként, de hogy mindezt kizárólag mohamedán albánok készítették, arról említés nincsen. Annál fontosabb tehát azon tényt megállapítanunk, hogy viszont nálunk nemcsak a díszes ruhák viselői hanem ezek készítői is kizárólag magyarok és amely magyar szabók és szűcsök még oláhok számára is dolgoznak Emellett azonban a magyar nép körében szűrszabó, szűcs avagy bármely iparos is, mint aki tudásával és becsületes munkájával keres í meg kenyerét, teljes tiszteletben részesül. Sőt ellenkezőleg, az ilyen fiatalember aki katonai szolgálati ideje letelte után, fizetésért, továbbra is katona marad, „továbbszolgáló”, vagyis hivatásos katona lesz, az úgy a népnél mint a többi katona között, a nem megtisztelő, sőt gúnyos „zupás” elnevezést kapja, mert azt tartják róla, hogy csak azért maradott vissza „zupásnak” mert „semmire se’ való”. Minden közkatona fél tőle s hatalmától, de nem tiszteli.

Ami pedig az oly harcias, régi germánokat illeti, csak emlékeztetek még egyszer, amit róluk Tacitus megírt: hogy megvetették azt aki amire szüksége van, munkával és nem „vérrel”, (azaz tehát harccal és rablással) szerezi meg.

Asszír domborműveken azt is látjuk, hogy a szóban volt palmetták mellett kétoldalt kecskék, azaz inkább zergeszerű kecskefélék ábrázolvák (az alábbi 26 számú rajzon *a),* amelyeknek, amint erről már írtam, nincsen kétgörbületű szavuk, mint a mi magyarországi közönséges kecskéinknek (a rajzon c), hanem csak egygörbületű kacs-, egyszerű kampó-, vagyis horogalakú Holott az asszír palmettákon mégis mindig a kétgörbületű kecskeszarvakat látjuk. Ennek magyarázata, azt hiszem, a következő: A palmettákon ősi hagyományból megmaradott volt a kétgörbületű kecskeszarvak ábrázolása, amint-hogy ősrégi időkben az ide beköltözött őskabarok (emlékeztetek itt az Eufrát *Habur* vagy Kabor mellékfolyója e nevére, amely folyó Asszíriában van, valamint emlékeztetek a zsidók *héber* nevére is) magyarországi őshazájukból bizonyára hoztak volt magukkal kétgörbületű szarvú kecskéket; mivel azonban

Asszíria hegyvidékén az egyhajlatú szarvú kecskefélék voltak

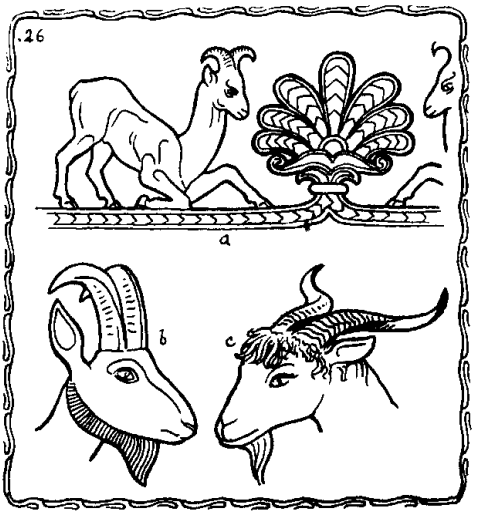

általánosak, amilyeneket asszír dombor és szoborműveken látunk ábrázolva (a fönti rajzon *a* és *b*), ennélfogva idővel a behozott kéthajlatú szarvú kecskefaj ott kiveszett, de megmaradván a hagyományban az, hogy a palmettával, mint ősi jelképpel, a kecske van összefüggésben, utóbb, mivel a kétgörbületű szarvú kecskefélét már nem is ismerték, tehát a palmetta mellé az általuk ismert egyhajlatú szarvú kecskefélét ábrázolták. Lehetséges azonban az is, hogy mai magyar nyelvünk *kecske* szava is eredetileg csak az egyhajlatú szarvakkal bíró kecske- és zergefélék neve volt (a kéthajlatosaké pedig *kata, kapra*) mivel hiszen nálunk a hegyekben ilyenek napjainkig is élnek. Tudjuk pedig, hogy nyelvünkben *kacs* = kampó, *kacska* pedig = görbe (Ballagi szótára). Márpedig *kecske* szavunk ezen *kacska* szavunknak csak félhangos kiejtésű pontos megfelelője.

A bőrmetéléssel előállított ruhadíszek igen gyakran, sőt többnyire, igen föltűnően mutatják a kabar vonalvezetést, amilyenek például alább a 27. számú rajzon is látható bőrködmön-díszek, amelyeket Fábián Gyula (Népr. Értesítő Budapest, 1911. évfoly. 19-23. old) nyomán mutatok be. Az ilyen díszek, ha részarányosak (szimmetrikusak), akkor kétrétre hajlított irhabőrből (hártyabőrből) metéltetnek ki, amit ha aztán kiterítenek, kész a pontosan részarányos dísz, amelyet a bőrruhára csak föl kell varrni. Az éles késsel a vékony irhabőrből minták kimetélése pedig szinte egészen önmagától késztet a kabar vonalvezetés követésére. Azonban habár szű-

cseink sok ilyen kabar jellegű díszt készítettek, de készítettek némelyek, amint már láttuk is, kazár bőr- azaz irhametéléses díszeket is, tudniillik azok, akik inkább kazár hagyományokat örököltek volt. Ilyet, kettőt, éspedig a legtökéletesebben *viszonosat* (amelynek a két színű ellentéte egymás tökéletesen kiegészíti), alább Bihar-megyéből, a Népr Ért. 1929 évfolyama 105-106 oldaláról véve, a 28 számú rajzon látunk. A 27 számú rajzon levőket Fábián Gyula Fölső-Magyarországból, az Ipoly folyó mentéről gyűjtötte, de cikkében e hármon kívül még egész sorozat hasonló irhametéléseset (és még több hímezett díszt) sorol föl E díszekről írja, hogy jellegük ben *„erősen* keletiek, az arabos hajlásokra föltűnően emlékeztetnek". Amely megjegyezése a tényleg meglevő hasonlatosság alapján, teljesen jogos is. Nem mondja ugyan ki, hogy mi ezt törököktől avagy éppen araboktól vettük volna át, de említett megjegyezéséből sejthető, hogy ilyesmire gondolt, mivel hiszen manapság már úgyszólván nem is szabad olyat mondani, hogy valamit a magyarság nem másoktól vett volna át, hogy azt önmaga hozhatta volna létre! Hogy azonban e magyar – azaz kabar – díszek miért hasonlítanak annyira az „arabeszk"-ek vonalaira, ezt alább magyarázandom meg. Fábián természetesen még semmit sem tudhatott *kabar vonalvezetésről,* még kevésbé tudhatta, hogy a kabarok díszítményeinek mi köze a kecskéhez, a kecske szarvaihoz és em-

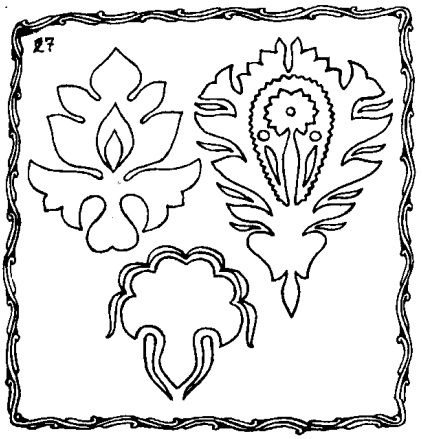

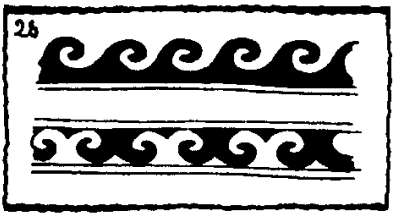

lőjéhez avagy az emlőhöz egyáltalában, ugyanígy semmit sem tudhatott a kabarok vallásos jelképeiről. Ha ellenben tudhatta is, hogy állattenyésztő népeknél a bőrruha s az ezen oly természetes bőrékítmény szinte magától értetődő valami volt, de sem azt nem tudhatta, hogy a kabarok is állat- éspedig éppen kecsketenyésztők voltak és hogy szimbolikájuk és tehát díszítményeik is a kecskével függöttek össze. Hiszen ő a kabarokról más mint ezek nevét még nem tudhatta, aminthogy róluk ma mást senki sem is tud.

A 29 számú, alább következő rajzon szintén tisztán kabar vonalvezetésű és hártyabőrből, azaz irhából, metélt és bőrmellényekről való díszítményeket mutatok be Malonyai Dezső nyomán (Malonyai D: „A magyar nép művészete" című műve „Kalotaszeg" című kötete IX. táblájáról) amely díszek tehát Erdélyből származóak. Ezek közül a piros, *b* pedig, feketére festett irhából vágott. A kalotaszegi szűcsök is már majdnem kizárólag besenyő hímzéssel készítenek (ahogy an a nép mondja: virágoznak), itt-ott azonban, különösen a széleken, szegélyként, ma is megvan még náluk az irhametéléses dísz is.

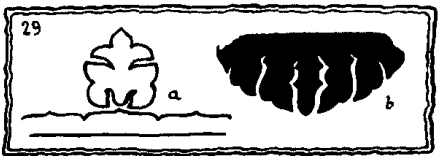

Leginkább érdekesebb az alább a 30 számú rajzon Győrffy nyomán bemutatott subahímzések (Győrffy István dr: „Jászsági szűcshímzések" Budapest, 1924.) Ezeken, habár az irhametéléses, a némi szegélyeket leszámítva, már teljesen el is tűnt és helyébe a besenyős hímezés lépett, de viszont maguk a hímzések tartottak fönn minden elbesenyősödés mellett is, meglepő hűséggel, némely kabar indítékot is. A néprajztudósok előtt pedig ismeretes azon jelenség, hogy ősrégi dolgok ritkán maradnak fönn egyazon helyen teljes egészükben, hanem hogy azoknak egy-egy részét más-más vidéken találjuk csak meg (survival-ként); amely maradványokból azonban, aki a néprajzi tudományban járatos, az illető ősrégi dolgot szinte matematikai pontossággal képes helyreállitani (rekonstruálni).

A 30 számú rajzon a és *b* a kecskeszarvas palmettát mutatja tökéletesen fönnmaradottan, *c*, *d, e* ugyanezt még eléggé fölismerhetően. Viszont a g és *h* a kabar indítékok között is előforduló kosszarvas palmettát is; ami tehát hagyományvegyülés jele, amely vegyülés akkor kellett megtörténjen amikor még kizárólag irhametéléses díszítést alkalmaztak bőrruhákon. Mi pedig már tudjuk, hogy a kabarok és kazárok egymás közeli rokonai voltak. Az {és i a besenyő díszítményekben oly általános levélkék között még e szűcshímzésekben több táblán előforduló, a kecskeszarvakat utánoz ó de azért mégis már levélkékként fölfogott részecskéket is mutatja Viszont a *d* meg egy irhametéléses „subatányér" közepéről véve, amelyen egy irha csík még emlékeztet azon függőleges hasítékra amelyen át a suba viselője karját kidughatta volt Győrffy a suba egykori irha bőr díszeit már éppen csak hogy: megemlíti.

Györffy nyomán. a, b, g I-I, c III, d IV, e V, f XXI, h XIV. táblán, i pedig több táblán is látható.

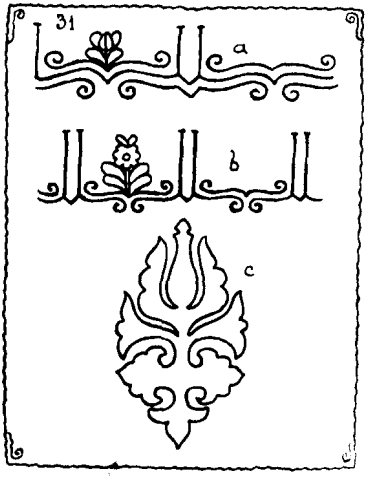

Végül álljon itt még Huszka József nyomán („Magyar Ornamentika” Budapest, 1898) e 31 rajzon *a* és *b* alatt e két érdekes és határozottan kabar jellegű, szintén subákról való szegélydísz, és c alatt e szintén tökéletes kabar vonalvezetésű irhabőr metéléses ködmöndísz.

Az elmondottakhoz teszem még ide Győrffy e szavait „A szűcs mesterség annyira magyar volt, hogy nemzetiségeink (értsed: a régi Magyarország idegen nyelvű lakói), sőt szomszédaink (a külföld) hasonló bőrruhát is, többnyire magyar szűcsök csinálták”. Továbbá, például Kiss Lajos „Hódmezővásárhelyi szűcs mesterség” című műve (Karcag; évszám nélkül) 31, oldalán elmondja, hogy a szűcsök a magyar népnél régen mily nagy tiszteletben voltak.

Itt kell még szólanom a fölületesebben gondolkodók azon sejthető véleménye ellen, mint a kereszténység előtti sírjaink ismertetett tarsolydíszei, valamint a magyar népművészetben ma is előforduló úgynevezetten „keleties” jellegű díszei az „arabeszkek”, vagyis a mohamedán ízlés díszítményei átvétele volnának, akár a még kereszténység előtti korunkból, akár a török hódoltságunk idejéből származólag. Hogy e vélemény teljesen téves voltát kimutathassuk, szükséges mindenekelőtt az arabeszkek nehány jellemző példáját, összehasonlítás céljából, ide tennem. Ámde a való tényállás megállapíthatásához arabeszkek látásán kívül szükségünk van némi néprajzi ismeretekre, de még sokkal inkább teljes tárgyilagosságra is. Mindenki, aki ízléstannal (stilistica-val) és díszítő. művészettel (ornamentica-val) csak valamennyire is foglalkozott, jól tudja, hogy növényi díszítmények bizonyos növények ábrázolataiból keletkeztek. Ha ugyanis a művész az illető növényt avagy növényeket díszként sokszor ábrázolta, idővel az ábrázolatokon az illető növényt a lényegtelen és a nem föltűnő részek nélkül kezdte másolni. Ezenkívül igyekezett a díszítményeket mentül szebbekké, harmonikusabb vonalvezetésűekké tenni, amikor is aztán már mind kevesebb gondot fordított arra, hogy az illető növény természetszerűen legyen föltüntetve, mert a cél is mind kevésbé a növény pontos másolása lett, mint inkább a díszítmény szépsége. Ami mellett természetesen igyekeztek arra is, hogy a dísz, amelyet hiszen oly sokszor ismételniök kellett,

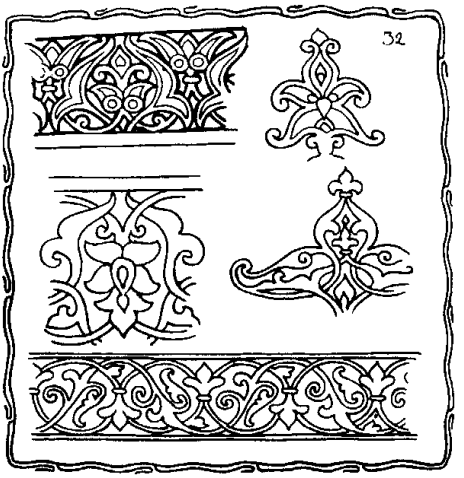

mentül könnyebben előállítható is legyen, hogy tehát vonalai bár szépek is de egyszerűbbek is legyenek. Így keletkezett végül az amit ma *stilizálás*-nak nevezünk. De ez elmondottakból következik az is – amit minden stilisticával is foglalkozó művész, valamint minden ethnographus is tud – hogy a valamely növény ábrázolatából

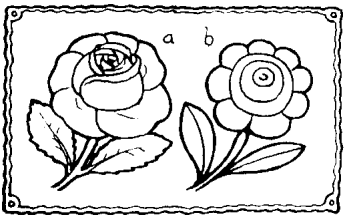

származott díszek közül eredetibb mindig az amely az illetőnövény még meglehetős természetszerűen (naturalisticusan), vagyis tehát még keveset stilizáltan mutatja. Más szóval: például egy a rózsát természetszerűen avagy még meglehetős természetszerűen ábrázoló dísz nem származhatott egy a rózsát erősen stilizáltan föltüntető díszből így a föntebbi rajzon is úgy az *a*-t mint a *b*-t nevezhetjük rózsának, de tárgyilagos ítélettel sohasem fogjuk azt állíthatni, hogy *a* származott *b*-ből, hanem csak is, hogy *b* az *a*-nak elstilizált származéka, mert hiszen *a* a rózsának még meglehetősen természetes, természethű képe.

A stilizálás azután, amint ez ismeretes, sokszor annyira is ment, hogy az eredetileg még növényt (avagy állatot, embert) ábrázoló díszben az illető növényalak (állat- avagy emberalak) már ilyenül fölismerhető sem volt, hanem egészen mértani alakzattá egyszerűsödött le. Ámde az elmondottak tökéletesen érvényesek a mi, általam kabar eredetűeknek állított, díszeinkre is. Vegyük elfogulatlanul, tárgyilagosan szemügyre mind-

azon magyarországi, vagy nem magyarországi díszeket, amelyeket föntebb találunk, és hasonlítsuk össze a későbbi oldalak arabeszkjeivel, avagy az akárhol másutt látható hasonló arabeszkekkel, mire kénytelenek leszünk megállapítani, hogy mindezen régi és mostani díszek és az arabeszkek közötti hasonlóság igen nagy, és pedig úgy a részletek némelyikében mint az általános jellegben is; mint ami nem lehet véletlen. De amely hasonlóság igazi okát és alapját csak mi állapítjuk meg egészen világosan Ennek oka, alapja az, hogy – amit különben már föntebb is érintettem – mindezen díszekben uralkodó a két kabar alapjelkép, vagyis a kabarok hímség- és nőiség-jelképe: a kecskeszarv vonala és az emlő alakja.

Ha azonban tárgyilagosak akarunk maradni, akkor még azon rendkívül fontos tényt is meg kell állapítanunk, hogy a föntebbi, *a, b* és c-vel jelezett, díszeinkben még határozottan fölismerhető, sőt a tarsolyokon még alig egy keveset stilizáltan is látható valamely indás vízinövény: valószínűleg valamely sulyomféle.

Holott, vegyük szemügyre az arabeszkeket. Mely növény ábrázolatai ezek? Látjuk igen jól, hogy habár ezek is kétségtelenül növényi eredetű díszítmények de bennük a valamikor mintaképül szolgált növényt fölismernünk már nem lehet, vagyis látjuk, hogy itt az *elstilizálás* már sokkal nagyobb fokú mint nálunk, éspedig nem csupán mint a régi tarsolylemezeken, hanem mint a mai dunántúli sótartó és kabaktök föntebb bemutatott díszén is. Amiből pedig vaserős okszerűséggel következik, hogy a mi kabar jellegű díszítményeink *nem származhatnak* az *arabeszkekből,* vagyis hogy a dolog csakis megfordítva történhetett, hogy ugyanis csak az arabeszk-ízlésű díszítmények származhattak tőlünk, illetve a kabaroktól. Mivel képtelenség volna azt állítani, hogy az egész mohamedán világ arabeszk díszítményei a mi népművészetünkből avagy akár az ezer évvel ezelőtt Árpád hadaihoz csatlakozott kabaroktól is, származhattak volna, ezért a dolgot másképen nem magyarázhatjuk mint úgy hogy tehát az arabeszk ízlés valamely, már ősidőkben a Keletre kivándorolt *kabar, hab ur, kabor* avagy

héber nevet viselt és utóbb nyelvileg elsémiesedett, elarabosodott törzsünkből származott. Hogy Asszíria területén élhettek kabarok, ezt már a szóban volt istenfák után és a Habur folyónév után is megsejtettük. Éltek azonban kabarok minden valószínűség szerint Ciprusz, régibb nevén Küpro, Küprosz szigetén is, amit e sziget nevéből valamint az egykori ottani nagy réziparból is következtethetni, mivel mi már tudjuk, hogy a réz a kabarok szent érce volt. Igaz ugyan, hogy ezek csak sejtések, vagyis hogy az arabeszk ízlésnek a kabaroktóli az arabokhoz és a mohamedán világba hol, mikor és miként való származását kimutatni nem tudjuk, de ami nem kell azt jelentse, hogy néprajzi és régészeti kutatások és jövőbeli ásatások ezt is ki nem derítendhetik.

Láttuk hogy a Keleten, különösen a mohamedánműveltség területén úgyszólván miden rézedény kabar idomú, de hogy a rézedények gyakran másutt is, mint például az olaszországi Abruzzo vidékén is, mily tisztán kabar alakúak, valamint láttuk, hogy a bronzkori kések a kecskeszarvak alakjára hasonlítanak. Mind ami amellett tanúskodik, hogy a kabarok ősidőkben a rézipar kialakulására igen nagy befolyással kellett legyenek. Továbbá az arabeszk díszek is különösen általánosak a keleti rézedényeken. A rézedények, úgymint sok más edény kabar alakja – amint láttuk – a kabaktök természetes alakjára, mint ősrégi edényre, vezetendő vissza. Vannak azonban edények, úgy a Keleten mint nálunk, amelyek bár szintén kabar alakúak de ez alakjuk nem a kabaktökéből származott Ilyenek például a már említett pénzgyűjtő perselyek is. Egy ilyen alakú, török eredetű rézedényke birtokomban is van, amely szintén igen szép arabeszkekkel ékes. Rajzát itt alább mutatom be. (Födélkéje leemelhető.) .Fölemlíthető pedig itt, hogy hiszen a hagyma *neve* a latinban *coepa, coepula,* a horvátban *kapula* (bár van a horvát-

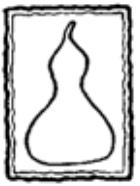

ban más neve is), az olaszban pedig *cipolla* (köpa, köpula, csipolla), amely szavak tehát szintén kabar szócsoportbeliek, kivéve az olaszt, de amely talán csak átalakult besenyő (szabin) kiejtésűvé Igaz hogy e latin szó a latin *caput* (káput) = fő, fej szóval is azonosul és ezzel összefüggésben is van, de mi már tudjuk, hogy a magyar *kobak* és *koponya* is fejet jelent, sőt hogy a *kupa* szó Erdélyben egyaránt jelent ivóedényt valamint fejet, kobakot, koponyát is.

Kimutattam volt, hogy a mai nemzeti lobogók tulajdonképpen arra vezetendők vissza, hogy régen őstörzseink mindegyikének szent színei is voltak, amelyek azonban nem voltak csak amúgy kitaláltak, önkényesen összeállítottak, mint a mai nemzeti lobogók színei, hanem mindig az illető őstörzs, avagy mondjuk; nemzet, kultuszában szerepelő dolgok természetes színei szerint jöttek volt létre. A kabarok színe tehát szerintem a rézvörös és a kék avagy a zöldeskék kellett legyenek, azért mert a réz valóban vörös színű, de van vörös színű kecske is, sőt például Dél-Dalmáciában a nép között többször hallottam állítani, hogy vörös kecske a legjobb mivel az ilyen adja a legtöbb tejet. Jellegzetesen, sőt közmondásos an vörös színű a róka; a ló legjellegzetesebb, legáltalánosabb színe is a vörös; vöröses-barna a fülesbagoly valamint a gepárd is, mind amely állatokról mi már tudjuk hogy a kabarok kultuszában szerepük volt. Viszont a rézrozsda zöldes-kék színű s igen szép kék színű a mindnyájunk által jól ismert rézgálic is. Úgyhogy az sem lehet véletlenség, hogy a szép kék festőanyagot adó ásvány *kobalt* neve is kabar szóalakú. Mi több, népünk az igen élénk kék szint *hupi-kék-nek* szokta nevezni. Igaz hogy ezen *hup,* vagy *hopp* szótő valamint a német *hűpfen* ige az ugrásra, ugrálásra is visszavezethető, de mi már tudjuk, hogy a kecske és a béka bakkolása, ugrálása révén e szavak a kabarok ugráló táncával is összefüggésben vannak. Említette, hogy a szerb nyelvben *igrati* és *igranka* = táncolni és tánc, amely szavak a mi *ugrani* s *ugrándozás* szavainkkal egyeznek.

Térok itt a régi női övekről. Övet, bőrből valamint más anyagból valót is, férfiak, nők ősidők óta a legkülönbözőbb népeknél is viseltek és viselnek, de mivel ebben is találtam egy érdekes, minden valószínűség szerint kabar, avagy legalábbis főképpen kabar vonatkozást, azért itt ezt és ezzel összefüggőleg a női övekre vonatkozó általam megismert és kikövetkeztetett érdekes dolgokat is itt mondom el.

Láttuk már, hogy a kabarok a szemet körvonalaiban ilyennek szokták volt ábrázolni, habár amihez megjegyezendő, hogy amint föntebb is már láttuk – ez igya jászoknál és a kazároknál is előfordult, ha talán nem is miden időkben és nem is oly általánosan mint a kabaroknál.

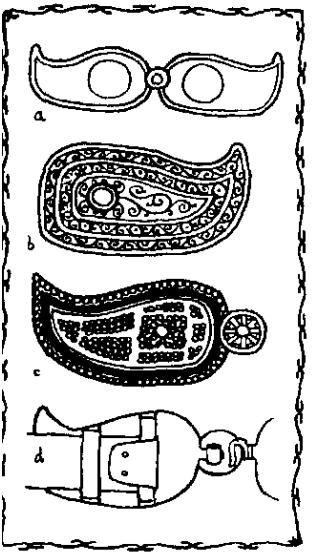

Fiatalabb koromban láttam hogy a nők Hercegovina délibb részeiben olyan bőrövet viseltek amelynek kapcsolás át elöl két olyan kabaros szemalakú csattlemez képezte amilyeneket itt föntebb látunk. E két csattlemez valamint az ezeket összekötő boglárocska is többnyire ezüstből volt, de előfordult fából való is. (*c*). Az ilyen utóbbi azonban többnyire fekete

vagy sötétkék bársonnyal volt bevonva és majdnem az egész fölületén gyönggyel és ékkövekkel díszítve. A szembogár (szemcsillag; pupilla) nem volt mindig, avagy nem volt eléggé határozottan föltüntetve (*b* és *c*), nyilván azért, mivel az hogy e csattlemezek szemeket ábrázolnak, már feledésbe mehetett volt Mégis például a szarajevói Néprajzi Múzeumban még a szembogár (ugyanilyet lássad: Gopcevic Spriridion „Makedonien und Alt-Serbien." Wien. 1889; 95. és 105. oldal), úgy mint a fönti rajzon a alatt, valamint a szóban volt adriai régi vitorláshajók elején, két köralakú dísszel igen határozottan megvolt. E szarajevói csattlemezpár teljesen gyöngyházból való volt és úgy a szembog arat jelentó körön belül, mint azon kívül is, metszett faragásokkal volt gazdagon díszítve, de amit itt a rajzon (*a*) el kellett hagynom, mivel ezekre már nem emlékezem, de ami szempontunkból amúgy sem fontos. Hogy a csattlemezek miképpen voltak a bőrövre erősítve és egymáshoz miképpen kapcsolódtak, azt a rajzon *d* mutatja.

Hogy a lemezek közepén előforduló kör avagy rozetta valamikor a szembogarat (szemcsillagos) akarta volt föltüntetni, mi már abból is tudjuk, hogy a szóban volt adriai vitorlások ugyanilyen alakú „szemei" közepén körlakú dísz sohasem hiányozott és hogy ebben csillagábrázolat is volt, amely szemcsillag összefüggését a „Csillagszemű Juhász" mesehősünkkel mi már megismertük

De mi lehetett annak értelme, hogy a nők övén elöl két szem volt föltüntetve? Szerintem nem más mint az őrizet, őrizés gondolata. Mi pedig már tudjuk azt is, hogy a *jó* vagy *jú* szó ősnyelvünkben még egyaránt jelenthetett juhot és tehenet is, mivel tulajdonképpeni értelme: *jószág* azaz vagyon, kincs volt. A görög hitregében Argusz, a százszemű, „arguszszemekkel" őriz; a tehénné változtatott *ló* vagy *Jó* nevű nőt. Viszont a mi népmesénkben a *Csillagszemű Juhász* őrizi az „aranyszőrű bárányt". Habár más hitregékben az aranyszőrű bárány tulajdonképpen a kos és tehát a -Nap, illetve a Napisten jelképeként szerepel, itt azonban ez tehát határozottan nő, vagyis a nőiség, sőt a női nemi rész jelképeként fogandó föl; ami szerint viszont a szóban lévő öv *szemei* tehát egy regebeli Argusz, illetve Csillagszemű Juhász nevű őr jelképei voltak és

amelyek a nőt vagyis ennek nemi részét illetve a lány szüzességét és utóbb az asszony hitvesi hűségét őrizik. Hogy itt az „aranyszőrű bárány” alatt valóban a nő, vagyis ennek nemi része, értendő, ezt igazolja még az is, hogy népmesénkben a Csillagszemű Juhász, miután a királykisasszony már az övé volt, ezt mondja „Az aranyszőrű bárányt egy még szebb aranyszőrű báránnyal elcseréltem.” Ami szerint tehát az aranyszőrű bárány és a leány tehát egymással mintegy azonosíttatnak.

Eddig tehát ami a fönti csattlemezek szem alakja révén a kabarokkal is összefüggésbe hozható, de ha már a női övekről szólottam, elmondom itt *még* azt is amit ezekről kikövetkeztetnem sikerült: „Csillagszemű Juhász”-unkról népmesénkben csak annyi mondva, hogy szemei Csillagok voltak, de nem hogy kettőnél több szeme is lett volna, ami egyezik azzal, hogy a szóban volt öveken is csak egy „szempár” van. A görög hitrege szerint azonban Argoszról az mondatik hogy igen sok, hogy száz szeme volt, hogy tehát ő „csupa szem” volt (Argosz Panoptesz). És íme ezzel egyezik az, hogy balkáni népeknél olyan női bőrövek is szokásban voltak (ma már csak múzeumokban láthatók), amelyeken valóban szemek jelképeiként fölfogható tojásdad alakú (ovális), azaz tehát szem- avagy somalakú, habár lapos felületű díszek voltak, éspedig gyakran szám szerint harminc, de néha ennél is több, Ilyen övek rajzát itt mutatom be alább.

Magyarázat.

a. A teljes öv rajza, erősen kicsinyítve.

e. Egy kő a valóságos nagyságban.

f, g, h, i, j Részletek, némileg kicsinyítve

b. Azt mutatja, hogy az öv itt két réteg bőrből képezve, holott másutt három rétegből is áll. Ugyancsak itt *b* alatt látjuk, hogy az öv rézlemezei (összesen nyolc) miképp erősítvék oda a két bőrrétegen át.

c. Egy kis kampó, de amelynek célját nem tudtam megállapítani

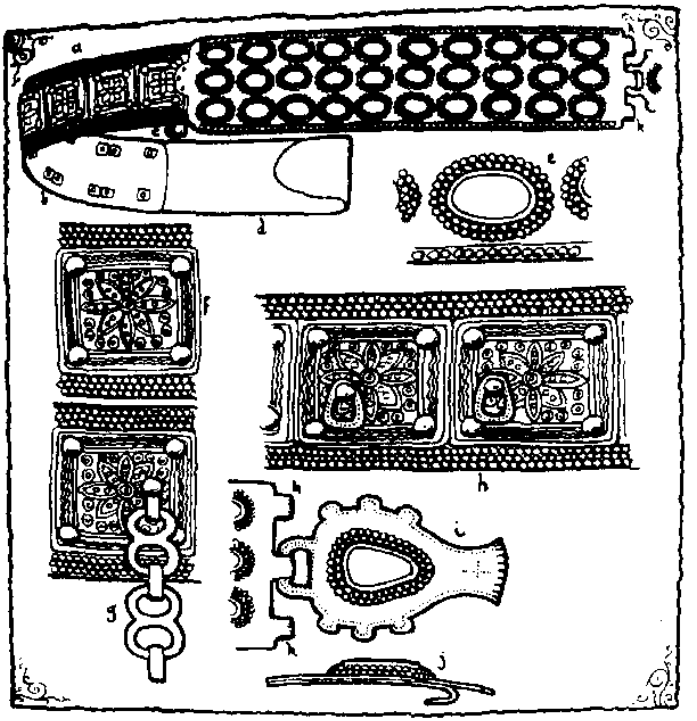

d. Az öv azon leghajlékonyabb vége, amely csak egy bőrből való.

f,. g, h alatt a rézlapokat látjuk. Ezek kissé hajlottak, hogy az öv derékkörüli hajlásának megfelelhessenek.*g* alatt látunk egy láncot is, amely valószínűleg az övnek *i* alatt látható kapcsa által elöl való összekapcsolására szolgált

h. A hát közepére eső két rézlapba erősített két függő karika, amelyekből régen láncok csüngöttek

i A kapocs, amelynek fölületét is egy kő díszíti

j. Ugyanezen kapocs oldalnézetben

k. Két fül amelyekbe valamikor valószínűleg láncok voltak akasztva.

Valamennyi kő körül, valamint az öv szélén is gyöngyök sorai vannak.

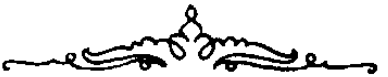

Az ilyen övek szemalakjai mindig valamely rózsaszínű, néha fehér, és kifényesített kőből valók voltak (talán achát vagy karneol?), de lehetséges hogy egy igen vastaghéjú osztrigafaj porcellánszerű kagylójából készültek E kagyló anyaga fehér de legkülső fölületén píros, kissé mélyebben pedig rózsaszínű. Ha legkülső, igen ripacsos felületét simára lereszeljük akkor igen szép, kissé márványos, rózsaszínű és kifényesíthető fölül etet kapunk. Mivel pedig a kagyló meglehetős nagy, ezért egy-egy héjból akár négy-öt olyan „szem”-alak is kifaragható. Ez övek sok, kissé hosszúkás ilyen ékítménye tehát „szemek”ként is volt fölfogható és költőileg a regebeli Argus sok – itt a szüzességre és hitvesi hűségre – őrködő szemével is azonosítható volt

Az ilyen öveken lévő láncok utóbb szintén a szüzesség és a hitvesi hűség megőrzendőségével kerültek összefüggésbe, habár jelenlétük eredeti oka egyáltalán nem ez volt. Az alábbi két képen albán asszonyokat látunk a föntihez meglehetősen hasonlító övvel, amelyen a láncok, illetve az azelőtt a láncokat tartott karikák még tisztán láthatók. E láncok magyarázatát az adja meg, hogy, amint ez ismeretes, a Középkorban, de még később is, némelyütt, de külö-

nösen Olaszországban és Németországban szokásban volt nők által olyan övet is viseltetni amely a szüzesség illetve hitvesi hűség biztosításra is szolgálhatott. Az illető ízléstelen és durva szokás szerint az öv láncai egy hosszúkás. tehát szemalakú, ezüstlapocskát tartottak, elöl és hátul az övhöz láncoltan, amely lapocska a nő nemi részét teljesen födve, a közösülést lehetetlenné tette; az öv csatolása pedig lakatra járt, amely lakat kulcsa pedig az anyánál, illetve a férjnél lévén, az öv a lakat kinyitása nélkül levehető nem volt. Hogy pedig ez valóban így volt, a következő adtok teszik kétségtelenné. Egy igen lapos, szinte falevélszerű tengeri halfajta tudományos latin nevén Pleuronestes *solea,* olasz nevén *sogliola* (szolyola; de nevezik *sfoglia* [szfollya] néven is, mivel falevélre [foglia: follya, = falevél] is emlékeztet) német nevén *Scholien* (sollen). De ugyanezen halfaj *neve* a dalmáciai horvát halászoknál „pizdin pokrivács" = pinafödő, amely név itt vagy valamely azonos értelmű olasz avagy magyar elnevezés fordítása lehet. Ugyanis egy hasonló, szintén igen lapos édesvízi hal neve a magyar halászoknál is pinafödő. (Lássad: Herman Ottó: „A magyar halászat könyve"-ben a Cyprinus brama, más neve in Abramus brama és Abramus argyreus halfaj népi magyar nevét.) A tengeri Pleuronectes solea hal alakja ez. Mivel mindig a tenger homokos fenekén feküszik, ezért mindkét szeme feje fölső felületén van, teste

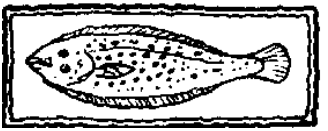

fölső felülete pedig szürkés homokszínű, némi sötétebb és világosabb foltocskákkal, míg teste alsó fölülete ezüstösen fehér, amiről valószínűleg argyreus = ezüstös nevét is kapta. Kétségtelennek kell tehát tartanunk, hogy a szóban lévő övek láncai ezüstlapocskája is olyan alakú kellett legyen amilyennek azt alábbi rajzom mutatja, sőt valószínű hogy ezeken a vizelet könnyebb elfolyhatása céljából a hal pöttyös voltára emlékeztetően, apró lukacskák is voltak. Létezhetett olyan lapocska amelynek hátrafelé csak egy lánca volt (a rajzon *a*), valamint olyan is amelynek hátafelé is ketteje volt – e: (a rajzon *b*). Miként a szóban lévő halfajok teste mindkét szélén lágy és tehát könnyen hajló uszonya van, igy valószínűleg az ezüstlapocska két széle is kissé lefelé hajlított volt, hogy a nőt járása, mozgása közben éleivel ne sértse (a rajzon *c*). Természetesen készülhetett az ilyen – valószínűleg *szolla* nevet is viselt – lapocska bőrből is. Igaz, az ilyen, késsel könnyen elvág ható volt, de hiszen végtére a láncocskák is fogóval könnyen elcsíphetők voltak! Csakhogy", ez esetekben a tilalom megszegése sem volt tagadható. Tudjuk pedig, hogy durvább lelkületű népeknél úgy a leány bukását, mint asszony hűtlenségét halállal is büntették. Például a régi zsidóknál megkövezéssel, a régi germánoknál pedig deszkára kötözötten mocsárba süllyesztéssel.. (Itt is megemlítem már, hogy szarmata azaz szolim őstörzsünknél a *lap* neve *lasz* és megfordítva *szal, szol, szolla* volt).

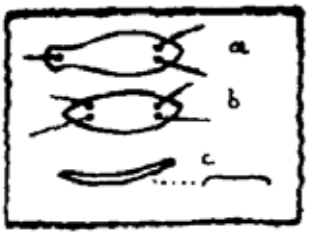

Az ilyen szüzesség- és hűségvédő szolla viseltetését az is megkönnyíthette, hogy nőknél régen igen általános volt az olyan szoknya amely elöl teljesen nyitva volt. vagyis a derékra csak hátulról kötötték volt föl, de amely nyílást a kötény takarta el teljesen. Úgyhogy a láncocskák hátul a szoknya alatt, elől pedig a nyíláson át mehettek le a szolláig. Ilyen elöl nyitott szoknyát viseltek napjainkig is a nők egész Kalotaszegen (Erdély) és ilyen volt a régi magyar viseleteket mindenben utánozó oláhok, illetve oláh nők katrincá-ja (elöl nyitott szok-

nya) is. De tökéletesen ugyanilyen a belső-ázsiai kirgiz-török asszonyok *beldimesi* nevű, szintén elöl nyitott szoknyája is, amilyet egyet, igen díszeset, Prinz Gyula a „Néprajzi Értesítő" 1908 évfolyama 85 oldalán fényképben is bemutat. Ugyancsak hasonló, elöl nyitott szoknyát viselnek a délkelet-ázsiai Birmánia (más nevén Burma) ország asszonyai is, továbbá régebben a dalmáciai Konavle (régibb olasz nevén Canale) Ragusa melletti hosszú völgy jász eredetű, ma horvát, nép asszonyai is, akiknél a szoknya elöl való nyílását mindig a kötény takarta. Föltűnő egyezés még az is, hogy úgy a kalotaszegi magyar, mint az ázsiai kirgiz és a konavlei horvát asszonyok ilyen szoknyája, ha van is rajta színes dísz, de kivétel nélkül mindig fekete szövetből való. Láttam ilyen elöl nyitott, de fehér színű, szoknyát Hercegovinában is.

Föl kell itt még említenem a Montenegróban (Crnagora), Dél-Hercegovinában és a Cattarói Öbölben (Boka Katorska, Bocche di Cattaro) a nők által régebben általánosan viselt ezüstöveket is. Ezek itteni neve *csemel;* amely elnevezés a török *kemer, kjemer* = öv szóból származott. Föntebb láttuk, hogy ama sokszemű bőrövekre díszül négyszögletes rézlemezek is voltak fölerősítve. Ezen montenegrói öveken a lemezek többnyire ezüstből valók és ezek már az öv lényegét is képezik, mivel az alattuk lévő bőrövet, azaz már csak egy széles szíjjat, teljesen eltakarják, úgyhogy ebből semmi vagy csak hátul egy kevés látszik. Ezenkívül elöl a középső ezüstlemez a többinél valamivel magasabb is szokott lenni. A lemezek száma mindig öt avagy hét. Valamennyi gazdagon díszített, de mivel e díszei a legtöbbnek tisztán renaissance ízlésű, ebből az következik, hogy ez övek nagyobb része, nem török gyártmány, hanem, miként sok más ipartermék is, még Velence hatalmas korában, külön Montenegro és a Balkán számára, az itten szokásban lévő alakúra ugyan, de Velencében készült. Ma ezen öveken a láncok már mindig teljesen megokolatlanul, díszül vannak még jelen, amint ezt az alábbi rajzon látjuk. A középső, a többinél magasabb ezüstlemezen, gazdag díszítmények között majdnem kivétel nélkül látható egy szárnyas angyal ábrázolata, kivont karddal a kezében. Egy catatarói öregasszonytól annakidején, kérdésemre, azt hallottam volt, hogy

ez Mihály arkangyal képe. De hogy ez miért van ottan, megmondani nem tudta, vagy talán megmondani szégyenlette. Tudjuk azonban, hogy a régi zsidóknál úgy *Mihály* mint *Gábor* (Michael és Gabriel) arkangyal (főangyal, angyalfejedelem) még a zsidóság, azaz Izrael, *védelmezője-, őreként* szerepeit, míg ugyanezen arkangyalok a már nemzetközivé lett kereszténységben már csak az Egyház védelmezői- és őrizőiként lettek fölfoghatók, de sejthető, hogy az „őrangyalok”-ról szóló hiedelem emez őrző angyalokra vezetendő vissza, ezek pedig egy még régibb Árguszféle mythologiai személyre. Ismeretes, hogy a régi zsidók, (miként a régi görögök is) a valahonnan átvett, örökölt neveket szokták volt kissé át is alakítani, azért hogy ezekbe a maguk nyelve szerinti valamely értelmet erőltethessenek Mindenesetre azonban megjegyezhető, hogy a *Gabriel* avagy *Gábor* név határozottan kabar hangzású.

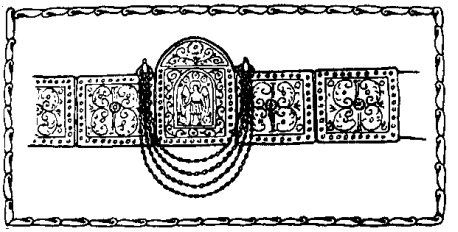

Azon körülmény viszont, hogy a kivont kardú őrangyal éppen a szüzességet és hitvesi hűséget is őrző övön és elöl ábrázoltatott, azt kell eszünkbe juttassa, hogy hiszen egy nemzet faji tisztasága és tehát igazi fönnmaradhatása elsősorban is leányai, asszonyai törhetlen erkölcsösségén alapszik. Ezért teljesen megokolt tehát, hogy egyrészt a zsidók a nevezett arkangyalokat Izrael őreinek, de tehát nemi alapon, tartották, másrészt hogy később az erkölcsőrző övekre éppen elöl, tehát a nő nemi része fölé, ekét arkangyal valamelyike, kezében kivont karddal, ábrázoltatott. Ha viszont ezen öveken manapság a láncok már csak megokolatlanul és díszül vannak is még jelen, ez csupán azért van, mivel a szokások szelidülésével a nők láncokkal és szollávali leláncolása mindinkább elmaradott és ezután a nők a láncokat övükön elöl fölfüggesztve tüntetőleg annak jeléül viselték csupán, hogy mindenki láthassa, miszerint íme, ők már nincsenek leláncolva; míg utóbb e láncok jelenléte oka is feledésbe ment.

Az elmondottakhoz teendő azonban még az is, hogy éppen ez elmondottak alapján egy ideig a női öv a női erkölcsösség, szüzesség és szemérmetesség jelképévé is válott volt. Föl kell tehát nekünk még tűnjön ezen török *kemer, kjemer* és szerb *csemer* szónak a *szemere* = szemérmetes, szerény, továbbá *szemérem* = szégyenlősség és nemi rész, főképp női, szavainkkali egyezése, de amelyekkel, amint láttuk, egyezik a finn *hamara* (hemere), a német *Dammerung* (demmerung) = *homály,* szürkület és az olasz *cenere* (csenere) = *hamu* szó is. Láttuk pedig azt is hogy a hamu és a szürke szín a szerénység jelképe is volt. „Szemere" fejezetünkből pedig azt is tudjuk hogy mi összefüggésben van mindez a nőiség, a szerelem és szemérmetesség Istennője (Venus, Afrodite) első-ázsiai *Szemirámisz-Szemiramét-Szamuramar* nevével.

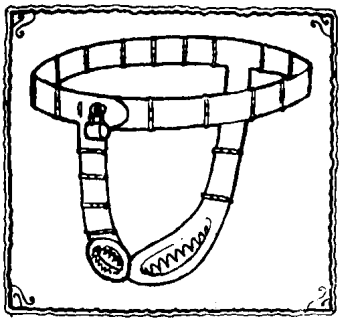

Érdemes itt még ezen alábbi rajzon ezen női övek legvégső fejleményét is bemutatnom, amelyeknek már semmi egyéb céljuk nem volt mint kizárólag a nő közösülhetése lehetetlenné tevése, amelyet már csak titkosan, a ruházat alatt viseltek és amely övek lakatja kulcsa a leány anyjánál, illetve az asszony uránál volt. Ilyen övet kettőt mutat be Kosztics A. „Zsenapol, zsenatsovek" című művében (Beigrad, 1936. Gregorics D nyomda.).

Az azonban bizonyos, hogy az eddig itt általam bemutatott övalakok egyike sem az ami a női övek eredeti ősalakja volt. Ilyen durva és többé-kevésbé kínozó eszközök semmi esetre sem keletkezhettek békés földművelő és eszerint főképp növényevő ősnépeknél, mert ezeknél egyrészt az erkölcsök és mindenkor magasabb színvonalúak voltak és ezeknél az emberek szelídebb indulatúak lévén, ilyesmi eszükbe sem jutott, másrészt meg itt a családok úgy otthon mint kerti vagy mezei munkájukban is rendesen együtt maradván, avagy csak a nap nehány óráján át lévén férfiak és nők egymástól távolabb, így azután nők elleni erőszakra vagy hűtlenségre mindez okoknál

fogva sor nem is igen kerülhetett, amiért azután ilyesmi ellen védekezni sem válott szükségessé és amennyiben az ilyen védelem gondolata náluk mégis fölvetődött, ez csak jelképesen, minden durvaság nélkül jutott kifejeződésre. Láttuk már, hogy hiszen az őskabarok is, bár már állattenyésztéssel is foglalkoztak volt, de szelídebb lelkületű fajhoz tartozván, még csak az olyan „kétszemű" öveket kezdették alkalmazni amelyeken tehát az *őrködés* még csak a szemek által, jelképesen fejeződött ki. Másképp volt ez viszont a tisztán állattenyésztő és ennélfogva teljesen húsevő és mind harciasabbá váló népeknél, amelyeknél a férfiaknak, nyájaikkal járván, vándorolván, valamint rabló hadjárataikon is, sokszor hetekig, hónapokig is kellett családjaiktól távol lenniök. Az ilyen, mind harciasabbá s ennélfogva eldurvuló és kíméletlenebbé is váló férfiak aztán természetszerűleg saját nőikkel szemben is kíméletlenebbekké lettek.

És íme, a finn Kalevalában sokszor van szó leányok ezüst-, cin-, réz-övéről, sőt szó van ez övek láncairól is, de sehol arról, hogy ez övek, láncok szüzesség avagy hűség megőrizésével is valamilyen kapcsolatban lettek volna Említtetik például (lássad például Vikár Béla magyar Kalevala-fordításában, Budapest, 1909), a

IV énekben.	Lányok aranyöve a 23, 24, 25 oldalon. Rézöve a 26. oldalon.
X. énekben	Ugyanazon övet a 61. oldalon egyszer réz-, másszor aranyövnek mondja.
XI.	énekben. A 68. oldalon: cin-öv.
XX.	énekben. A 139. oldalon: réz-öv.
XXXVIII. énekben.	Rézöv.

Ami szerint az öv tehát eredetileg semmi másra nem szolgált mint a ruházat derékbani összefogására, habár utóbb mind díszesebbé, ékesebbé is lett, majd ezüstből, rézből avagy más fémekből való pántokat, lemezeket is kapott, holott eredetileg bizonyára csak egyszerű zsinórból, szövetből, majd bőrből is készült volt. Hogy pedig ez övek utóbb láncokat is kaptak, ezt a Kalevala szintén bizonyítja:

XVIII. énekben, a 119. és 120. oldalon van szó övláncról. Vi kar Béla fordításában így áll: „öt-hat övláncot övembe” (készítsen). Barna Ferdinánd régebbi Kalevala-fordításaban (Budapest,1871.) ugyanezt e szavakkal mondja: „hat lánc övkötő.”

A láncoknak az övöni jelenléte eredeti ősokát alább magyarázandom meg.

Továbbá, a Kalevala XVIII., XXXV és L. (50.) énekében még „cinmellű” és „cinkeblű” leányokról is van szó, ami szerint fémből készült emlővédők, bizonyára csészealakúak, is kellett létezzenek. Érdekes tehát, hogy például régebbi németországi bélyegeken a Németországot megszemélyesítő Germania nőalak mellén is fémből való emlővédők ábrázolvák. Lehet ugyan hogy ez csak valamely festő képzeletszüleménye, ámde ha német tudósoknak talán tényleg tudomása van a régi germán nők ilyen emlővédőiről, akkor bizonyos hogy a régí germánok ezt a régebbi műveltségű fajunkbeli ősnépektől vették volt át, illetve örökölték a leigázott és nyelvileg elgermánosított őslakóktól.

Végül szólanom kell még e női övek eredeti és még hasznos célú alakjáról is. Mint annyi más dolognak, úgy ennek megfejtését is Magyarországon, illetve magyarországi néprajzi adatokban találjuk meg.

Ide teszem alább legelőször is ezen erdélyi, hétfalusi csángómagyar leány képét, amelyen övet és ezen egy csüngő láncvéget is ott látunk. A fölületes és

csak kereskedelmi célokra készült levelezőlap-színezés a leány övét ugyan sárgára festette ki, ami azonban téves, mivel itt ez övek mindig ezüstből valók. Téves a hosszú fátyol pirosra festettsége is, mivel ez mindig fehér A Barcaság síksága, Brassó (helyesebb népi magyar néven Barassó) városa melletti Hétfalu női viseletéhez tartozott tehát az ilyen ezüstpántos, ezüstláncos öv is. Mivel azonban a brassai és brassóvidéki szász nők is

ugyanilyen öveket viseltek, ezért a fölületes és magyarellenes sovinizmus azonnal kész volt az állítással, hogy ezt a magyarok tehát a szászoktól tanulták el. Amivel szemben hiszen néprajztudósaink előtt már eléggé ismeretes tény, hogy Magyarország összes nemmagyar nemzetiségei – főképp Mátyás király kora óta, illetve Magyarország akkori nagyhatalom és a műveltségben is mérvadó kora óta – mindenben, de különösen a viseletekben, tökéletesen a magyarságot utánozták és őrizték e viseleteket meg, ha többnyire már el is torzított alakban, még újabb időkig is, olyankor tehát amikor a külfölddel, külvilággal a náluknál sokkal többet érintkező magyarság e régi viseleteket és egyéb

néprajzi sajátságokat már mindinkább elhagyogatta A brassai és szebeni szászok csizmáikat, feszes, magyar abaposztó nadrágjukat, hímezett bőrködmönüket, tökéletes magyar gombolású, zsinórból való gombházas, zsinórdíszes köpenyüket (ők dalemung-nak nevezik, ami a régi magyar dolomány = dolmány szóból származik; lássad képét és nevét a Néprajzi Értesítő 1913. évfolyama 113. és 118. oldalán) minden bizonnyal nem hozták sem Németországból sem Flandriából, hanem az itteni magyarságtól, székelységtől vették át még századévekkel ezelőtt. Be is mutatok alább még egy fiatal szász menyecskét is, akinek nem csupán az ottani magyar nőkével azonos ezüstöve van, hanem még fején is ott van a fiatal (még gyermeket nem szült) kalotaszegi magyar menyecskék „bíborvég" nevű fátyola Mivel pedig Kalotaszeg messze van úgy Brassótól mint Nagy-Szebentől, környékén pedig szászok sohasem voltak, sem ma nincsenek, ebből is igen világosan következik, hogy az ilyen, a lányok, menyasszonyok és menyecskék által a fejre csavart fátyol viselése régen egész Erdélyben általános kellett legyen, amit aztán a szászok is át-

Fiatal csángó házaspár Hétfaluból

vettek. (Lássad amit e fátyol ról már az 129130. oldalakon írtam, ahol egyúttal azt is bebizonyítottam, hogy régi nyelvünkben a „bíbor” szó még hófehéret jelentett Ez ide mellékelt kép csángó menyecskéjén is ilyen fátyol van, csakhogy itt a fölületes és csupán üzleti szempontú levelezőlap színező e fátyolt a fejen sárgásra, a hátul lelógó két végét pedig pirosra festette.

Az alábbi rajzocskán is szépen látjuk az ezüstöv- és ezüstlánc viseletet, amely rajzot a Néprajzi Értesítő 1913 évfolyama 111 oldalán lévő, brassai szász nőt ábrázoló fényképfölvétel nyomán készítettem.

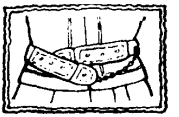

Érdekes az ezen csángó és szász nők mellén viselt nagy, kerek és díszes boglár is. Hogy eredetét őseink egykori kerek melltükre képezte-e, amelyre utóbb, törzsek szerint virág-, csillag-, avagy, mint például az avarok, egyenlőszárú keresztalakot is szoktak volt bekarcolni, avagy hogy eredete az egykori két, fémből készülő. emlőfödő volt-e, nem tudom, de lehetséges, hogy a kettő helyett egy csak a keresztenységben került, mivel hiszen a keresztény egyháziak bizonyára ellene voltak annak, hogy a női emlők ehelyett hogy lehetőleg elrejtessenek, még olyan emlőtartókkal is, amilyenekről a finn Kalevalában is szó van, kihangsúlyoztassanak. Lehetséges tehát, hogy a régi szokás és az új vallási követelmény között, mintegy kiegyezéskent, meg lőn engedve középen csak egy nagy boglár viselése, de eppen az emlők lehetőleges elpalástolása mellett Sok krétai es mykénéi nőábrázolatról tudjuk, hogy ott is, a görögelőtti ősidőben a nők, bár rendkívül díszesen öltözködtek, de emlőiket födetlenül, teljesen meztelenül hagyva. Miután pedig az emlők rendesen csak egészen fiatal szüzeknél maradnak meg szépen előreálló helyzetben, igen valószínű tehát, hogy már akkor is készültek volt különböző emlőtartók, úgyhogy nem lehetetlen miszerint ez volt a fémből készülő, utóbb mind díszesebbe is váló, gyönggyel, ékkövekkel is rakott emlőtartóknak, valamint a Kalevalában is emlegetett „cinmell”-nek.

De mondottam, hogy, mint annyi másnak, úgy a női övek régi hasznos célját, magyarázatát is Magyarországon találjuk meg. Láttuk a föntebb; képeken, miszerint e magyarországi női öveken nem csupán lánc is van, hanem hogy azok kelleténél hosszabbak is, hogy elöl két végük egymásfölé ér. Miért hát mindez? Erdélyi népmesékből is kitűnik a nő és ennek terhességének az övveli összefüggése. Bizonyos tehát, hogy ez övek azért olyan hosszúak, hogy amikor majd viselőjük terhes lesz, akkor is testüket körülérhesse, sőt még a lánccal, illetve láncokkal, is meghosszabbítható legyen, olyanféleképpen ahogy an azt ezen alábbi rajzocska mutatja. Ma is a teherben lévő nők, amikor ez már szükségessé válik, szokták a ruházatuk' alatt hasukat vászonból, szövetből való kötéssel fönntartani, hogy az súlyánál fogva túlságosan lecsüngővé ne legyen. Világos tehát, hogy az ilyen ezüstövek is szolgálták ugyane célt, csakhogy akkoriban még a ruházat fölött, ha ezalatt még szövetkötést is viseltek Ez tehát az ilyen övek láncai jelenléte igazi ősoka, amelyek csak később kapták a föntemlített egészen más rendeltetést is, majd válottak még utóbb egészes fölösleges dísszé is. (Lássad: Horger Antal: „Hetfalusi csángó népmesék." Budapest, 1908. A 119 oldalon „a derekára szép ezüst övet, mert terhes volt").

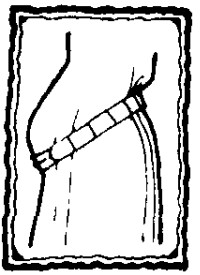

Ez övekkel kapcsolatban befejezésül szólanom kell meg az Urál hegységről is. Ez körülbelül egyenlő magasságúan és szélességűen Észak-Dél irányban vonuló hegység. Vogul és más északi rokonnépeink regéiben is szerepe van; a vogulok szerint ez a *Föld ezüstöve,* vagyis eszerint tehát a Földanya, azaz Tündér Ilona öve is. Es íme, azonkívül, hogy ott Északon hótól borítottan is sokat fehérlik, még ezüstben, aranyban, rézben sőt vasban is igen gazdag. Ez érceit már az ősnépek is bányászták Mindez fejti tehát meg azt is, hogy az Urált régi latin szövegek es térképek Cingulus Mundi = Világőve-nek nevezik, amely latin elnevezés tehát nem is más mint fordítás, mert hiszen például a tatár nyelvben ma is *ural* = öv. Amely *ur* szótőről ml már tudjuk, hogy *ur* avagy *urú* kiejtésben a késő-

bi *őr, örű* (romlottan *örv*) = öv, karika, szavunknak felelt meg. Tudjuk pedig mi már azt is, hogy ezen *őr, örű* szavunkból származott *örök* szavunk, ugyanúgy mint a latin *orbis* és *urbs* = kerekség és város szó is, mivel az *őr, örü* vagyis a kör az örökkévalóság, azaz kezdet- és vegnélküliség jelképe is volt. Viszont *öv* szavunk (*r* helyett *v*) csak besenyő és kabar kiejtése a kőrös szócsoportbeli *őr* szavunknak; az *öv* szónak pedig *kör* értelme szintén van, de amely *öv* szavunkból a körpályát jelentő *év* szavunk, továbbá a latin-olasz *aevum* es *evokor* szavak és a nemet *ewig* (évig) = örök szó is származott, míg viszont *kor* = idő szavunk sem más mint a *kör* szavunk egyik kiejtésváltozata.

Föntebb is *szó* volt már a kabar díszítményekről, amelyekhez teszem itt még az alábbi, saját magam által összetetteket. (1, 2 és 3.) Igaz hogy ilyeneket már nem volt sehol alkalmam látni, de nem kételkedem abban, hogy ős műveltségünk virágzása korában, sok ezer változatban is, léteztek, sőt hogy létezhettek nálunk még egy-két századdal ezelőtt is, amíg az idegen hatások áradata a magunkét mindinkább pusztítani nem kezdte és a XIX. század végén és a XX. század elején kezdődő hanyatlás annyi szép és nemes vesztét nem okozta.

Láttuk, hogy a viszonos (reciproc) minták a kazár eredetű, bár ma török nyelvű, kirgizeknél, és itt-ott még nálunk is a kazár, kosszarvas díszítmények, kacskaringóvonalakból (spirál-

vonalakból) képezetten, máig is megvannak még, úgyhogy már ebből is okszerűen következtethető, hogy ugyanilyen viszonos, de természetesen kecskeszarvasan képezett, díszek tehát a kabaroknál is kellett legyenek. Itt tehát az 1 és 2 szám alatt ilyeneket rekonstruáltam, míg a 3. számú rajz zsinórozásos dísz lehetne, de, bár magam terveztem, de a föntebb bemutatott általam valóban látott és gyűjtött zsinórdíszek alapján.

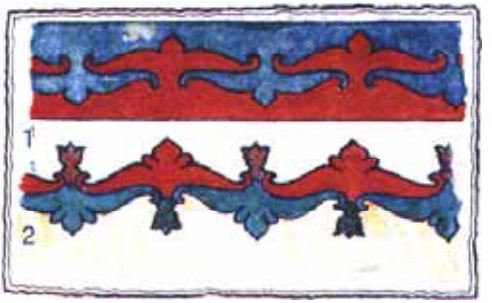

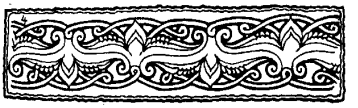

Hogy azután e kabar indítékok miképpen volnának még tovább fejleszthetők, azt e 4. számú rajzom mutatja, amely szintén teljesen a magam összeállítása, de amelyhez fölhasználtam a sulyomfélék hosszú indái által nyújtott indítékot is, aminthogy ez így van a lentebbi kabar tarsolylemezeken is. Igaz ugyan, hogy a mohamedánság arabeszk-ízlése is kétségtelenül kabar eredetű, csakhogy mivel itt a tudatos kabar vonalvezetés már hiányzik ezért itt az igazi kabar vonalritmus is csak zavarosan van még meg, ami természetesen a szépség kárára is van.

A középkortól kezdve mind napjainkig a heraldikában igen nagy szerepet játszott az íriszliliom, amelynek kék, fehér és sárga fajtái is vannak. Ugyancsak a Középkorból fönnmaradottan ma is jól ismerjük az aranykoronák olyan alakját mint amilyen ezen föntebbi rajzon *a*. Aminek eredete szerintem nem lehetett

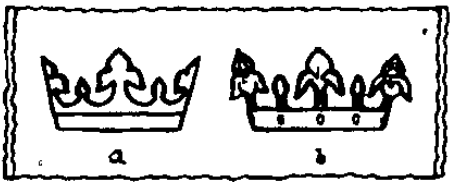

más mint az, hogy kabar őstörzseinknél valamikor szokásban volt ilyen íriszliliomokból koronát, azaz koszorút, úgy képezni ahogy an azt e rajzon *b* mutatja, vagyis úgy hogy egy fűfonadékból, hajlékony nyírfakéregből avagy valamilyen más anyagból a fejre illően képezett abroncsszerű karikára valamiképpen íriszliliomokat és íriszbimbókat tűzdeltek köröskörül föl, úgy ahogy an *ezt* a rajzon *b* ábrázolja. Éspedig valószínűleg kék színűeket, mivel, amint mi már tudjuk, *ez* volt a kabarok egyik nemzeti színe. Igaz ugyan, hogy az íriszliliomfélék teljesen kinyílott állapotukban a kabar vonalritmust már kevésbé tartják meg (a föntebbi rajzon *b),* de viszont éppen fesledező, nyiladozó állapotukban *ez* rajtuk a legmeglepőbb tökéletességben megvan (a föntebbi rajzon a, ahol e virágot két nézetben ábrázolom); tény pedig hogy a liliomos koronák is éppen ez alakzatot tüntetik föl Mindebből tehát okszerűen következtethető az is, hogy miképpen a magyaroknál a gyöngyvirág, a jászoknál az iszalag és a jázmin, a kazároknál és székelyeknél a szekfű, úgy a kabaroknál a kék íriszliliom volt Tündér Ilona – akit ők Kübele néven is neveztek volt – egyik jelképe s egyik szent virága is, amely virágnak azután, mivel ez is tavasszal nyílik, náluk is a tavaszi Nászünnepben kellett nagy szerepe legyen.

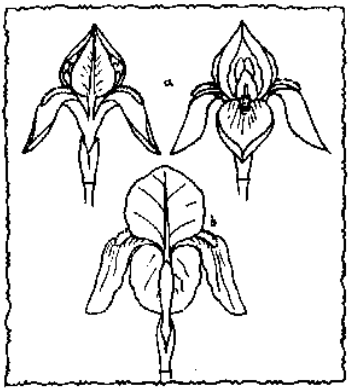

Van azonban még egy növény amelyet az oly föltűnően kabar vonalú jellege miatt érdemes itt fölemlítenem, valamint még azért is mivel ez is amellett tanúskodik, hogy őseink szimbolikája valóban a Természet törvénye in alapult. E növény hazája Ausztrália, ahova kabar őstörzseink valószínűleg sohasem jutottak volt el. Ez az ausztráliai nagy eukaliptusz fák egyik fajtája. Ennek törzse és összes ágai gúzs- azaz kötélképpen csavarodottak. (Az alábbi rajzon e alatt e csavarodottság

szándékosan kissé túlzottan föltüntetve). Mivel pedig a gúzsalak, amint láttuk, a kazároknál is, mint a spirálvonal egyik változata, jelképként szerepelt, föltehető, hogy szerepelt a kazárok legközvetlenebb rokonainál a kabaroknál is, annyival is inkább, hogy hiszen minden gúzs- azaz minden kötél szerűen csavart alak oldalnézetben tulajdonképpen – amint ezt a rajzon e alatt is látjuk – a kétkampójú kabar vonal-sorozatát képezi. Ezenkívül azonban ugyanezen növény levele meg a kabar szemalakkal egyező alakú, habár igen elnyújtottan. (a rajzon *a*). Igen érdekes e növény termése is, amely kicsinyedényszerű s amelynek tetején a legtisztábban kabar emlőalakú csücsök van (a rajzon *b*) Ez edénykének, amikor már virágozásra megérett, teteje, azaz valóságos födélkéje, leválik (a rajzon *c*) és leesik, mire a fehér szálacskákból álló virág kinyílik (a rajzon *d*).

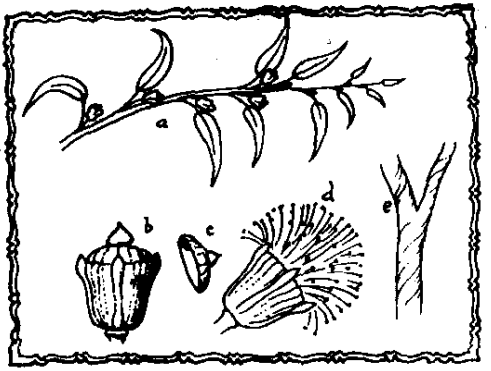

Láttuk hogy az alakulófélben levő világok ködfoltjait (nebulosákat) kazár őstörzseink a kusza szóval, illetve ennek valamely változatával, nevezték, ami megfelel a görög *kaosz* szónak, valamint az ezzel rokon szintén görög *khaite* = hajzat és *kóasz* = gyapjú szavaknak. Ámde ezeknek a magyarban is megfelel a kuszaságot és szálasságot egyaránt jelentő *kócés kócos* szavunk, aminthogy a kenderből nyerhe*tő* fehér, bolyhos, szálas anyagot népünk *kenderkóc*-nak avagy egyszerűen *kóc*-nak is nevezi. Világos tehát: hogy ezen *kóc* és *kusz* szavainkból származott a szláv *kosza* = haj, hajzat szóis. De láttuk azt is, hogy mind e szavaink egy további fejleménye, rokona a *kósza, kószál* szavunk, amely íme: rendetlenül, *kuszán* való járást, járkálást jelent, amely szavunk megfelelői azonban az árja nyelvekből hiányozván e szócsoport ott tehát kisebb mint

nálunk. Észre vettük továbbá már azt is, hogy őseink a *kócot* vagyis a még rendezetlen gyapjat, kócot a köddel is összehasonlították (*köd* szavunk kún szócsoportunkbeli, amelynek pontosan megfelel a szláv *kudelya* = kenderkód és *kudrauo* = kócos), amely összehasonlításuk ismét a még rendezetlen és kialakulófélben levő világok ködfoltjait, a nebulosákat, a még szálak-szerűen kuszálódó *kuszákat: kaoszokat* kell eszünkbe juttassa.

Mi már tudjuk, jól megértjük azt is, hogy e kazár szavaknak például szemere szócsoportunk szerinti, a ma már csak tájszólásainkban élő, *söndörít*, *söndörget* = sodorít, csavargat szavunk képezi egyik párhuzamát. De amelynek viszont pontos párhuzamát meg e kún *göndör, göndörít, kondor, kondorgat,* továbbá a *kender* = kócanyagot, kún szóval *kanatot,* adó növény, szavak szintén képezik, mert ezek is *mind* szálas, kondorodó, bolyhos, gyapjas anyagot jelentenek. Észre kell tehát vennünk azt is, hogy a besenyő szócsoportunkbeli *zavar, csauar* (megfordítva: *facsar)* szavaink is a föntiek párhuzamai, ugyanúgy mint a *csavarog* és *csauargó* a *kószál* és *kósza* szavainknak. De mind amelyeknek meg íme a tisztán kabar szócsoportunkbeli *kavar, kavarog, habar, kóborog, háborog, kever, kevereg* szavaink a pontos megfelelői. Hiszen például a *kályog* szavunk a világködök őrvénylő mozgását is kifejezheti még a *kóborog* pontosan megfelel a *kószál* és *csavarog*nak, sőt tudjuk, hogy például „háborodott eszű" kifejezésünk: megzavarodott eszűt, bolondot jelent; kabar szóval: *hóbortos*at.

Teljesen okszerű következtetés tehát, hogy mivel a mindenféle bolyhos, kanatos, gyapjas anyag, valamint a kenderkóc is fehér, de fehérek a világködök, valamint fehér a földi köd is, ezek tehát egymással jelképesen össze is hasonlíttattak, annyival is inkább, hogy megjelenésükben egymásra különben is hasonlítanak. Ugyanígy pedig nyelvileg az is okszerűen következtethető hogy tehát a világködök kabar neve valamely *kavar, habar, hábor* szóalak lehetett, ugyanúgy mint ahogy besenyő neve: *zavar* is.

De a fönti kabar szavak mellé sorolhatók még a szintén kabar szócsoportbeli *gyap, gyapat, gyapot, gyapjú,* sőt a *gyep*

szavunk is, amelyek tehát mind szálszerű és többé-kevésbé kusza anyagot neveznek meg; a gy vagy g hang pedig a *h* és *k* hang közvetlen rokona. Mi több, ezen *gyep* szavunk közvetlen rokona *gyepű,* amely élő sövényt, sűrű bokrokból képezett kerítést, határvonalat jelent, tehát besenyő kiejtésű megfelelője *csepű* = szálas, kócos, kusza anyag lévén pedig hogy őseink az ilyen bolyhos anyagot a köddel is összehasonlították volt, eszerint tehát a világköd neve még akár *gyapú* vagy *gyapar* is lehetett.

Még egy fehér színű virágfaj is van, amely a kabaroknál bizonyára szintén Tündér Ilona, azaz Kübele Istennő, egyik szent virága volt. Ez a *gyopár,* avagy *havasi gyopár,* amely tehát a magas, sziklás hegységek között, többnyire csak igen nehezen hozzáférhető helyeken, vagyis tehát a kecskefélék – a kabarok e legfőbb kultuszállatai – igazi hazájában terem. Magyar neve vajon miért *gyopár,* ami hiszen ismét kabar szócsoportunkbeli szó? Világos hogy azért mert levelei fölső felületét kivéve, mindenütt sűrű, finom, fehér gyapjúszerű szőr boritja. De ezen kívül minden egyes szirma, habár lapos, de tökéletesen a kabar vonalú emlőalakot ismételi, amely okokból tehát jogosan következtethetjük, hogy e virág a kabarok szimbolikájában szerepelt Közkedveltsége mai német Edelweis = nemesfehér, elnevezéséből is kitűnik.

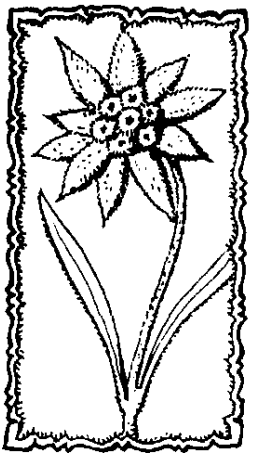

Arról is írtam már, hogy őseinknek ősrégi időkben nem volt szükségük sem ember szemeikre sem műszerekre ahhoz, hogy a Holdat, Napot avagy más égitestet tetszésük szerinti távolságról lássák avagy ezek részeit akár „mikroszkopikus vizsgálat” alá is vegyék, hogy akár Földünk belsejét avagy emberi, állati vagy növényi test belső részeit nézzék Mert közöttük mindig voltak „látók” akik még az agyvelő tobozmirigye segítségével voltak képesek igen jól látni. Mivel ezen kicsiny agyvelőrész nem más mint az egykori harmadik szem

agyvelőközpontja, amely igen régen még fejlett volt és csak ma elkorcsosulva. Amely harmadik szem a mai „fejel ágy” helyén volt és amely nem a fény hanem a villanyosság segítségével látott és tehát sokkal áthatóbb látású is volt mai szemeinknél. Nekik tehát nem volt arra szükségük, hogy a Holdra vagy bármely más égitestre testileg is eljussanak ahhoz, hogy minden ottlevőről pontos tudomást szerezhessenek És nekik elég is volt tudásukat gyarapíthatniok, minden létezőről tudomást szerezniök. Nem volt még semmi szükségük holmi hódításokra, elfoglalásokra, esetleg ottani ásványok, nyersanyagok birtokbavétel ére és ipari vagy hadi célokra való fölhasználására, miként nekünk ma. A Föld óriási területei akkoriban még lakatlanok voltak, mivel Földünkön akkor *még* igen kevés ember élt és ez még egyszerű, boldog és természetbeli életet élvén, az akkori melegebb éghajlat alatt még semmiben szükséget nem szenvedett; háborút, harcot nem ismert, aminthogy ennek emlékét a görög hyperboreus-mondák és a mi a csallóközi Aranykorról szóló mondáink is fönntartották. Igen jól megismerték tehát őseink a világvégtelenség ködfoltjait és Csillagait is, tudva hogy amazok kialakulófélben levő világok – mivel hiszen valamennyit megfigyelhették – emezek pedig Napok, a maguk lakott avagy nem lakott bolygóikkal. Sem a kisebb avagy bármily nagy távolságok megfigyeléseiket illetőleg semminemű befolyással nem voltak, semminemű akadályt nem képeztek. Hiszen számos népmesénkben máig is él még ennek emlékezete, abban amikor a táltos ló kérdi gazdáját „Édes gazdám, hogy vigyelek? Mint a szél, mint a villám vagy mint a gondolat?” E kérdés csak látszólag amolyan mesebeli s együgyű, azért mert elszoktunk a jelképes beszédektől, jelképekben való gondolkodásmódtól A szél gyorsasága nálunk több szólásmódban kerül megemlítésre, mint például: „Szélsebességgel”. Különösen pedig az igen gyors lovat szoktuk szélhez hasonlítani. És íme, a latinban is *celer* = gyors és könnyű, aminthogy mi is mondjuk: „könnyűlábú mint a szél”. Viszont a régi rómaiak *celeres*-eknek nevezték a lovas katonaságot is. Ámde tudományos tény, hogy a villanyos áram és a fény gyorsasága ennél összehasonlíthatatlanul nagyobb; a Csillagos óriási távolságait pedig „fényévek”-kel mérjük, vagyis távolság-

egységül a szinte fölfoghatatlanul nagy távolságot vesszük amennyit a fény egy év alatt fut be. És mégis, mindennél is a gondolat még sokkal de sokkal gyorsabb, vagyis világos tehát, hogy a gondolat valóban a leggyorsabb, mivel ennél nem tesz időtartamban különbséget, hogy csak a szomszédházba kell-e eljusson, avagy a Holdba, Napba vagy pedig száz avagy ezer fényévnyi távolságban levő valamely Csillagra. Pillanat alatt ott van akár a Szíriuszon, akár az Andromeda ködfoltjában is. Észre vesszük tehát. hogy a fönti mesebeli kérdés egyáltalán nem együgyű hanem hogy az is ős műveltségünk egyik maradványa.

Nem volt tehát őseinknek még sem röppentyűkre (rakétákra) sem sugárhajtású űrhajókra szükségük ahhoz hogy a Világvégtelenség titkait megismerhessék, de sem arra nem volt még szükségük, hogy e titkos megismeréséből anyagi hasznot húzzanak és ezt mások kárára, leigázására fölhasználják.

Írtam már arról hogy a *húros* hangszerek őse a kifeszített idegű íj volt, amelyre, hogy hangzatosabb legyen (rezonálóul), üres tökhéjat (a régi görögöknél teknősbékahéjat is) erősítettek volt föl. Említettem azt is, hogy *hegedű* szavunkat Csíkban következetesen *hedegűnek* ejtik, amit azért sejthetünk helyesebbnek mert sejthető az is hogy ideg szavunknak hehezetes *hedeg* kiejtése is volt.

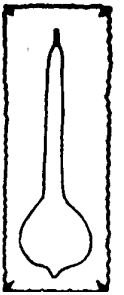

Az úgynevezett lopótök – a kabak-tök közeli rokona – amelynek héja szintén igen kemény, belétől kiürítve, igen alkalmas volt arra is hogy tehát hangosítóul, hangzatositóul a pengetett, avagy vonóval, vagyis egy másik íjjal, megszólaltatott íjra kötöztessen. Alakjával e tökfajta a mandolinra, tamburára vagy a balkáni egyhúrú hegedűre is nagyon emlékeztet. A kiürített és megszárított lopótök héja fehér, avagy szürkés-

fehér színű. A mandolin, a tambura is mindig fehér *színű,* ha ma fából készül is, de sejthető hogy valamikor készült egyszerűen lopótökből is. Láttuk pedig, hogy a fehér volt a kunok egyik színe, valamint láttuk azt is, hogy tök szavunk kún szócsoportbeli s a teke = gömb szavunk rokona, ugyanúgy mint a teker, tekereg kerekséget, forgást és *kereket* jelentő szavaink. A lopótöknek pedig *kerek,* gömb- azaz tehát teke-alakú „hasa" van, ugyanúgy mint a mandolinnak; tény pedig az is, hogy a mand-olin szó is kún alakú: *m-nd.* (Lássad amit föntebb a *teketök* és a *köt* szavainkról írtam, éspedig a kunok állatával a kutyával kapcsolatban, amelynek hímtagja, kicsiben, erectiokor tökéletesen ugyanolyan alakú mint a lopótök, vagyis tövénél *tekéje* van, amellyel: *köt).*

Lopótöknek a szóban lévő tökfélét azért nevezzük mert ha hosszú, nyélszerű végén hegyét kissé levágjuk, hagyott belsejébe nyíló kis luk legyen és ugyanígy tekéje csücskét is, úgyhogy itt is ugyanolyan kis luk legyen (amelyeken át a kiszárított lopótök bele kikaparható), akkor vele a hordóból, ennek fönt lévő nyílásán a *bort,* kiszívhatni, kiemelhetni, mert a fölszívott bor a tökhéj tekéjébe gyűlik föl, a hosszú, nyélszerű nyak segítségével pedig a hordóban lévő bor akkor is elérhető ha az nincsen is egészen tele. Ilyenképpen tehát a hordóból bort *lopni* is lehetett, anélkül hogy azt csapra kellett volna ütni, *mert* elég volt a hordó domborulatáni lukból a dugót kiszedni, de amelyet a lopás után könnyű volt ismét beverni. Manapság ugyanilyen borszívó eszközöt üvegből is készítenek

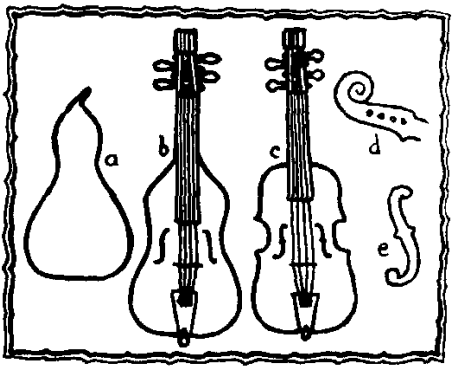

Egészen másképpen van azonban minden a hegedűnél, amely hangszert kabar eredetűnek tartok és amelynek ősi kabar neve *koboz* kellett legyen, amely szó tulajdonképpeni értelme pedig tök volt, de vonatkozott a kabaroknál főképp

a nálunk kultuszbeli szerepet is játszott a *kabak-* vagy kobaktök re, amely *koboz* szó nem is más mint egy *kobor*-alakú szó *r-z* hangváltozásos alakja. És íme, a kemény héjú kabaktök (rajzon a) is igen alkalmas volt arra, hogy hangosítóul az írja köttessen, e tökfajta pedig vöröses-fakószínű, de *rézvörös* színűre pácolják hagyományosan minden hegedű fáját is; mi pedig már tudjuk hogy a *vörös* színű *réz* volt a kabarok szent érce s ezzel összefüggőleg a vörös egyik szent színe is. A legmeglepőbb azonban az, hogy vonalaiban a hegedű mindmáig is nem csak hogy a kabaktökére hasonlít (a rajzon *c*), de még részleteiben is kabaros jellegű. Amint azt régi képeken ábrázolva látjuk, a régebbi hegedűk kabakra a maiaknál is inkább hasonlítottak (a rajzon *b*). Sőt a hegedű csavarodó fej része, amint ezt a rajzon *d* mutatja, amellett hogy a legtisztábban kabar vonalú, egyenesen kecskeszarv alakú is. Ami azonban még ennél is csodálatosabb egyezés: az, hogy holott a más húros hangszereknek kerek avagy kissé tojásdad hangnyílása van, ezzel ellentétben a hegedű két hangnyílása tökéletes kétkampójú kabar görbéjű, vagyis szintén a kecskeszarvak vonalával egyező alakú (a rajzon *e*).

Ennyi s ily föltűnő egyezés semmi esetre sem lehet véletlenség, vagyis megkell állapítanunk, hogy a kabarok ősi hangszere a hegedű volt, amelynek kabar jellegét a hagyomány, ha teljesen öntudatlanul is, de mindmáig megőrizte, hogy eredetét az íjra kötözött kabaktök képezte s hogy neve is valamikor koboz, kobuz, kobor, kobúr szóalak kellett legyen, de amely név idővel a húros de nem vonós hangszerekre is átment, ami azért is meg kellett történjen mert hiszen kabaktököt nemvonós hangszerekre is hangzatosítóul alkalmazhattak. Másrészt, ügy a vonós !mint a csak pengetett kabar hangszerek őse bizonyára az olyan, határozottan kabar alakú ij volt, amilyet régi ábrázolatokon számtalanszor láthatunk föltüntetve s amely valamikor minden valószínűség szerint kecskeszarvakból is készült. Ismeretes hogy régen íj nem csak fából készült; hanem szaruanyagból vágott vékony és ruganyos, egymásra rakott és ezután bőrrel bevont lemezekből is. Nem érdektelen te-

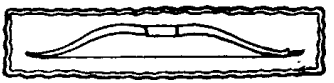

hát itt megemlítenem hogy a német *Bogen* = íj és *biegen* (bigen) = hajlítani szavak a német *Bock* (bokk) = kecskebak szóra hasonlítanak, holott a mi *hajol, hajlít* és *kajla* szavaink a *kígyó* kún *kijó*, *haijó* nevéből származtak.

Írtam föntebb az emlőalakú sapkákról. Hogy ilyenek a régi görögöknél sem voltak ismeretlenek, mutatja ezen alábbi Odysseus-fő, de amihez tehető, hogy néha Hephaisztoszt is ábrázolták ugyanilyen sapkával.

A régi magyarban a *kép* szó tulajdonképpen *szobor* értelmű volt, aminek megfelel, hogy a törökben is *kep, ket*, a jakuttörökben pedig *kieb* = szobor. Amely szavakból származott tehát a szerbhorvát *kip* = szobor. Világosan kitűnik tehát ebből, hogy a nőelvi kabaroknál a sziklák és a hegyek is az emlőkhöz hasonlíttattak, amit különben az arab *gebel*, *gibil* = hegy szó is tanúsít. Holott láttuk, hogy hímelvi őstörzseink a sziklákat, hegyeket inkább a hímtag hoz szokták volt hasonlítani, amit mutat például a latin-olasz *mons-monte* = hegy, a dél-olasz tájszólásos *minchia* (minkia) = hímtag, a magyar *mén* = hím-ló, *mony* = scrotum és hímtag (megfordítva: nyom, nyomni) és a német *Mann* = férfi, továbbá az olasz *montone* = kos szavak egymássali egyezése. Mind ami azért mégsem kell azt jelentse, hogy a nyúlánkabb, inkább kőszál, azaz oszlopszerű kősziklák, valamint a rudak is a nőelvűeknél is ne hasonlítottak volna a hímtaghoz, míg az emlőkhöz inkább csak a kevésbé rúd- avagy oszlopalakú domborulatok hasonlítottak. Ami viszont a rúdszerű dolgok kabar szócsoportbeli nevét illeti, fölhozható, hogy a görögben *bakhosz,* a latinban *baculus*= bot, ami egyrészt a mi *bak* = hím, de különösen kecskebakra vonatkozólag és a *bögyörő* = hímtag szavainkat juttatja eszünkbe, de ezenkívül még a *Baccus* istenség e nevét is, amely istenségnek, amint ez ismeretes, bakkecskéket és *bikákat* szoktak volt áldozni.

A régi magyarban *bakó* nagy bot jelentésű szó volt, de ugyane szónak büntetést végrehajtó (német eredetű szóval: hóhér) értelme is volt, azért mert a bot e kabar szócsoportbeli nevét átvitték a botozást, botbüntetést végrehajtó emberre is. De természetesen a *bakó* = bot szónak hímtag értelme is volt, amiből azután a nemzést jelentő kabar *bakni, bakzani*, bagzani, *megbaklani* igék keletkeztek.

A kecskének, de különösen a baknak, igen erős szaga van, amely szagot valamint az ehhez hasonló állati szagokat is, népünk közönségesen *bakbűz*-nek nevezi. Eszerint következtethető az is, hogy a szag, a bűz kabar neve *hag* vagy *bagó* szóalak kellett legyen, amit igazolnak a következők *Bagaria* a neve egy durva, igen erős szagú bőrnek. *Bagó* az igen erős szagú rágódohány neve. Az ilyen dohányt valamint az ezt rágni szokott embert is bagórágó-nak nevezik.

Beszéltem föntebb a bögre „has"-áról; népünk azonban ugyanezt a bögre, vagy korsó, begyek-ének, *bögyökének* avagy buggy-ának is szokta mondani, valamint beszélünk a tyúkok *bögy*-éről avagy *begy*-éről is. Világos tehát, hogy mind e szó együvé tartozik a föntebb már szintén tárgyalt *bugyogó* szóval, vagyis hogy mind e kabar szó a hólyag sejthető kabar *buggy* avagy *bugyag, bogyag* nevével függ össze. Viszont láttuk már azt is, hogy a hólyag kazár neve *hózag, házag, hézag* szóalak kellett legyen (*Hólyag* szavunk kőrös szócsoportbeli s róla annak helyén leend szó).

A németben úgy az íj vagy ív (fegyver) mint az ív (ívelt: hajlított valami, építészeti ív) neve *Bogen,* míg *biegen, gebogen* hajlítást, hajlítottságot jelent. Ugyane szóalak azonban megvan a magyarban is, amennyiben *bókolni* = meghajolni, *bókony* pedig a mindig görbe hajó- vagy csolnakbordák neve. (Amivel kapcsolatban fölhozható hogy a bókony olasz neve *carba* [karba], amely szó viszont *görbe* szavunkkal egyezik teljesen.) Úgyhogy sejthető miszerint a kabar ősnyelvben *bók* avagy *bóg* szóalak egyrészt az íj valamint a hajlítottság, görbeség elnevezése lehetett, de hogy ugyanilyen szóalak kellett legyen a szarv, különösen pedig a kecske illetőleg a nőstényénél mindig sokkal nagyobb bak szarva neve; a bak ily nagy szarvai pedig mindég görbék, illetve faj szerint egy vagy két gör-

bületűek. Azt pedig tudjuk, hogy íjak szaruanyagból is készültek, a kabaroknál tehát bizonyára bakszarvakból, sőt megsejtettük hogy a két-kecskeszarvalakú íj kabar eredetű is lehetett. Miután azonban szarvaik az állatoknak döfőfegyverük is, ennélfogva ugyanezen *bók* avagy bőg szóalak, ha azt rövid magánhangzóval ejtjük, akkor a *bök* = döf, szúr szavunkra is átvezet, de amelyet Erdélyben máig is ejtenek megfordítva is *göb, göbőd* = döf, szúr, szurkál, döfköd. Megvan e szó például az 1706-ból származó „Kerekes Izsák" című népi balladánkban így: „mindaddig göbődik" = mindaddig döfködik (dárdákkal) Lássad Endrődi Sándor „A magyar költészet kincsesháza." 939 oldal.

Már a dudával, „pakk"-kal (csomaggal), pókkal, „pókhas"-sal és puhasággal kapcsolatban fölhozott és csomag, bőrönd, tömlő értelmű görög *fakeiosz* = csomag, német, olasz *Pack* (pakk), *bagaglio* (bágállyo), angol *hag* = csomag, málha, továbbá a finn *pahka* = csomó, gumó, dudor, valamint az angol *bagpipe* (bagpájp) = duda szavakkal összefüggésben megsejthettük, hogy egy *hag, bug* avagy *buggy* szóalaknak is kellett az őskabar nyelvben *hólyag* értelműnek lennie. Amely szavakhoz tehető még a német *Pauke*= dob szó, amely a német *Bauch* és szláv *pauk* = has és pók szavakhoz hasonlít, de hozzá tehető még az olasz *fagotto* = csomag, batyu szó is, amely utóbbi azonban egyúttal még egy fújóhangszer neve is. Ez értelmét, ha akármiképp magyarázzák is, de szerintem kétségtelenül az állati és fölfújható bőrből azaz tehát tömlőből készülő duda kabar nevéből kellett származzon.

Minden hólyagnak pedig, valamint minden hólyag szerűen fölfújt valaminek is azonban sajátsága, hogy nemcsak *puha* (kabar szó!), hanem hogy túlerős nyomástól avagy egyszerű szúrástól (*bökéstől*) is *el-pukkad, ki-fakad;* amely utóbbi két szó is tisztán kabar szócsoportbeli.

A németben *Pocken* a himlő-betegség neve, am; az eleintén hólyagokszerűen a bőrt borító kiütésekről származott elnevezés. „Kiütés" szavunk a német „Ausschlag" szó fordítása csupán és helyette népünk ma is a *fakadék* szót használja. Úgyhogy *fekély* szavunkat szerintem tévesen származtatjuk a

fekete szavunkból, mert az is a *fakad* igénk, magashangú, származéka.

Említettem még „Besenyő" fejezetemben, hogy a latin *saburra* = homok szó, szapora sokaságot és sokasodást jelentő szavunkból származott. Ha azonban valaki azt gondolná, hogy ez megfordítva is történhetett, e véleménye ellen fölhozható, hogy e szapola szónak nyelvünkben pontos kabar megfelelője napjainkig is él mert Ballagi szótárában *gyapora, gyaporodik* = szapora, szaporodik. Ezenkívül a latinban a *saburra* szó egymagában áll, rokontalanul, holott nálunk ezen *gyapora* szónak közvetlen rokonai is vannak Ilyenek a szálak sokaságát jelentő *gyapjú, gyapot, gyapat,* továbbá a *gyep* = fűvel benőtt terület és *gyepű* = eleven sövény, vagyis sűrű bokrokból, tehát szintén szálak sokaságából álló kerítés. Láttuk, hogy a besenyőknél a zsúr, *zsúfol, csóva, sővény*, *szövevény* szavak is mind szálak sokaságát jelentik. Ezen besenyő *zs-p, zs-t. cs-v, s-v, sz-v* alakú szavak pedig a kabar *gy-p* szóalak pontos párhuzamai, amennyiben ebben a sziszegő *zs, cs, s,* sz hangok helyett a *gy* hang áll. De láttuk már azt is, hogy ezen *gyapjú, gyapot, gyapat* szónak nyelvünkben pontos kún párhuzama is megvan, a *kanal* szóban. Annak helyén pedig foglalkoznunk kellend ezek szintén pontos de pannon őstörzsünk szócsoportjabeli párhuzamával, a *pamat, pamut, pemet* szavunkkal is. Sőt a *gyapat, gyapot* szavunknak még további rokonai is vannak. Ilyen például a *gyapni* = húzni, megrántani, amelyből a *gyeplőfőnevünk* is származott Gyeplő a neve azon kötél- avagy szíjpárnak amellyel a befogott lovakat igazgatják, illetve megállítják, azáltal hogy az egyik avagy a másik gyeplőszárat, avagy mindkettőt egyszerre *húzzák* meg. De láttuk föntebb azt is, hogy a *gyopár* avagy *gyapár* virág is e nevét finoman szőrös azaz gyapjas voltáról kapta. Ez vezet azután rá a népi „tüzet gyappantani" = tüzet gyújtani kifejezésünkre, azért mert régebben az acéllal és kovával szikrát ütés általi tűzgyújtáshoz száraz és finom gyapotszerű, vattaszerű, azaz tehát finoman szőrös, bolyhos és tehát könnyen gyúló anyagot is ugyanúgy szoktak volt használni mint száraz taplót. Ez igénket *gyapontani* alakban = tüzet gerjeszteni, gyúlasztani, valamint fölhevíteni értelemmel Ballagi szótárában is megtaláljuk.

Említettem föntebb, hogy az ősköd vagyis a kialakulófélben levő világ székely-kazár *kusz, kuszálódik, kósza, kószál* és *kaosz* szavainak a kabar szócsoport szerint a *kőboros* és *kővályog* = kóborog ige is áll. Ugyancsak Ballagi fölhoz egy *kobolya* főnevet is amelyet így értelmez: „áradat által a folyam partján vájt mély üreg, mely azután is telve marad vízzel, midőn az áradás megszűn és a víz medrébe visszamegy." Szerintem tehát az ilyen gödröt a víz örvénylése okozván, a *kabolya,* vagy egy ehhez hasonló szó, eredetileg magát az örvényt, örvénylést jelentő kabar szó is kellett legyen.

Láttuk hogy a kún *teke* = gömb szó közvetlen összefügg a *tők* szóval valamint a szintén kerekséget jelentő *teker* igénkkel is, amely utóbbinak viszont származékai a török-mongol *tükerek, tőgörök* = kerék, szavak is, vagyis hogy eszerint a gömbölyűség és kerekség, kerekdedség közvetlen rokon volt a kún szócsoportban pontosan kifejeződik. De ennek ugyanilyen pontos párhuzamát a kabar szócsoport szerint is még az oromo nyelvben is megtaláljuk, mert ebben például *hokié* = tök, holott *toku* = gömb, golyó, míg *bokoku* = dagadt, puffadt. Amely szavaknak megfelel a magyar *bog, bög, guba* és megfordítva *gőb, gubő,* de megfelel még a tulajdonképpeni magyar szócsoportba átmenő *gőmb, gomb gömbőlyű, gomolyag* szó is.

Lenormant szerint (François Lenormant „Histoire ancienne de l'Orient." Paris, 1885 I. kötet, 184 old.) a bányászat és ércművesség terén a turáni népek minden mást megelőztek és ércműveik később is az egész ókoron át hírnevüket megtartották, írja szintén Lenormant nyomán, Fáy Elek („A magyarok őshona." Budapest, 1910., 140. old.). Mi több, Lenormant a bronz föltalálását is a turániaknak tulajdonítja. Mi pedig már azt is tudjuk ma, hogy bronzkori leletekben Magyarország a világ leggazdagabb helye. Igaz, úgy látszik, Magyarország területén ón nem volt található, eszerint a bronzkészítéshez e szükséges ércet vagy kereskedelmi úton kellett sze-

rezni vagy pedig azon régi időkben ón mégis volt található Magyarországon is.

Magyar *ón* szavunk egyezik a szumer *ana* = ón szóval (Szilágyi Ede: „Szumirok és magyarok" Budapest, 1903, 212. oldal), de egyezik az asszír, és bizonyára a szumerből származott, *anaku* = ón szóval is (Winckler Hugo „AItorientalische Forschungen" Leipzig, 1897., I. Reihe., 163. oldal.), amelyben a *ku* szótag *kő* szavunk régi *kú* = kő szavunkkal azonos és amelynek eszerint régen tehát *ásvány* (mineral) értelme is kellett legyen.

Frigiában létezett *Kabali* nevű tartomány, amelynek e kabar szóalakú nevével egyezik az hogy e tartomány fővárosa neve meg *Kibira* volt. Említettem, miszerint Frigiában *Kübele* istennőnek volt nagy kultusza, akivel szemben a hímséget, a görögök tanúsága szerint, *Bagaiosz* nevű istenség képviselte. Látható tehát itt is – amit különben már ki is fejtettem – hogy a *küt, kat (kebel)* szóalak a kabar szócsoport szerint nőiséget, a *bak, bak* szóalak pedig hímséget jelentett, amely utóbbi szóalakból azután a szanszkrit *hag,* szláv *bog* = Isten szavak származtak, de amelyek meg az őskabar *bak* hímség jelentésű szóra vezetendők vissza, de amelyből egyrészt *bagoly* szavunk, valamint a frig *Bagaiosz* istenségnév, valamint az aroma *vakaio* = Isten szó is származott.

Ez elmondottakhoz teszem még, hogy Frigiával *Kappadocia* tartomány volt határos, ezekkel szemben meg a tengerben van, régibb nevén *Küpro,* ma latinosan Ciprus szigete, amely rézbányáiról és rézművességéről volt híres.

Vámbérynál találjuk: *Baka,* magyar személynév 1146-ból, *Beke, Bek,* személynevek 1277-ből, *Bak,* helység és személynév 1262-ből, *Bukudés* Bukulszemélynevek 1237-ből, *Kaba* személynév 1292-ből. Hajdú-megyében *Kaba* helységnév ma is létezik. Zemplén-megyében pedig van *Habura* nevű patak valamint emellett az ez után elnevezett ugyanily nevű helység is, amely név pedig betűszerint azonos az Eufrát már említett mellékfolyója *Habur* régi nevével.

Írtam már arról, hogy a kecskefélék különösen pedig bakjaiknak átható szaga van (capril szag), amit népünk *bak*bűz-nek nevez, de hogy a kabar szócsoportban, a kazár *szag* szónak megfelelőleg *hag* avagy *baga* vagy *bagó* neve is kellett legyen. Sejthető ezek szerint még az is, hogy a szagoknak, illatoknak a kabar kultuszban egyáltalán is szerepe lehetett. Erre mutat mindenesetre a *kapor,* szagos növénye tisztán kabar neve is, amelyet fűszerként magyar háziasszonyaink ma is közönségesen használnak. De erre mutat még az ismert *capri* (kápri) növény ezen olasz neve is, amelynek meg ilyen, tisztán kabar alakú, besavanyított bimbóit használják fűszer- és csemegeként.

Említettem az olasz Abruzzo-hegység rézedényiparát és az ottani, tisztán kabar alakú *conca* (konka) nevű jellegzetes rézedényeket. (Csakis tiszta vörösrézből, belül cinezve, készülnek). Holott olaszul a réz neve *rame*, de e hegység tájszólásában azt *cavalle* (kavalle) néven nevezik. Amely szó, amellett hogy tisztán kabar alakú, egyrészt egyezik *kebel* = emlő, az arab *gebel* = hegy és a latin-olasz *caballus-cavallo* = ló szóval, másrészt hiszen láttuk hogy a lónak a kabaroknál szerepének szintén kellett lennie, éspedig természetesen a jellegzetesen vörös, azaz tehát a rézszínű lónak. Mivel a ló a futást, haladást is jelképező állat, ezért valószínű, hogy a *ló* neve régen tulajdonképpen *lóh* volt, ami egyezik a magyar *lohol* = gyorsasággal, sietséggel fut, valamint a német *laufen* és tájszólásos *lófen* = futni igével, de mind amely szavak megfordítása meg *halad* szavunkat adja. Mivel Háromszékben a kemencét és a *gócot kabala* néven is szokták nevezni, amely szó hiszen azonos a magyar *kabala,* szláv *kobila* = nőstény ló szóval, ebből árra is következtethetünk, hogy a már említett erdélyi „füleskemencék” tulajdonképpen lófőt akartak ábrázolni. Tény hogy régen, és a tatároknál ma is, a kabalákat fejték is, létezhetett pedig bővebben tejelő lóféle is, úgyhogy

ez állat, miként ma a kecske, régebben a táplálás fogalmával is össze. függésben volt, ugyanúgy mint a kenyérsütő kemence. Tudvalévő, hogy a *j* és a *g* hang egymással könnyen váltakozik. Herman Ottó „A magyar pásztorok szókincse” című művében, a 345 és az 1296, 1324, 1335, 1337,1345,1357 és 1403. évekből származó régi oklevelekből idézve fölhozza, hogy ezekben *reg, pegh, peeg, peyg* = pej, amely *reg* szó tehát tisztán kabar szócsoportbeli. Említi, hogy némelyek – amint ez már szokás – a *reg* szót a szláv *pjeg, pega* = folt szóból származtatják, de amit ő is hibáztat, mivel a magyar *pej* szó éppen minden foltosságot, tarkaságot kizár (egyenletesen vörös színű lóra alkalmazható csak). Mi pedig már tudjuk. hogy ellenkezőleg. a szláv *pega, pjega* = folt szó származott ősnyelvünkből, illetve a kabar *pik, pikk, pikra* kicsiséget, pontot és szikrát jelentő szóból, és láttuk, hogy a horvátban *piknya* is = pont, az olaszban pedig *piccola* (pikkolo) = kicsi.

Említettem, hogy *gyep* = füves terület és *gyepű* = élő sövény szavaink tulajdonképpeni értelme: szálak sokasága, ugyanúgy mint *gyapjú* szavunknak is, amely szavaink besenyő párhuzamát a *csepű, csupa* és *zsúp* szavaink képezik. Hozzáteszem itt, hogy a moldovai csángó magyarok nyelvében *gyepű* = gyapjú.

Nem érdektelen itt, kabar szóalakja miatt, a magyar halászok *fágy, fágyni, szálfágyni* igéjét fölhoznunk, amelynek értelme: halászzsinórt, fenékhorog szálát (parangalo), avagy kötelet a vízből, utóbbi esetleg a partról is, avagy a horgony (vasmacska) kötelét avagy láncát, a csolnakba vagy hajóba hűlni, bevonni, fö!vonni. Vagyis ez igénk értelme teljesen ugyanaz mint az olasz *saipare* (száipáré) igéé. Föltűnhet még hogy ez igénk azonosul a *vágy* szavunkkal is, lévén az *rés* a *v* hang egymással úgyszólván azonos (fágy-vágy). E *vágy* szavunk eredetileg tisztán nőiségi azaz: fogadni, befogadni, telni vágyni, magához vonzani értelmű volt; ahogy hiszen ma is beszélünk a „vágy *beteljesülése*-ről, „vágyak *teljeülése”-ről.*

Úgyhogy a telni vágyás tulajdonképpen az *űr* értelmét, fogalmát is jelenti, ami azután a latin *vacuum* = űr szóval ezen *vágy* és *fágy* szavainkat szintén azonosítja, de ugyanúgy a latin *vagina,;* hüvely és női nemi rész szóval is. Látjuk tehát hogy ezen kabar *vágy* és *fágy* szavaink a kunos, de kabarnak is vehető, *hív, hívás* és *kíván,* továbbá *hiány* és a latin *hiatus* = űr, hiány szavaknak felelnek meg a legpontosabban.

Mi már megtudtuk, hogy őseink fölfogása szerint mi összefüggésbe hozatott az űr, vagyis tehát a befogadva tárulni képes űr és a nyílás a nőiséggel. Tudjuk azt is már, hogy a kabar szócsoport szerint a *k-p, k-b, g-p* szóalakok nőiségi jelentésűek és a befogadást is kifejezhették. Láttuk hogy a sötét világűr neve a germán mythologiában is a Ginunga *Gap* = Ásitó Űr, helyesebben: Tátongó Űr volt. Igen érdekes tény tehát, hogy a székely kapuk mily föltűnően emlékeztetnek egy kitátott, mintegy tehát bekapni akaró szájra. Márpedig hiszen a *kapu* szó, amelynek értelme *kapó, bekapó* is lehet. a kabar szócsoportba tartozik és itt befogadó, táruló nyílást, vagyis nőiséget jelenthet. A székely kapuk ívén Huszka József által *pálcata*gok-nak elnevezett fokok pedig egyenesen a száj fogaira emlékeztetnek. (Úgy a *fok* mint a *fog* szavunk is kabar alakú.) Székely kapukat ilyen fokokkal vagy pálcatagokkal láthatunk. Huszka „A székely ház" című művében valamint „Magyar építőízlés" című, jelenleg csak kéziratban meglévő saját művem ben is. Ilyet mutat itteni rajzom is. A kapuívek fölött kétoldalt többnyire ott lévő két rozetta a két szemként fogható föl, míg a tetőzet, amely régen gyakran szalmából való is volt, a fej hajzatát jelenthette. Igaz ma szalmatetejű kapu már ritkaság de

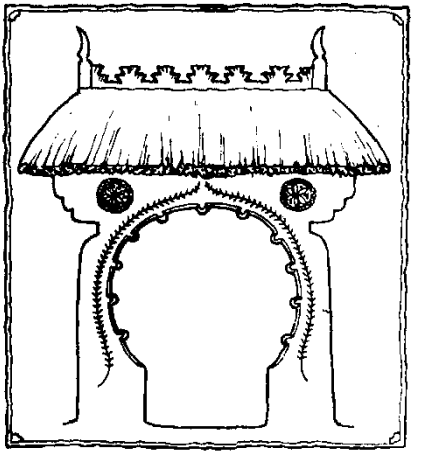

láthatjuk egy ilyen fényképét például a Néprajzi Értesitő folyőirat 1914. évi 115. oldalán.

Említettem hogy a fülesbagoly általános olasz neve *gufo,* ami kabar szócsoportbeli szó. Azonban a „Storia illustrata del regno animale" című művében Pokorny L (Olasz fordítás Casa editrice Ermanno Loescher. Torino, 1910) a 83. oldalon, a fülesbagolyról lévén sző, írja, hogy ezt az általános *gufo* nevén kívül különböző tájszólásban még nevezik *duca* (dúka) néven is; mivel azonban ezen olasz szónak még *vezér* értelme is van, ebből következtethető, hogy valamikor ez állatnak is volt olyanféle vezetőállat szerepe a kabaroknál mint a rókának és a gepárdnak, a magyar törzseknél pedig a szarvasnak. Mi már tudjuk, hogy e vezető szerep házasságszerzéssel is össze volt kötve. Az említett mű 83 oldalán áll még az is, hogy a fülesbaglyot velencei tájszólásban még *beghel* (begel) néven is nevezik, amely szó hiszen nem más mint a mi *bagoly* szavunk felhangos kiejtése. Azt pedig jól tudjuk, hogy éppen a magyar nyelv egyik sajátsága, hogy számos szónak van benne úgy mélyhangos mint felhangos alakja is Például: magyar—megyer, forgatag—fergeteg, luk—lék, barack—beleck, hóbortos—hőbörtös, stb. (Lássad Ballagi szótárában is.). Másrészt láttuk, hogy egy bagolyfajta kiáltása: *Kebel! Kebei!* Úgyhogy ezen olasz *beghel* szó megfelel a *kebel* szónak, de az első szótag megfordításával; ami ismét ősnyelvünk egyik sajátsága.

Viszont a Strix flammea latin nevű bagolyfajról még azt írja Pokorny, hogy Piemonteban *dona* és *dama* néven nevezik. Miután pedig e két szónak asszony és hölgy értelme van, ez eszünkbe juttatja egyrészt azt, hogy a bagoly Athene istennő s így a tudomány jelképe is volt, másrészt, hogy népünk a boszorkányokat „tudós asszonyoknak" is szokta nevezni, amivel egyezik, hogy a latinban *strix* = bagoly, latin-olasz *striga-strega* pedig = boszorkány. De egyezik mindezzel még az is, hogy népmeséinkben a boszorkány hol bagollyá változik, hol boszorkánnyá vissza. Bagoly képében, éjjel fa ágán ülve szól a mese hőséhez: „huhú, fázom!", majd leszáll ennek tüzéhez melegedni de boszorkánnyá visszaváltozva. Tény hogy a fülesbagoly hangja *huhú,* de tény az is, hogy a magyar ember ha

fázik, szokott „Huhú!”-t mondani. Németül *Uhu* = fülesbagoly.

agyar legeltetőink (pásztoraink), amidőn állataikkal lakott helyektől távolabb járnak, eledelüket rézből való nagy *bogrács*-ban (kabar szó: más neve üst) főzik, amelynek profilját ezen a rajzon *b* mutatja, és amelynek szélébe akasztják a keverő, lapos fakanalat. Ennek jellegzetes alakja e rajzon a, amilyet láthatunk: Gróh István: „Ungarische dekorative Kunst.” Budapest, 33. tábla, valamint Malonyai már többször említett művében, kettőt pedig a Nemzeti Múzeum „Magyar népművészet” című kiadványában. Föltűnő, hogy e kavarók fölső része egyrészt a kecskeszarvas palmettára, másrészt szekfűre is emlékeztet, holott az üst szélébe olyan egyszerű kampóval is akasztható volna mint e rajzon *c* és *d*. Úgyhogy a díszes alakot joggal kabar eredetű hagyományra vezetjük vissza.

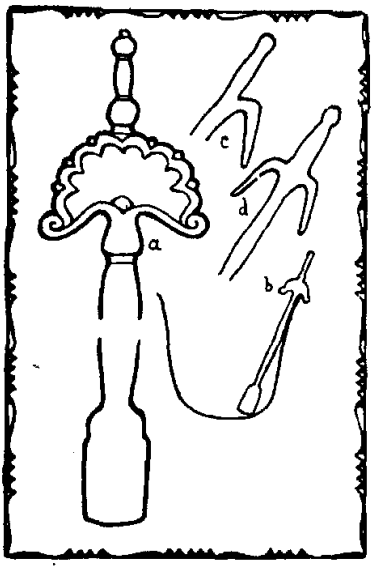

Magyar Adorján által fölhasznált irodalom kivonatos jegyzéke

Kabarok (391-432, oldal)

Ballagi A kebel és kupola szavak kapcsolata.

Ethnographia folyóirat 1902. évfolyam. Az öböl és a kebel szavak kapcsolata (70. old.).

Hermann Ottó: „A magyar pásztorok szókincse” Vadkecskékkel kapcsolatos közlések (540. old.). Maximilian Ahrem: „Das Weib in der Antiken Kuns!”. Jena 1904. Emlőtípusok (70.old.).

Eickstedt.

Hugo Adolf Bernatzik: „Südsee” Berlin, 1934. Az Új-Guinea-i bena-bena törzs jellegzetességei a kabar arcjelleggel kapcsolatban

Fáy Elek: „A magyarok őshona”. Budapest, 1910. Zemplén megyei Habura helység és patak. Spamer: „Weltgeschichte” 1893-i kiadás, Leipzig. Kisázsiai Kabila tartomány és Kibira nevű fővárosa 1. 31:

Asszírok kegyetlenkedései (I. 233. és 350. old.). Asszírok kultúra alapításra képtelenek, s mindent Babiloniából örököltek (I. 354. old.). Kabar vonalvezetésű sisakok (1. 232-233. old)

Spamer: „Weltgeschichte” 1896. Leipzig Kazar és kabar hatás az orosz építkezésben, viseletben és fegyverzetben. (III.549., 640. és 651. old.).

„Die Österreich-Ungarische Monarchie in Wort und Bild”. Wien, 1892 Dalmát férj öltözetének őskabar kapcsolatai. („Dalmatien” kötet 119. old.).

Havas Dezső: „Dalmácia”. Kabar „8” alakú ékességgel ellátott viseletek (78 old.).

Spamer: „Weltgeschichte” 1893 Leipzig. Attis kabar sisakja (II. 508. old.).

Körösi László nyomán: 1. Seti fárao kabar fejdísze a karnaki domborművön.

Pongrácz Sándor: „A Magyarság Keletkezése...”. A mogul és magyar szavak kapcsolatai.
Spamer: „Weltgeschichte”. Leipzig, 1893.
Bacchus és az oromo Vak, Vakaio Isten szó kabar kapcsolatai (1. 306. old).
Movers F.: „Die Phönizier”. Athene Tana és Tanit néven is ismert (1. 628. old.).
Spamer: „Weltgeschichte” 1893., Leipzig. A sörényes gepárd. Kybele. (1. 306. old.).
Meyers Lexicon 1897. „Pferd” **1.** tábla. „Ungarisches Pferd”. A magyar fakó lófajta.
Kriza János; „Vadrózsák”. A „ház” szó szoba értelemmel.
„Archivio per la studio delle tradizioni popolari” folyóirat, Palermo 1887. Giacomo Lombroso „Scarafaggi e candeluzze” -a bogár szó kapcsolatai (II. füzet 189-192. old.).
Meyers Lexicon: „Kiifer” fejezet. Scarabeusok.
Mahler Ede: „Ókori Egyiptom”. Budapest, 1909. Az Akadémia Kiadása. A khepera, kebar kapcsolatai (139. és 221-225. old.).
Madarasi László dr.: „Vésett pásztortülkök”. Budapest 1925 A Néprajzi Múzeum kiadása.
Malonyai Dezső: „A magyar nép művészete”. Budapest 1911 III. 104. old.
Ballagi: A kecskecsöcsű szőlő „Bakar” neve.
Sziládi Zoltán dr.: „Néprajzi Értesítő” 1909. évf. Torockói füleskemence (13 old.).
Malonyai Dezső: „A magyar nép művészete”. Budapest 1911. „Székelyföld” kötete. Füleskemence
Fr. Kahn: „Das Leben des Menschen”. Stuttgart, Kosmos kiadás. 1931. Az anyaméh és a béka néphiedelmi kapcsolatai (V. 194. old.).
Ballagi szótára: A héla (üres) és léha, léhes, léhás (üres, hüvelyes) szavak kapcsolatai
Szinnyei József: „Finn-magyar szójegyzék”. III.kiadás. Budapest, 1926
Ballagi: A „vék” = lék, luk, üreg szó kapcsolatai.

„Illustrazione Vaticana” folyóirat. Róma, 1936. évf. 17. sz. Az Agro Roma(lo mezőség kunyhói (807-8 old) „Néprajzi Ertesítő” 1930. „Göb” szavunk (117. old.).
Ballagi:”Göbecs” szavunk.
Kandra Kabos: „Magyar Mythologia”. Törpék. (175. old.).
Friedenthal Albert: „Das Weib im Leben der Völker”. Berlin, 1910. Az akkák és kabbák
Táblázat a „Mag” szó valamennyi őstörzsi kapcsolatáról.
”Néprajzi Értesítő” 1905. évf. „Sziciliában szt. Ágota a szoptatós anyák védőszentje” – Kybelével kapcsolatos népszokások. Emlőalakú pénzgyűjtő perselyek (322. old.)
„Néprajzi Értesítő” 1915. évf. Emlőalakú perselyek. A malacalakú perselyek eredete. (65. old.).
Jerney: „Keleti utazás” II. kötet 151. old.
Bölsche, Victor Gross nyomán – Bronzkori leletek – kések.
Szendrey Ákos: „Népi büntetőszokások”. Ethnographia folyóirat 1936 évf. Testi büntetések teljes hiánya a régi magyar társadalomban (65-71 old.).
MillekerBódog: „Dél magyarország Régiségleletei”. Temesvár, 1899. Az Atilla kincse – arany tárgyak kabar diszei (II. rész).
Spamer: „Weltgeschichte”. Wien 1893. Előázsia Zeusának Bagaios neve (1. 306 old.).
Horger Antal: „Hétfalusi csángó népmesék”. Budapest, 1908. Buhú a fülesbagoly egyik neve.
Brehm: „Tierleben”. Leipzig und Wien 1900. o.
Buhu -Sebestyén Gyula: „Regösök” Budapest, 1902. A téli napforduló ünnepének kecske szereplője (225-36. old.).
Ljubljanai múzeum: Szalma subák.
J. D. Florianic: Krajna térképe 1744-ből. Szalmasubás ember képe.
Tarsolylemez díszek képei – kabar vonalvezetés. Galgóci, tarcali, boldogvécsei, Szabolcs megyei leletek.
Kabar mintájú faragott csontlemez Szolyváról.
Kabar mintájú díszített korongok Anarcs és Dunaszekcsőről
Szendrei János dr.: „A magyar viseletek történelmi fejlődése”. Kabar elemek. (165., 167., 172., 181., 188., 190., 205., 206. old.)

Madarassy László „A magyar pásztorművészet”. Budapest” 1932.
„Magyar Népművészet”. Budapest, 1928. Sótartó kabar mintája (195. old.).
„Néprajzi Értesítő” 1901. „Faragott „verébdeszka” kabar vonalvezetése (227. old.).
Perrot és Chipiez:. Assyr palmetták. A görög „Francois” váza. Magyar hímzett mellények.
Magyar Adorján tanulmánya 1912.: Az Assyr „asera fák”, Huszka József istenfái és a mármarosi bőrmellények díszei.
Fábián Gyula: „Néprajzi Értesítő”, Budapest, 1911. Bőrködmön díszek (19-23 old.).
„Néprajzi Értesítő”, 1926. Irha metélléses díszek (105-106. old.)
Malonyai Dezső: „A magyar nép művészete”. Budapest, 1911. „Kalotaszeg” kötet. Bőrmellény-díszek (IX. tábla).
Győrffy István dr.: „Jászsági szűrhímzések”. Budapest, 1924. A szűcsmesterség magyar mesterség Huszka József: „Magyar ornamentika”. Budapest, 1898.
Kiss Lajos: „Hódmezővásárhelyi szűcs mesterség”. Karcag. .
Gopievic Spiridion: „Makedonien und Alt-Serbien.” Wien, 1889 95., 103. old.
Barna Ferdinánd Kalevala fordítása 1871.
„Néprajzi Értesítő” 1913. évf A dolmány és az ezt jelentő szó európai útja (113.,118. old.).
Horger Antal „Hétfalusi csángó népmesék” Budapest, 1908. Állapotos nők ezüst öve (119 old.).
Vogul hiedelem: Az Ural a Földanya ezüst öve.
Franr;ois Lenormant: „Histoire ancienne de l’Orient”. Párizs, 1885 A bányászat és ércművesség turáni kezdetei (1. 184. old.).
Fáy Elek: „A magyarok őshona”. Budapest, 1910. L. fentieket (140 old.).
Hermann Ottó: „A magyar pásztorok szókincse”. A pej és peg szavak magyar eredete (345. old.).
Huszka József: „Magyar ornamentika”. Budapest, 1898. „A székely ház”. A székely kapu „fokai”.

„Néprajzi Értesítő”, 1914 évf. Székely kapu (115. old.).
Gróh István: „Ungarische Decorative Kunst”. Budapest. Kabar vonalvezetésű kavarók (33. tábla).

Összeállította: Tomory Zoltánné